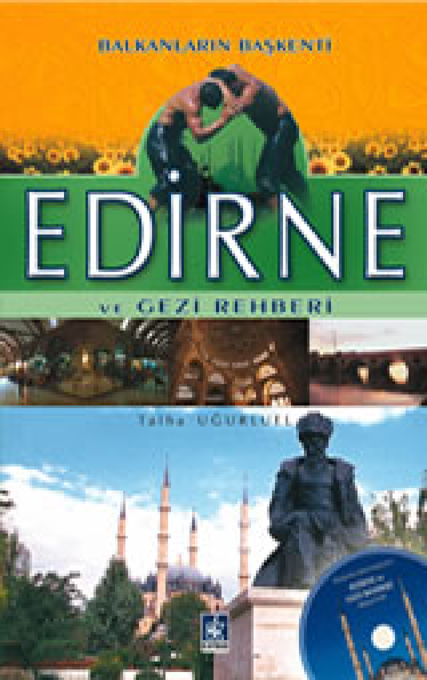

BALKANLARIN BAŞKENTİ
EDİRNE
ve GEZİ REHBERİ
Talha UĞURLUEL

ÖNSÖZ

Nihayet ikinci kitabın önsözünü de yazmak nasip oluyor. Evet iki yıl önce karar vermiştik gezi rehber kitapları yazmaya. Ülkemiz Dünya'nın en zengin tarih dokusuna sahipti hiç şüphesiz. Ve kendi insanlarımız bu zenginliğin etrafında geziyor ama neye sahip olduklarını bilmeden yaşayıp gidiyorlardı. Onların, dünyanın hayranlıkla seyrettiği bu değerleri gerçek hüviyeti ile bilmeleri gerekiyordu. Tüm yönleri bu eserleri anlamaları şarttı. Ne yazık ki bir takım insanlarımız tarihi zenginliklerimizin sadece öyküsel menkıbeleşmiş kısımları ile ilgilenirken, diğer kısmı ise sadece gözün gördüğü sanata bakan yönleriyle ilgileniyorlardı. Her seferinde bir şeyler eksik kalıyordu. Türkiye'nin birçok yerini zaman zaman gezmeme ve bu manzaralarla sık sık karşılaşmama rağmen bu duyguları en yoğun yaşadığım yerlerden biri Edirne olmuştur.

Arkadaşlarımızla geziye gidipte Selimiye Cami'ne uğradığımız bir gün, oraları iyi bildiğimizi düşünen bir teyzemiz caminin muhteşem kubbesine bir kez bile bakmadan, ısrarla kendisine ters laleyi göstermemi isterken, kimileri de Mimar Sinan gibi dev bir şahsiyeti tamamen es geçerek Edirne sokaklarını adımlıyorlardı. Üç Şerefeli Cami'nin, çok kubbeliden tek kubbeliye geçişte en önemli ara formlardan biri olduğunu bilmeden dolaşanlardan, Romalılardan kalan meşhur Hadriyanus Kulesi'nin önünde onlarca Edirneli'ye kulenin yerini sorduğumda bilmiyorum deyip geçenlere kadar nice insanımız hemen yanı başındaki hazineleri artık bilmeliydi.

Edirne kapılarına geldiğinde, halkın, "üzüm salkımlarına para asan ordu geldi" diyerek kapılarını açtığı" topluluğun başında bulunan 1.Murat, "bu eser sizin adınızla anılsın" dediklerinde tüm tevazusu ile "Hayır, bu yapının temellerini ağabeyim atmıştı. Bu sebeple O'nun adıyla anılsın" diyerek Eski Cami'ye Süleymaniye dedirten Çelebi Mehmet, Dar'ülhadis Camii'nde, daha gözlerini uykudan açar açmaz Peygamberimiz' den aldığı emri yerine getirmenin şevkiyle bir temel taşını sırtlanıp oralara koşan 2.Murat, Peykler Medresesi'nin avlusunda, Akşemseddin'în bakışları arasında tahta at koşturtan Fatih Sultan Mehmet, Muhteşem Selimiye ve

O'nun Hünkar Mahfelinde bulunan çilehanenin şahsında 2.Selim, Kıyık ve Hıdırlık Tabyalarının dehlizlerinde "Düşman hatlarımızı geçtikten sonra ölürsem kendimi şehit kabul etmiyorum" diyen Şükrü Paşa ve tarihteki nice muhteşem simayı bu tarihi yapıların şahsında soluklayabilir ve tarihe tanıklık eden bu yaşlı yapıların içlerinde onlarla kucaklaşabiliriz.

Eğer bilerek ve hissederek Edirne'yi adımlayabilirsek, Edirne'de döktürdüğü topları İstanbul önlerine taşımakta olan Fatih'in askerlerinin seslerini duyabilir, Konaklarda, Osmanlı Hanımları'nın muhteşem ahlaki seciyelerini gören bir İngiliz Sefirinin Hanımı'nın ülkesine yazdığı mektuplarda, "Orada cennetten bir zaman dilimi yaşadım" sözlerini işitebilir, Bedesten'i anlatırken bir sarayı anlatır gibi ifade eden Evliya Çelebi'yi görebilir ve Yeni Saray'ın yıkıntıları arasında son dönemlerimizdeki acziyetimizin sebeplerini hissedebilirsiniz.

Evet geziniz, Edirne'yi de, diğer şehirlerimizi de geziniz. Elinizde harita ve gezi kitaplarıyla, oranın tarihi yaşayarak, geçmişte yaşamış şahıslarını tanıyarak, yapıların gerçek fonksiyonlarını ve sanat değerlerini idrak ederek geziniz ve çevrenize de gezdiriniz. Kısa sürede sizleri alıp ne büyük anlayışlara taşıdıklarını göreceksiniz.

Saygılarımla

Talha Uğurluel

İÇİNDEKİLER

- Sokulu Mehmet Paşa Hamamı
- Saray Hamamı
- Mezit Bey Hamamı
- Beylerbeyi Hamamı
- Gazimihail Hamamı
- Tahtakale Hamamı

9.BÖLÜM

DİĞER TARİHİ YAPILAR

- Hadriyan Kulesi
- Edirne Surları
- İtalyan Kilisesi
- Sinagog
- Karaağaç Tren İstasyonu
- Harbiye Kışlası
- Hafızağa Konağı
- Bahai Evi
- Edirne Belediye Binası
- Eski Vali Konağı
- İlhan Koman Evi
- Tarihi Karakol
- Peykler ve Saatli Medrese

12.BÖLÜM

EDİRNE'DEN ÇEŞİTLEMELER

- Mimar Sinan
- Kırkpınar
- Edirne'nin Meşhurları
- Karaağaç
- Lozan Anıtı
- Hıdırlık Tepesi ve Tabyaları

1. BÖLÜM
TARİHTE EDİRNE

İLKÇAĞ'DA EDİRNE

Bir Trak Evi

Avrupa ve Asya kıtalarını birbirine bağlayan stratejik bir noktada bulunan Edirne, Anadolu ve Balkanlar arasındaki ticari kervanlar ve devletler arası istila hareketlerinde devamlı kullanılagelmiştir. Bu konumu sebebiyle de tarihin erken dönemlerinden itibaren insanlar tarafından yerleşim merkezi olarak seçilmiştir.

Bölgede, Paleolitik Çağlara ait buluntulara rastlanmazken, buzul çağı sonrasında Altınağaç Köyü yakınlarında bir yerleşim yeri tespit edilmiştir.

İnsanların yerleşik düzene geçtiği Neolilit Çağa ait buluntulara ise 1990 yılında, Keşan - Enez arasında yapılan kazılarda rastlanmıştır. Bu kazılarda tespit edilen en erken hayat belirtileri MÖ. 5500 yıllarına kadar dayanmaktadır. Bu yerleşim merkezinin etrafını çeviren küçük bir engel duvarı, yuvarlak planlı yapılar, ocak kalıntıları ve çanak çömlek parçaları bulunmuştur.

İnsanların maden kullanmaya başladıkları dönemler-

Dolmen

Menhir

de bölgede yerleşim merkezlerinin sayıları hızla artmaya başlamıştır. Fakat bu çağın ortalarında meydana gelen bir yangın bu döneme ait yerleşimlerin sonu olmuştur. Fakat bir süre sonra bölgeye Karadeniz taraflarından yoğun bir göç dalgası inmeye başlamıştır.

Maden devrinin ilk ve orta devirlerine ait Edirne ve civarında bulunan ve günümüze kadar varlığını koruyabilen en önemli buluntular Menhir ve Dolmenlerdir. Yapılan araştırmalar sonucunda Trakya Bölgesinde 25 adet menhir ile 94 dolmen bulunmuştur. Günümüzün mezar taşı anlayışına yakın olan menhirlerin en yoğun bulundukları alan, Edirne'nin Çömlekpınar Köyü yakınlarıdır. Yaklaşık 200m. lik bir alanı kaplayan, yükseklikleri 1-2 m. arasında olan menhirler bir hendek ile de çevrilmiştir.

İlkçağların anıt mezarları olan Dolmenler Istranca Dağlarında bulunmaktadır. Bu dolmenlerin tarihleri MÖ.1400 lere kadar gitmektedir.

Menhir ve Dolmenleri merak ediyorsanız Edirne Müzesine uğramanız yeterli olacaktır. Zira 1983 yılı içerisinde Hacılar Köyü civarında tespit edilen Dolmen bugün Müze bahçesinde sergilenmektedir. Yine müze bahçesinde sergilenen ve ilginizi çekeceğini umduğumuz bir de Trak Evi tasarımı mevcuttur. Hayali olarak inşa edilen bu yapı bölgede yerleşik

Dolmen : İlkçağda insanların kullandığı bir yerleşme birimi.
Menhir : İlkçağda kullanılan bir çeşit mezartaşı.

Büyük İskenderin Babası Makedonya Kralı 2. Flip

düzene geçen insanların ilk barınma yapılarını temsil etmektedir.

Edirne civarında bizi ilkçağ dönemine götüren bir diğer mezar türü de Tümülüslerdir. Ölen kişinin rütbe ve makamca büyüklüğüne orantılı olarak, mezarı üzerine toprak yığılarak oluşturulan bu anıt mezarlar uzaktan normal bir tepe gibi görünseler de, düz zeminlerde mantar gibi duruşları ile kendilerini ele verirler.

İlkçağda Edirne Şehir merkezinin bulunduğu mekanda Odrisler tarafından kurulan bir Trak Köyünün kurulduğu ve adınında Orestia olduğu sanılmaktadır.

MÖ.1400 lerden itibaren bölgede Akhalar'ın egemenliği başlamış ve 200 yıl kadar sürmüştür.

Tüm Anadolu ve Balkanları kasıp kavuran Pers istilasından Edirne bölgesi de nasibini almış ve MÖ. 450 lere kadar Pers hakimiyetinde kalmıştır. MÖ.350 lerde Makedonya Kralı 2. Flip genişleme politikası güderek bu bölgeyi de egemenliğine dahil etmiştir. Makedonyalı İskender döneminde de Helen İmparatorluğu içinde kalan Orestia, MÖ. 280'lerde Galatlar sonrasında da Romalıların hakimiyetine girmiştir.

Tümülüs (Yığma Tepe): İlkçağda uygulanan bir mezar çeşidi.

ROMALILAR DÖNEMİNDE EDİRNE

Dünya üzerinde nüfuzlarını yavaş yavaş arttıran bir güç şüphesiz Romalılardı. Romulus'un kasabasından taşan topluluk neredeyse tüm Avrupa'ya yayılmıştı. Hızla ilerleyen nüfuzları ile önce kendilerine bağlı uydu krallıklar oluşturuyorlar, ardından bu krallıkları da bünyelerinde eritiyorlardı. Orestia'ya (Edirne) da aynı politikayı uygulamaya başlamışlardı. Özellikle Doğu Trakya Krallığı üzerinde etki kuran Romalılar, burayı da önceki toprakları gibi yavaş yavaş yönetim birimleri haline getirmeye başlamışlardı. Bu ilerleme hareketi halk tarafından kabul edilmedi ve bölgede isyan patlak verdi. MS.45 lerde meydana gelen hareket Roma İmparatoru Claudius'un emriyle bastırıldı. Artık Roma askerleri Orestia'ya girmişlerdi. Bölge Roma'nın topraklarına dahil olmuştu.

Arkeoloji Müzesi'nin bahçesinde bulunan Romalılardan kalma aslan başlı su arkı.

Edirne'nin, tarih sahnesine gelişmiş bir şehir olarak çıkışı, Roma İmparatoru Handrianus'un bölgeyi ziyareti ile başlamıştır. MS.123'de Roma'nın Balkan Toprakları'nı

Roma imparatoru Hadrian

ziyaret eden Hadrianus, Orestia'yı gelişmeye müsait görerek burayı yönetim merkezlerinden biri ilan etti. Artık Orestia kasabalıktan kurtularak Hadrianopolis adını alıyordu.

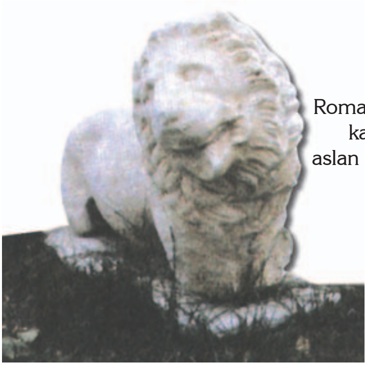
İç işlerinde bağımsız dış işlerinde Roma'ya bağlı olan şehrin, dört tarafı surlarla çevriliydi. Bir nevi Castrum olan yapının dört köşesinde ise dört silindirik kule bulunmaktadır.

Bugün saat kulesi olarak tanınan yapı, bu dört kuleden biridir. (Diğer Tarihi Yapılar Bölümünde Hadriyan Kulesi'ne bakınız)

Roma'dan günümüze kalan paralardan anladığımıza göre, Hadrianopolis sokaklarında birçok mabed, çeşme, anıt ve tanrı heykelleri bulunmaktadır. Şehrin parlak devri başlamıştır. Bir süre sonra Roma'nın Trakya Eyaletinin altı şehrinden biri haline gelmiştir.

Bu devir sonrasında Hadrianopolis'i buhranlı günler beklemektedir. Diocletianus'un çekilmesi ile başlayan siyasi buhranlarda Licinius ile Constantinus arasında 324'de bir savaş meydana gelmiş, Licinius'un yenilmesi ile sonuçlanmıştır. Yine 378'de İmparator Valens'in Gotlar ile yaptığı savaş, 381'de İmparator 1.Theodosius'un Gotları takip amacıyla Hadrianopolis'e gelmesi ve bir aya yakın kalması bölgenin stratejik yönünü açıkca ortaya koymaktadır.

Hadrianopolis'in tarih sürecinde en çok maruz kalacağı şeylerden biri de istila-

Romalılardan kalma bir aslan heykeli.

lardır. Bu istila hareketlerinin ilklerinden olan Hun akınlarında, civardaki birçok şehir yağmalansa da, surlarının gücü dolayısı ile Hadrianopolis'e herhangi bir zarar gelmemiştir.

Bölgeyi daha gözde bir konuma sokacak olay, İmparator Constantinus'un bugün Sarayburnu olarak adlandırdığımız bölgede bulunan Bizantium Kasabası'nı Roma İmparatorluğu'na başkent olarak seçmesidir. Artık Constantinopolis olarak adlandırılan ana merkez ile Avrupa arasında büyük önem taşıyan ve Roma orduları tarafından kullanılan Via Egnatia yolu gelişmeye başlayacak ve bu yolun üzerinden geçtiği Hadrianopolis'te ikinci bir gözde olarak tarihteki yerini alacaktır.

Roma İmparatoru Konstantin

Osman Nuri Peremeci'nin Edirne Tarihi'nden Edirne Kastrumu'nun kale duvarları.
Kastrum: Roma İmparatorluğu'nun yönetim birimlerinde eyalet başkenti.

BİZANS DÖNEMİNDE EDİRNE

Bir Roma Mezartaşı

MS. 375 yılında Kavimler göçü ile sarsılan, ayrıca İmparator Theodosius tarafından iki oğlu arasında paylaştırılan Roma İmparatorluğu; Doğu ve Batı Roma olmak üzere ikiye ayrılmıştır. 20 yıl sonrasında ise Batı Roma imparatorluğu yıkılırken Doğu Roma, Constantin'in kurduğu İstanbul merkez olmak üzere varlığını sürdürmüştür.

5.yy da Balkanları yine istilalar beklemektedir. Öncelikle Hunlar, ardından Slav ve Bulgar akınları başlamıştır. Başlarında Atilla'nın bulunduğu Hunlar Hadriyanopolis'i almışlar ama İstanbul'a saldırmadan geri çekilmişlerdir. Bir yüzyıl sonrasında bu kez Avarlar sahneye çıkarlar ve Edirne önlerinde (Ms. 550) Justinianos'a bağlı Bizans ordusunu ağır bir yenilgiye uğratırlar. Bizans ve Avarlar arasındaki bu mücadeleler MS.640 lara kadar sürmüş ve sonrasında Avar tehlikesi ortadan kalkmıştır.

Not: Roma Mezartaşlarında ölen kişi daha çok yatağa uzanmış vaziyette gösterilir. Yanında sevdiği kişiler ve yiyeceklerde resmedilir.

Avarlardan sonra Trakya'da bu kez Bulgar Tehlikesi baş gösterir. Bulgar akınları neticesinde Edirne ve çevresi, 800 lü yıllara kadar Bulgar işgalinde kalacaktır. Fakat 807 yılında Bulgarlar üzerine sefere çıkan İmparator Nikeporos, Edirne'yi geri almıştır. 809 da Bulgarları birleştiren Krum'a karşı tedbirsizce harekete geçen Nikephoros ordusuyla birlikte ağır bir hezimete uğramış ve kendisi de bu savaşta hayatını kaybetmiştir. Bu yenilgi sonrasında savunmasız kalan Hadriyanapolis'e giren Krum, sayıları 12 bin'i bulan şehir halkını esir ederek Tuna nehrinin ötelerine sürmüştür.

Krum'un yerine geçen oğlu döneminde, Bizans Bulgar ilişkileri daha ılımlı bir hale gelmiş ve yapılan an-

İncil'den bir sahne

laşmalar çerçevesinde Hadriyanapolis Bizans'ta kalmıştır.

913 tarihinde Bulgar Kralı Simeon, İstanbul surlarına dayandı. Amacı Bizans tacını giymekti. Bu konuda arzu ettiği hakimiyeti elde edemeyince 914 'de Hadriyanapolis'i ele geçirdi. Fakat şehir bir süre sonra yine elinden çıktı. Edirne ve çevresi için Bulgar tehlikesi bu şekilde yüzyıllarca devam etti.

Eski İstanbul Kuşatmalarından çizimler.

Haçlı Donanması Konstantinapolis yakınlarından geçerken.

Bulgarkıran lakaplı 2. Basileios, Asya seferi sonrasında, o sıralar Bulgar tahtında oturan Kral Samuel'e saldırdı. Samuel ise O'nu şaşırtmak için Yortu gecesinde Hadrianopolis'e saldırdı ve halkı kılıçtan geçirdi. Fakat 2.Basileios oyuna gelmeyerek stretejisini bozmamış ve Sruma Boğazlar'ında Bulgar ordusunu bozguna uğratmıştır.

Bulgar tehlikesinin geçmesi sonrasında Edirne bölgesinde bu kez Peçeneklerin tahakkümlerini görmekteyiz. Bazı zamanlarda Bizans Ordusunda paralı askerlik te yapan Peçenekler bu kez 1050 yılında Edirne önlerine kadar gelmişler ve burada tam şehri alacaklar iken krallarının ölümü üzerine kuşatmayı kaldırarak çekilmişlerdir.

Hadrianopolis, askeri güzergâh üzerinde olması sebebiyle Haçlı Seferleri'nin de yolları üzerinde bulunuyordu. Bunlardan ilk Haçlı Seferi gerçekleştiğinde Bizans İmparatoru, şehirde bir tatsızlığa mahal vermemek amacıyla gelen kuvvetlerin şehirde üç günden fazla kalmalarını yasaklamıştı. Alman birliklerinin de Edirne'den geçişlerinde az kalsın olay çıkacaktı. Fakat hadise büyümeden kapandı.

Üçüncü Haçlı Seferin'de Bizans'ın Eyyübiler ile anlaşmasından şüphelenen Friedrich Barbarossa, 22 Kasım 1189 da Edirne'yi işgal etmiştir. İstanbul'u da kuşatmayı düşünen Alman kuvvetleri, Bizans'ın anlaşma teklifi ile bu düşüncelerinden vazgeçmişlerdir.

Tarihe Latin İstilası olarak geçecek olan olay, 4.Haçlı seferi olarak başlamış fakat Kudüs yerine Bizans'ın işgali

ile tamamlanmıştır. İstanbul'u işgal eden Latinler kısa süre içinde Edirne'yi de aldılar. Fakat kısa bir süre sonra Edirne ve civarındaki halklar ayaklandı. Bulgar çarı Kaloyan'ın da desteği ile Latinler Trakya'dan kovuldular. Fakat Bulgarların Edirne ve çevresindeki Bizanslılara kötü davranmaları üzerine Bizanslılar Latinlere yaklaştılar ve gerçekleştirdikleri işbirliği ile Kaloyan'ı Trakya'dan uzaklaştırdılar. 1261 tarihinde Latin istilasının sona ermesiyle İznik'teki hanedan tekrar İstanbul'a geldi ama devlet yönetimi durulmadı. 1345' lerde Hadrianopolis'te başlayan büyük bir isyan hareketi asiller ile halkı karşı karşıya getirdi. Asiller sınıfının başında olan Kantakuzen kendisini Bizans tahtına aday bulunca imparatorluğunu ilan etti. Kantakuzen, düşmanlarına karşı Türklerden yardım istemiş ve Umur Bey kuvvetleri ile düşmanlarını püskürtmeyi başarmıştır. (Umur Bey'in bu yardımının anlatıldığı kitapta şehrin adı Aderyana olarak geçmektedir.) Yine Türklerin yardımı ile İstanbul'a giren Kantakuzen 6. İoannes olarak Bizans tacını giymiştir. Osmanlı Devleti'nin başında bulunan

Osmanlı Askerleri Süleyman Paşa öncülüğünde Bolayır'da.

Orhan Bey'e kızını veren Kantakuzen, Osmanlılardan aldığı yardımlar ile Selanik'i de geri almıştır.

Orhan Gazi'nin büyük oğlu Süleyman Bey, idaresindeki 10 bin asker ile 1354 yılı içerisinde bir gece Gelibolu Kalesi'ni alıverdi. Bu fetih sonrasında Osmanlılar Trakya akınlarına başladılar. Türkleri durduramayan Kantakuzen 5. Ioannes'ten yardım istemiş fakat bir ittifak sağlayamamıştır. Bu sıralarda Cenovalılar ile ittifak kuran 5. Ioannes İstanbul önlerine gelmişti. Kantakuzen ile aralarındaki mücadele bir yıl kadar sürmüş, bir ihanete uğrayarak yenilen Kantakuzen Mora'ya sürülmüştür.

Bu sıralarda Osmanlı fetih hareketleri tüm Trakya'ya yayılmıştı. Keşan, Çorlu, Lüleburgaz, Dimetoka ve Babaeski kasabalarının alınmasından sonra artık Edirne ile aralarında pek de bir uzaklık kalmamıştı. Zaten alınan bu kalelerin içerisindeki ahalinin bir kısmı her zaman yaptıkları gibi Edirne Kalesi'ne sığınmışlardı. Lala Şahin Paşa Komutasındaki Osmanlı ordusu Edirne Tekfuru Adriyan'ı Sazlıdere'de mağlup edince Tekfur, kuvvetleri ile birlikte Edirne Kalesi'ne sığınmak zorunda kaldı. Bu sırada Sultan Murat da kuvvetleri ile Edirne önlerine gelmişti. Adriyan burada tutunamayacağını anlayınca Meriç Nehrinin taşan sularından istifade ederek ailesi ile birlikte İnoz'a kaçtı. Ertesi günü Edirne Tekfurunun kaçtığını gören halk kaleyi Osmanlı kuvvetlerine teslim ettiler.

Bu teslimde Osmanlı Kuvvetleri'nin gücü yanında başka unsurların da etkili olduğunu burada söylemeden geçemeyeceğim. Rıfat Osman Bey, Edirne'de oturan bir Rum tarih öğretmeninin kendisine, Osmanlıların Edirne önlerine geldiklerinde, Edirne civarındaki bağ ve bahçelerden yedikleri yemiş ve üzümlerin paralarını, ağaç ve kütüklerin diplerine bırakacak kadar başkalarının mal ve haklarına saygılı davrandıklarını, halkın da Edirne kapılarını bu nedenle Osmanlılara açtıklarını anlatıyor.

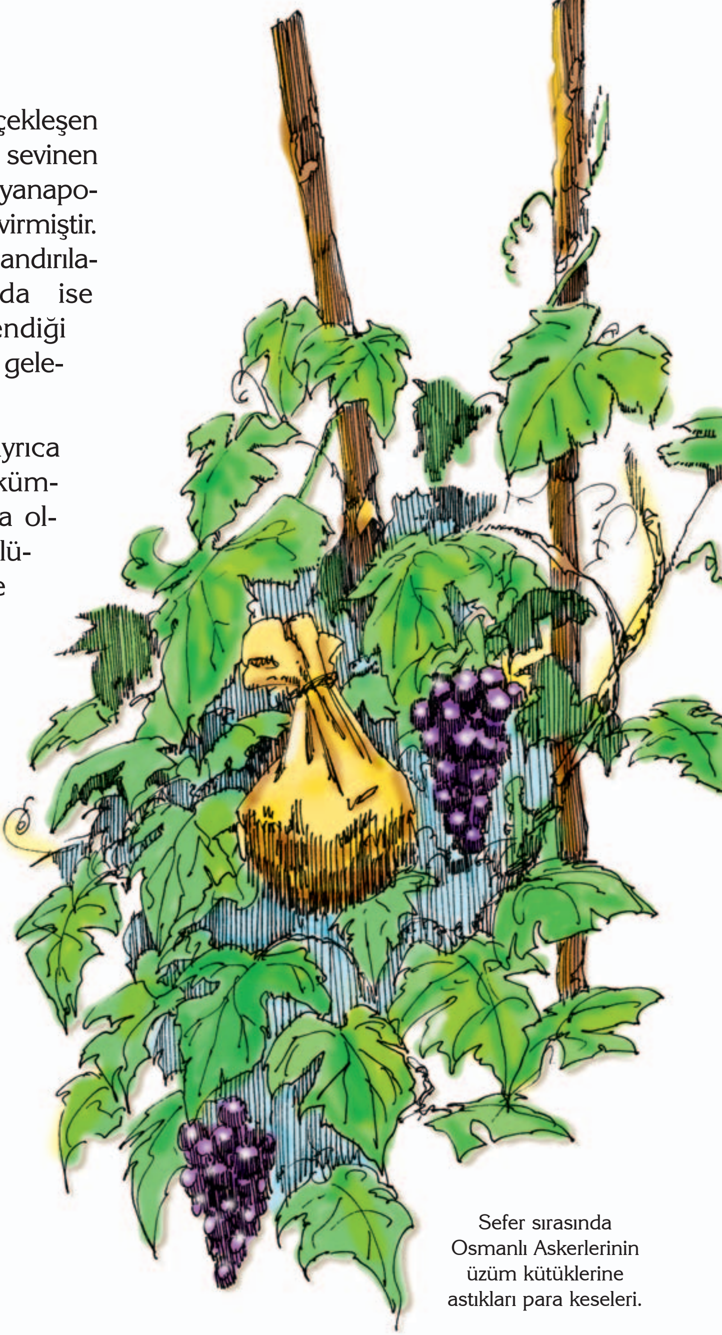

Osmanlı Kuvvetleri Balkanlarda

1361 yılında gerçekleşen Edine'nin fethine çok sevinen 1. Murat şehrin Hadriyanapolis adını Edrine'ye çevirmiştir. Artık şehir bu adla adlandırılacak, 18.yy civarında ise günümüzde söylendiği şekliyle Edirne haline gelecektir.

Sultan 1. Murat ayrıca bu fethi Celayirli hükümdarı Üveys Han başta olmak üzere çevre Müslüman devlet liderlerine de birer mektupla bildirmiştir.

Osmanlılar tarafından alınan Edirne, şimdiki Edirne gibi değildi. O zamanlar şehir bugün Kaleiçi dediğimiz bölge kadar olup etrafı surlarla çevriliydi. Bugünkü Yıldırım mahallesinin olduğu yerde ise Aina adlı bir kasaba bulunmaktaydı.

Sefer sırasında Osmanlı Askerlerinin üzüm kütüklerine astıkları para keseleri.

OSMANLILAR DÖNEMİNDE EDİRNE

1. Murat Hüdavendigâr

I. Murat Devri (1359-1389)

Edirne'ye giren 1.Murat öncelikle kale içinde bulunan bir kiliseyi camiye dönüştürmüştür. Halkın, Kilise Cami dediği bu yapı ne yazık ki günümüze ulaşmamıştır. Yine Edirne'de bir başka kiliseyi de Halebiye adıyla camiye çevirmiştir. Edirne Tekfuru 'nun oturduğu saray Osmanlılar tarafından beğenilmemiş ve Sultan Murat'ın emriyle yeni bir sarayın inşaatına başlanmıştır. Bu sarayın bugün nerede yaptırıldığı bilinmemektedir. Ancak Yıldırım Bayezid'in, Selimiye Cami'nin yerinde olduğunu bildiğimiz sarayının, bu sarayın devamı mı olduğu yoksa bir yangın sonrasında yeniden mi yaptırıldığı bilinmemektedir. Saray inşaatı bitene kadar Dimetoka'da kalan 1. Murat, inşaatın tamamlanmasından sonra buraya yerleşmiştir.

Edirne'nin fethi sonrasında buradaki Türk nüfusunu arttırmak amacıyla Anadolu'daki bir kısım beyliklere ayrıcalıklar verilerek Balkanlara yerleşmeleri teşvik edilmiştir.

Artık Edirne, Osmanlı Devleti'nin başkenti olma yanında, fetihlerin de başlangıç noktası olacak, tüm askeri harekâtlar buradan yönetilecektir. Sultan Murat ayrıca yabancı elçilerin kabullerini de Edirne'de yapacaktır.

1.Murat'ın Edirne'ye son uğrayışı, Osmanlı Devleti'ne karşı Avrupa'da büyük bir ordunun hazırlandığını duyması üzerine olmuştur. 1388 yılında Gelibolu yoluyla Edirne'ye gelen padişah burada ordusunun hazırlıkları ile uğraşmış ve 1389 yılında Kosava'ya hareket etmiştir. Bu sefer sonrasında Kosava'da Meydana gelecek 1.Kosava Savaşını Osmanlı ordusu kazansa da sultan Murat, 9 Ağustos 1389 günü savaş meydanını gezerken şehit edilecektir.

Yıldırım Bayezid Devri (1389-1402)

Babasının şehit edilmesi sonrasında Padişah ilan edilen Yıldırım Bayezid Edirne'ye gelmiş ve o yılın kışını Edirne'de geçirmişti. Padişah seferlerden vakit buldukca Edirne'de kalıyor, bu da Edirne'nin önemini gittikçe arttırıyordu. Şehirde imar faaliyetleri

1. Kosova Savaşı sonunda 1. Murat bir Sırp askeri tarafından şehit edilirken.

Yıldırım Bayezid Han

hızlanmıştı. Edirne alındığında şehre yakın bir kasaba olan Aina, Seferşah, Ortaimaret ve Şahmelek mahalleri ile Edirne'ye eklenmişti. Bugün kiliseden çevrilme olup olmadığı hala tartışma konusu olan Yıldırım cami ve Selimiye Cami yakınındaki saray hamamı o günlerden kalmadır. O dönemin mimari anlayışının ileri düzeyini bizlere gösteren son bir yapı da, Yıldırım Cami yakınlarında bulunan Yıldırım İmaretinden günümüze kalabilen tek parça olan kemerli bir baca kalıntısıdır.

Yıldırım Bayezid hükümdarlığı süresince İstanbul'u iki kez kuşatmış ve her ikisinde de şehri muhasaraya Edirne üzerinden gitmiştir. Bu iki kuşatma arasında Avrupayı dize getirdiği meşhur Niğbolu zaferini de kazanan Yıldırım, Anadolu'da Timur tehlikesinin baş göstermesi üzerine 1399 yılında Edirne'den Bursa'ya gitmek üzere ayrılmıştır. Bu, O'nun Edirne'yi son görüşü olacaktır.

Fetret Devri (1402-1413)

Timur ile yapılan savaşta Osmanlı ordusunun yenilmesi ve Yıldırım Bayezid'in esir düşmesi üzerine Yıldırım Bayezid'in oğlullarından Şehzade Mehmet Amasya'da, Musa Bursa'da, Süleyman Edirne'de ve İsa Balıkesir'de bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. 1402 yılında Şehzade Süleyman, Bursa'daki hazineyi Edirne'ye getirerek kendisini

Yıldırım imaretinden bir baca

veliaht ilan etmiş ve 8 yıl boyunca burada hüküm sürmüştür. Bu dönemde, şuan da hala ibadete açık olan Eski Cami'nin temelleri atılmış, Eski Saray da genişletilmiştir.

1410 yılında Bursa'da bulunan Musa Çelebi önce İsa Çelebi'yi ardından da Edirne'ye bir baskın düzenleyerek Süleyman Çelebi'yi yenmesi üzerine kendisini Osmanlı devletine veliaht olarak ilan etmiştir. Musa Çelebi döneminde de Eski Cami'nin inşaatı sürecek hatta yanına bir de medrese inşaatı başlatılacaktır. Onun hakimiyeti de 3 yıl sürmüş ve 1423 yılında Mehmet Çelebi kuvvetlerine yenilmesi sonucunda 11 yıllık fetret devri Çelebi Mehmet'in padişah ilan edilmesi ile son bulmuştur.

Çelebi Mehmet Devri (1413-1421)

Osmanlı tahtına geçen Çelebi Mehmet, Edirne'den ayrılmadan önce Onun saltanatını kutlamak üzere gelen Bizans, Bulgar ve Sırp sefirlerini kabul etmiştir. 1419 yılında Şeyh Bedrettin olayları nedeniyle bir süre Siroz'da kalan sultan, sonrasında yeniden Edirne'ye dönmüştür.

Timur

Kardeşleri Süleyman ve Musa Çelebiler döneminde yapımı süren Eski Cami bu dönemde tamamlanmıştır. İnşaata Süleyman Çelebi'nin başlaması sebebiyle uzun süre Süleymaniye adıyla anılan cami, Üç Şerefeli'nin yapılması ile Eski Cami adını almıştır.

Eski Cami'nin hemen yanına ayrıca, geliri Cami'ye kullanılmak üzere Çelebi Mehmet tarafından bir de bedesten inşa ettirilmiştir. Bu bedesten hala çalışır durumdadır.

Bu dönemde inşa edilen diğer eserler, Selimiye ve Muradiye Camileri arasında halen duran Çelebi Mehmet'in hocalarından Sufi Bayezid'in yaptırdığı Sarı Cami ile Karaağaç'ın Demirtaş semtinde harap bir halde bulunan Timurtaş camidir.

Osmanlı Devleti'nin ikinci kurucusu
Çelebi Mehmet

1421 yılında vücuduna nüzul inmesi sonucu hareket edemez hale gelen Çelebi Mehmet 6 ay sonra Edirne'de vefat etmiştir. Padişahın ölümü, Şehzede Murat Manisa'dan gelene kadar halktan saklanmıştır. Bu sırada vücudu tahnit edimiş ve iç organları da, Hibrî'nin Enis'ül-Müsamir'in de anlatıldığı kadarıyla Salhane civarına gömülmüştür. Burası bugün Edirne'nin Kirişhane bölgesinde, Tunca nehri ile Tekirdağ caddesi arasında Ali Kuşi mahallesindeki kabristanın bulunduğu mevkidir. Fakat Rusların Edirne'yi ilk işgalleri döneminde Edirne'de yaşayan azınlıkların kışkırtmaları sonucunda sultanın mezarının baş ve ayak taşları kırılmış ve yeri belirsiz hale getirilmiştir.

2. Murat Devri

(1421-1451)

2.Murat'ın saltanatının ilk yıllarında Yıldırım'ın Timur tarafından götürülen oğlu Mustafa olduğunu iddia eden birisi, Edirne'ye gelerek isyan etmiş, tarihe Düzmece Mustafa İsyanı olarak geçen bu hadise 2. Murat'ın Edirne'ye gelmesi üzerine bastırılmıştır.

1423'de Sinop Bey'inin kızı ile Edirne'de evlenen padişah yine burada Sırp Kralı Lazar ile Eflak Beyi Drakula'yı kabul etmiştir.

12 Nisan 1429 tarihinde Fatih Sultan Mehmet Edirne'de dünyaya gelmiştir.

Halk arasında yaygın olan "*Edirne'yi 1. Murat fethetti, 2.Murat imar etti*" deyişindeki gibi bu dönem gerçekten Edirne için tam bir yükseliş dönemi olmuştur. Muradiye, Dar'ül Hadis ve Üç Şerefeli Cami, Tahtakale ve Topkapı Hamamları, Acemi Oğlanlar Kışlası, Saray İçindeki Yeni Saray ve birçok Medrese bizzat 2.Murat tarafından yaptırılırken; Gazi Mihail Cami, imaret, hamam ve köprüsü, Şah Melek Paşa, Saruca Paşa ve Şahabettin Paşa Camileri, Mezit Bey Cami, hamamı, kervansarayı ve imareti de bu dönemden kalmadır. Bugüne ulaşamayan dönemin diğer eserlerinin sayısı bilinmemektedir.

Edirne'yi imar eden 2. Murat

Bu dönemde Edirne'de ticarette de büyük gelişmeler yaşanmış; Venedik, Dobrovnik ve Cenevizli tüccarlar Edirne'den yükledikleri halı, kilim ve dokumaları, en kaliteli sabun, şekerleme ve gül yağlarını Gelibolu'ya götürürler, oradan da gemilerle Avrupa, Mısır ve Suriye'ye taşırlardı. Ticari ve sosyal hayatı kolaylaştıran yolların yapına da önem verilmiştir. Dönemin mimari olarak en önemli yapılarından birisi de Sultan 2. Murat tarafından Ergene Çayı'na yaptırılan Uzun Köprüdür.

Edirne deniz ticaretinde de önem arz ediyordu.

1439 yılında Belgrad seferinden dönen padişah, oğlu Mehmet'in sünnet törenini aynı yıl yine Edirne'de gerçekleştirmiştir.

1441 yılında Macar ve Lehlilerle Segedin Anlaşması'nı imzalayan Sultan Murat, tahtı oğlu Mehmet'e bırakarak Manisa'ya çekilmiştir. 1444 yılında Macar ve Sırpların bir araya gelerek büyük bir saldırı planlamaları üzerine 2.Murat yeniden Edirne'ye çağrılmıştır. İkinci kez tahta çıkan Sultan Murat, Varna Savaşında büyük bir zafer kazanmış ardından tahtı yeniden oğlu Mehmet'e bırakmıştır. Bu sırada Yeniçerilerin Edirne Buçuktepe'de çıkardıkları isyan sonrasında 2.Murat yeniden tahta oturmak zorunda kalmıştır. (Bu tepe bugün de buçuktepe adıyla anılmaktadır.)

1447 yılında Şehzade Mehmet'in oğlu Bayezid dünyaya gelmiş, bu doğumun şerefine Edirne'de büyük şenlikler düzenlemiştir. Üç Şerefeli Cami'de bu dönemde tamamlanmıştır. Bir yıl sonra Haçlıların Osmanlı'yı Avrupa'dan atmak için topladıkları son büyük güç te 2. Kosova Savaşında 2.Murat tarafından bertaraf edilmiştir.

1449 yılında Fatih Sultan Mehmet Sitti Hatun ile evlendi ve düğün törenleri iki nehir arasındaki adada gerçekleştirildi.

Sultan Murat 3 Şubat 1451'de Edirne'deyken beyin kanaması geçirerek vefat etti. Vasiyeti üzerine Bursa'ya defnedildi.

2. Murat tarafından yaptırılan Uzun Köprü

Fatih Sultan Mehmet Devri

(1451-1481)

Fatih Sultan Mehmet

Babasının ölümü sonrasında Edirne'ye gelen Sultan Mehmet, İstanbul'un fetih hazırlıklarına başladı. Edirne tophanesini genişleten padişah, Istranca Dağları ve Sofya'dan getirttiği madenler ile Edirne'de şimdiye kadar görülmemiş toplar döktürdü.

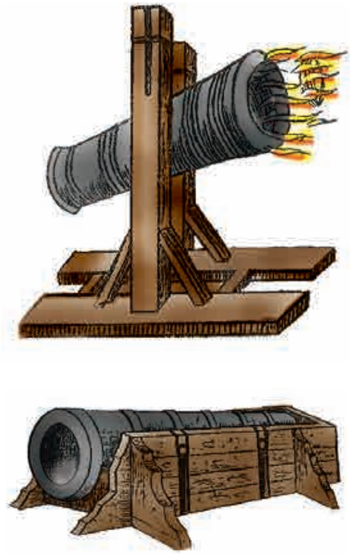
Tunca Nehri yakınlarında bulunan yeni sarayın yapımına devam edilmiş, sarayın arz odası bu dönemde inşa edilmiştir.

1453 yılında İstanbul'un fethi gerçekleşmiş ama Balkanlarda devam eden fetih hareketleri dolayısı ile Edirne önemini sürdürmüştür. Sırbistan, Mora, Bosna, Eflak ve İşkodra Seferlerine de ordusu ile Edirne'den hareket eden padişah bu seferler sonrasında da yine Edirne'ye dönmektedir.

23 Aralık 1459 tarihinde Cem Sultan Edirne'de dünyaya gelmiştir.

Fatih dönemi Edirne mimari yapılarından günümüze kalmış olanların bazıları şunlardır; Çelebi Mehmet'in kızı Ayşe Hatun tarafından yaptırılan, bugün eski ve yeni İstanbul yollarının kesişiminde bulunan Ayşekadın Cami, Fatih'in süt annesinin kızı Hundi Hatun'un yaptırdığı Daye Hatun Mescidi, Çakırağa Mescidi, Selçuk Hatun Mescidi, Fatih Sultan Mehmet'in hanımı tarafından yaptırılan Yeni İstanbul yolu üzerindeki Sitti Hatun Cami, Sadrazam Mahmut Paşa tarafından yaptırılan ve aynı adla anılan semtte bulunan Taşlık Cami.

Fatih'in döktürdüğü toplardan iki farklı çizim

Yine aynı dönemde yaptırılan Üç Şerefeli Cami yanındaki Peykler Medresesi, harap durumda bulunan Zen-i İbrahim Hamamı, Sadece Bab-ı Hümayun Kapısı ve Cihannüma Kasrı ayakta kalan Yeni Saray, Sarayiçi'ni saray kapısına bağlayan üç gözlü Fatih Köprüsü günümüze gelebilen Edirne yapılarından bazılarıdır.

2. Bayezid Devri (1481-1512)

Babasının ölümü sonrasında İstanbul'da tahta oturan 2. Bayezid zaman zaman Edirne'ye de gelmektedir. Özellikle Avrupa üzerine düzenlenecek seferler öncesinde son hazırlıklar Edirne'de yapılmaktadır. Akkerman, Manastır, Kalkandelen ve İnebahtı seferlerine de buradan çıkılmıştır.

Edirne'de döktürülen toplar İstanbul'a getirilirken

2. Bayezid

1490 tarihinde İstanbul'da meydana gelen kötü hava şartları ve bundan iki yıl sonra ortaya çıkan veba salgını nedeniyle Sultan 2. Bayezid İstanbul'dan Edirne'ye gelmek zorunda kalmıştır.

12 Ekim 1509' da İstanbul'da korkunç bir deprem olmuş bunun üzerine 2. Bayezid devlet işlerini daha sağlıklı yürütmek için divan üyeleri ile Edirne'ye gitmiştir. Fakat bu depremden bir buçuk hafta sonra 23 Ekim tarihinde Edirne'de de büyük bir deprem meydana gelmiş, deprem sonrasında başlayan yangınlar ve Tunca Nehri'nin taşması üzerine yeniden İstanbul'a dönülmüştür. Bu taşkında Yeni Sarayın harem bahcesi ve Namazgah ovası tamamen sular altında kalmıştır.

1512 yılında tahtı oğluna bırakan 2. Bayezid, Edirne yoluyla Dimetoka'ya giderken Sazlıdere'de vefat etmiştir.

Sultan 2. Bayezid döneminden günümüze ulaşan bazı yapılar şunlardır. Sultan Bayezid tarafından yaptırılan ve içinde cami, aşevi, tıp Medresesi, darüşşifa, hamam, değirmen, sıbyan mektebi, mehterhane, muvakkithane ve tabhane bulunan Bayezid Külliyesi, ayrıca Külliye yapılarından olan İmaret Köprüsü.

Bayezid Külliyesi bir sel baskınında sular altında

Yavuz Sultan Selim

Yavuz Sultan Selim Devri (1512-1520)

Edirne'yi çok seven Yavuz Sultan Selim, sık sık buraya gelir, seferlerine hep buradan çıkardı. Çaldıran ve Mısır seferine de buradan çıkmıştı. Mısır seferine çıkarken oğlu Süleyman'ı yerine halef olarak bıraktığı yer de İstanbul değil Edirne'ydi. Yanından ayırmadığı hocası İbn-i Kemal'e, Mısır Seferi dönüşünde de Edirne'yi övmüş, İstanbul'da on gün kadar kalarak yine Edirne'ye geçmişti. 1520 yılında yine Edirne'de bulunan padişah, Tunca nehrinin taşması ve sarayiçi ile harem bahcesinin su içinde kalması sonucunda sabahın erken saatlerinde kayıklarla tekke kapısı civarına getirilmiş ve bundan sonra yeniden İstanbul'a dönülmüştür. Yavuz Sultan Selim bundan sonra bir daha Edirne'ye gelemeyecektir.

Yavuz Sultan Selim döneminde yapılan ve günümüze ulaşabilen tek cami eski İstanbul yolu üzerinde bulunan Hekim Lari Cami'dir.

Hekim Lari Cami

Kanuni Sultan Süleyman Devri (1520-1566)

Edirne, Kanuni döneminde de Osmanlı Padişahlarının gözde mekanı olmaya devam etmiştir. Çünkü bu dönemlerde Edirne hem bağ ve bahcelerin arasında son derece rahatlatıcı bir yer, hem de gelen elçileri büyüleyecek kadar şatafatlıdır. Kanuni Sultan Süleyman, kendisini ziyarete gelen tüm elçileri Edirne'de karşılamaya gayret göstermiş, işlerden bunaldığı zamanlar da da dinlenmek için yine burayı tercih etmiştir.

Kanuni Sultan Süleyman

Sadece padişah değil, diğer devlet erkanı da Edirne'ye gereken özeni göstermektedir ki, bu da o dönemde Edirne'de inşa edilen yapılardan anlaşılmaktadır. Kanuni Sutan Süleyman döneminde inşa edilen su yolları, Kanuni Köprüsü, Semiz Ali Paşa Çarşısı, Rüstem Paşa Kervansarayı, İki Kapılı Han, Sokullu Sarayı ve Hamamı, Taşhan, Şeyh Bedrüddin, Tayakadın, Süle Çelebi Camileri ile Zehri Mar Mescidi buna en güzel örneklerdendir.

Bir sefer sırasında Sokullu Mehmet Paşa hayli yaşlanmış olan Kanuni Sultan Süleyman'ın attan inmesine yardım ederken.

Kanuni Sultan Süleyman İran seferine çıkarken yerine oğlu şehzade Selim'i, babası Yavuz'un kendisini bıraktığı yere, yine Edirne'ye bırakmıştır. 1566 yılında son kez Edirne'ye gelen Kanuni Sultan Süleyman, buradan Zigetvar Kalesi'nin kuşatmasına çıkmıştır. Kuşatma sırasında çadırda hayatını kaybetmiş, Belgrat'ta oğlu Selim adına biat edildikten sonra Edirne üzerinden İstanbul'a getirilmiştir.

2. Selim

2. Selim Devri (1566-1574)

2.Selim, tahtta bulunduğu 8 yıl içerisinde Edirne'ye sadece iki kez gelmiştir. İlk gelişinde bir kış boyunca Edirne'de kalan padişah, ikinci gelişinde Tunca Nehri'nin taşkınlığına maruz kalan saraydan zorlukla kurtarılabilmiştir. Sultan 2.Selim'de saltanatı süresince kabul ettiği elçilerin bir kısmıyla Edirne'de görüşmüştür.

Bu devir çok kısadır ve padişah Edirne'de çok az bulunmuştur fakat Edirne'ye tarih boyunca hiç kimse Sultan Selim'in bıraktığı kadar etkili bir iz bırakamamıştır. Zira döneminin şaheseri ve Mimar Sinan'ın ustalık eseri olan Selimiye Camii bu padişah tarafından Edirne'ye inşa ettirilmiştir. 1567 yılında temel atma töreninde padişah 2. Selim de bizzat hazır bulunmuştur. Selimiye Cami yanındaki iki medrese ile Yıldırım bölgesini Edirne'ye bağlayan Yalnızgöz Köprüsü de yine 2.Selim dönemi eserlerindendir.

3. Murat (1574-1595) 3. Mehmet (1595-1603) 1. Ahmet (1603-1617) Devri

3. Murat'ın, saltanat yıllarında Edirne'ye geldiğine dair elimizde hiçbir belge yoktur. Fakat bu dönemde de Edirne'de imar faaliyetleri sürmüştür. Babası 2. Selim döneminde başlayan Selimiye Cami bu dönemde tamamlanırken (1574), Her ikiside Mimar Sinan yapısı olan, Yeni İstanbul yolu üzerindeki Defterdar Mustafa Paşa Cami ile Buçuktepe sırtlarındaki Şeyhi Çelebi Cami'de yine bu döneme aittir.

3. Murat

Abdurrahman Hıbrî'nin Enis'ül-Müsamirin'in'de anlatıldığına göre, 1589 yılında başlayan ve 3. Mehmet'in tüm saltanat yılları boyunca devam eden Avusturya seferleri sırasında, askerlerin intizamsızlığı ve kıtlık yüzünden Edirne halkı çok sıkıntı çekmiştir.

Ekmekcioğlu Ahmet Paşa tarafından yaptırılan ve Yediyolağzı caddesinde, Mezitbey Hamamı yanında bulunan Pazarcılar Sebili ile Dâye Hatun Mahallesindeki Emine Hatun çeşmesi bu döneme ait mimari yapılardandır.

1. Ahmet dönemi ise, Edirne'liler için bir rahatlama dönemidir. Çünkü bu devrin defterdarı olan Ekmekcioğlu Ahmet Paşa Edirneli olup

1. Ahmet

şehri devamlı görüp gözetmektedir. Defterdar Ahmet Paşa'nın Mimar Mehmet ve Şaban Ağalara yaptırdığı Tunca Köprüsü, Ekmekcioğlu Kervansarayı, hanı ve sebili devrin en gözde yapılarındandır. Ayrıca Dünya üzerinde ticarette hâl anlayışını ilk kez uygulayan Osmanlı Devleti, Edirne'de bu dönemde inşa edilen Yemişkapanı ve balkapanı ile ticari hayata verdikleri önemi göstermişlerdir.

Yine bu dönemde yağan yağmurlar ve taşan nehirler sonrasında Edirne halkı zor günler geçirmiştir. Nehirlerin bu taşmalarının iyi yönleri de vardır. Abdurrahman Hıbri bu konuya değinerek bakın neler söylemektedir; "Senei selâse ve selâsin ve elfte dahi nehirler âzim tuğyan edip bihad evler tahrip eyledi ve bu cûyların etrafında olan bahçelerin

senetül aşri vel elf hududuna gelince sai vehim ve kıyasa sığmaz meyvası olur imiş. Hususa kaysının dört okkası bir akçaya sokaklarda tablalarla füruht olunup, alan kimseler ancak çekirdeği için aldıklarını bilenlerden bazıları hayattadır."

1. Ahmet Osmanlı Padişahları içinde Edirne'yi en çok sevenler arasındadır. Padişahın Cihannüma Kasrı'nın arkasından attığı ve köşkün üzerinden aşarak saray avlusuna düşen ve düştüğü yere mermer bir sütun dikilen gürz olayı çok meşhur olmuştur. Hatta bu nedenle buraya sırık meydanı adı verilmiştir.

Padişahın 1613 yılındaki Edirne ziyareti çok renkli geçmiştir. Kesilen kurbanların kanıyla etraf lale bahcesine dönerken, sultanın geçeceği yerlere altın paralar saçıldığı, sultan ve maiyeti geçtikten sonra halka yağmalatıldığı anlatılır. Hatta bu ziyaret sırasında gerçekleşen eğlenceler esnasında cirit oyunları

4. Murat

Genç Osman

da yapılmış, padişah 1. Ahmet ciritte Nasuh Paşa'yı yenmiştir. Öğle üzeri Edirne'ye varan padişah doğruca Selimiye camine gitmiş öğle namazını burada kıldıktan sonra Sarayına çekilmiştir.

Sultan Ahmet, yeni sarayın harem dairesi önüne bir duvar ördürerek buraya Alay Köşkü ile bir mescid inşa ettirmiştir. Eski Cami'nin hünkar mahfili de bu dönemin eserlerindendir.

2.Osman (1618-1622) 4.Murat (1623-1640) Devri

Bu devirden bahseden tarihçiler ve devre ait şiirler, özellikle Edirne Medreselerinde eski alimlerin kalmadığından şikayet ederler. 2.Osman'ın Hotin, 4. Murat'ın ise Leh seferi için Edirne'ye gelip bir süre kaldığını görüyoruz. Kıyık'ta bulunan Yıldız Kasrı'nın bu dönemde yapıldığı sanılmaktadır. Ayrıca İmadiye Kasrı da sultan Murat döneminde tamamlanmıştır.

4. Mehmet Devri (1648-1687)

Edirne'nin ikinci altın yıllarını yaşadığı dönem 4. Mehmet'in saltanat yıllarıdır. Çünkü Osmanlı tahtında en uzun kalan padişahlardan biri olan sultan, bu yıllarının büyük bir kısmını Edirne'de geçirmişti. Hatta Edirne'ye bu kadar çok önem vermesi ileride İstanbulluları rahatsız edecek ve padişahın tahttan indirilmesine sebep olacaktır.

4. Mehmed

4.Mehmet'in saltanatının ilk yılları, yaşının küçüklüğü nedeniyle annesi Turhan Sultan'ın etkisinde geçmiştir. 1661 yılında annesinin Çanakkale'de yaptırdığı Seddülbahir Kalesi'ni ziyaret eden padişah, annesi ile birlikte buradan Edirne'ye geçmiştir. Bir yıl sonraki Edirne ziyaretlerinde onları üzücü bir durum beklemektedir. Zira Köprülü Mehmet Paşa bu dönemde vefat edecek, vasiyeti üzerine İstanbul'a defnedilecek sadrazamı götüren alay ile birlikte padişah ta İstanbul'a geçecektir. Köprülü Mehmet Paşa'nın yerine oğlu Fazıl Ahmet Paşa'ya Sadrazamlık tuğu yine Edirne'de giydirilecektir. 1664 yılında 2.Mustafa Edirne Sarayında dünyaya gelmiştir.

4.Mehmet döneminde saltanat şehri görünüşte İstanbul'sa da işleyişte Edirne'dir. Çünkü, artık tüm devlet törenleri Edirne'deki sarayda yapılmaktadır. Yabancı elçiler burada kabul edilmekte ve seferlere buradan çıkılmaktadır. Ayrıca avcılığa düşkün olan padişah Edirne'nin uçsuz bucaksız avlaklarına zaman zaman uğramakta, buralarda konaklamaktadır.

1674 yılında Edirne'de padişahın oğulları Mustafa ve Ahmet adına yapılan sünnet töreni de çok alâyişli geçmişti. Şâir Nabi, meşhur Sûrnamesi'ni bu düğün dolayısı ile yazmıştı.

1683 yılında sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa

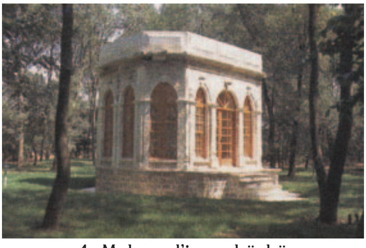

Hatice Turhan Sultan tarafından yaptırılan Seddülbahir Kalesi

kumandasındaki Osmanlı ordusu Viyana'yı kuşatmıştır. Bu sefer nedeniyle Edirne'den Belgrat'a gelen padişah bozgun haberini burada almış ve bozgunun sebebi sayılan Merzifonlu'nun infazı Belgrat'ta gerçekleştirilerek başı Edirne'ye getirilmiş, burada Sarıca Paşa Cami hadiresine defnedilmiştir.

Bu dönemde meydana gelen olumsuzluklar ve padişahın Edirne'de devamlı ikametinden rahatsız olan İstanbul uleması ve asker 8 Kasım1687 tarihinde Edirne'ye bir heyet göndererek padişaha hallini bildirmişler ve yerine kardeşi 2. Süleymanı tahta geçirmişlerdir.

Edirne hakkında en detaylı bilgilere sahip olduğumuz dönemlerden birisi hiç şüphesiz 4. Mehmet'in saltanat yıllarıdır. Çünkü bu zaman dilimi içinde Edirne'ye gelen Evliya Çelebi ünlü se-

4. Mehmed'in av köşkü

Edirne'den bir av sahnesi

yahatnamesinin 3.cildinin 48 sayfasını Edirne'ye ayırarak birçok konuda bilgi vermiştir.

Seyahatnamede sıkca övülen Edirne, bayındırlık, ticaret ve büyüklük bakımından İstanbul'dan sonra devletin en büyük şehri olarak gösterilir. O zamanın Edirne'sinde 414 mahalle olup bunların 14 tanesi Kale içindedir. Bu mahallelerden 4 'ü Türk mahallesi,

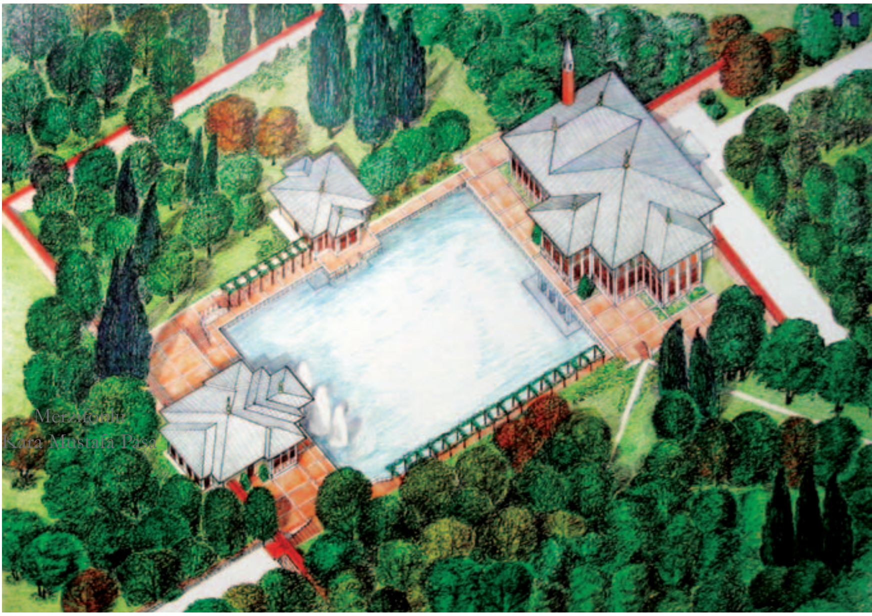

Evliya Çelebi

diğerleri Rum, Ermeni, Yahudi ve Çingene mahalleleri imiş. 1.Murat döneminde yapılan anlaşma uyarınca gayri Müslimler kale dışında oturamazlarmış. Diğer 400 mahalle ise kale dışında ve tamamı Müslüman ahaliden oluşmaktaymış.

Şehirde 6700 adet dükkanın varlığından bahseden Evliya, Edirne'nin 14 Selatin camisi olduğunu ve bu camilerin her birinde birer çocuk mektebi bulunduğunu da ekler.

Bu dönem Edirne'si her ne kadar güzel olsa da Hıbri'nin yazdıklarını incelediğimizde eski Edirne'nin artık gerilerde kaldığını görmekteyiz. Çünkü 16.yy da isimleri ile anlatılan 33 hamamdan 11 tanesinin bu dönemde harap durumda olduğunu öğreniyoruz.

Edirne Sarayı'nda IV. Mehmet Kasrı (Merhum Orhan Çakmakçıoğlu'nun çizimiyle)

4. Mehmet döneminde Edirne'nin birçok yerine kasırlar inşa edilmiştir. İmar faaliyetleri canlanmıştır. Sadece Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın Edirne içinde 14 tane çeşmesi vardır ki; bunlardan en görkemlisi Selimiye Arastası'nın yanındaki meydan çeşmesidir.

Merzifonlu
Kara Mustafa Paşa

Edirne Sarayı'nda Aynalı Köşk (Merhum Orhan Çakmakçıoğlu'nun çizimiyle)

2. Süleyman

2. Ahmet

2. Mustafa

2. Süleyman (1687-1691)
2. Ahmet (1691-1695)
2. Mustafa (1695-1703) Devri

4 yıl gibi kısa bir süre tahtta kalan 2. Süleyman saltanatının hemen tamamında Edirne'de oturmuş ve yine burada vefat etmiştir. Ali Bey mahallesi, Sivasi Dergahı yanındaki Çukur Çeşme bu dönem yapılarındandır.

2. Ahmet Edirne'de tahta çıkmış, kendisine Nakib Efendi tarafından Eski Cami'de kılıç kuşatılmıştır. 4. Mehmet'in kızı Ümmügülsüm Sultan ile vezir Osman Paşa'nın düğünleri Edirne'de yapılmış, Padişah 2. Ahmet'te hanımı haseki sultan ile bizzat düğüne iştirak etmiştir. 7 Şubat 1694 tarihinde Sultan 2. Ahmet Edirne'de vefat etmiştir.

2. Mustafa'da saltanat yıllarının çoğunu Edirne'de geçirmiştir. 1698 tarihinde Edirne'de vefat eden başkadın Ali Cenap hatun, Dar'ül Hadis Cami haziresine defnedilmiştir.

1699 yılında Edirne'de Avusturya, Venedik ve Lehistan ile Karlofça Andlaşması imzalanmıştır.

1703 yılında İstanbul'da meydana gelen ayaklanma sonrasında Edirne'ye gelen Yeniçeriler Namazgah Ovasında toplanmışlardı. 2. Mustafa'nın yanında bulunan ve ona bağlılıklarını bildiren askerlerin; isyancıların tarafına geçmesi sonucu 2. Mustafa tahttan indirilmiş yerine kardeşi 3. Ahmet geçmiştir.

Yıldırım Bayezid Mahallesi, Mustafa Paşa caddesinde bulunan ve İbrahim Çelebi tarafından yaptırılan çeşme, Amcazade Hüseyin Paşa tarafından yaptırılan, Kıyık Caddesinde bulunan çeşme ile Sıkça Murat mahallesi, Paşa kapısı caddesindeki çeşmeler de bu dönemin mimari yapılarından bazılarıdır.

3. Ahmet

3. Ahmet Devri
(1703-1730)

Edirne Sarayında tahta çıkan 3.Ahmet, bîat töreninden sonra ilk cuma namazını 2.Bayezid Camisinde kılmıştır.

1713 yılında Osmanlı Devleti'ne gelen İsveç Kralı Demirbaş Şarl Edirne'de konuk edilmiştir.

Saltanatının ilk yıllarında Edirne'de ikamet eden padişah, Pasarofça Andlaşması sonrasında İstanbul'da oturmaya başlamıştır. Bu tarihten sonra Edirne yavaş yavaş eski önemini kaybetmeye başlamıştır.

Bu dönem hakkında bizlere aydınlatıcı bilgi veren en önemli kaynak, 3. Ahmet'in Edirne'de oturduğu yıllarda buraya gelen İngiltere sefiri Mösyö Montegu'nün eşi Lady Montegu'nün buradan ülkesine yazdığı mektuplardır. Bayan Montegu özellikle Edirne sarayındaki bayanlara çok imrenmiş ve ayrıntılı anlatımlarla onlar hakkında yakınlarına bilgi vermiştir. Bir mektubunda saraylı hanımların giyimleri hakkında şunları anlatmaktadır :

3. Ahmet ve şehzadesi

Lady Montegue

"Asil bir Türk kadını nasıl giyinir, bunu öğrenmek istersiniz değil mi? İşte yazıyorum. Onun arkasında dolama denilen bir gömlek vardır. Düğmeleri nohut iriliğinde elmastan yapılmıştır. Dolama, daha küçük çapta elmaslarla süslü iki iğne ile kemere tutturulmuştur. Ten üzerindeki iç gömleği baklava biçiminde iki elmas düğme ile ilikli. Kemer, gayet geniş ve baştanbaşa elmas, Gerdan, dize kadar inen üç dizi inci ile sarılı. Dizilerden birinin ucunda Hint tavuğu yumurtası kadar büyük bir zümrüt asılı. Asil saray kadınının küpeleri, takıldığı yere yakışacak değerdedir. Yüzükler de öyledir. Güzel hatta pek güzel olan parmakların zerafetini kendi ışıklarıyla aydınlatıp dururlar. Benim gördüğüm Türk kadınlarındaki süslerin yarısı kıymetinde süs taşıyabilen Avrupalı bir kraliçe yoktur. Fakat dostum Türk kadınının en büyük süsü, Türk oluşlarıdır. Bana öyle geliyor ki bunlar süslenmek için elmas veya zümrüt takınmıyorlar. Belki o taşları üzerlerinde taşımakla süslemiş, kıymetlendirmiş oluyorlar. Çünkü her Türk kadını canlı bir inci ve paha biçilmez bir pırlantadır."

Bir başka mektubunda ise o zamanki Sadrazam ve Kethüdanın evine gerçekleştirdiği ziyareti anlatır ve Kethüda'nın hanımı Fatma Hanımdan çok etkilendiğini söyleyerek, O'nun ahlakı, tavırları ve onurunu över. Bu evde yaşadıklarını anlattıktan sonra da "gördüğüm şeylerden o kadar mahzûz olmuştum ki, kendimi cennette bir müddet yaşadım zannediyorum." diyerek duyduğu hayranlığı ortaya koyar.

1. Mahmud (1730-1754) 3. Selim (1789-1807) Devri

1. Mahmud'tan 2. Mahmud'a kadar geçen padişahların bir kısmı Edirne'ye hiç gelmezken bir kısmı da çok az durarak tekrar İstanbul'a

dönmüşlerdir. 1. Mahmud döneminde; tarihlerin 1746'yı gösterdiği yıl içerisinde Üç Şerefeli Cami civarında başlayan bir yangın 7 saat içinde Edirne'nin en gözde yerlerini harap bir hale getirmiş, şehrin 160 mahallesinden 30 tanesi bu yangından ciddi şekilde etkilenmiştir. Yangın sırasında Eski Cami çevresi tamamen alev içinde kalmış, insanlar eşyalarını kurtarmak için caminin içine taşımak zorunda kalmışlardır.

1752 yılında bu kez Edirne'de büyük bir deprem meydana gelmiş ve birkaç yüz kişinin ölümü ile birçok evin yıkılmasına sebep olmuştur.

3. Selim

Padişahın himmetiyle yıkılan yapıların bir kısmı onarılırken bir kısmı harap halde kalmıştır.

3.Selim dönemine gelindiğinde yeniçeri ocağı artık iyice ifsad olmuş durumdaydı. Sadece İstanbul'da değil, aynı zamanda Edirne'de de huzursuzluk çıkarıyorlardı. 1808 yılında Balkanlardan topladığı birliklerle Edirne'ye gelen

3. Mustafa ve Şehzadesi 3. Selim

2. Mahmud'un kıyafet devrimi öncesindeki görünümü

Alemdar Mustafa Paşa, burada nizamı yeniden sağlamayı başardı. İstanbul'da 4. Mustafa'nın tahttan indirilme planları Edirne'de yapılarak buradan İstanbul'a geçildi. Alemdar'ın İstanbul'da Yeniçeriler tarafından öldürülmesi üzerine Edirne'de daha önce sindirilen isyancılar şehirde yeniden zulümlere başlamışlardır. Bu kargaşa 2. Mahmud döneminde yeniçeri ocağının kaldırılması ile sûkun bulacaktır.

2. Mahmud Devri (1808-1839)

2. Mahmud döneminde Vak'ayi Hayriye ile Yeniçeri Ocağının kaldırılması sonrasında Asakir-i Mansure-i Muhammediye adında yeni ordu kurulmuştu. Bu sıralarda Yunanistan'da isyan çıkmış, İngiltere ve Fransa'nın da isyana taraftar bir tavır sergilemesinden güç alan Ruslar Bab-ı Aliye şiddetli bir nota vermişlerdi. Rusyanın bu notasına aynı sertlikle cevap verilince 1828 yılında Balkanlarda yeni bir Osmanlı Rus savaşı başlamıştır. Yeni kurulan orduya güvenen bir takım komutanlar, Ruslardan asırlık öclerini alacaklarını düşünüyorlardı. Halbuki bu yeni ordu, daha tam olarak hazır hale gelmemişti. Osmanlı askerleri kahramanca savaşmalarına rağmen sayılarının azlığı ve daha tam olarak hazır olmamaları vb. sebeplerle Ruslar karşısın da bazı yerlerde geri çekilmek zorunda kaldılar. Böylece Ruslar Tuna'yı geçmeyi başardılar.

Rus askerleri; Ruscuk, Silistre ve Babadağı'nı alarak Varna ve Şumnu önlerine kadar geldiler. Varna'yı kuşatan Rus askerleri 3 aylık bir direniş sonrasında burayı ele geçirdiler. Daha sonra Şumnu'yu muhasara altına aldılar. Bu muhasara sürerken bir kısım Rus birlikleri de yavaş yavaş aşağılara doğru kaymaktaydılar. Balkanları aşarak Yanbolu'ya kadar geldiklerinde Osmanlı hükümetinde ve halkta büyük bir panik başlamıştı. Gelen Rus birliklerinin çok kalabalık olduğu, dayanılmasının güçlüğü vb. bir sürü abartılı söz ortalıklarda dolaşıyordu. O sıralarda Edirne'de 10-12 bin Osmanlı askeri bulunuyordu. İşin kötü yanı askerler arasında bir birliktelik te yoktu. Halbuki Edirne'ye doğru yaklaşan Rus birliklerinin sayıları da ancak Edirne'deki Garnizon askerleri kadardı. Hem Şumnu'da bulunan büyük bir Osmanlı ordusu ile o sıralarda Sofya'dan Filibe'ye inmiş bulunan İşkodralı Mustafa Paşa'nın ordusu Rus askerlerine karşı kullanılabilirdi. Fakat aklın devre dışı kaldığı bu ileri derecedeki telaş ortamında, 1829 yılının 20 Ağustos'unda Ruslar hiçbir çarpışma görmeden Edirne'ye girdiler.

Ruslar burayla da yetinme niyetinde değillerdi. Nitekim önlerindeki ev ve tarlaları yakarak Çorlu ve Silivri'ye kadar inmiştiler. Bu bölgelerdeki halklar büyük göç dalgaları halinde İstanbul'a kaçıyorlardı.

Savaşı sona erdirmek için Rus ve Osmanlı diplomatları Edirne'de, Beylerbeyi Cami altında bulunan Hacı Fettah Efendi'ye ait ahşap evde toplanarak görüşmelere başladılar. Rusların Edirne'ye girişinin 25. günü Edirne Andlaşması imzalandı ve anlaşmadan 68 gün sonra Rus Orduları Edirne'yi boşalttılar.

Bu korkunç istilanın hemen ardından Edirne ve çevresinde bu kez amansız bir Taun hastalığı baş göstermiştir. Halkın "Büyük Kran" dedikleri bu salgında şehrin nüfusu iyice azalmıştır.

Mahmudiye Kışlası olarak adlandırılan Piyade Kışlası 2.Mahmud dönemi mimari yapılarındandır. Ayrıca yine bu dönemde Meriç Köprüsü'nün temelleri atılmıştır.

Sultan Abdülmecid

Sultan Abdülmecid (1839-1861)

Sultan Abdülaziz (1861-1876) Devri

Sultan Abdülmecid döneminde İstanbul'da Tanzimat Fermanı ilan edilmiş, fakat alınan önlemler sûn-i olduğu için Edirne de bu kararlardan pek bir fayda görememişti.

Bu dönemde Sultan Abdülmecid, İstanbul'a yola çıkarak, Edirne üzerinden Varna'ya kadar sürecek olan bir geziye çıkmış, kara yolu ile başlayan gezinin dönüşü deniz yolu ile gerçekleşmişti. 7 Mayıs 1846 tarihinde başlayan gezide, Silivri, Çorlu ve Lüleburgaz üzerinden Edirne'ye gelinmişti. Padişah Edirne'de Cezzar Ailesi'ne ait konakta misafir olmuş ve ilk Cuma namazını da Selimiye'de kılmıştı.

2.Mahmut döneminde temelleri atılan Meriç Köprüsünün yapımına bu dönemde başlanmıştır.

Sultan Abdülmecid Eyüp'teki Kılıç Merasiminden dönerken.

Sultan Abdülaziz Avrupa seyahati dönüşünde Edirne'ye uğramış ve onun bu teşrifini simgelemek üzere Adalet Kulesi yakınlarına bir nişan taşı dikilmiştir.

Bu dönemde Avrupa'ya uzanan demiryolu hattının inşaatı başladığı için Edirne'de Mimar Kemalettin'e, Karaağaç Tren İstasyonu inşa ettirilmiştir. Ayrıca Edirne Sarayı tamir edilmiş, tarihi saat kulesinin yanına tiyatro yapılmış ve Hurşit Paşa'nın Edirne valiliği sırasında vilayet matbaası kurularak ilk Edirne gazetesi basılmaya başlanmıştır. (1867)

Sultan Abdülaziz

Sultan Abdülaziz'in Avrupa seyahati dönüşünde Edirne'ye uğramasının anısına dikilen taş.

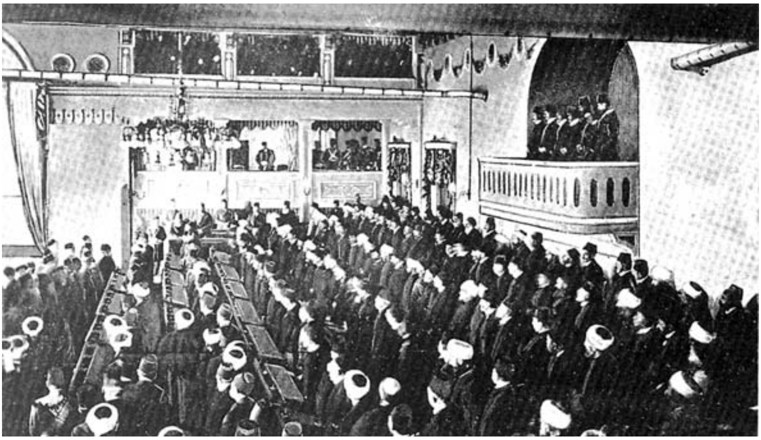
Sultan 2. Abdülhamid Han

2. Abdülhamid Devri (1876-1909)

1876 yılında şartlı olarak Osmanlı tahtına geçen 2. Abdülhamid, Meşrutiyet'i ilan etmişti. Açılan mecliste gayri Müslimlerin sayısı bir hayli fazlaydı ve buradan vatan ve millet yararına karar çıkması çok zordu. Nitekim meclisin basiretsizliği kendisini bir yıl sonraki Osmanlı Rus savaşı ile gösterecek ve devlet bu güçsüz haliyle büyük bir savaşa daha sürüklenecekti.

Rus orduları Plevne'yi aşarak Sofya'ya kadar gelmişlerdi. 3 Ocak 1878 Salı günü Sofya düşmüş, 8 Ocak Pazar günü Kızanlık ve Ihtıman, ertesi günü Samaku, Salı günü Yeni Zağra ve Tatar Pazarcığı, Çarşamba günü Tırnova, Perşembe günü Filipe ve nihayet 20 Ocak Pazar günü Edirne'ye girmişlerdir.

Rusların Edirne'ye yaklaşmaları üzerine Edirne Valisi Namık Paşa'nın oğlu olan Hüseyin Cemil Paşa, Osmanlı yeni sarayında bulunan cephaneliği, Rusların eline geçmesinler diye infilak ettirmiş, böylece yüzyıllarca Osmanlı Padişahlarının el

Sultan 2. Abdülhamit Han Meclisin açılışında konuşurken

emeği göz nuru ile işleyegeldikleri muhteşem bir miras yok olup gitmiştir. Anlatıldığına göre bu infilak sonrasında saray tam üç gün yanmıştır.

O sıralarda Edirne'de bulunan Ahmet Eyyûb Paşa kumandasında sekiz bin asker bulunduğundan bahsedilmektedir. Yanbolu'da bulunan Mehmet Ali Paşa kumandasında gelecek yardımı bekleyen Ahmet Eyyub Paşa, Mehmet Ali Paşa'nın son mağlubiyetlerden ürkerek Edirne'ye uğramadan İstanbul'a çekildiğini öğrenince şehri tahliye etmek zorunda kalmıştır. Bu nedenledir ki, General Skobelof ordusunun öncü kumandanı olan General Strukof hiçbir mukavemet ile karşılaşmadan Edirne'ye girmişlerdir. 26 Ocak tarihinde ise Rus Orduları başkumandanı Grandük Nikola Nikolayeviç Edirne'ye gelmiştir. Rus orduları buradan da aşağılara inerek Ayestefenos'a (Yeşilköy) kadar gelmişlerdir. Mithat ve Damat Mahmud Paşaların padişah 2.Abdülhamid'i tehdit ederek devletin başına açtıkları gaile işte bu noktaya kadar gelmiş idi.

Rus ordularının Edirne'ye girmelerinden sonra halk arasında lekeli humma baş göstermiş, bu salgın süresince 13 binden fazla insan hayatını kaybetmiştir. Ruslar şehirde büyük bir yağma faaliyetine girişmişler, sadece Kıyık, Kirişhane, Yeniimaret ve Yıldırım Mahallelerinde iki binden fazla Türk evini yakmışlardır. Önlerine gelen cami, imaret ve tekkeleri tahrip eden Ruslar, Selimiye'nin kıymetli çinileri başta olmak üzere buldukları birçok kıymetli şeyi Rusya'ya taşımak üzere yanlarına almışlardır.

31 Ocak 1878 tarihinde Edirne'de iki adet vesika imzalanmıştır. Bunlardan bir tanesi 10 maddelik mütareke mazbatası, diğeri de 5 maddelik "*Esasat-ı Sulhiyye Mukavelesi*" dir. Bu ateşkesler ileride yapılacak barış anlaşmalarının temelini oluşturmaktadır.

Ayestefenos ve Berlin Antlaşmalarının imzalanmasından sonra, 13 Mart 1879 tarihinde Osmanlı askeri yeniden Edirne'ye girmiş, bu ikinci işgal sonrasında Rauf Paşa ilk Edirne valisi olarak vazifeye başlamıştı. Ruslar bu ikinci işgallerinde tam 445 gün Edirne'de kalmışlardır.

Sultan 2. Abdülhamid'e, her ne kadar döneminde izlediği akıllıca siyasetten rahatsız olan azınlıkların provagandası ve dış basının etkisi ile bazı karalamalar yapılmaya çalışılsa da görünen durum ortadadır. Bugün Edirne'de ayakta bulunan ve hâlâ kamu faydasına işlemeye devam eden binaların hemen hepsi O'nun döneminde inşa edilmiştir. Karaağaç Askeri Hastanesi, Tümen Binası, Edirne Belediye Sarayı bunlardan bazılarıdır.

Sultan Mehmet Reşad

Mehmet Reşat Devri (1909-1918)

Osmanlı Devleti'nin acziyete düşmesinden istifade eden Balkan Devletleri yeni topraklar elde etmek amacıyla bir ittifak içine girerek Osmanlı Devleti'ne karşı savaş açmışlardı. Bulgaristan, Sırbistan, Karadağ ve Yunanistan'a ait ordular Balkanları kan gölüne çevirirken özellikle Bulgar askerleri Edirne'ye doğru yaklaşmaktaydılar. 24 Ekim 1912 tarihinde Edirne önlerine gelen düşman kuvvetleri, ayın 27'sinde şehri çepe çevre sarmışlardı. Şiddetli bir kuşatma başlattılar fakat Edirne bu kez Şükrü Paşa tarafından müdafaa edilmekteydi. Şehirde mühimmat çok azdı ve işgalden kaçanlarla birlikte şehrin nüfusu 100 bin'i bulmuştu. Edirne'deki hemen bütün büyük binalar hastane haline getirilmişti. İstanbul'dan bir ay dayanınız denmesine rağmen Kahraman Şükrü Paşa ve askerleri tam 6 ay şehri düşman askerine karşı müdafaa etmişlerdi. Fakat mühimmat ve cephane yokluğu, açlığın hat safhaya ulaşması sonrasında Şükrü Paşa şehri sulh yolu ile teslim etmek zorunda kaldı. 26 Mart 1913 tarihinde Bulgar ve Sırp askerleri Edirne'ye girdiler. Bu işgal 21 Temmuz 1913 tarihine kadar sürecekti.

Selimiye Cami'nin avlusunda poz veren Bulgar askerleri

Balkan Devletleri bu savaş ile elde ettikleri toprakları aralarında paylaşamamışlar ve bunun üzerine kendi aralarında yeniden savaşa tutuşmuşlardı. Bu durumdan istifade eden Osmanlı kuvvetleri Edirne'yi geri aldılar.

Balkan Savaşının bitiminden yaklaşık bir yıl sonra 1.Dünya Savaşı patlak vermiş ve az bir zaman sonra Osmanlı Devleti de kendisini bu savaşın içinde bulmuştur. Almanya ve Avusturya Macaristan yanında Osmanlı Devleti'ni savaşa sokan İttihat ve Terakki Cemiyeti Bulgaristan'ı da kendi yanlarında savaşa sokmak için gayret göstermişler, bu amaçla Karaağaç bölgesini Bulgarlara sunmaktan çekinmemişlerdir.

1918 yılına gelindiğinde, dünya siyasetinde yenilmiş bir İttifak cephesi ile onları parçalama amacında olan

Edirne'nin kurtuluşunda Enver ve Fahrettin Paşalar Selimiye Camii'ne girerken

Balkan Harbinde Bulgar mezaliminden bir tablo (Burunları ve dudakları kesilmiş insanlarımız)

Balkan Savaşı sonunda yenilgimizi belgeleyen antlaşmayı imzalarken. (Talat Bey, Harbiye Nazırı Çürüksulu Mahmut Paşa, Şurayı Devlet Reisi Halil Bey ve Bulgar Devletinin Temsilcisi General Savof.)

İtilaf grubu görülmektedir. 30 Ekim 1918 de, Osmanlı Devleti'de büyük bir yenilgi almamasına rağmen yenik devletler ile bir tutulmuş Çok ağır şartlar içeren Mondros Ateşkes Andlaşmasını imzalamak zorunda kalmıştır. Bundan sonra Anadolu insanı bu esaretten kurtulmak için bir ölüm kalım savaşına girecek, Edirne ve Trakya bölgesi de bu konuda üzerine düşen vazifeyi edadan geri kalmayacaktır.

KURTULUŞ SAVAŞINDA EDİRNE

Modros Mütarekesi uyarınca ülkenin birçok yerini işgal eden İtilaf Kuvvetleri Osmanlı halkını iç Anadolu Bölgesinde hapsetme planları yapıyorlardı. Bu sırada İngilizler, Ege Bölgesinde güçlü bir İtalya görmek istemedikleri için Yunanlıları Trakya ve Ege'ye sokmak istiyorlardı. Sonunda bu amaçlarını diğer İtilaf güçlerine de kabul ettirmeyi başardılar. Diğer İtilaf güçlerinin işgallerinin geçici olduğunu düşünen Anadolu insanı, Yunanlıların da asker çıkarması üzerine düşmanların asıl niyetlerini anlayarak direniş hareketlerine girdiler. İlk olarak da bölgesel direniş cemiyetleri kurmaya başladılar.

Balkan Harbinde Bulgar siperleri.

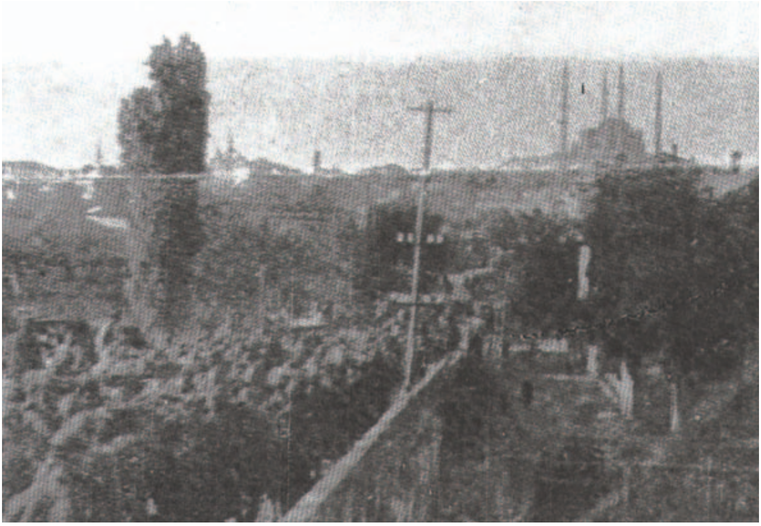
Bu amaçla gerçekleştirilecek özgürlük hareketine de öncülüğü Trakya yapmış, Anadolu'da ilk direniş cemiyeti olan Trakya Paşaeli Cemiyeti, Edirne'de kurulmuştur. Bu cemiyetin kararları arasında, eğer Anadolu düşmanın eline

geçecek olursa, bölgesel olarak da olsa kurtuluş mücadelesine girmek ve burada müstakil bir Türk Devleti haline gelmekti.

Anadolu'nun dört bir yanında başlayan kurtuluş hareketleri sırasında Trakya Paşaeli Cemiyeti isim değiştirerek, Rumeli Müdafai Hukuk Cemiyeti adını almıştır. Lüleburgaz ve Edirne'de iki adet kongre gerçekleştiren cemiyet silah hazırlıkları bile yapmıştır.

Cemiyetin toplayabildiği mavzer sayısı 2800, top sayısı ise beş on civarındaydı.

15 Temmuz 1920 de Yunan kuvvetleri batıdan Meriç üzerine doğru yürüyüşe geçtiler. Meriç hattını tutan Türk kuvvetleri gayretli bir savunma ile düşmanı durdurmayı başarmışlardı. Fakat bu sırada Çanakkale Boğazından donanma ile karaya asker çıkaran Yunan kuvvetleri Tekirdağ'a saldırmaya başlamışlardı. 10 gün kadar süren direniş sonunda iki ateş arasında kalan Osmanlı kuvvetleri çözülmeye başlamış ve 25 Temmuz'da düşman kuvvetleri Edirne'ye girmişlerdi. Bu saldırı, Edirne'nin tarihinde yaşadığı 4. işgaldi.

Yunan askerleri Meriç Köprüsü üzerinden Edirne’ye girerken.

Edirne işgalinde sokaklara asılan Yunan bayrakları

Selimiye Camii avlusunda nöbet tutan Yunan askerleri

Trakya ve Edirne'yi korumayı amaçlayan birlikler Edirne'nin işgaline engel olamayınca Bulgaristan topraklarına doğru çekilerek oradan deniz yolu ile Anadolu'ya geçerek Kurtuluş harekâtına katılmışlardır. Edirne'nin Osmanlıların eline geçtikten sonra yaşadığı; iki kez Ruslar bir kez de Bulgarların gerçekleştirdiği işgal hareketinden sonra Yunanlılarca gerçekleştirilen bu dördüncü işgal tam iki yıl dört ay sürecektir.

Anadolu'da düzenli ordunun kurulması ile birlikte işgal kuvvetleri tutunamadıkları topraklarımızdan bir bir ayrılmaya başlamışlardı. Mudanya Mütarekesi'nin imzalanması üzerine bu anlaşma uyarınca Meriç Nehri'nin sol kıyısını boşaltmak durumunda kalan Yunan kuvvetleri, yavaş yavaş çekiliyorlardı. 25 Kasım 1922 tarihinde Türk askerleri Edirne'ye yeniden girmişlerdir.

Türk askeri Edirne'de.

DÜŞMAN
BENİ
FAKAT
ABİDE

2. BÖLÜM

BALKAN SAVAŞI VE ŞÜKRÜ PAŞA

BALKAN SAVAŞININ SEBEPLERİ

Bir cuma selamlığında Sultan 2. Abdülhamit Han

1908 yılında 2. Meşrutiyet'in ilan edilmesi ile birlikte Osmanlı Ülkesi beklenen huzuru bulamadı. Çünkü ortaya çıkan partiler, kurum menfaatlerini devletin menfaatlerinden daha önde tutmaktaydılar. Kurulan meclisin içindeki gayri Müslimler önceleri olduğu gibi artık Osmanlılık demiyor, hepsi kendi milletlerinin ön plana çıkarılmasını hatta bağımsızlıklarını düşünüyorlardı. 31 Mart Ayaklanması sonrasında 2.Abdülhamid'in tahttan indirilmesi, Havran ve Arnavutluk isyanları ile Balkanlardaki kaynamalar son haddine ulaşmıştı.

Ülke içinde durum böyle iken dışarıda; Avusturya Macaristan İmparatorluğu Bosna Hersek'i ilhak etmiş, Bulgaristan ise Doğu Rumeli topraklarına girmişti. İtalyan-

Bulgar topçusunun Edirne
taarruzundan bir sahne

lar hiçbir sebep göstermeksizin Trablusgarp topraklarımızı işgale başlamışlardı. Osmanlı topraklarında siyasi nüfuzunu arttırmak isteyen Rusya ise her fırsatta Balkan Devletleri'ni Osmanlı'ya karşı kışkırtarak yeni toprak parçaları koparmaya çalışıyordu.

22 Eylül 1912 tarihinde Sofya'da toplanan Romanya, Bulgaristan, Sırbistan, Karadağ ve Yunanistan, Osmanlı Devleti'ne karşı bir ittifak oluşturarak 5 Ekim 1912 de savaş ilan ettiler. Bu işgal hareketinin 21. günü Bulgar askerleri Edirne önlerinde görünerek şehri muhasaraya başladılar.

Edirne Savunması

Kuşatma başlarında sadece askeri hedeflere ateş açılırken 22 Kasım gününden itibaren şehir merkezi de bombalanmaya başladı. Bu durumda halktan da birçok kişi yaralanıyor, evler yanıyor, şehir yaşanmaz bir hâl alıyordu. Kuşatma uzadıkça eldeki gıda stokları tükenmeye başlamış, salgın hastalıklar hızla artmıştı.

Düşman kuvvetleri bizden aldıkları esirleri Sarayiçindeki adada topluyorlardı. Hem şehirde hem de bu esir kamplarında tifo, kolera, veba gibi hastalıklar sebebiyle binlerce şehit vermeye başlamıştık.

43 NCÜ ALAY 1NCİ P.TB. 1 NCİ BL.

İAŞE CETVELİ

[illegible]

SABAH : ÜZÜM HOŞAFI
AKŞAM : YAĞLI BUĞDAY ÇORBASI
EKMEK : TAM

[illegible]

SABAH : YOK
AKŞAM : ÜZÜM HOŞAFI
EKMEK : TAM

[illegible]

SABAH : ÜZÜM HOŞAFI
AKŞAM : YOK
EKMEK : YARIM

[illegible]

SABAH : YARIM EKMEK
AKŞAM : ŞEKERSİZ ÜZÜM HOŞAFI

21 TEMMUZ 1917'DE BAŞLAYARAK ORDU EMRİYLE EKMEK İSTİHKAKI 500 GRAMA İNDİRİLMİŞTİR. ÇÜNKÜ UN VE EKMEK KALMAMIŞTIR.

Yzb. Selahattin ROMANI
İlhan SELCUK Cilt 1 S1.215-216

İAŞE CETVELİ

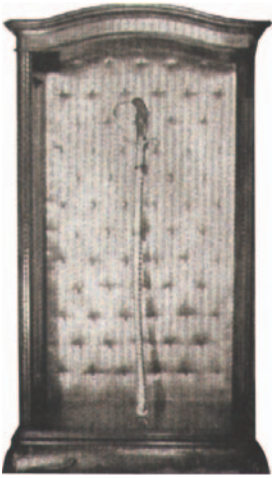
Selimiye Cami üzerinde Bulgar gülleri tarafından meydana getirilmiş top yıkığı.

İşte şehir bu sıkıntılar içinde savunulmaya çalışılıyordu. Şükrü Paşa her türlü yokluk ve çaresizliğe rağmen yine de yılmak nedir bilmiyordu. Tabyalar arasında günler ve gecelerce oradan oraya koşturan paşa, bu sırada kaleme aldığı vasiyetinde de vatan savunmasındaki kararlığını harika bir şekilde ifade etmişti. Şükrü Paşa bu vasiyetinde şöyle diyordu:

"*Düşman hatları geçtikten sonra ölürsem kendimi şehit kabul etmem. Beni mezara koymayın. Etimi itler ve kuşlar çeke çeke yesinler. Fakat müdafaa hattımız bozulmadan şehit olursam, kefenim, lifim, sabunum çantamdadır. Beni bu mahalle gömeceksiniz ve gelen nesiller üzerime bir abide dikeceklerdir.*"

1912 yılının Ekim ayında başlayan düşman kuşatmasına karşı, 53 bin asker, 480 top ve makinelı tüfek ile hem şehri hem de şehirde yaşayan 106 bin kişiyi korumaya çalışan Şükrü Paşa, Mehmetcikleri ile birlikte büyük bir destan yazıyordu. Fakat dönemin hükümetinin yanlış politikaları, cephanenin tükenmesi ve ellerinde gıda adına hiçbir şey kalmaması üzerine Şükrü Paşa teslim olmak zorunda kalmıştır.

25 Mart 1913 sabahı askerlerine ait kılıç, tabanca, dürbün, top, tüfek vb. mühimmatın yok edilmesi emrini veren Şükrü Paşa, Arda Nehri üzerindeki demiryolu köprüsünü de yıktırdı. 26 Mart sabahı 8:45'te Hıdırlık Tabyası'nda bulunan Telsiz direğine beyaz bayrak çekilerek savaşın sona erdirildiği bildirildi. Böylece 5.5 ay süren ve tarihe altın harfler ile yazılan muhteşem Edirne Direnişi sona ermiş oldu.

Bulgar Kralı Ferdinat'ın Şükrü Paşa'ya iade ettiği kılıcı.

Fransız aydınların Şükrü Paşa'ya taktim ettikleri kitap

Savunmadan Sonra Şükrü Paşa

Şükrü Paşa, 26 Mart 1913 günü, beyaz bayrak çekmelerinden hemen sonra Edirne'ye giren Bulgar Ordularının kumandanı General İvanof'a kılıcını teslim etmiş, ancak Bulgar Kralı Ferdinant bir gün sonra bu durumu öğrenerek generali azarlamış ve Şükrü Paşa'dan özür dileyerek askeri tören ile kılıcını kendisine iade etmiştir.

Şükrü Paşa'nın bu kahraman savunması dünyada yankılar uyandırmıştır. Hatta Fransa'da Claude Farrere ve Pierre Loti'nin de aralarında bulunduğu yüzlerce Fransız aydınının imzasını taşıyan bir "Altın Kitap" hazırlanarak bir kılıç ile birlikte Şükrü Paşa'ya armağan edilmiştir.

Altı ay kadar esarette kalan Şükrü Paşa Türkiye sınırına girdiğinde ne yazık ki ülke parti çatışmaları ile kaynamaktadır. Bu nedenle onun başarısı gölgelenmek istenmiş ve "halk seni linç edecek" yalanları ile bu değerli paşamız perdeleri inik bir tren vagonu ile Sirkeci Garına, oradan da kapalı bir araba ile Şişli'deki evine gönderilmiştir. Paşamız sonraları İsmail Hami Danişment'e hükümetin bu tavrını şöyle izah edecektir.

Edirne Müdafii
Şükrü Paşa

"Harbin başında hükümet benden bir aylık mukavemet talep etti. Ben tam yüz elli beş gün mukavemet ettim. Fakat buna rağmen ittihat ve Terakki hükümeti beni derhal emekliye sevk etti ve menkup (rütbeleri alınmış) olarak yaşattı. Bunun çok acı bir sebebi vardı. Harbin başında henüz Edirne muhasarası başlamadan evvel ittihatçılardan eski Dahiliye Nazırı Talat Bey, gönüllü nefer yazılıp Edirne'ye gelmişti. Maksadı askerlik etmek değil, askeri ifsad etmekti. Birinci derecedeki kumandan paşaların oturdukları binaya yerleşmiş ve tıpkı o paşalar gibi o nefer beye de emir beyler tahsis edilmişti. Askeri harp etmemeye teşvik ediyor ve bilhassa Anadolu efradına, Rumeli'nin kendi vatanları olmadığından bahsediyordu. O sırada düşman ilerlemekte ve Edirne düşmek üzere idi. Tabi böyle bir fesada tahammül edemezdim. Talat Bey'i çağırttım. Kendisine Bey oğlum diye hitap ederek, yaptığı menfi propagandayı anlattım. Bu hale bir dakika bile tahammül edemeyeceğimi, Edirne'de kaldığı taktirde kendisini maazallah idam ettirmek mecburiyetinde kalacağımı ve böyle bir mecburiyette kalmak istemediğim için, o günkü trenle derhal İstanbul'a hareket etmesini emrettim. İşte benim menkubiyetime bu Talatlar sebep oldu. Onlar ordumuzun bir an evvel mağlup olmasını ve mağlubiyeti yüzünden muhalif hükümetin bir an evvel sükutunu istiyorlardı. Fakat unuttukları bir şey vardı. Benim asker olduğumu unutuyorlardı."

Büyük Gazi Şükrü Paşa, Edirne Müdafaası sırasında müzmin bir hastalık olan Siyatik'e yakalanmıştır. Şifa bulmak için Bursa Kaplıca-

ları'na gider fakat burada da Zatürre'ye yakalanır ve İstanbul'a döndükten sonra 5 Haziran 1916 da evinde vefat eder.

Şükrü Paşa'nın kıymeti ölümünden sonra anlaşılır. Cenazesine Almanya, Avusturya ve Bulgar kıtaları da iştirak eder. Devletin düzenlediği cenaze töreninde kalabalıklar yollardan taşar. Törenlerde devrin padişahı Mehmet Reşad Han'da bulunmaktadır. Nâşı, Mevlâna Kapı'da, Merkez Efendi Mezarlığındaki mütevazi kabrine defnedilir. Daha sonraki yıllarda Şükrü Paşa'nın vasiyetini yerine getirmek üzere, buradaki nâşı Edirne'de Kıyık Tabya'da hazırlanan anıt mezarına defnedilmiştir. 24 Temmuz 1998 tarihinde nakil merasimi yapılmış ve anıt 27 Temmuz da törenler ile açılmıştır.

Kıyık Tabyasındaki Şükrü Paşa anıtı.

3. BÖLÜM

CAMİLER

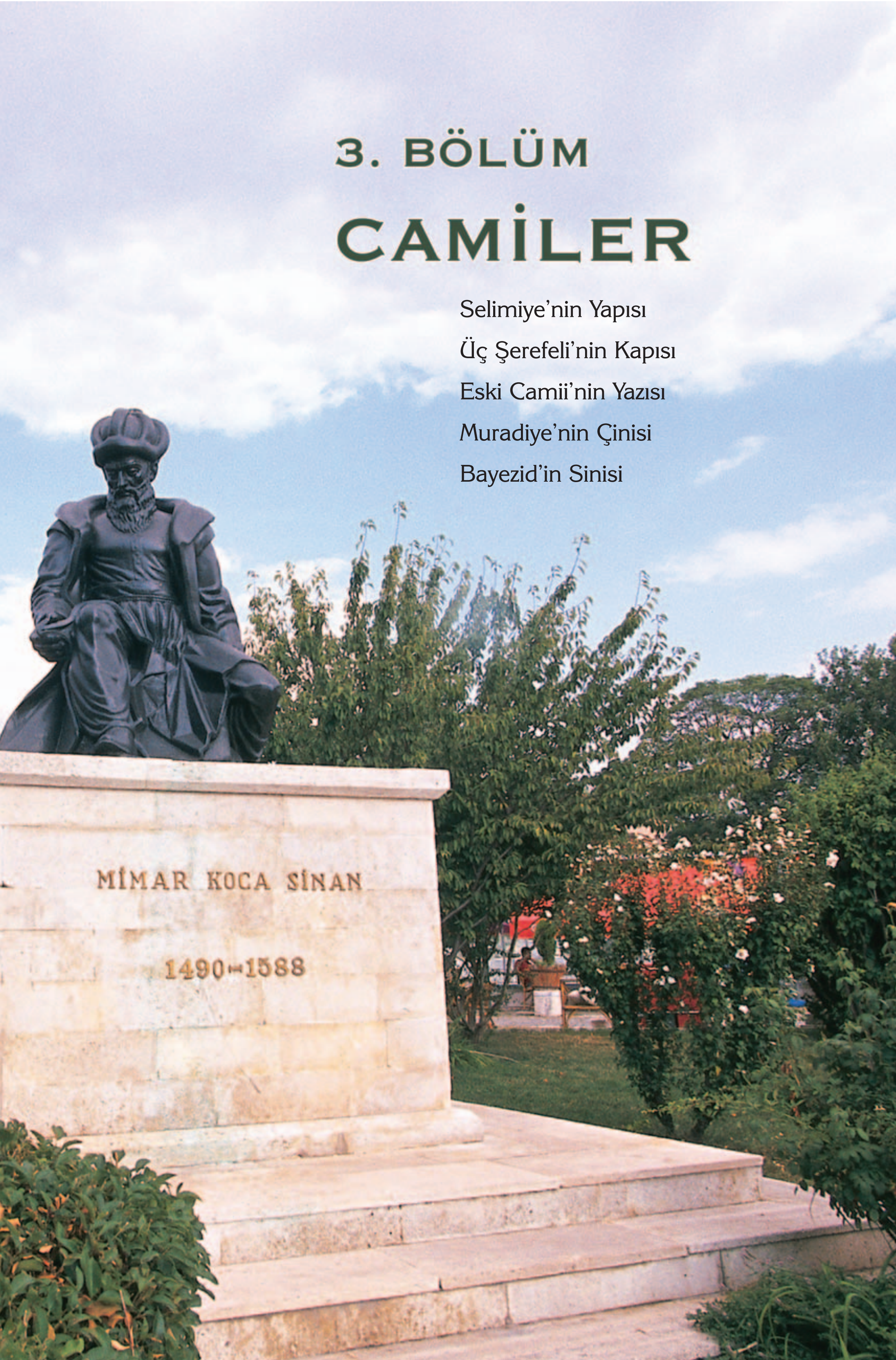
Selimiye'nin Yapısı

Üç Şerefeli'nin Kapısı

Eski Camii'nin Yazısı

Muradiye'nin Çinisi

Bayezid'in Sinisi

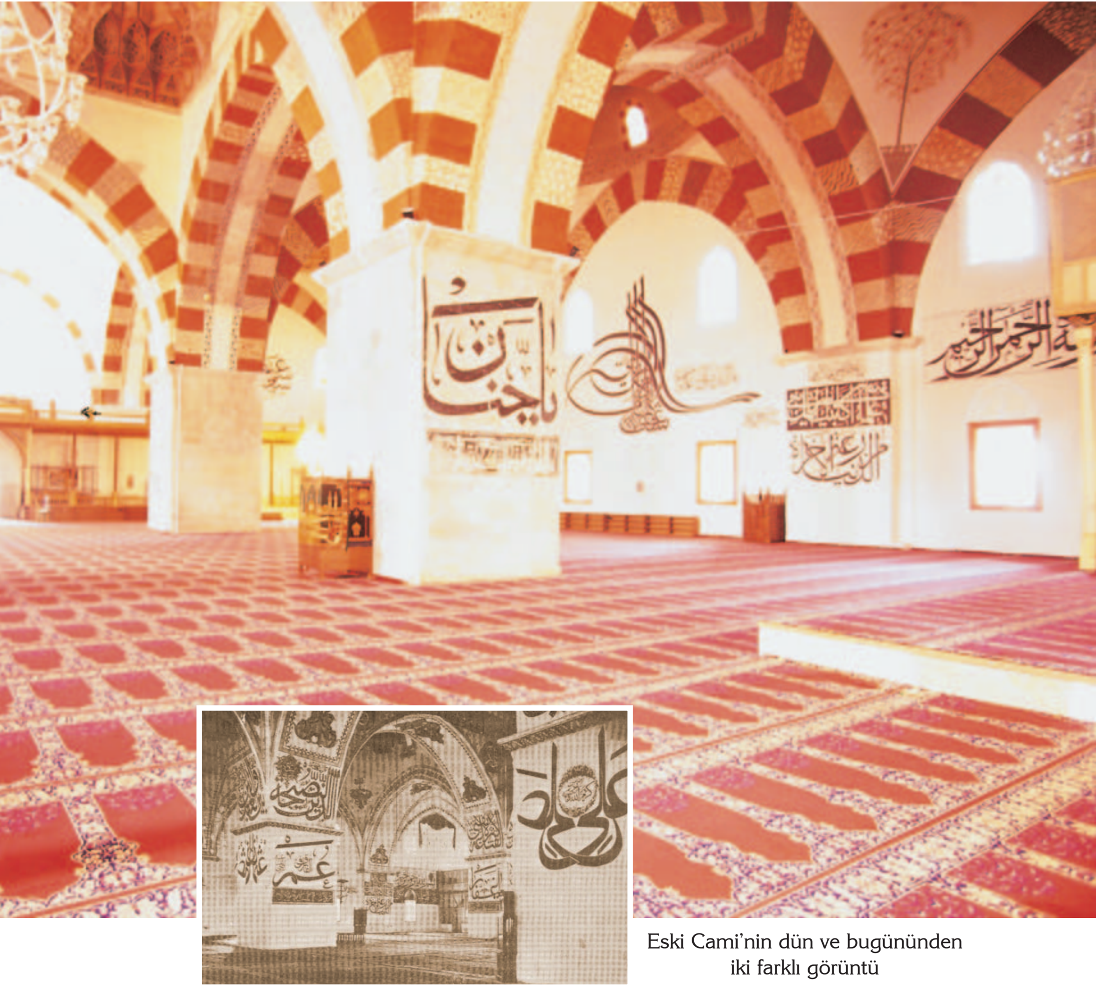

ESKİ CAMİ

Eski Cami Edirne'de Osmanlılardan günümüze ulaşmış en eski yapıdır. Yıldırım Bayezid'in Timur'a esir düşmesi sonrasında oğulları arasında başlayan taht kavgasında Süleyman Çelebi Edirne'ye gitmiş ve hükümranlığını ilan etmişti. Bu dönemde Süleyman Çelebi tarafından yapımına başlanan caminin inşaatına (1403), yerine geçen kardeşi Musa Çelebi döneminde de devam edilmiş, Mehmet Çelebi döneminde tamamlanmıştır. (1414) Süleyman Çelebi döneminde yapımına başlanması nedeniyle Süleymaniye adıyla anılan yapı, Üç Şerefeli Cami'nin yapılmasıyla Eski Cami adını almıştır. Çelebi Mehmet'in hükümranlığında da bizzat padişahın emriyle caminin Süleymaniye adıyla adlandırılması, fetret döneminde kardeşler arasında bir kinin bulunmadığını sadece saltanat cihetinden karşı karşıya gelindiğini göstermesi bakımından manidardır.

الله

Eski Cami'nin dün ve bugününden iki farklı görüntü

Konyalı Hacı Alaaddin tarafından yapılan caminin kalfası Ömer ibn İbrahim'dir. Cami içindeki kadınlar mahfeli ise, 1612 tarihinde Filibeli Ramazan Ağa tarafından yaptırılmıştır.

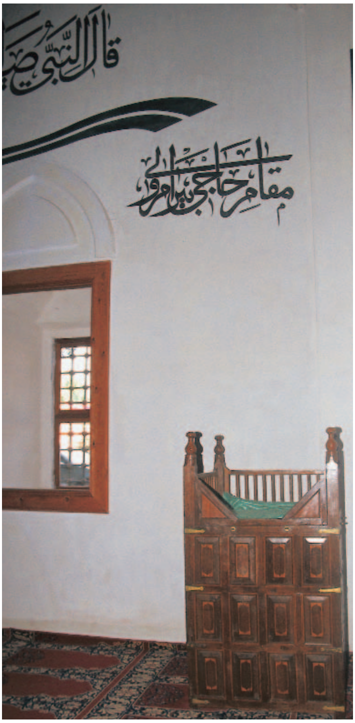
Selçuklu'dan Osmanlı'ya geçişte görülen, çok kubbeli camiler tipine giren yapının merkezi kubbesi, dört paye ile taşınmaktadır. Bu taşıma sistemi cami içini geniş gösterirken, Osmanlı mimarisinde çok kubbeliden tek kubbeli mekana geçişte önemli bir aşamayı oluşturmaktadır. Caminin son cemaat yeri beş kubbeden oluşur.

Cami tavanını süsleyen 9 kubbe, 13m. çapında ve tümüyle yarım küre biçimindedir. Bu kubbeler yan nef-

lerde pandantiflere, ortada ise çeşitli geçiş öğelerine oturmaktadırlar. Orta kubbenin trompları mukarnas dolguludur. Bu kubbe üzerinde bir de aydınlatma feneri bulunmaktadır. Taçkapı, son cemaat yeri girişi ve minber ak mermerden inşa edilmiştir. Son cemaat yeri girişindeki kemer çevresinde bulunan rozetler ve spiralli bordür süslemeler onarımda eklenmiştir.

Camide süsleme bakımından en zengin bölüm minberdir. Minber üzerindeki Timur dönemi nakışları, 1402 Ankara Savaşı sonrasında başlayan ve Anadolu'yu bir süre etkileyen Timur etkisini yansıtmaktadır.

Cami içinde en çok dikkat çeken öğelerden biri de mihrabın sağ tarafında bulunan ve insanlar tarafından özellikle ziyaret edilen taştır. Bu taş Kabe'nin Yemen'e bakan ve

Hacı Bayram Veli Hz.'nin vaaz kürsüsü

Kabe'nin Rükniyemani köşesinden getirilen mukaddes taş

Eski Cami mihrab önündeki kubbe

Eski Cami minberinden Osmanlı taş oymacılığına ait bir görüntü

bu nedenle Rükniyemani adıyla adlandırılan köşesinden alınarak buraya getirilmiştir. Bu köşenin özelliği Hz.İbrahim döneminden kalmış olması ve Hz. Muhammed (s.a.s) 'in de burada durarak dua etmeye ehemmiyet göstermesidir. Eski Cami, yapıldığı dönemde Osmanlı Devleti'nin en önemli camisi olduğu için böyle mukaddes bir taşı buraya koymayı uygun görmüşlerdir.

Caminin iki yanında iki adet minaresi olup, cami ile birlikte yapılan sol taraftaki

II. Ahmet

II. Mustafa

minare tek şerefeli ve tek yollu, sağındaki ise iki şerefeli ve iki yolludur.

Cami mihrabının hemen önündeki kubbenin göbeğinde ihlas sûresi yazarken, kubbenin kuşağında, günümüze kadar cami içinde yapıla gelen bir duanın kaynağı olan hadis-i şerif yazmaktadır. Peygamber Efendimiz bu hadislerinde -"Kim sabah namazını cemaatle kılarsa, sonra Allah'ı zikretmek için gün doğana kadar oturursa, ondan sonra iki rekatta namaz kılarsa, ona bir tam hac ve umre sevabı verilir." demektedir. Bu hadisin yazılı olduğu kubbenin altında Hacı Bayram Veli Hz.'den bu yana bu güzel adet devam etmekte, sabah namazını kılan insanlar gün doğana kadar bu mekanda ibadet ile meşgul olmaktadırlar.

Evliya Çelebi'de Seyahatnamesinde Eski Camiden bahsetmiştir. Çevresinin çiçek bahçeleri ile bezeli olduğunu söyleyerek, bu bahçeden devşirilen taze çiçeklerin saflar arasına konularak cami içinin misler gibi koktuğunu anlatmıştır.

Cami tarih içinde önemli olaylara da şahitlik yapmıştır. 2.Murat tarafından Ankara'dan Edirne'ye getirilen Hacı Bayram-ı Veli Hz., bu camide vaazlar vermiş, hatta bugün caminin sol tarafında duran ahşap vaaz kürsüsü, Hacı Bayram-ı Veli Hz. kullandığı için O'na hürmeten kullanılmamaktadır. Hatta Hacı Bayram-ı Veli Hz. bu camiye gittiği bir sabah vakti Hz.Muhammed (s.a.s) 'i orta kubbe altında görmüş, Peygamber Efendimiz kendisine, -"*Bu cami benimdir, ümmetimle bile olurum. Ya şeyh! Zinhar bu*

makamı hâli görmesinler. Daim gelüp bunda hacet dilesinler" demiştir. Osmanlı Padişahlarından 2.Ahmet ve 2.Mustafa'nın kılıç merasimleri de burada gerçekleşmiştir.

Eski Cami, 1748 yangınında ve 1753 depreminde büyük zarar görmüş, devrin padişahı 1.Mahmud tarafından onarılmıştır. (1754) Cami 1924 ve 34 yıllarında da onarım görmüştür. Son onarımını ise 2000-2002 yılları arasında geçirmiştir.

Eski Camının Yazıları:

Eski Cami içindeki yazılar tarih boyunca insanların hep dikkatini çekmiştir. Bazı sanat tarihçiler paye ve duvarlarda yeralan bu iri yazıların mekan etkisini zayıflattığını düşünse de Edirne yapıları içinde bu cami hep yazıları ile anıla gelmiştir. Cami içinde Celi Sülüs ile yazılmış Allahu Teala'nın değişik isimleri görülmektedir. (Yâ Fettah, Yâ Âlim), ayrıca birçok camide görülen dört halife

isimlerinden farklı olarak Aşere-i Mübeşşere (Cennetle Müjdelenenler)'den diğer sahabelerin isimleri de duvarlarda yeralmaktadır. (Talha, Zübeyr,Sâd, Said) Cami içerisinde muhtelif yerlerde Peygamber Efendimiz'e ait hadisi şerifler de yer almaktadır. (Sağ taraftaki fil ayağı üzerinde "Benim ümmetimden büyük günah sahibi olanlara şefaatim olacaktır.", minberin sağ tarafındaki kubbede ise "Zikrin en efdali Lailahe İllallah, duanın en efdali Elhamdülillahdır.")

Caminin sol köşesinde Hacı Bayram-ı Veli Hz.'ne ait kürsünün üzerinde bulunan bir yazı ile de, bu köşenin Hacı Bayram Makamı olduğu belirtilmektedir.

Yine Cami içinde, Hz.Yunus'un duası da dahil olmak üzere meşhur dualar bulunmaktadır.

Eski Cami duvar yazılarından örnekler

Eski Cami'de Cuma Namazında imam elinde kılıçla eski kılıç merasimlerinden kalan adeti sürdürürken

Eski Cami önünde padişaha kılıç takdimi yapılırken

ÜÇ ŞEREFELİ CAMİ

1443-1447 yılları arasında 2.Murat tarafından inşa ettirilen cami, Osmanlı sanatında erken ve Klasik dönem üslubu arasında yer almaktadır. Çok kubbeli yapıdan tek ve merkezi kubbeli şemaya geçişte çok önemli bir yeri olan bu cami, Mimar Sinan'a da büyük ilhamlar vermiş, hatta Sinan, bu yapıyı Beşiktaş Sinan Paşa Camisi ile İstanbul'a taşımıştır. Bu kubbenin Mimar Sinan'ı etkileyen yanı, şimdiye kadar gördüğü en büyük cami kubbesi olmasıdır. O, bundan sonraki tüm çalışmalarında bu kubbeyi büyütmeye çalışacak,İstanbul'da bu konuda yüzlerce esere imza atacak ve sanatının zirvesini de yine ilk ilhamı aldığı Üç Şerefeli Cami'nin tam karşısına inşa edecektir. Bu eşsiz yapı hiç şüphesiz selimiye camidir.

Cami yapıldığı dönemde halk, hayatlarında ilk kez bu kadar büyük bir kubbe görmenin verdiği şaşkınlıkla bu kubbenin melekler tarafından taşındığını bile düşünmüşlerdir. Ortada bulunan

Üç Şerefeli Cami'nin kubbesi ve yan mukarnaslardan bir çift.

24 m. çapındaki bu büyük kubbe; ikisi serbest, dört tanesi duvarlar içinde bulunan altı paye ile taşınmaktadır. Ana kubbenin dört yanında dört kemer kubbe ve bunların sağ ve sollarında ise ikişer küçük kubbe bulunmaktadır.

2.Murat bu camiyi İzmir fethinden elde ettiği ganimetler ile inşa ettirmiş, nakkaş ve ustalarını İran'dan getirtmiştir. Padişah ayrıca bu yapıya Kıratova gümüş madenini vakfetmiş (Şimdi Yugoslavya'da bulunmaktadır.), Kanuni Sultan Süleyman döneminde Rüstem Paşa bu madenin gelirlerini hükümete alarak, Üç Şerefeli'yi, Bayezid vakıflarına vermiştir.

Cami kubbelerinin içlerinde bulunan kalem işleri Osmanlı'dan günümüze gelen en eski kalem işlerindendir. Caminin mihrap duvarında mavi zemin üzerine beyaz ile Cenab-ı Hak'kın tüm isimleri yazılmıştır. Büyük kubbe yanında avlu ve revak kubbelerinde de lacivert, al, ak ve sarı renkte kalem işleri görülmektedir. Süslemelerde yazı kuşakları, rumi, palmet ve lotüs motifleri görülür. Kubbe eteği ve pandantiflerde de rokoko süslemeler vardır. Ayrıca ceviz ağacından yapılma, kündekâri tekniğindeki ahşap pencere ve kapı kanatlarıda hayli dikkat çekicidir.

Caminin mimarı kesin olarak bilinmemektedir. Evliya Çelebi Seyahatnamesinde, mimarın hasta bir kişi olduğunu, sedye ile inşaata nezaret ettiğini anlatmaktadır. Kimilerine göre Eski caminin mimarı Alaaddin, kimi rivayetlere göre de Bursa Yeşil Cami'nin mimarı İvaz Paşa'dır. Caminin mimarı Muslihiddin, ustası Şahabettin diyenler de vardır.

Evliya Çelebi, Eski Cami için söylediklerini bu cami için de yinelemekte, caminin tam bir çiçek bahçesi içinde olduğunu söyleyerek bu çiçeklerden toplanan demetlerin saflar arasına konulduğunu anlatmaktadır. Ayrıca kış aylarında caminin ateşle ısınan sıcak su musluklarının varlığından da bahsetmektedir.

Üç Şerefeli Cami'nin girişindeki melekleri sembolize eden somaki mermer sütunlar

Camiye ismini veren üç şerefeden oluşan meşhur minare

Caminin, Osmanlı mimari yapısında ilk denilebilecek bir özelliği de harimidir. Daha önce hiçbir Osmanlı Camisinde bu büyüklükte bir revaklı avlu inşa edilmemiştir. Üç ayrı kapıdan girilebilen ve ortasında güzel bir şadırvanı da bulunan bu revaklı avlu, 22 kubbeden oluşmaktadır.

Camiye harim kapıları dışında bir de üç şerefeli minare yanındaki müstakil bir kapıdan girilmektedir. Bu kapı ile paralelindeki harim kapısı önündeki merdivenlerin aralarında bulunan sü-

tunlarında ilginç bir hikayesi vardır. Söylentiye göre caminin mimarları aynı gece rüyalarında bu merdiven başlarında birer melek görürler. Rüyalarını birbirlerine anlattıktan sonra da bu melekleri sembolize etmek için melekleri gördükleri bu yerlere somaki yeşilden bu sütunları dikerler.

Namazda birinci safta durmanın fazileti malumdur. Şüphesiz, cami imamının arkasında duran kişi sayısını arttıran planlar enine uzayan cami planlarıdır. Bu nedenle Üç Şerefeli Cami'nin planı, o döneme kadar yapılmış enine planlı camilerin en uzunudur.

Mimar Sinan'a ait birçok camide görülen, caminin temellerinin dengesini bizlere gösteren ve çoğunlukla mihrabın iki yanında bulunan denge terazileri Üç Şerefeli Cami'de de görülmektedir. Renkli cam sanatının özenilerek kullanıldığı caminin akustik yönü de bir hayli dikkat çekicidir.

Caminin dört köşesinde dört adet minare olup bunlardan bir tanesi üç, bir tanesi iki, iki tanesi de birer şerefelidir. Şişhaneli, çubuklu, burmalı ve baklava motifli süslemeleriyle birbirlerinden ayrılan bu minarelerin hepsi farklı dönemlerde inşa edilmişlerdir. Cami ile birlikte inşa edilen Üç Şerefeli Minare hem camiye bu ismin verilmesine sebep olmuş, hem de o döneme kadar Osmanlı coğrafyasında yapılan en uzun minare olmasıyla da dillere destan bir hale gelmiştir. Üç Şerefeli oluşu, söylendiğine göre İslam Tarihinde de bir ilktir. Bu minare üç yollu olup, üç şerefesine de ayrı yollardan çıkılabilir. İşin ilginç yanı bu merdivenleri aynı anda kullanarak yukarıya çıkacak olan üç kişi balkonlara birbirlerini hiç görmeden çıkacaklardır. Baklava motifli minare Fatih dönemine ait iken, kuzeydeki tek şerefeli minare 1610 yılında 1.Ahmet, Burmalı minare ise 2.Mustafa tarafından yaptırılmıştır.

Edirne'yi tanıtırken en çok kullanılan deyişlerden biri: *"Selimiye'nin yapısı / Üç Şerefelinin kapısı/ Eski caminin yazısı / Muradi-*

ye'nin çinisi / Bayezid'in sinisi" şeklindedir ve burada da görüldüğü üzere Üç Şerefeli hep kapısıyla anıla gelmiştir. Revaklı avluya bakan bu taç kapıda mukarnaslar ve yan nişlerin üst bölümlerindeki yazıların arasında kıvrık dal ve Rumiler göze çarpar. Mermer işlemesiyle de orijinal bir yapıdadır.

Edirne'nin Bulgar ve Sırplar tarafından işgal edildiği dönemde, düşmanın yağma hareketlerinden Üç Şerefeli'de nasibini almıştır. Camiyi soyan düşman askerleri caminin minarelerinden birini de yakmışlardır.

Cami tarih içerisinde birçok kez tamir görmüştür. Son dönemde revaklı avlusunda meydana gelen tahriplerin artması sonucu bu bölüm ziyarete kapatılmıştır. En son ve köklü tamir diyebileceğimiz ve özellikle revaklı avlunun elden geçirildiği bu restorasyon çalışması 2003 yılı başları itibariyle devam etmektedir.

İçinde bir süre ikamet edilen Üç Şerefeli'nin meşhur penceresi

Mihrabın iki yanındaki denge terazilerinden biri

Üç Şerefeli Cami'nin mermer oymalarıyla ünlü taç kapısı

BAYEZİD CAMİ VE KÜLLİYESİ

Edirne'nin, İstanbul'un fethinden sonra inşa edilen bu büyük Külliyesi, Osmanlı Padişahlarının şehre verdiği önemin bir göstergesidir. Çünkü bu yapı sadece bir cami değil, her şeyi ile adeta küçük bir şehir konumundadır. Yapı içinde; anıtsal bir cami, İmaret (yemek dağıtım yeri), Şifahane, Tıp Medresesi, Tabhane (misafirhane), köprü, değirmen, Çifte Hamam, Sıbyan Mektebi, Muvakkithane (saat ve takvim ayar merkezi), Mehterhane, Su Deposu, şadırvan ve su terazisi bulunmaktadır.

1 Mart 1484 tarihinde Akkirman Seferine çıkmak için Edirne'ye gelen 2.Bayezid tarafından Bayezid Külliyesi'nin yapım emri verilmiş, binlerce insanın çalışması ile 1484-1488 arasında, dört yıl gibi kısa bir sürede tamamlanmıştır.

Bayezid Şifahanesi'nin tımarhane bölümü

İnşaatı, Mimar Hayrettin tarafından yürütülen külliyenin masrafları Basarabya fethinden elde edilen ganimetlerle karşılanmıştır.

Külliye etkileyici bir görünüme sahip olup, tüm yapılar, yüze yakın kubbe ile örtülüdür. Bayezid Cami, 2. Bayezid'in sancakbeyliği yaptığı Amasya'dayken inşa ettirdiği camiden sonra ikinci camisidir. Padişah bu külliyeyi, Osmanlı halkının Bucak dediği, yabancı kaynaklarda Besarabya olarak geçen bölgenin fethinden elde ettiği ganimet ile inşa ettirmiştir. Edirne, Süzebulu, Dimetoka, Hasköy ve İstanbul çevresinde bulunan bir takım köy ve mülkleri, Rumeli Kadıaskeri Muhammed İbni Mustafa'nın huzurunda bu külliyeye vakfeden 2.Bayezid, Çandarlı ailesini de mütevelli heyeti olarak tayin etmiştir.

Külliyenin en dikkat çeken yapısı şüphesiz 20.55 m. çapında bir ana kubbesi ve iki adet minaresi olan camisidir. Doğrudan doğruya tek bir kubbenin altına inşa edilen cami, Osmanlı mimarisinde tek mekan arayışının bu tarzdaki ilk örneğidir. Kubbe baldagen denilen dört askı kemere oturtulmuştur. Kubbe yüksekliği ilk kez 35m.' ye çıkarılarak, 27m. yüksekliğe sahip Üç

Şerefeli cami geçilmiştir. Kubbe daha çok köşe payeleri tarafından taşınmakta olup bu payeler kemere pandantifler ile bağlanmıştır.

Caminin duvarları gayet incedir ve bu haliyle de fazla taşıyıcı değildir.

Caminin somaki mermerden Hünkar Mahfili, bu mimari öğenin Osmanlı'daki ilk örneğidir. Daha önce Bursa'da da hünkar mahfilleri inşa edilmiştir ama duvara gömme tarzda yapılmaları ve çok amaçlı kullanılmaları dolayısı ile tam bir hünkar mahfili öğesi olarak kabul edilmemektedirler. Mahfilde kullanılan somaki direklerin Roma Tapınaklarından getirildiği söylenmektedir. Yine mermerden yapılma minberi de son derece zariftir. Cami içine sonraki dönemlerde yapılan Barok süslemeler yapının sade havasıyla bir tezat oluşturmaktadır.

Bayezid Külliye Binaları

Şifahane: Külliyenin en çok dikkat çeken bölümlerinden biri olan Darüşşifa, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde teşhis ve tedavi merkezi olarak kullanılan bölümler, çamaşırhane ve hastalara özel yemeklerin hazırlandığı mutfak birimleri, ikinci bölümde; İlaçların depolandığı yerler ile yönetici personelin ikamet yerleri, üçüncü ve en görkemli kısımda ise; büyük bir kubbenin etrafında 6 küçük kubbeli oda, yazlık oda olarak kullanılan beş sedirli sofa ile hastalara konser verilen bir sahne bulunmaktadır. Bu büyük kubbenin hemen altında bir de şadırvan bulunmaktadır ki, bu şadırvanın suyu fıskiyeler ile etrafa saçılmakta ve hastalar için rahatlatıcı bir ortam hazırlanmaktadır. Akıl hastalarına musiki ile tedavi yöntemleri uygulaması da, 15.yy da Avrupa'da delilerin, içlerinde şeytan var diyerek yakıldığı bir dönemde, Osmanlı tıbbının geldiği seviyeyi göstermesi bakımından hayli manidardır.

Şifahanede musiki ile tedavi metodları çok gelişmiş olup, hangi makamın ne çeşit hastalıklara iyi geleceği bile tespit edilmiştir. Osmanlı şair hekimlerinden Şururi Hasan Efendi'nin Taat-ül Emcize adlı eserinde bu makamlar ve tedavilerinde kullandıkları hastalıklar ayrıntılarıyla açıklanmıştır. Makamlar ve ilgili hastalıkların bazıları şöyledir;

Rast Makamı: Havale ve felç illetine devadır.

Irak Makamı: hal mizaçlılara, hafakana faydalıdır.

İsfahan Makamı: Zihni açar, zekayı arttırır, anıları tazeler.

Buselik Makamı: Kulunç ve bel ağrılarının ilacıdır.

Revahi Makamı: Baş ağrısına devadır.

Nevai Makamı: Kadın Hastalıklarına iyi gelir.

Egule Makamı: Kalp hastalıklarına iyi gelir.

Hicaz Makamı: Bevliye hastalıklarına iyi gelir.

Uşak Makamı: Kalp, karaciğer, sıtma ve mide hastalıklarının ilacıdır.

Yens Makamı: Sırt, eklem ve kulunç ağrılarını tedavi eder.

Hücent Makamı: Ateşli hastalıklara iyi gelir, mideyi temizler, vesveseyi uzaklaştırır.

Şifahane içine asılmış olan yazılar hastalar için gayet ümit verici olup hayli ibretlidir. (Yuhricul hayye minel meyyiti ve yuhricul meyyiti minel hay - Allah ölüden diriyi diriden ölüyü çıkarır)

Kaynaklardan, şifahanenin göz tedavisi için de önemli bir merkez olduğu anlaşılmaktadır.

Bayezid Külliyesinde tarih boyunca bir çok önemli hekim görev yapmıştır. Bu hekimler hem buraya gelen çeşitli hastalara şifa dağıtmışlar, hem de burada tıp öğrencileri yetiştirmişlerdir. Şifahanede vazifeli Hekimbaşılar günde 30 akçe alırken, hekimler ise 10 akçe alırlardı. Darüşşifanın ilk yıllarında iki hekimbaşı, iki göz doktoru, iki de cerrah görev yapmaktaydı. Değişik zamanlarda buraya gelen hekimlerin isimleri tespit edilebilenlerin bazıları şunlardır; Akşemseddin, Hekim Şifa-i Nasuhi, Sanii, Atai, Hekim Ahi Çelebi, Hekim Destari, Sinan Efendi, Süleyman Efendi, Haydar Efendi, Ahmet Bin Hacı Hüseyin, Sani Aktar Mehmet Bin Ahmet Bin İbrahim, Abdülhamid Çelebi, Cerrah Sarafi, H. Hasan b. Kasım, H. Hüseyyiş Çelebi, Doktor İstefenaki (Stefenos Karateodor), H. Hüseyin çelebi.

Bayizid Şifahanesi'nden görüntüler.

1682 de Edirne'ye gelen ve Darüşşifa'ya uğrayan Evliya Çelebi, hastanenin tedavi konusunu şu şekilde anlatmıştır. *"Merhum ve mağfur Bayezid-i Veli Hz.nin vakfiyesinde hastalara deva, dertlilere şifa, divanelerin ruhuna gıda ve desti seva olmak üzere on adet hanende ve sazende gulam (genç erkek) tayin etmiş ki, üçü hanende, biri musikarcı, bir neyzen, biri kemancı, biri santorçu, biri çengi, biri cengci, biri utcu olup hafta da üç kez gelerek hastalara musiki faslı ederler. Allah'ın izni ile nicesi saz sesinden hoşlanır ve rahat ederler. Doğrusu musiki ilminde neva, rast, nügah, segah, çargah, suzinap makamları onlara mahsustur ama zengule makamı ile buselik makamında az karar kılsa ona hayat verir. Bütün saz makamlarında insan hayat var."*

Evliya Çelebi eseri içinde Darüşşifa'yı muhtelif yerlerde daha teferruatlı da anlatmıştır: *"Orada bir Darüşşifa vardır ki dil tarif ile kalemler ile yazılmaz." "Adı geçen bağın içinde göğe baş uzatmış öyle bir kagir binadır ki, güya aydınlık hamam camekanı gibi tepesi açıktır. Bu açık yerde altı adet ince mermer sütunlar üzerinde taç gibi bir kubbecik vardır. Sanatkar iş üstadı, bu kubbe üzerinde altın yaldız ile yaldızlanmış bir çeşit değirminin üzerine bir bayrak asmış. Rüzgar nereden eser ise bayrak o tarafa döner. Garip görünüşlüdür. Ama aşağıdaki kubbe sekiz köşelidir. Kemerli kubbe içinde dahi sekiz kemer vardır. Her kemerin altında bir kış odası vardır. Bu odaların her birinde ikişer pencere vardır. Bu pencerelerden biri dışarıdaki gülistanlı bahçeye diğeri ise kubbe altındaki havuzlu avluya bakar. Sekiz adet kış odasının önünde yine büyük bir kubbe altında sekiz adet yazlık oda vardır. Üç tarafları kafesli mermer ile yapılmış kubbe altındaki büyük havuzun çevresindeki sebillerden berrak bir su çağlayıp havuza girince kubbenin göbeğinde nihayet bulur.*

Bazı odalarda, ilkbaharda Edirne'nin aşk denizi derinliğine düşmüş sevdalı aşıklar çoğalıp hekimin emri ile bu

tımarhaneye getirilerek, altın ve gümüş yaldızlı zincirlerle kerevetlere takılıp her biri aslan yatağında yatar gibi kükreyip yatarlar. Kimisi havuz ve şadırvanlara bakıp kalender hülyası kabilinden sözler eder, kimisi dahi o kemerli kubbenin alnındaki pencereden gül bahcesini seyredip orada ötüşen kuşlarla birlikte feryada başlarlar. "İlkbaharın birbirinden güzel çiçekleri hastalara verilir. Ama bazı deliler bunları yerler."

Bayezid Şifahanesi günümüzde Trakya Üniversitesi tarafından Sağlık Müzesi haline getirilmiştir. İçerisi, uzun restorasyonlar sonrasında aslına uygun şekilde düzenlenmeye çalışılmış, mankenlerle canlandırmalar yapılarak, Şifahanedeki sağlık görevlileri, hastalar ve musiki korosunun faaliyetleri insanlara gösterilmeye çalışılmıştır. Şifahane içinde merhum Y. Mimar Orhan Çakmakcıoğlu tarafından hazırlanan

Bayezid Şifahanesi'nin mutfak (matbah) birimleri.

Edirne Yenisaray'a ait rölevelerin sergilendiği bir oda bulunmaktadır. Şifahane içinde ayrıca son dönemlere kadar tıpta kullanılan araç gereçler de sergilenmektedir.

Tıp Medresesi: Şifahanenin doğusunda yeralan Tıp Medresesinde, 17 sütuna dayanan, önü açık ve kemerli ve üstü kubbeli revakları olan bir avlunun çevresinde kubbeli 18 öğrenci odası, büyük kubbeli dershane ve ortada sadece temelleri kalmış bir şadırvan yer almaktadır. Şifahane ile Tıp Medresesinin yan yana olması, kitabi eğitim alan öğrencilerin hemen yakınlarındaki bu tesislerde gözlem ve uygulama yapabilmelerini sağlamaktadır.

Bayezid Medresesi 1980 öncesinde öğrenci yurdu olarak kullanılmış, bir ara da cezaevi haline getirilmiştir.

Evliya Çelebi Medrese hakkında şunları söylemektedir: " Medrese-i etibba (Tıp Medresesi) ve odalarında talebeler vardır ki; her biri daima Eflatun, Sokrat, Filbos, Aristotalis, Calinos, Fisagor tevhidinden bahseden hâzık olgun tabiplerdir."

Dönemin en önemli medreselerinden biri olan yapıda, dönemin ünlü ilim adamlarından Taşköprülüzade Ahmet Efendi ve İbni Kemal gibi kişiler de vazife yapmışlardır.

Külliye içindeki Tıp Medresesi.

İmaret: Bayezid Külliyesi içinde caminin sağ tarafından kalan birim Külliyenin imaret bölümüdür. Fakirlere yemek dağıtılan, erzakların depo edildiği ve Külliyenin farklı birimlerinin gıda işlerinin kontrol edildiği bu bölüm; mutfak, fodlahane, mumhane, helvahane, yemekhane, kiler, depo ve ahır bölümlerinden oluşmaktadır.

İmaret binaları iki birim olup, birinci kısım dördü fenerli olmak üzere 11 kubbe, diğeri ise fenersiz 12 kubbe ile örtülüdür.

Edirne'de kurulan son imaret olan yapılar günümüzde bakımsız bir durumdadır.

Tabhane

Hoca Saadettin Efendi imaret hakkında bizlere şu izlenimlerini aktarmaktadır. "*Fakir ve yoksullar için yaptırdıkları imaretin sahip olduğu nimetlerin bolluğu anlatılmaya kalkılsa konunun abartıldığı sanılır. İmaretteki nefis ve kıvamında reçel, hatırı sayılan yolcular için imarette her an hazır bulunmaktaydı. Bal helvaları orta halli yolculara sunulurdu.*"

Tabhane: Caminin sağ ve sol yanlarında, camiye bitişik olarak inşa edilmiş çok kubbeli yapılardır. Külliyede iki adet tabhane bulunup, her ikisi de dokuzar kubbe ve dört odaya sahiptir. Camiye ait üçer pencerenin tabhanelere bakması sebebiyle cemaatin kalabalık olduğu zamanlarda burada da namaz kılınmaktaymış. Günümüzde bu pencereler kapanmış olup, bir kısmı dolap olarak kullanılmaktadır.

Kelime olarak Tab: güç, kuvvet, hane ise ev anlamına gelmektedir. Güç ve kuvvet bulma yeri manasına gelen bu yapılar, şehirler arası yolculuk yapan kişilerin

uğrak yeri olup, yolcular yol yorgunluklarını burada atarak, güç ve kuvvet bulmaktadırlar. Tabhanede ayrıca şifahaneden taburcu edilen hastalar ile resmi görev ile sehayat edenlerde kalırlardı.

Değirmen ve Su Dolapları: Bugün ne yazık ki yıkılmış durumda olan değirmen ve dolaplar, külliyenin yanında akan Tunca Nehri üzerindeki köprünün hemen dibindeydiler. Su dolapları, su gücü ile döner ve değirmenleri çalıştırırdı.

Hamam: Külliyeye ait hamam binaları günümüzde tamamen ortadan kaybolmuştur. Hamamın yeri ise, Şifahane ve Tıp Medresesinin güney yönünde, köprünün külliye ayağının yakınındadır. Külliyenin vakfiyesinde, vakfa gelir getiren yapıların arasında değirmen ve su dolapları ile birlikte Hamam da sayılmıştır. Çifte hamam şemasında olan, üstü camekanlı bu yapı, hem bayanlara hem de erkeklere hizmet vermekteydi. Evliya Çelebi'de seyahatnamesinde kısaca bu hamamdan bahsetmiş ve suyunun soğukluğuna değinmiştir.

Köprü: Külliyenin yapımından sonra insanların bu yapılardan sağlıklı istifade edebilmeleri için Tunca Nehri'nin üzerine bir köprü inşa edilmiştir. 2.Bayezid Köprüsü olarak adlandırılan bu yapının inşaasında sonra

Bayezid Külliyesi'nde Su Değirmenlerinin göründüğü eski bir fotoğraf.

Bayezid Külliyesi'nde Hamamların göründüğü eski bir fotoğraf.

Tunca Nehri'nin çatallaştığı diğer kolu üzerine 2.Selim döneminde yeni bir köprü daha inşa edilmiştir. Bu köprüye de yalnızgöz köprüsü denmektedir. Fakat su taşkınları sonrasında her iki köprünün arasına yeni bir geçiş elemanı yapma ihtiyacı doğduğu için 1611 yılında araya üçüncü bir geçit inşa edilmiştir.

Diğer Yapılar: Külliye yapıları içinde ayrıca sıbyan mektebi, su terazisi, muvakkithane, mehterhane, ve Sinan Ağa tarafından yaptırılan ve üzerindeki işlemeleri ile göz dolduran Sinan Ağa Çeşmesi bulunmaktadır.

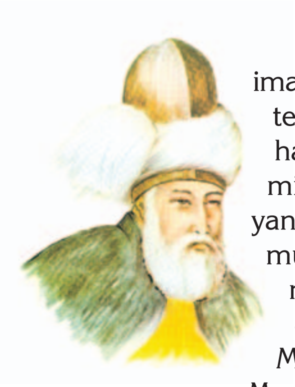
MURADİYE CAMİ

Muradiye mahallesinde, Sarayiçi'ne hakim bir tepe üzerine, Sultan 2. Murat tarafından yaptırılmıştır. 1436 yılında yapıldığı sanılmaktadır. Mimarı bilinmemekle birlikte Üç Şerefeli Cami ve Dar'ül Hadis Cami'ni yapan mimar tarafından yapıldığı düşünülmektedir. Bu cami, yanlarda iki küçük kubbe, ortada ise; birbirine dikine yakın iki büyük kubbeden oluşan, son cemaat yeri beş küçük kubbeli, ters T planlı bir yapıdır. Zaviyeli camilerin en güzel örneklerinden biri olan yapının avlusunda bir de şadırvanı vardır. 2.Murat'ın Bursa'da yaptırdığı caminin aksine bu cami tamamen kesme taşlarla inşa edilmiştir.

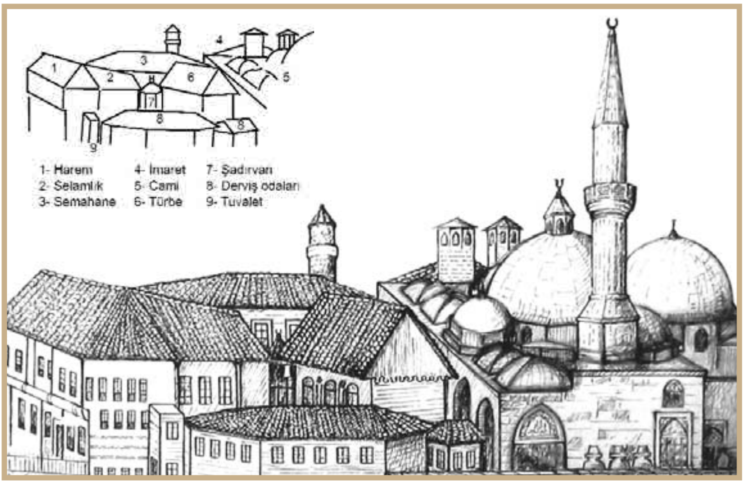
Muradiye Cami ilk yapıldığında bir camiden çok Mevlevi tekkesi düşüncesiyle inşa edilmiştir. Bu amaçla da sol tarafında büyük bir

imaret, bir Mevlevi tekkesi ve semahane de inşa edilmiştir. Ama bu yan yapılar günümüze ulaşmamıştır. Anlatıldığına göre 2. Murat rüyasında Mevlana'yı görmüş, Mevlana kendisinden bir Mevlevihane yapmasını istemiştir. Böylece bir Mevlevi Tekkesi olarak inşa edilen yapıya, Sultan 2.Murat tarafından Mevlana Sülalesinin beşinci kuşağından Celalettin ile Cemalettin Çelebiler de davet edilmiştir. Bu nedenlerle ilk yapıldığı yıllarda camiye, Mevlevihane Camisi de denmiştir. Yeniden çizilmeli.

Caminin haziresini gezdiğimizde, burada bulunan mezar taşları da bizlere burasının bir Mevlevihane olduğunu açıkca göstermektedir. Çünkü hazire, birçok yerde göremeyeceğimiz kadar çok Mevlevi külahlı mezartaşı ile süslüdür. Ayrıca hazire önemli simalara da ev sahipliği yapmaktadır. 2.Murat'ın Konya'dan getirttiği Mesnevi sahibi Celalettin ve Cemalettin kardeşler, 1. Dünya Savaşı yıllarında İstanbul'da uzun süre Şey hülislamlık yapan, Hürriyet ve İtilaf Fırkası tarafından Edirne'ye sürgün edilen Musa Kâzım Efendi,

Muradiye Cami ve bahçesindeki Mevlevihane.

Edirne şairlerinden Enis Recep Dede, Şair Neşati, Hacı Eşref bunlardan bazılarıdır.

Muradiye Cami Çini süslemeciliği yönünden Anadolu'da gösterilebilecek birkaç örnek yapıdan biri durumundadır. Özellikle içindeki çini mihrabın, Bursa Yeşil Türbe ve Karaman'da bulunan Karamanoğlu Mehmet Bey Cami mihrabı ile birlikte dünyada eşi benzeri yoktur. Mihrap duvarındaki altıgen çiniler,

Muradiye Cami bahçesinde yatan Mevlevi Şeyhlerinden biri.

Şeyhül İslam Musa Kâzım Efendi'nin Lahti.

beyaz çini levhalar ve bunların aralarındaki firuze renkli düz üçgen levhalarda, renkli sır ve sıraltı tekniği başarılı bir şekilde uygulanmıştır. Mihrabın yanları da çini ve kâşidelerle kaplıdır. İlk yapıldığı dönemde, caminin minaresi de kâşidelerle kaplıymış fakat 1752 depreminde minare yıkılmış, 1. Mahmud tarafından yeniden yapılırken kaşidesiz olarak inşa edilmiştir. Cami içindeki çinilerin yanısıra, ana kubbeleri birbirlerine bağlayan kemer ile duvarların üst kısımlarında ve örtü üzerinde bulunan kalem işleri de dikkat çekicidir.

Cami ahşap bir minbere sahiptir.

1752 depremi sonrasında caminin en çok hasar gördüğü ikici bir deprem de 1953 de gerçekleşmiştir. Caminin başına gelen en son hadise ise birkaç yıl önce meydana gelmiş ve caminin kapatılmasına sebep olmuştur. Bir gece yarısı camiye giren define hırsızları, caminin paha biçilmez ve dünyada eşi çok az

kalmış olan yan duvar çinilerini balyozla parçalamışlar ve arkalarında define aramışlardır. Bu hadise sanatseverleri çok ciddi üzerken tek teselli kaynağı mihrabın sağlam kalmış olmasıdır. 2004 yılı başı itibariyle restorasyon çalışmaları başlamıştır.

Caminin yan duvarlarının hırsızlık sonrası aldığı hal.

SELİMİYE CAMİ VE KÜLLİYESİ

Dünya Mimarlık Tarihinin en önemli şaheserlerinden biri olan Selimiye Cami, 1569 - 1575 yılları arasında, Osmanlı Padişahı 2.Selim'in emriyle Mimar Sinan tarafından Edirne'nin Sarıbayır ve Kavak Meydanı denilen yerine inşa edilmiştir. Külliyenin inşa edildiği yerde daha önceleri Yıldırım Bayezid'in yaptırmış olduğu eski sarayın bulunduğunu biliyoruz ki cami, bu sarayın Baltacılar Ocağının bulunduğu yerdedir. Bugün Selimiye'nin hemen alt kısmında bu eski saraydan kalma hamam, perişan bir vaziyette de olsa hâlâ durmaktadır.

Mimar Sinan bu inşaata giriştiğinde artık 80 yaşının üzerindedir ve kendi deyimi ile bu eser O'nun ustalık eseridir. İstanbul'da çıraklık döneminde Şehzadebaşı Cami'ni, kalfalık döneminde Süleymaniye Camini inşa etmiş

Selimiye'nin muhteşem kubbesi.

ve bu eserler yanında inşasına doğrudan yada dolaylı olarak katıldığı yüzlerce yapı ile de kendisini hep Selimiye'ye hazırlamıştır. O'nun her yapısı, bir sonraki inşaatı için bir okul olmuş, kafasındaki her yeniliği bir eseri üzerinde deneyerek daha güzele gitme arayışlarını sürdürmüştür. Ve nihayetinde bu arayışları, kabiliyetlerinin, sanat tecrübesinin ve yaşının kemal noktasında Edirne ile buluşmuş ve Selimiye'yi ortaya çıkarmıştır.

Selimiye Cami ve Külliyesi hakkında detay bilgilere girmeden önce gelin bu önemli yapının muhteşem Mimarına bir kulak verelim. Bakalım kendisi; Tezkiretü'l-bünyan'da bizlere Selimiye hakkında neler söylüyor:

"*Cennet Mekan Sultan Selim Han-ı sani Şehr-i Edirne'ye kemal-i mertebe nazar-ı şefkatleri olmağın bir cami binasına emr-i hümayunları oldu ki, rüzgarda misali olmıya. Bu hakir dahi bir resm-i ali ey-*

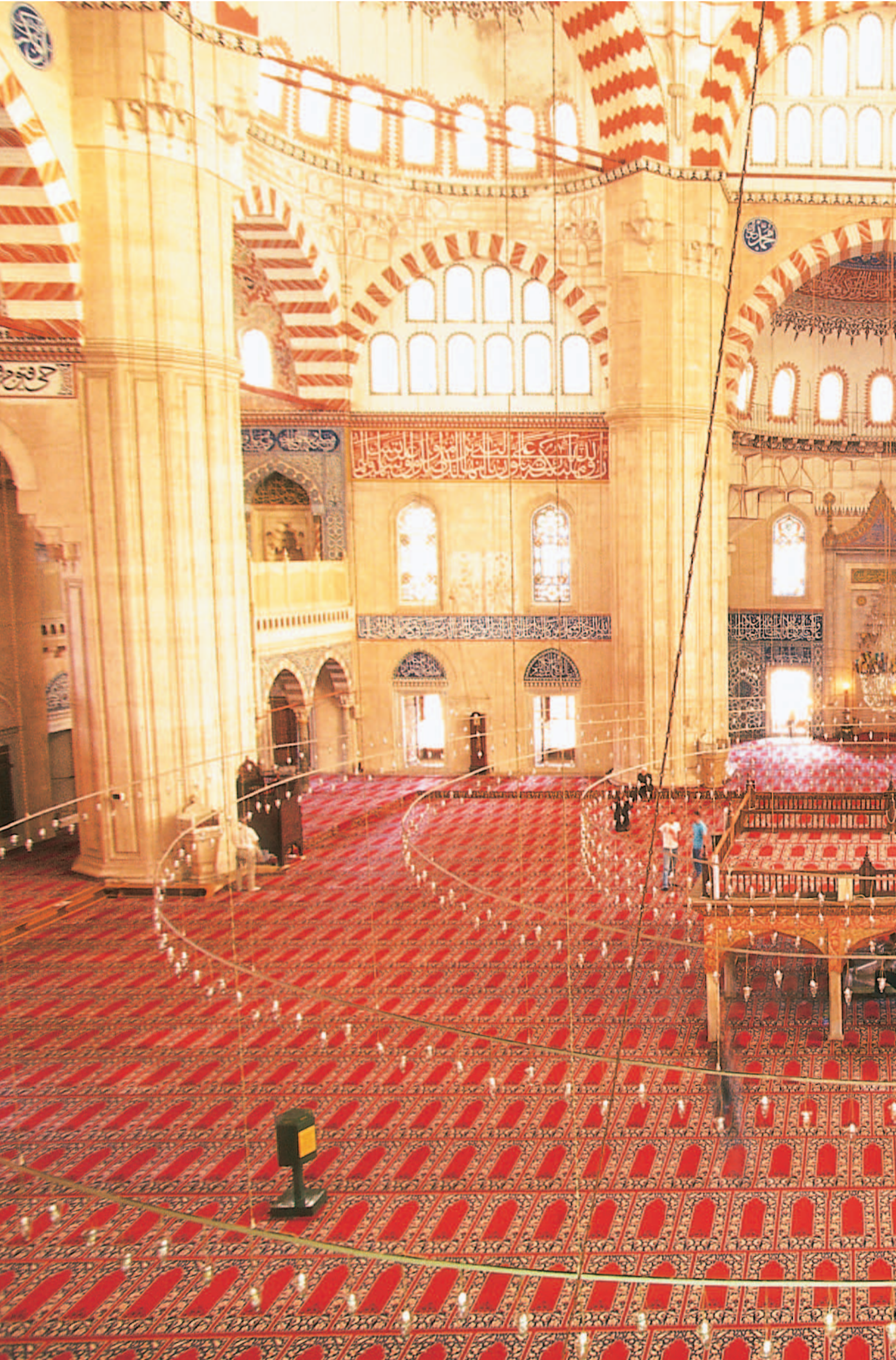
ledim ki Edirne içinde menzur-i halk ola, dört minaresi kubbenin dört canibinde vaki olmuştur. Hep üç şerefelidir. Üçer yollu ve ikisinin yolları başka başka vaki olmuştur. Ol mudaddema bina olunan Üç Şerefeli, bir kule gibidir, gayet kalındır. Amma bunun minareleri hem nazik, hem üçer yollu olmak gayet müşkil olduğu ukalaya malumdur.

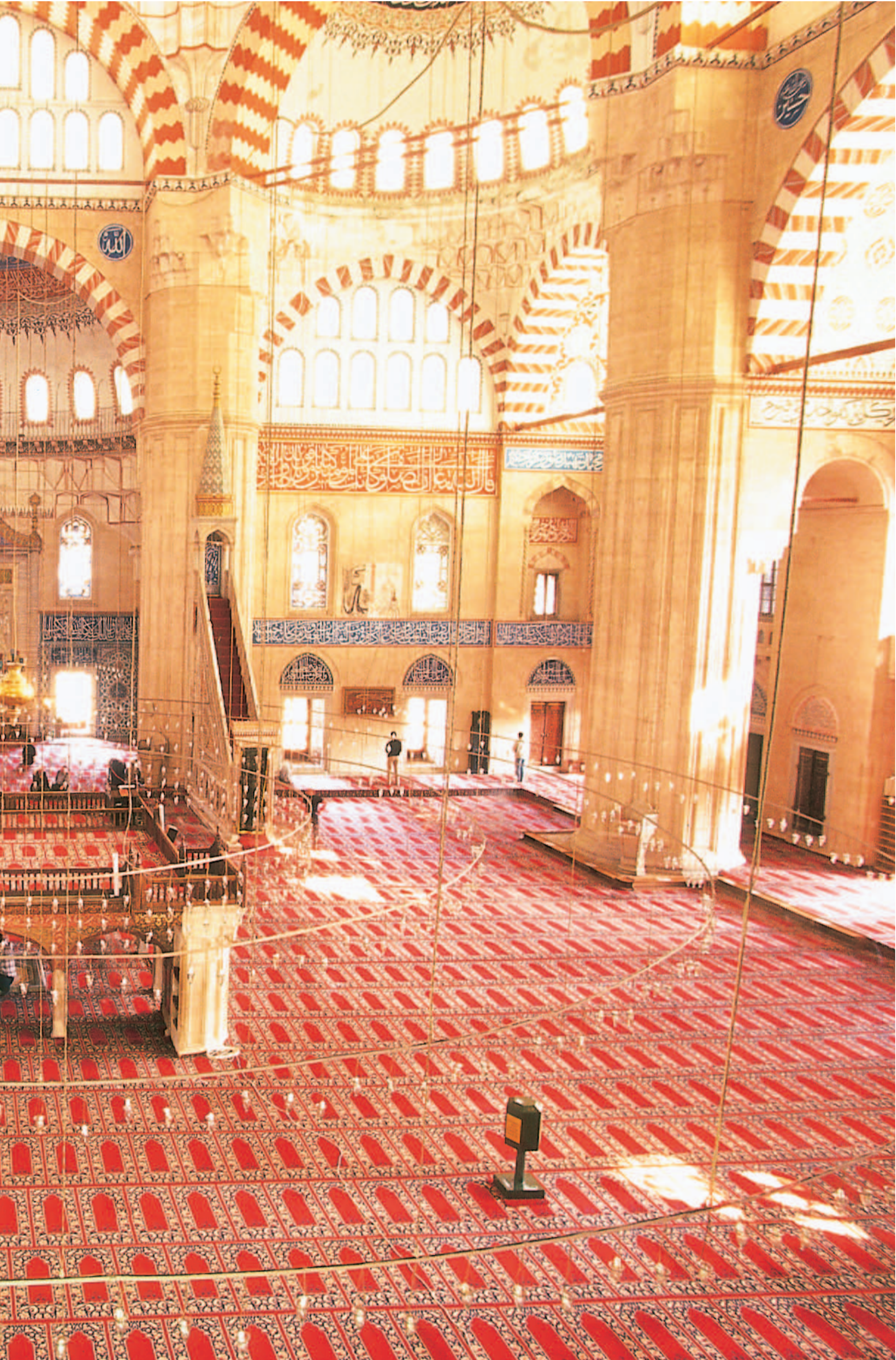
Halk, cihan dairesi imkandan hariç dediklerinin bir sebebi, Ayasofya kubbesi gibi kubbe Devlet-i İslamiye'de bina olunmamıştır deyu Taifei Nasara'nın mimar geçinenleri Müslümanlara galebemiz vardır derlermiş. Ol kadar kubbe durdurmak gayet müşküldür dedikleri bu hakirin kalbinde bir azim ukde olup kalmış idi. Mezbur cami binasında himmet edip biavnillah savei Sultan Selim Han'da izharı kudret edip bu kubbenin Ayasofya kubbesinden altı zira kadim ve dört zira derinliğin ziyade eyledim."

Anlatılanlardan da görüldüğü gibi Mimar Sinan da Selimiye'nin, Üç Şerefeli yada Ayasofya'dan üstün olan özelliklerini bu şekilde sıralamaktadır. Yapıldığı dönemde İslam tarihinin üç şerefeli tek minaresi olan ve Edirne'de en yüksek minare ünvanına sahip olan Üç Şerefeli Cami

Dünyanın bu incelikteki en uzun minareleri olan 85 m. lik dev kuleler.

ile dünyanın en büyük kubbeli yapısı denilen Ayasofya'yı bu şekilde tek bir bina ile geçmeyi başarmıştır Sinan. Selimiye'nin bu muhteşem kubbesinin yerden yüksekliği 43.28 m. çapı ise 31.28 m. dir. 6 m. genişliğindeki kemerlerle birbirlerine bağlanan 8 paye tarafından taşınır. Mimar Sinan'ın birçok eserinde uyguladığı 8 destekli şemanın en başarılı örneği hiç şüphesiz Selimiye'dir. Caminin içi takriben 6000 kişi almaktadır. Edirne civarından çıkarılan Bademli Küfeki taşından yapılan caminin merkezi kubbesinin köşelerinde dört, mihrap yönünde ise bir yarım kubbe bulunmaktadır. Ana kubbe yükseltilerek bu araya 32 adet pencere yerleştirilmiştir.

Selimiye Cami'nin 16 sütundan oluşan, 18 kubbeli geniş ve ferah, revaklı bir avlusu da mevcuttur. Bu revaklı avlunun ortasında, mermerden gayet şık bir şadırvanı vardır. Revaklı avlunun

Selimiye Camii kıble duvarında asılı duran II. Mahmud tarafından yazılıp Mustafa Râkım Efendi tarafından istiflenen Besmele-i Şerif

Timur Mimarisini hatırlatan soğan kubbeler

Selimiye Cami avlusundaki Lotus ve Mukarnaslı sütun başlıkları.

sütun başlıklarına baktığımızda, buradaki süslemelerde Akdeniz Coğrafyasına ait geniş bir mimari üslubu görebiliriz. Bu da Osmanlı'nın kudretini ve bu kültürlere hakimiyetini göstermektedir. Taç kapıdan avluya girdiğimizde, iki yandaki ilk sütun başlıklarında Mısır'ın Lotus Çiçeklerini görmek gezginleri bir hayli şaşırtmaktadır. Kubbelerin çeşitliliğinde de bu durum görülmektedir. Özellikle Timur dönemini hatırlatan soğan kubbeler oldukça dikkat çekicidir. Mimari özelliğe sahip kubbelerin dışında farklı kullanım özelliğine sahip kubbeler de mevcuttur. Yeni evlenenlerin gelerek dua ettikleri dua kubbeleri gibi.

Külliyenin dışı taş duvarlarla çevrili olup sekiz kapıdan içeri girilebilmektedir. Bu kapılardan Mimar Sinan caddesine açılana, Alay kapı; caminin kıblesine bakan kapıya Dilenci Kapı, doğu tarafındaki orta kapıya da Darphane Kapı denirmiş. Selimiye'nin bahçe kapılarında dikkat çeken bir özellikte, yukarıdan ve yanlardan bağlanmış bir zincir askıdır. Bu askı sebebiyle kapıdan eğilmeden içeriye girmek mümkün olamamaktadır. Camiye girerken insanların saygı göstermesi ve adap olarak eğilerek daha kapıda benliklerini eritmelerini onlara hatırlatması bakımından bu zincirler bir hayli manidardır. Cami duvarında ayrıca bir de güneş saati bulunmaktadır.

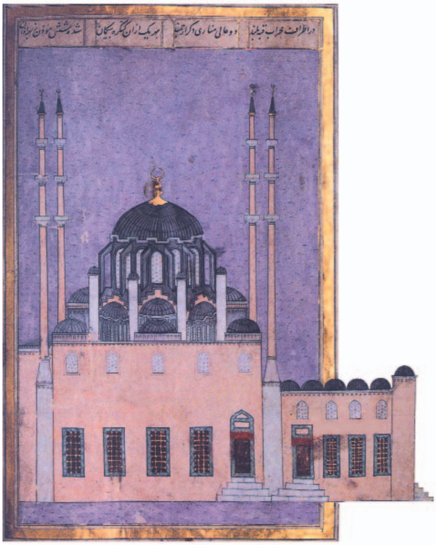
İnsanların Cami avlusuna tevazu ile eğilerek girmesini sağlayan kapı zincirleri.

Dört tarafından üçer şerefeli, gayet uzun ve ince minareleri olan Selimiye, büyük boyutlarına rağmen hiçbir zaman hantal bir görünüşe sahip olmamıştır. Bu ince minarelerden ikisi üçer yollu olup, minarenin girişinde bulunan üç kapıdan ilki; sizi direkt en üst 3. şerefeye götürürken, ikinci kapı 1. ve 3. şerefelere, üçüncü kapı ise 2. ve 3. şerefelere götürecektir. İşin ilginç yanı, aynı anda minareye çıkmak isteyen üç kişinin birbirlerini hiç görmeden yukarıda buluşacak olmalarıdır. Böyle ince bir minarede bu karmaşık sistemi, hem de öyle bir zaman diliminde yapmak elbette bir deha gerektirmektedir. Bu minareler 380 cm. çapı ve 85m.yüksekliği ile dünyanın bu inceliğe sahip en uzun minareleridir.

Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Selimiye Cami'nden bahsettiği yerde, Bina Emini'nin Müeyyed Paşa olduğunu ve caminin yapımı için 27.760 kese akçenin harcandığını bildirmektedir. (Bir kese 500 akçedir.) Caminin aydınlık yapısına da değinen Evliya, kandil sayısını 12 bin olarak vermiştir. Gerçekten de Mi-

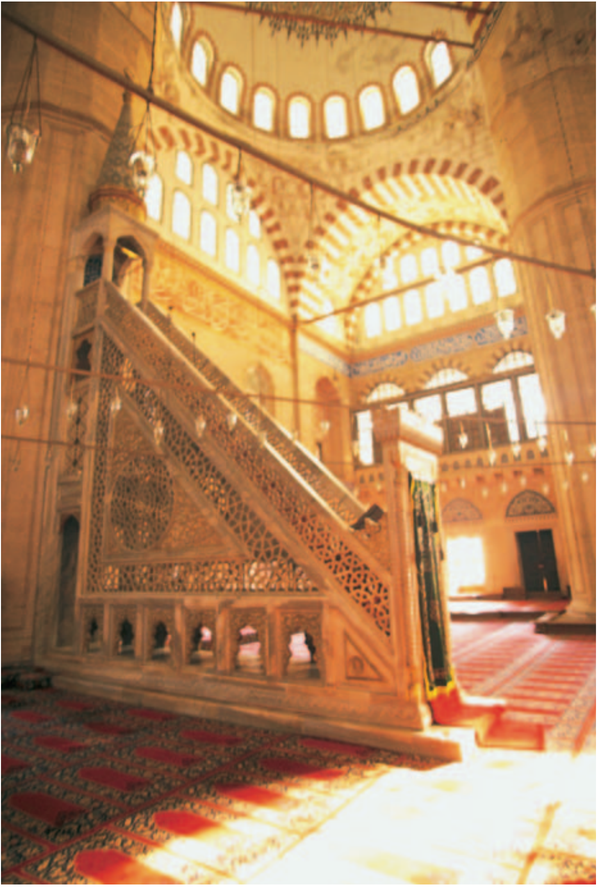

II. Selim ve Selimiye Camii'ne ait minyatürler.

mar Sinan, çıraklık dönemindeki Üsküdar Mihrimah vb. birkaç camiyi saymazsak aydınlığa çok önem vermiş ve yapılarını pencereler ile donatmıştır. (Edirnekapı Mihrimah vb.) Selimiye Cami'de yan duvarlarında bulunan sayısız pencere ile son derece aydınlık bir ibadethanedir. Halk bu pencerelerin sayısına da hemen bir menkıbe yakıştırmıştır. Pencere sayısının 999 olduğu, Kâbe'nin pencere sayısı 1000 adet olduğu için bu sayının 1000'e tamamlanmadığı şeklinde bir söylenti vardır.

2.Selim'in gönlünde İstanbul'da bir cami yaptırmak vardı. 22 Haziran 1567 tarihinde Edirne'ye gelen 2.Selim, bir süre burada kalmıştı. İşte rivayetlere göre bu dönemde rüyasında Peygamber Efendimiz (s.a.s)'i görmüş. Hz.Peygamber'de kendisine, yapılması düşünülen camiyi Edirne'de inşa etmesini söylemişti. Aslında 2.Selim Edirne'ye hiç te yabancı bir padişah değildi. Dedesi Yavuz S.Selim seferlere giderken nasıl oğlu Süleyman'ı yerine vekil olarak Edirne'de bırakıyorsa, Kanuni'de oğlu Selim'i Edirne'de vekil olarak bırakırdı.

Selimiye Camii'nin muhteşem minberi.

Caminin iç süslemeleri de kitaplar dolduracak kadar özellikli ve harikadır. Yapı içindeki çiniler döneminin diğer çinileri gibi 16. yy 'ın meşhur İznik çinileri olup, sır altı tekniği ile imal edilmişlerdir. Mihrip ve minber köşk duvarları, kadınlar mahfeli, kıbleye bakan pencere alınlıkları, kemer köşelikleri ve Hünkar Mahfeli bu paha biçilmez çiniler ile bezelidir. Özellikle caminin sol köşesinde bulunan Hünkar Mahfeline ait çiniler, farklı tasarımları ve örneği çok az olan çiçek motifleri ile ünlenmiştir. Ne yazık ki bu çinilerden bazıları Rusların (1878) Edirne'yi işgalleri sırasında, Rus generallerinden Skobelef tarafından sökülerek Rusya'ya kaçırılmıştır. Bu nadide çiniler günümüz de Leningrad Müzesinde sergilenmektedir. Hünkar Mahfelinde bulunan çiniler arasında, bir Osmanlı Sarayından buraya getirildiği sanılan iki elma ağacının tasfir edildiği, "Elmalı Pano" 'nun Osmanlı çini süslemeciliğinde ayrı bir yeri vardır. Kûfi hatla yazılı çini panolarda hayli dikkat çekicidir. Mihrabın yan duvarlarını kaplayan çinilerin üst kısmında lacivert üzerine beyaz renkli olarak "Amene'r Resulü", alt kısmında ise "Fatiha Sûresi" yazılıdır. Selimiye çinilerindeki zengin lale motifleri için, diğer kalem işi motifler ve ters lale de dahil 101 çeşit olduğu söylenmektedir.

Selimiye'nin minberi için de birçok şey söylenmektedir. Bir kere saydam bir tarz-

Müezzin Mahfeli ve altındaki ahşap çarkıfelek.

da mermerden işlenen bu yapı son derece estetik bir sanat harikasıdır. Yapılışıyla alakalı halk dilinde dolaşanlar ise şöyledir: Sultan Selim böyle muhteşem bir yapının minberinin altından olmasını istemektedir. Bu arzusunu Mimarbaşı'na söyler. Ama Koca Sinan, padişahın bu talebini akıllıca bir cevap vererek geri çevirir. "*taş yerinde değerlidir hünkarım. Altın ise her zaman her yere götürülebilir.*" Edirne'nin gelecekte dört kez düşman işgaline uğrayıp yağmalanacağı Mimar Sinan'ın içine mi doğmuştur bilemiyoruz. Ama günümüzden geçmişe bakarak iyi ki minberi taştan yapmış diyoruz. Yoksa bugün o altın minberin yerinde yeller esecekti. Sinan minberi taştan yapmıştır yapmasına ama dediğimiz gibi altın bir minberi aratmayacak şekilde yapmıştır.

Başta da söylediğimiz gibi caminin hemen her bölümünün kendine göre ilginç özellikleri vardır. Bunlardan biri de camiye giren herkesi şaşırtan Müezzin Mahfelidir. Evet bu mahfel ne arkada, ne yandadır. Tam caminin ortasında öylece durmaktadır. Müezzinlerin üzerinde durduğu ve ara tekbirleri getirdiği bu mekan zaten Osmanlı tarihi boyunca mimarları en çok sıkıntıya sokan mimari birim olagelmiştir. Camide mekan bütünlülüğü oluşturmaya çalışan mimarlar, inşaatın bitimine doğru karşılarında hep müezzin mahfillerini bulmuşlardır. Caminin tam ortasında bu mahfeli gören bazı sanat tarihciler, Mimar Sinan'ın dev bir kubbe altında

mekanı birleştirme arzusunu bildikleri için, bu mahfel Sinan'ın değil demişlerdir. Ama kimi uzmanlar da Sinan'ın ortaya muhteşem bir eser koyduğunu, fakat kulun kusursuz olamayacağını, bu nedenle de kendi eserini bu şekilde kusurlu hale getirdiğini söylemektedirler.

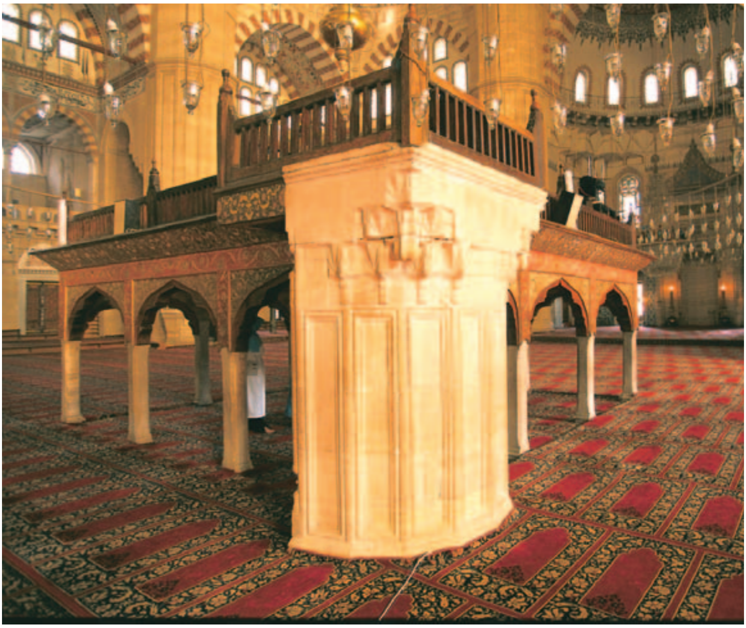
Müezzin Mahfelinde dikkatimizi çeken en önemli noktalardan biri de mahfelin alt kısmında bulunan, ahşap üzerine yapılmış kalem işleridir. Caminin yapıldığı dönemden kalma olan bu desenler dönemin kalem işçiliğinde devletin ne aşamada olduğunu göstermesi bakımından son derece önemlidir. Duvar sıvası üzerine yapılan kalem işlerinin yanında ahşap üzerine yapılan bu işlemeler, üzerlerine çekilen sır nedeniyle de bir hayli dayanıklı hale gelmektedir.

Müezzin Mahfelinin elma ağacından kalem işi süslemeleri ve mahfel altındaki mermer şadırvan.

1950 'lerde yapılan restorasyon sırasında iskelenin çökmesi sonucu mahfelin çeviz dırabazanları zarar görmüş fakat onarılmıştır. 1984 restorasyonlarında ise elma ağacı üzerine yapılan süslemeler yeniden ortaya çıkarılmışlardır.

Müezzin Mahfelinin hemen altında bir de küçük şadırvan görülmektedir. Halk tarafından birçok derde deva, şifalı bir suyun aktığına inanılan bu şadırvanın şema olarak da birçok kişinin gözünden kaçan bir özelliği vardır. Bu şadırvana dikkatli bakıldığında Selimiye Cami'nin 8 payeli şeması görülecektir. Koca Sinan, burada da yapacağını yapmış ve bu koca caminin planını belli bir ölçek dahilinde şadırvana nakşetmiştir. Yani bu şadırvan büyütülürse Selimiye olacaktır, Selimiye küçültüldüğünde ise şadırvan. Bu şadırvanın hemen üzerinde de pek dikkat çekmeyen ama incelendiğinde kişileri hayretlere düşüren muhteşem, ahşap bir çarkıfelek bulunmaktadır.

Müezzin Mahfelinin, Camii'nin payeleriyle aynı formda yapılmış olan sütunu.

Yüksekliği 2.40 m. olan Müezzin Mahfelinin merdiven ayağı ile birlikte 12 ayağı olup, bu ayaklardan kıbleye doğru en sol öndekinin iç tarafında halk arasında çok meşhur olmuş bir lale motifi vardır. Hakkında birçok menkıbe söylenmekte olan lalenin dikkat çeken yanı ters olarak işlenmiş olmasıdır. Cami yapımı için lale bahçe-

Selimiye Küllüyesi'nin Dar'ül Kurra ve Dar'ül Hadis'i.

Müezzin Mahfeli'nin ayaklarından birinin üzerinde bulunan ters lale motifi.

Selimiye Camii'nin minarelerinin üç yollu girişinden bir görüntü.

sini vermek istemeyen aksi bir kadını simgelemesinden, Mimar Sinan'ın inşaat günlerinde Edirne'de ölen torunu Fatma adına çıraklardan biri tarafından yapılmış olmasına kadar birçok şey anlatılır. Dr. Rıfat Osman Bey, 20.yy'a kadar Selimiye ile ilgili yazılmış hiçbir eserde Ters Lale ile ilgili herhangi bir yazı bulunmadığını bildirmektedir. Müezzin mahfelinin bir diğer dikkate değer yönü ise 12 ayağından, ters lale'nin bulunduğu ayağın çapraz karşısında gelen ayağının dev bir sütun parçası şeklinde olmasıdır. Gerçekten de Selimiye'nin dev kubbesini taşıyan dört dev paye bu paye tarzında yapılmıştır. Sinan mahfil ayaklarından birininin formunu paye formunda yaparak, camiyi ne ile ayakta tuttuğunu göstermeye çalışmış gibidir.

yönlerine eğilinmesi bu mahfelin sakladığı gizemin ilmi olarak pek ortaya koyulmamasına sebep olmuştur.

İlk olarak bu muhteşem yapı ve bu yapının şahsında Hünkar Mahfelinin detayları, bu camiyi yaptıranların kişilikleri hakkında bizlere önemli ip uçları vermektedir. Camiyi bilindiği üzere Kanuni Sultan Süleyman'ın oğlu 2.Selim yaptırmıştır. Tarihimizde ne yazık ki birçok padişah hakkında çoğu oryantalist kaynaklı olmak

Başta da ifade etmeye çalıştığımız gibi bu cami ve bunun gibi nice Osmanlı Camisinde ilk bakışta gözümüzden kaçan nice ayrıntı vardır ki bu özel detaylar bizlere, o günün anlayışını, kişilerini ve daha birçok şeyi harika bir şekilde anlatabilirler. İşte bu hayret verici detaylardan birkaç tanesi de Selimiye Cami'nin muazzam hünkar mahfelinde saklıdır. Hünkar Mahfellerinin çoğunlukla ziyaretçilere kapalı olması ve ne yazık ki bir takım eserlerde, yapıların sadece maddi

Selimiye Camii Hünkar Mahfeli'ndeki II. Selim Mihrap ve Çilehane'si.

Hiçbir malın ve evladın fayda vermediği o gün (Kıyamet Günü) ancak selim (temiz) bir kalp fayda verir.

(Şuarâ sûresi, 26/88-89)

üzere ilmi yaklaşımlardan uzak nice karalamalar yapılmıştır. Halbuki onların yaşantılarından ve kişiliklerinden izler taşıyan ve bugün de sapasağlam ayakta olan yapıları incelense birçok sorunun cevabı bulunacaktır. Mesela Selimiye Cami'nin bu muhteşem harikalığına, etrafında ki onlarca hâyır kurumuna bakmadan bu yapıların bânisine içki düşkünü diyebilmişlerdir. Halbuki bunları karalayanlar Selimiye Cami'nin hünkar mahfelinde bulunan mihrabın üzerindeki küçücük kapıyı açıp baksa ve bir kişinin ancak eğilerek girebildiği 2.Selim'e ait çilehaneyi görse sanıyorum bu padişah hakkındaki kanaatlerini gözden geçirmek ihtiyacı duyacaktır. Evet gerçekten de Kanuni'nin içine kapanık bir yapıya sahip olan bu oğlu, tasavvufa düşkün olup Edirne'ye geldiğinde zaman zaman bu çilehaneye kapanmakta ve ruhunu arındırmaya çalışmakta idi.

Hiçbir caminin mihrabında böyle bir kapı görülmezken burada böyle harikulade

fildişi, sedef ve bağa kaplı minik bir kapının sonsuzluğa açılır gibi oraya iliştirilmesi, üstüne üstlük bu minik odadan dışarıya açılan küçücük bir pencereden de karşıdaki mezarlıkların tefekkürü görenleri fazlasıyla şaşırtmaktadır. Bir ikinci detay ise çilehanenin bulunduğu mihrapcığın üzerindeki ayeti kerimedir. Evet burada yeşil zemin üzerine sarı ile yazılı yazıda "*Hiçbir malın ve evladın fayda vermediği o gün (Kıyamet Günü) ancak selim (temiz) bir kalp fayda verir.*" (Şuarâ sûresi, 26/88-89) mealindeki ayet-i kerime yazılıdır. Sultan 2. Selim'in bizzat adına da atıfta bulunan bu ayetten de anladığımız üzere O'nlar, Kur'an-ı Kerim'i okumakta, anlamakta ve hayatlarına hayat kılmakta idiler.

Hünkar Mahfeli ve Mihrap'ın sol tarafında Ruslar'ın çaldığı çinilerden geriye kalanlar.

Hünkar Mahfelindeki meşhur elmalı pano ve diğerinin, Ruslar'ın 1828 talanından geriye kalan görünümü.

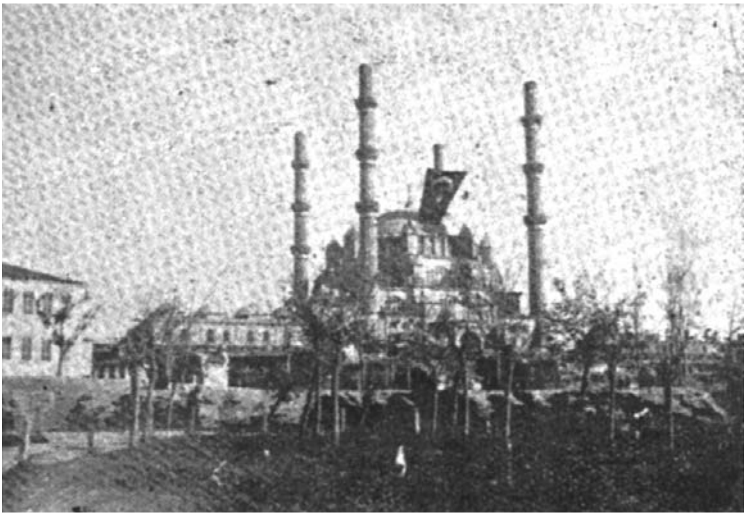
Selimiye Camii paha biçilmez çiniler ile bezelidir. Özellikle caminin sol köşesinde bulunan Hünkar Mahfeline ait çiniler, farklı tasarımları ve örneği çok az olan çiçek motifleri ile ünlenmiştir. Ne yazık ki bu çinilerden bazıları Rusların (1878) Edirne'yi işgalleri sırasında, Rus generallerinden Skobelef tarafından sökülerek Rusya'ya kaçırılmıştır. Bu nadide çiniler günümüz de Leningrad Müzesinde sergilenmektedir. Hünkar Mahfelinde bulunan çiniler arasında, bir Osmanlı Sarayından buraya getirildiği sanılan iki elma ağacının tasfir edildiği, "Elmalı Pano" 'nun Osmanlı çini süslemeciliğinde ayrı bir yeri vardır.

Selimiye Külliyesi içinde Sıbyan Mektebi, Dar-ül Kurra ve Dar-ül Hadis, Medrese, ayrıca 3.Murat döneminde Selimiye'ye gelir getirmesi için inşa edilen bir de Arasta mevcuttur. Arastanın mimarı Sinan'ın çırağı Davut Ağa'dır.

Selimiye Camii'nin kıble duvarındaki mezarlar ve Camii'nin Taç Kapı Kubbesi.

Bir kasırga sonrasında minarelerinin şapkaları uçmuş olan Selimiye. (1934)

Selimiye Cami'nin kıble duvarına bakan bahçe kısmında bir takım mezarlar görülmektedir. Bunlardan kubbe altında bulunanı, Osmanlı Sultanı 3.Ahmet'in oğlu Şehzade Selim'e aittir. Hemen yanındaki bayraklı olan ise, Edirne'nin Bulgar işgalinden kurtarıldığı harekât esnasında şehit düşen Yüzbaşı Reşit'in kabridir. Akka Muhafızı Cezzar Ahmet Paşa'nın torunu olan ve Edirne'nin bir dönem Belediye Başkanlığı'nı yapan Dilaver Bey'de bu hazirede yatmaktadır. (Dilaver Bey hakkında detaylı bilgi almak için Mezar, Türbe ve Şehitlikler Bölümüne bakabilirsiniz.) Selimiye Cami'nin üzerinde bulunan ibretlik birkaç işarette, tarihte Edirne'nin geçirmiş olduğu çileli imtihanlar hakkında bizleri bilgilendirmektedir. Bunlar Selimiye Cami duvarlarında bulunan ve Bulgar İşgalinde düşmanın attığı gülleler ile meydana gelen top yıkıklardır. İbret olsun ve yeni nesillere de ibret olarak kalsın diyerek tamir edilmeyen bu top yıkıklarından biri cami içinde kıble duvarının sol küçük kubbesi içindedir. Bir diğer yıkık ise caminin Arkeoloji Müzesine bakan yüzünde bulunmaktadır.

DÂRÜLHADİS CAMİ

2.Murat'ın Tunca Nehri kıyısında, Germe Kapı Caddesinde 1435 tarihinde yaptırdığı Darülhadis Cami'nin ilk başta sadece Medrese mi, yoksa camili bir medrese mi olarak yaptırıldığı tartışma konusudur. Başta Enisü'l Müsamirin olmak üzere bazı kaynaklar müstakil medrese olarak inşa edildi deselerde cümle kapısı üzerindeki yazılar caminin de, ilk inşaattan bu yana varolduğunu göstermektedir. Kapı üzerinde mermere boya ile yazılmış satır şöyle der;

"Bu, büyük sultan, yüce padişahlar padişahı, yücelerden desteklenen, düşman krallara muzaffer, adalet ve ihsanın gözeticisi, güven kanatlarını en kemal iman üzere yayan, sultan oğlu sultan, fethin babası - saltanat sancakları daim olsun. Devleti devamlı yaşasın- Bayezid Han oğlu

II. Murat Dar'ül Hadis Camii'ne ilk temel taşını koyarken.

Mehmet Han oğlu Murad Han'ın cami-i şerifidir. Sekiz yüz otuz sekiz yılının Şaban ayının yirmi üçünde yazıldı." (M.1434)

Caminin adından da anlaşılacağı üzere, yapılış amaçlarından biri de, bir Hadis Okulu kurmaktı. Rivayet edildiğine göre, Edirne Kalesi'nin Germe Kapı Caddesi denilen tenha ve terkedilmiş bir bölgesine, bir kış sabahı daha gün doğmadan önce inşaat ustaları toplanmaya başlamış. Bu durumu gören halk da merakla olacakları seyretmeye koyulmuştu. Az sonra Sultan 2.Murat'ta buraya teşrif etmesin mi? Kurbanlar kesilmiş, dualar okunmuş, çevredeki herkese ihsanlar dağıtılmış ve bizzat padişah tarafından bu ücra mekana

bir temel taşı konulmuş. Sonrasında büyük bir hızla inşaat başlamıştı. Merakla oraya toplanan Edirneliler olayın detaylarını sonradan öğrenmişler. Meğer gece Sultan Murad rüyasında Peygamber Efendimizi (s.a.s) görmüş. Hz.Peygamber kendisinden, bu mekanda bir Darülhadis inşa etmesini istemiş. Hz. Muhammed (s.a.s) ve ona ait her şeye düşkün her Osmanlı gibi Sultan Murad'ta bu emri hiç geciktirmeden yerine getirmek için hemen rüyayı gördüğü uykudan uyanır uyanmaz inşaat hazırlıklarına başlanmasını emretmiş ve buraya ilk temel taşını da kendi elleri ile koymuş.

Bu rivayetten yola çıkan halk, dünya üzerinde, yapılan duanın kabul derecesi bakımından en önemli yerlerden birinin de Darülhadis Camii olduğunu söylerler. Hatta Edirne'ye ikinci Kabe diyenler de vardır ki bu söylem, hem Darülhadis Cami'nin, hem de Selimiye Cami'nin Peygamber Efendimiz (s.a.s) 'in işareti ile yapılmış olmasındandır.

Bugün ne yazık ki ayakta olmayan Camiye ait hadis medresesinin, caminin sağ ve sol taraflarında olduğu sanılıyor. Rıfat Osman Beyin söylediğine göre 1920'li yıllarda çıkan bir yangın sonrasında medreseler tamamen ortadan kalkmış. Bu aktarımdan yola çıkarak Medreselerin caminin arkasında olduğunu anlıyoruz. Çünkü bugün de varolan ve caminin önünden geçen yol o yıllarda da vardı.

Bugün Topkapı Sarayında bulunan camiye ait vakfiyeden öğrendiğimize göre geliri Darülhadis'e bağışlanan vakıflarda bir hayli çoktur. Edirne içinde bulunan tam 188 tane dükkan, 20 oda, 2 fırın, 3 ev, bir çarşı, 2 köy bu caminin vakıfları arasındaydı. Vakıflarındaki

Dar'ül Hadis Camii'nin Kitabesi.

Dar'ül Hadis Camii'nin arka bahçesindeki Şehzade Türbeleri.

zenginlikten de anlıyoruz ki, bugün ne yazık ki küçücük bir mahalle mescidi görünümünde olan bu yapı, döneminin en büyük ilim merkezlerinden biri durumundaydı.

Darülhadis Cami haziresinde birçok önemli kişinin yattığı bilinse de zaman içerisinde birçoğunun yeri kaybolmuştur. Cami arka bahçesinde biri açık diğeri kapalı iki adet şehzadeler türbesi vardır. Bu türbelerde şu kişiler metfundur.

Sultan 2. Mustafa'nın başkadını Alî Cenap Kadın'ın 1698 tarihinde Edirne'de vefat ettiği ve Darülhadis Cami haziresinde yattığı kitaplarda geçmekle birlikte günümüzde yeri bilinmemektedir. Bâdi Efendi, Edirne Tarihi adlı kitabında, etrafı açık kubbeli türbede 2.Murad Han'ın Hafsa Hatun adında ki kızının da medfun olduğunu yazmaktadır. Fakat yapılan incelemede bu mezar da tespit edilememiştir.

İsim	Ölüm Tarihi	Baba Adı
Şehzade Orhan Çelebi	1451	2. Murad
Şehzade Hüseyin	1449	2. Murad
Hatice Sultan	1698	2. Mustafa
Şehzade Ahmed	1703	2. Mustafa
Şehzade Mehmet	1713	3. Ahmed
Rukiyye Sultan	1698	3. Ahmed
Şehzade Selim	1715	3. Ahmed
Zeynep Sultan	1715	3. Ahmed
Hafize Sultan	Taşı kırıldığı için ölüm tarihi ve baba adı bilinmemektedir.	

Cami haziresinde ayrıca, Karamanoğlu Mehmet Bey'-in oğlu olup, kardeşi Pir Ahmet Bey ile anlaşamayarak Osmanlı Devleti'ne sığınan ve Fatih tarafından Çirmen Valisi tayin edilen, 1471 tarihinde Çirmen'de vefat ederek Edirne'ye getirilen Mehmet Bey de medfun bulunmaktadır. Bu zata ait mezar taşı mermere oyulmuş, baş ve ayak taşlarının iç yüzleri mihraplı, taçları rûmi oymalı, köşeleri ince hatveli burma sütunludur. İki taş arasında üzeri yazılı mermer bir sanduka vardır. Osmanlı erken dönem mimari anlayışındaki ileri sanatı göstermesi bakımından görülmeye değer bir şaheserdir. Bu kabir normalde caminin batısında iken, 1968 eylülünde, Yunan topraklarından geçen demiryolunu Türkiye sınırlarına almak için yapılan çalışmalar sırasında yerinden kaldırılarak cami mihrabının önüne nakledilmiştir.

1468 tarihinde vefat eden büyük alim Mevlanâ Fahreddin Acemi Hz. de cami civarına gömülmüştür. Fakat demiryolu yapım çalışmaları sırasında mezar yeri kaybolmuştur.

Caminin bugünkü yapısında, 2. Murat döneminden kalan unsurlar nerdeyse yok gibidir. Cami üzerinde 8,5 m çapında bir kubbe olup, ağırlık ortadaki iki sütun tarafından taşınmaktadır. Tek minaresi olan cami, 20.yy başında büyük bir yangın geçirmiştir. Bu dönemde camiyi üç yönden saran revaklı avlu ortadan kalkmış, sadece taç kapının iki yanındaki revak sütunları günümüze kadar gelebilmiştir. Minaresi ve medresesi, Balkan Savaşı sırasında düşman gülleleri ile yıkılmış olan Darülhadis Cami, 2000 yılında başlatılan restorasyon çalışmaları ile tamir görmüş ve bahçe düzenlemesi de yine bu dönemde yapılmıştır.

Karamanoğlu Mehmet Bey'in kabri.

Dar'ül Hadis Camii'nin yanlarında bulunan Dar'ül Hadis binalarının yıkıntılarını gösteren bir fotoğraf.

Dar'ül Hadis Camii'nin Kıble duvarı dibinde mezar taşı görünen Mevlana Fahreddin Acemi Hz. nin günümüzde mevcut olmayan kabri.

YILDIRIM CAMİ

Osmanlıların Edirne'ye inşa ettikleri en eski yapılardan biri de Yıldırım Cami'dir. Yıldırım Mahallesinde bulunan yapı, dört kemer üzerine oturan ana kubbeli, tek minareli bir camidir. Ankara Savaşından iki yıl önce (1400) tamamlanan yapının kiliseden camiye çevrilip çevrilmediği günümüzde hala tartışma konusudur. Fakat bir kilisenin temelleri üzerine inşa edildiği görüşü ağır basmaktadır. Yıldırım Cami'nin inşaatında kullanılan kiliseye ait parçalar ile planı da bu tezi desteklemektedir. Rıfat Osman Bey'de, zamanında bu caminin yerinde Tiris İyehares Kilisesinin kalıntılarının bulunduğunu aktarmıştır.

Cami gerçekten günümüzde de şehre uzak bir konumdadır ki, şehrin en geniş sınırlarına ulaştığı 17.yy da bile Hıbri, yapının uzaklığına

Yıldırım Camii son cemaat yerindeki Barok sütun kaideleri.

Yıldırım Camii bahçesindeki eski bizans kilisesine ait kalıntılardan bir sütun başlığı.

değinmiş, Evliya Çelebi'de cemaatinin azlığından bahsetmiştir.

Caminin son cemaat yerinin iki yanında bulunan tabhane binaları, yapının aslında bugünkü görünümünün aksine çok fonksiyonlu olduğunu göstermektedir. Bu tabhanelerin dış duvarları doğuya doğru devam ederek son cemaat yerini yanlardan kuşatmaktadır. Bu bölümde çatısı yıkılmış sütunlar görülür ki, bu sütunlara dikkat edildiğinde Bizans'tan kaldıkları rahatlıkla anlaşılır. Bu sütunların, üzerlerinde durdukları barok kaideler ise 19.yy'a ait bir onarımdan kalmadır.

Camiye ait duvar örgüsü de araştırmacıları şaşırtmaktadır. Çünkü duvar üzerinde birbirinden farklı yapı ürünleri, değişik bir tarzda döşenmiştir. Osmanlı'da kesme taşla harika yapıların inşa edildiği bir dönemde (Bursa Ulu Cami vb.) ortaya böyle bir yapı tarzının konması, yapının her şeyi ile Osmanlı olduğu tezini zayıflatmaktadır.

Evliya Çelebi'nin anlattığına göre bu caminin minaresi burmalıdır. Fakat günümüzde araştırmacıların yaptıkları tetkiklere göre şu anki minare, son cemaat yerindeki sütunları taşıyan kaideler ile aynı döneme aittir.

Cami yapılarının içinde bir imaret ile şadırvan olduğunu da biliyoruz. Ama Caminin avlusunda bulunan aşevi ve diğer tesisleri, 1878'de Edirne'nin işgal yıllarında depo olarak kullanan Ruslar, bu iki güzel yapıyı da tahrip etmişlerdir. 478 yıl boyunca insanlığa hizmet veren bu hayırlı yapıdan günümüze sadece bir baca kalmıştır.

Bazı kaynaklar bu camiyi Küpeli Cami adıyla adlandırsalar da, Osman Nuri Peremeci'nin Edirne Tari-

hi'nde, kendisinin bizzat gerçekleştirdiği tahkikat sonrasında, Küpeli Cami'nin, Cısri Mustafa Paşa şosesi üzerindeki ayrı bir cami olduğu fakat yıkıldığı, civarındaki mezarların ise görülebildiği aktarılmıştır.

1989 yılında, Trakya Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu Restorasyon Bölümü , Vakıflar ve Valiliğin meydana getirdiği işbirliği sonucu Yıldırım Camiinde onarımlara başlanmış, halkın topladığı yardımlarla da minaresi yenilenmiştir.

Yıldırım Külliyesi'nin imaretinden günümüze kalan tek baca.

GAZİ MİHAİL CAMİ

Caminin banisi Gazimihal, Osmanlı Devleti'nin kuruluş aşamalarında Bizans Tekfuru iken, Müslüman olan ve Osman Gazi ile kurduğu yakınlık sonrasında Osmanlı Beyliğine büyük faydaları dokunan Köse Mihail'in torunu olup, babası Aziz Paşa'dır. Osmanlı Beyliğinin devletleşerek büyüdüğü devrelerde Mihailoğulları'da Bursa civarından devletin diğer topraklarına dağılmışlar ve büyük yararlılıklar göstermişlerdir.

1422 yılında yaptırılan cami, Tunca nehri ile Gazimihail Bey Köprüsünün sağ tarafında kalmaktadır. Yıldırım Camisi'nin benzeri olarak, iki yanında iki adet tabhanesi vardır. Bu tabhanelerin cami içinde olduğu gibi cami dışında da birer adet kapıları mevcuttur. İçlerinde birer adet ocak bulunan tabhanelerin, arka bahçeye bakan 2,

Camii'nin arka bahçesindeki Gazi Mihail Bey'in kabri.

sağ ve sol bahçelere bakan birer adet pencereleri de bulunmaktadır.

Son cemaat yeri üzerinde biri yüksek olmak üzere beş kubbesi vardır. Son cemaat yerinin payelerinde görülen madeni tutmalar, burada ikinci bir yapının, son cemaat yerine eklendiğini göstermektedir. Eski resimlerde görülen ve buraya ekli olan ahşap bir çatıda bu tezi doğrulamaktadır. Tek minaresi olan caminin minare başı da soğan boğumlu yapısı ile hayli ilginçtir.

Caminin dışı restore edilmiş olup, iç kısımları oldukça harap durumdadır. Camiye, yol seviyesinden aşağıya inilerek varılır. Cami önünde ahşap bir şadırvan vardır.

Hıbri'nin anlattığına göre, camide iki minare bulunup, ilk önce Zaviye olarak yapılmış, sonradan camiye dönüştürülmüştür.

Caminin kıble duvarında bir de haziresi mevcut olup, Gazimihail Bey ile yakınları burada yatmaktadırlar. Gazimihail'in mezar taşından anlaşıldığı kadarıyla, 1439 da vefat etmiştir. Mezar taşında "Aziz Paşa oğlu büyük emir Mihal H.839/M.1439 senesinde gurur evinden sürur evine göçtü. Allah O'na rahmet etsin." yazılıdır.

Zamanında Caminin avlusunda aşevi de bulunmaktaymış fakat bugün yerinde hiçbir iz yoktur. Bu imaret kapsamında bir de hamam yapılmış olup, köprü yakınlarındaki hamam 1829 Rus işgalinden bu yana kapalıdır.

Bugün harap durumda bulunan Gazi Mihail Hamamı.

4. BÖLÜM

SARAYLAR VE KASIRLAR

ESKİ SARAY

Edirne'nin fethi sonrası buraya gelen 1.Murat, Tekfur Sarayı'nı beğenmemiş ve yeni bir saray yapılmasını emretmiştir. Bu sarayın inşa edildiği 1368 yılına kadar Dimetoka'da kalmıştır.

Edirne'nin Osmanlılar tarafından yapılan ilk sarayının yeri bugün tam bilinmemektedir. Kimileri bu yapının Tunca Nehri boyunda olduğunu söylerken, kimileri de Yıldırım Bayezid'in ikamet ettiği Kavak Meydanı denilen Sarı Bayır'da olduğunu söylemektedir. Evliya Çelebi'nin seyahatnamesinde bu eski saray, Selimiye'nin kurbunda Kavak Meydanı'nda diye geçmektedir. Çelebi, bu sarayın Musa Çelebi tarafından genişletildiğini ve yanına da Yeniçeri Odaları yapıldığını söylemektedir.

Osman Nuri Peremeci ise, Eski Saray'ın bugünkü Selimiye Cami'ne yakın bir yerde olduğunu, sarayın ilerleyen yıllarda acemi oğlanlar kışlası haline geldiğini, bir ara Hatice Sultan Sarayı olan yapının, Osmanlı'nın son döneminde Askeri İdadi olarak kullanıldığını söylemektedir. Cumhuriyet sonrasında ise bu yerde, Kız Muallim Yatılı Mektebi ve son olarak da askeri kışla inşa edildiğini söylemektedir.

Edirne'ye ait eski bir Gravür.

YENİ SARAY

Merhum Rıfat Osman Bey "Edirne Sarayı Tarihi" adlı kitabında Yeni Saray'ın bulunduğu Sarayiçi mevkini şöyle tarif etmektedir; Sarayiçi, Tunca nehrinin Topçu Kışlası civarında ikiye ayrılan ve Saraçhane Köprüsü civarında birleşen adacık ile bu adanın kuzey ve kuzeybatısına bakan arazidir. Bu araziye günümüzde de Kanuni Sultan Süleyman'ın inşa ettirdiği Saray Köprüsü ile Fatih Sultan Mehmet'in yaptırdığı Fatih Köprüsü ile geçilmektedir.

2.Murat, Eski Saray yerine yukarıda anlatılan mevkide yeni bir saray inşasına başlamış, Fatih Sultan Mehmet ise bir hayli genişletmiştir. (1451) 2.Bayezid, Yavuz S.Selim ve Kanuni Sultan Süleyman Edirne'ye geldikleri zamanlarda bu sarayda kalmışlardır.

Fatih'in inşasına başladığı Topkapı Sarayından farklı

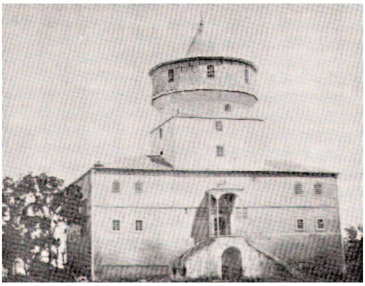
olarak burada üç avlu yerine iki avlu bulunmakta olup Bab-ı Hümayun'dan direk Divan odasına gidilebilmekteydi. Topkapı Sarayı ile benzeşen yönü ise girişin hemen yanında bulunan ve bir dizi baca ile gelenleri karşılayan mutfak bölümleri idi. Matbah-ı Amire denilen bu bölümler helvahane, fırın-ı hassa, gülâphane, kiler-i amire, mumhane vb. isimlerle adlandırılıyordu. Buranın devamında ise divanın kontrolündeki devlet avlusu, ilerisinde de Babüssaade ile birlikte Enderun ve ona ait koğuşlar sıralanmaktaydı. Babüssaade ki, sarayın en önemli kapısı olup, hemen bütün törenler buranın

önünde yapılır, padişah şereflendireceği kişileri bunun altından geçirirdi. Bu kapı yanında, Fatih tarafından

Matbah-ı Amire (Mutfaklar) ve Babüssaade (Saadet Kapısı).

Cihanmüma Kasrı'nın eski bir fotoğrafı

Beşir Çelebi'nin tavsiyesiyle inşa ettirdiği bir su dolabı vardı ki, bu suya Ab-ı Hayat deniyordu. Ortada bir arz odası, Onun da arkasında 7 katlı bir cihannüma odası vardı ki, bu kısım sarayın Has Oda'sı sayılıyordu.

Has Oda ile kum hamamı arasında Kum kasrı denilen ahşap bir yapı vardı. Bu kasrın cumbalarından birisine, cem sultan burada doğduğu için Cem Cumbası denirmiş. Cinannüma Kasrı'nın üç tarafında Hırkay-ı Saadet Dairesi, Mabeyinciler Hazinesi, Hazine-i Hümayun, Silahtarağa Dairesi, Kuşhane Mutfağı ve Haremi Hümayun'un Aynalı Kasrı vardı ki bu kasır 2.Mustafa tarafından yaptırılmıştı. Ayrıca bu civarda kapıkullarının koğuşları da sıralanırmış. Bu avlunun öbür tarafında, yani devam edeceğimiz yol tarafında şu an izi bile kalmamakla birlikte büyük bir valide taşlığı çevresinde, başta cariyeler hastanesi, zülüflü baltacılar ve harem ağaları koğuşu ile giriş binaları, bunların ötesinde ortada büyük bir avlu, avlunun gerisinde saraya doğru cariyeler ve kadınefendiler daireleri

Merhum Y. Mimar Orhan Çakmakcıoğlu'nun çizimi ile Cihannüma Kasrı.

ve Tunca Nehrinin öbür kıyısına cephe yapacak şekilde de asıl saltanat daireleri sıralanırmış. Bunlar sırasıyla Hatice Turhan Sultan dairesi, ortada Hünkar hamamları ve devamında da 4.Mehmet, 2.Mustafa ve 2.Ahmet gibi Osmanlı Padişahlarının daireleri imiş. Hatice Turhan Sultan harem bölümünün önüne Şehbal Havuzu adında kayıklı bir havuz yaptırmış.

Yeni Sarayın, günümüzde kalıntıları arasında gördüğümüz Kum Hamamı dışında, Akağalar hamamı, Miftah Ağası, Silahtarağa, Gülhane, Kuşhane Aşçıları, Sultan Ahmet, Şehzadeler, Valideler, Çamaşırcılar, Darüssaade Hamamları gibi toplam 42 adet hamam olduğu bilinmektedir.

Bu saray en parlak zamanını 4.Mehmet ve annesi Hatice Turhan Sultan zamanında yaşamıştır. Turhan Sultan bu sarayda 35 sene saltanat sürmüştür. Bu dönemde Karlofca ile buraya gelen İngiliz elçisinin karısı Lady Montague bu sarayda konuk edilmiş ve saraydaki olayları görerek Londra'ya gönderdiği mektuplarda teferruatı ile anlatmıştır. Bu mektuplarında saraydan, buradaki yaşama, kadınların giyim ve süslerine kadar bizlere ilginç bilgiler aktarmaktadır. Örneğin 2.Mustafa'nın karısı Hafza Hatice Sultan'ın kıyafetini anlata anlata bitiremez. Ayrıca, "Kaftanının yanı sıra altın ve elmaslarla döşeli bir kordonu vardı, yerlere kadar iner ve metrelerce dolanırdı. Bizim kraliçemizde böylesi yok" demektedir.

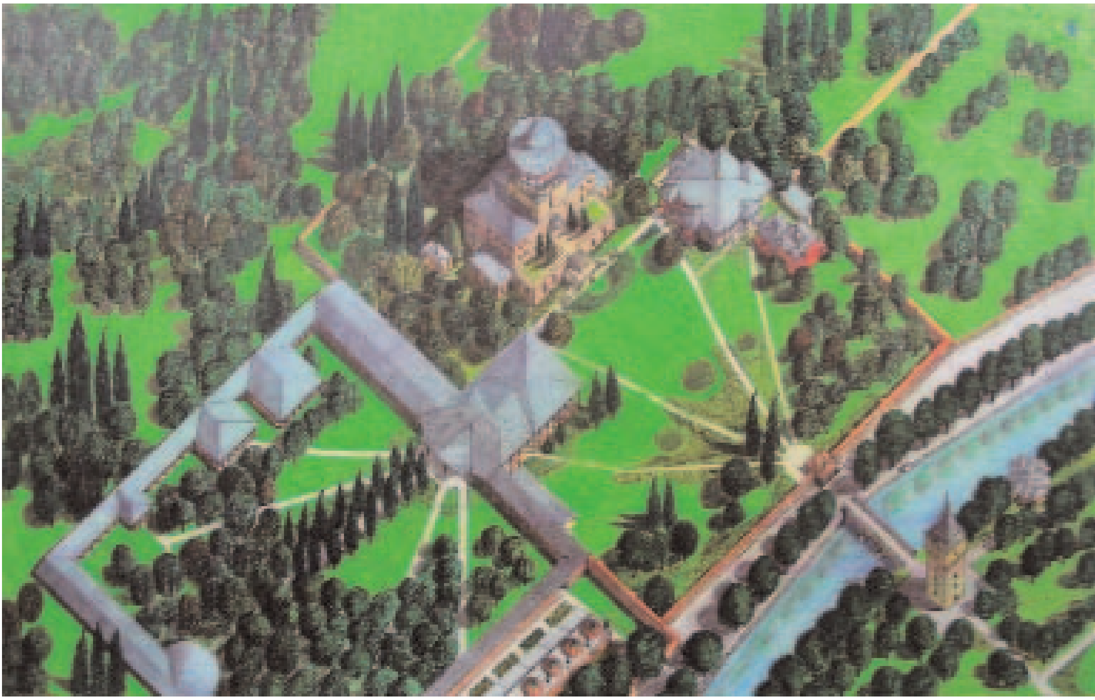

Cihanmüma Kasrı'nın bu günkü hali ve patlamadan kısa bir süre önce çekilmiş içeriyi gösteren bir fotoğrafı.

Yeni Saray'a ait bir bina da, Tunca Nehri kolları arasında kalan adacıkta bulunan Adalet Kulesi'dir. Yine İstanbul Topkapı Sarayı'ndaki Adalet Kasrı'nın benzeri olan bu kulenin burçları ikametgâh olarak kullanılmaktaydı.

Burada büyük bir devletin yönetildiği Osmanlı Sarayı olunca Tunca Nehrinin çehresi de bir hayli değişmişti. Saray ve adanın bu kıyıları o dönemde baştan başa mermer ile kaplı olup özellikle rıhtımlar çok gösterişliydi. Bunların yanlarında çeşitli kameriyeler ve yalı köşkleri inşa edilmişti. İstanbul'daki Sadabat'tan önce, burada bir Sadabat meydana getirilmişti.

Edirne'nin bu Saray-ı Cedid'i muhtelif zamanlarda tamir görmüştür. 1758 ve 67 yıllarında 3.Mustafa tarafından, 1787'de 1.Abdülhamid, 1808'de 3.Selim ve 1828'de 2.Mahmud tarafından saray onartılmıştır. O döneme kadar saraylar ile birlikte bahçelerine de iyi bakıldığı

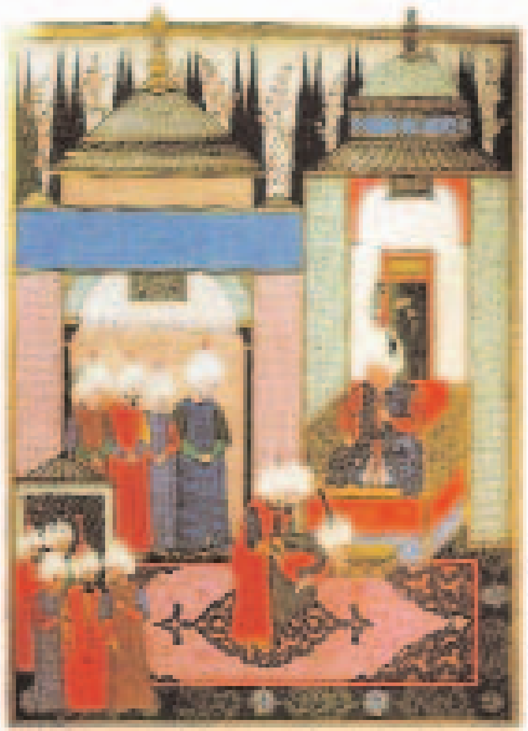

Yukarıdan Saray-ı Cedid (Merhum Y. Mimar Orhan Çakmakcıoğlu'nun çizimi.)

anlaşılmaktadır. İçerisindeki bin bir çeşit ağaç ve bitki türü ile Tavuk Ormanı denilen bu yer bir botanik ormanı görünümündedir. Ayrıca içerisindeki farklı türlerde av hayvanı ile küçük bir hayvanat bahçesini andırmaktadır. Gül bahçeleri ile de meşhur olan bu mevkiden çok güzel gül yağları elde edilmekte olup meyve bahçeleri de Nef'i gibi meşhur şairlerin kasidelerine konu olmuştur.

1829 yılında Ruslar tarafından işgal edilen Edirne ile birlikte bu saray da yağmaya maruz kalmış, binaya bir zarar gelmediyse de içi talan edilmiştir. Bu talan sırasında Tavuk Ormanı da işgalden nasibini almış, en nadide ağaçlar kesilip yakılırken, evcil hayvanlara da zarar verilmiştir. Bu işgal sonrasındaki yıllarda bu tabiat harikasına ve saraya gerekli ehemmiyet gösterilememiştir.

Sultan Abdülaziz'in Avrupa seferi dönüşü Edirne'ye uğrama ihtimali üzerine sarayda düzenlemelere gidilmiştir. Ama civar ve saraydaki en büyük tamir, Hacı İzzet Paşa tarafından gerçekleştirilmiştir. Kendisi, Edirne Valisi olduğu yıllarda, bu nadide ecdat yadigârını özenle tamir ettirmiştir.

II. Selim Edirne Sarayı'nda İran Şahı'nın elçisini kabul ederken.

Bu olumlu icraatlara rağmen, 1877-78 Osmanlı Rus Savaşı döneminde Yeni Sarayı acı bir son beklemektedir. 93 harbinde İstanbul'dan Edirne'ye gelen cephaneler Yeni Saray'ın ambar katında tutulmaktaydı. Rus ordusunun Edirne'ye yaklaşması üzerine telaşa düşen Vali Cemil Paşa ve Ahmet Eyüp

Paşa geçimsizliğe düşmüş, cephane düşmanın eline geçmesin diye Cemil Paşa'nın emriyle cephanelik havaya uçurulmuş ve bu büyük infilak sonrasında saray üç gün boyunca yanmıştır. Yüzyıllarca süren emekler neticesinde hazırlanan ata yadigârı saraydan günümüze Sarayın, Babüssaade adı verilen kapısı, Kum hamamı, mutfak ve Fatih zamanından yapılan Cihannüma Kasrının küçük bir kısmı kalmıştır.

Edirne Tarihçisi Badi Efendi Sarayın ayakta olduğu yıllarda içi bir sanat harikası olan bu yapıyı gezmiş ve saray içinde pencere, kapı üstlerindeki altın yazıları kayda almıştır. Bunlardan bazıları şöyledir.

Kum Hamamı ve Kubbesinden detay.

Taht odasının dış kapısı Sol kanadı üzerinde;

Fetheder bab-ı mülkühü Allah

Taht odasının iç kapısı üzerinde;

Eden bu bâb'a âdâp ile hizmet

Bulur alemde ikbalü saadet.

Taht odasının dolabı üzerinde;

Fehmedip bu âyeti daim oku

Len tenalül birra hattâ tünfikû

Vahdet odasının dış kapısı üzerinde;

Eyle bab-ı tevekkülü me'va

Hasbiyallahü vahdehü ve kefa

Kapının sağ cenahında;

Kerem et ya Kerimü Hayyü Gafur

Kapının sol cenahında;

Bizi bab-ı atadan eyleme dûr

Vahdet odasının iç kapısı üzerinde;

Bu bab-ı devlete dahil olanları her bar

İlahi lûtfu şerifinle eyle berhudar

ADALET KASRI

Tunca Nehri boyunda, Fatih Köprüsü civarındaki uzun kuleli yapı Adalet Kasrı'dır. Aynen İstanbul Topkapı Sarayı'ndaki Adalet Kulesi gibi burası da devletin idari görüşmelerine mekan teşkil etmekteydi.

1562 yılında Kanuni Sultan Süleyman tarafından Mimar Sinan'a yaptırılan kule, kesme taştan inşa edilmiştir. Halktan derdi olanların maruzatlarını yönetime buradan arz etmeleri dolayısı ile Adalet ismiyle adlandırılmıştır.

Osmanlı Padişahlarının uzun yıllar Edirne'de ikamet ettikleri dönemlerde Divan-ı Hümayun da buraya taşınmış ve toplantılarını bu mekanda gerçekleştirmiştir. Divan devlet kararlarının alındığı en yüksek makam olma yanında, Osmanlı Devleti'nin en büyük mahkemesidir. Kararlara son nokta burada konulmakta, ölüm cezası da sadece buradan çıkmaktadır. Bu nedenle yargının da bu

Kanuni Sultan Süleyman tarafından Mimar Sinan'a yaptırılan Adalet Kulesi.

binada işlediği söylenebilir. Binanın bu özelliğinden dolayı, büyük ceza işleyenlerin infazları da bu civarda gerçekleştirilmekte, ceza alan kişilerin başları Adalet Kasrı önündeki ibret taşlarında bir süre sergilenmekteydi.

İçerisinde üç ayrı kat bulunan yapının birinci katı şerbethane, ikici katı kâtipler odası, üçüncü katı ise Divan-ı Hümayun'un toplantı odası olarak kullanılmaktadır. Mermer kaplamalı bu mekanın ortasında ayrıca bir de havuz bulunmaktadır. Kulenin harabe olduğu ve sivri külah çatısının olmadığı yıllarda bu havuza giden su yollarını görenler yapıyı su terazisine benzetmişlerdir.

Son yıllarda restore edilen ve çatısına kurşun kaplanan yapı gravürlerdeki görünümünü yeniden kazanmıştır.

Av Köşkü

Tavuk Ormanı bir dönemin en gözde avlaklarından biriydi. Avcılığı ile de meşhur olan 4. Mehmet Edirne'de kaldığı uzun yıllar boyunca buraya bir çok kez gelmiş ve bu tabiat harikası mekanda konaklamıştı. 1671 yılında da kendi buyruğu ile bu mekana bir av köşkü inşa edilmiştir. Bölgedeki birçok köşk ve kasır gibi yok olmaya yüz tutan bu şirin yapının küçük bir kısmı kurtarılabilmiş ve 2002 yılında Edirne Belediyesi tarafından restore edilmiştir. Bu bölge bülbülleriyle de meşhur olması sebebiyle bu kasra Bülbül Köşkü'de denmektedir.

Diğer Köşk ve Kasırlar

Tarih kitaplarının anlattığına göre nehirler arasında adeta bir cennet olan Edirne ve çevresi uzun yıllar Osmanlı Padişahlarının gözdesi olagelmiştir. İstanbul gibi bir dünya başkenti ile adeta aşık atan

bu tabiat harikası belde, Osmanlı yönetim kadrolarını cazibesi ile etkilemiş ve devletin uzun yıllar buralardan yönetilmesini sağlamıştır. Hatta Edirne'ye bu düşkünlük zaman zaman İstanbul halkını çileden çıkarmış ve isyanlara neden olmuştur. Uzun süreli Edirne'de duramayan padişahlar gene de seferler esnasında Edirne'de kalmaya devam etmişler, geniş avlakları olan bu yerlerde orduyu da canlı tutma adına büyük av merasimleri düzenlemişlerdir. Edirne'nin gözde olduğu bu dönemlerde birçok padişah nehirlerin civarlarını konak, kasır ve köşkler ile donatmışlardır. Birçoğu günümüze kadar gelememiş, bazılarının ise sadece molozlarını görebildiğimiz bu yapıların bazıları şunlardır.

Yeni Saray civarındaki, 2.Selim'in inşa ettirdiği Mamak Sarayı, 4.Murat'ın yaptırdığı harabesi görülebilen İmadiye Kasrı, Dördüncü Mehmet'in yaptırdığı ve 3.Ahmet'in yenilettiği Alay Köşkü, yine 4.Mehmet'e ait Gülhane ve İdiye Kasırları, 2. Mustafa'nın Dolmabahçe Kasrı başlıcalarıdır.

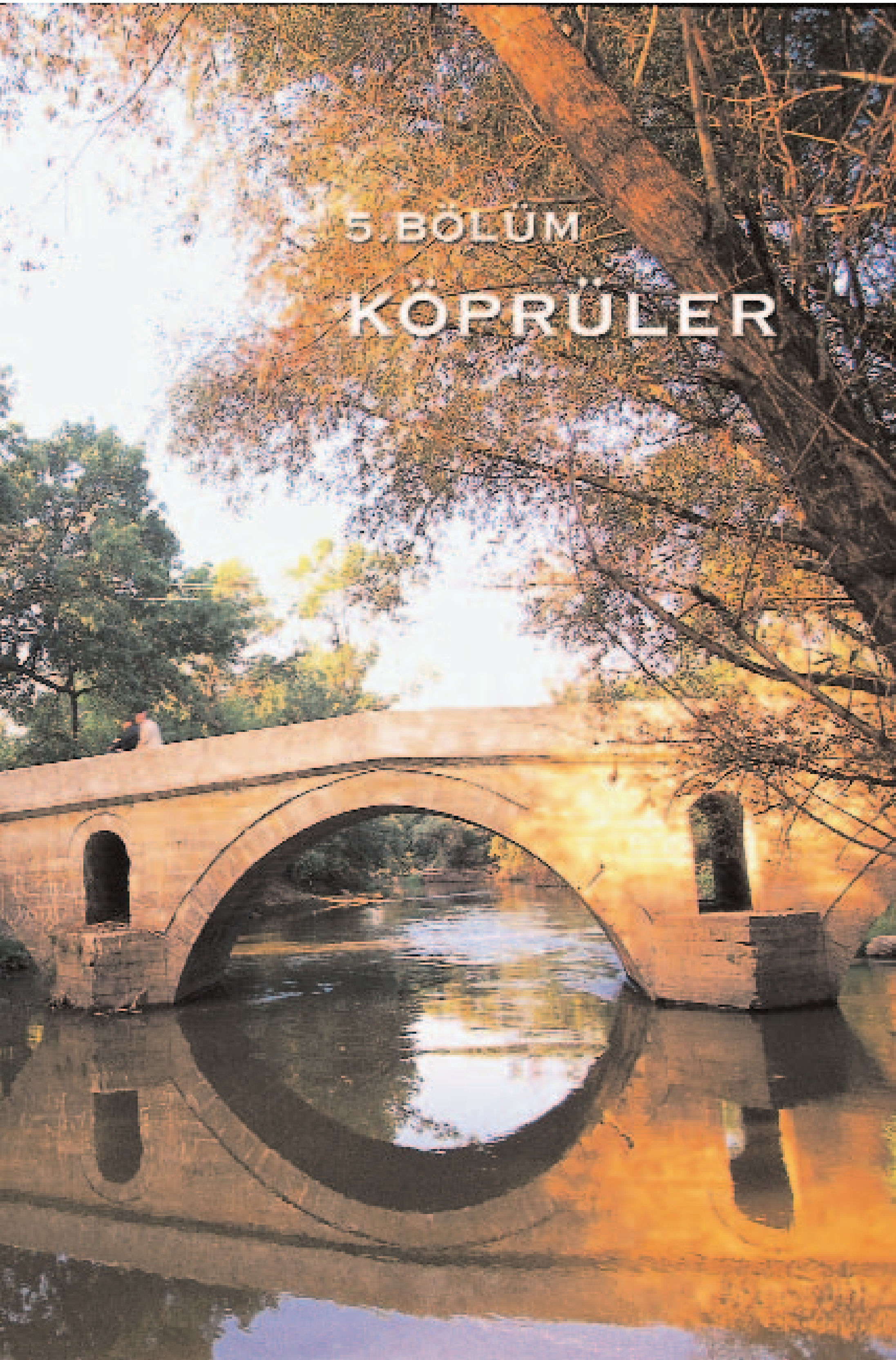
Saray İçinde ise; Kanuni Sultan Süleyman'ın yaptırdığı, Saray Köprüsü yakınlarında inşa edilmiş olan, fakat Sanayi Mektebi'nin yapımı sırasında Vali Abdurrahman Paşa tarafından yıktırılarak taşları inşaatta kullanılan Terazi Kasrı, Tunca sahiline bakan ve 4.Mehmet eseri olan İftar Kasrı, yine aynı padişaha ait olup Adalet Kasrı'nın batısında yıkıntıları görülen Bostancıbaşı Kasrı, 1608 tarihinde Edirne'ye gelen 1.Ahmet'in emriyle üç günde inşa edilen ve Peremeci'nin üç günde tüm tafsilatıyla bitirilmesini hayranlıkla anlattığı meşhur köşk ve genç Osman'ın Sırık Meydanına bakan köşkü bunlardan bazılarıdır.

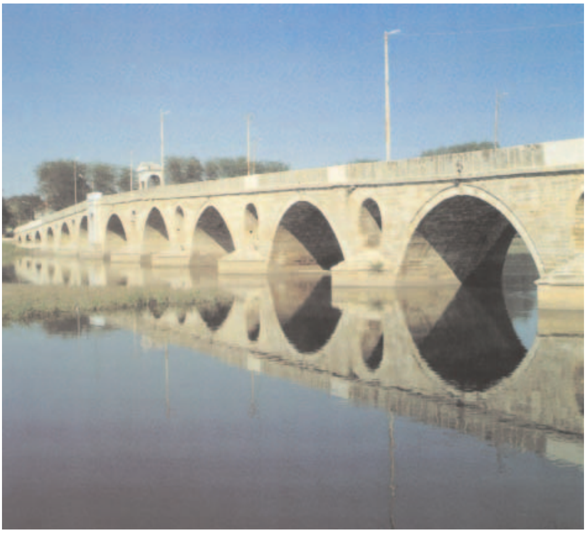

5. BÖLÜM

KÖPRÜLER

MERİÇ KÖPRÜSÜ

Yeni Köprü adıyla da adlandırılan bu köprü Meriç Nehri üzerinde bulunmakta olup, nehir, bu köprüden az sonra Tunca nehri ile birleşmektedir. Osmanlı Padişahı 2.Mahmud'un 1832 yılında Edirne'yi ziyareti sırasında burada ahşap bir köprü bulunmaktaymış. Padişah buraya taş bir köprünün yapılmasını emretmiş. Fakat savaşlar ve ekonomik yetersizlikler nedeniyle köprünün yapımı 2.Mahmud döneminde gerçekleştirilememiş.

Babası döneminde yerine getirilemeyen köprü inşaatını Sultan Abdülmecid Han 1842 yılında başlatmış ve beş yıl gibi bir sürede köprü tamamlanarak 1947 yılında açılmıştır.

263 m. uzunluğunda, 7 m. genişliğinde olup 12 kemere sahip olan köprü, 13 ayak tarafından taşınmak-

tadır. Bu ayaklar arasında boşaltma gözleri de mevcuttur. Osmanlı'da taş köprülerin tam ortalarında, yapının tarihinin düşürüldüğü levhaların muhafaza edildiği, küçük kubbeli tarih köşkleri bulunmaktaydı. Meriç Köprüsü'de böyle bir tarih köşküne sahiptir. Köprünün yapıldığı dönemde buraya konan ve Şair Ziver Bey tarafından hazırlanan tâlik kitabe, ne yazık ki Yunanlıların Edirne'yi işgalleri sırasında kaçırılmıştır. Badi Efendi'nin Riyazı Belde-i Edirne'sinde ve Osman Nuri Peremeci'nin Edirne Tarihi'nde geçen bu harikulade mısraların bir kısmı şöyledir.

Esasendazı bünyani kerem Abdülmecit Hanın
İmarı mülkünün üstadı adli oldu mimarı

***

Gelip geçtikçe halk-ı memleket bu cisr-i (köprü) saniden
Duasası Dübalâ kıldılar evradü ezkârı
Mericü Arda nehri ta revan oldukça bu sudan
O şahin mülkünün feyzi ilahi ola enharı

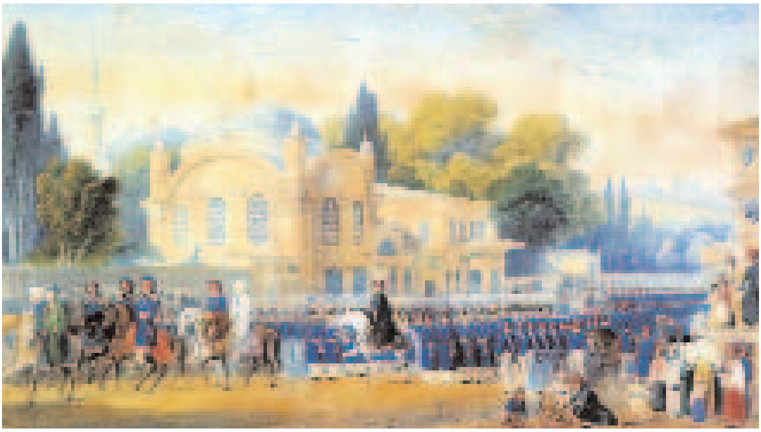

Meriç Köprüsü üzerinde bulunan Tarih Köşkü'nün üzerine güneş vurdukça parıldayan bir güneş armasının da bulunduğu anlatılmaktadır. Fakat bugün bu armadan da eser kalmamıştır. Bugün bu köşkün içinde Edirne Sarayının bir resmi ile 1962 yılında Uğur Derman Bey'in yazdığı bir yazı bulunmaktadır.

Eskiden bir yapı inşa edildiğinde üzerine edebi cümleler ile o yapının tarihi düşürülürdü. Köprünün üzerinde bulunan mısralar bu köprüye ait iki ayrı tarihi saklamaktadır. İkinci mısranın noktalı harflerinin ebcet ile rakamsal değerleri toplandığında köprünün inşaya başlama tarihi olan 1258 (1842) yılı çıkmaktadır. Mısraların tamamının başlangıç harflerinin rakamsal değerleri toplandığında ise köprünün bitiriliş tarihi olan 1263 (1847) yılının ortaya çıktığı görülecektir.

Tarih içinde köprü civarındaki bu sahillerde yüzlerce sahilsaray ve kasrın bulunduğu, Zevrak denilen sandallar ile insanların buralarda gezmeye çıktıkları dönemin tarihçileri tarafından anlatılmaktadır.

Edirne'de çevre manzarası ve özellikle de gün batımının en güzel seyredildiği yerlerden biri olan bu köprünün mimarı bilinmemektedir.

Sultan Abdülmecit Eyüp'te kılıç merasiminden dönerken.

EKMEKÇİOĞLU AHMET PAŞA KÖPRÜSÜ

Ekmekçioğlu olarak da adlandırılan Ahmet Paşa'nın Tunca Nehri üzerinde inşa ettirdiği köprünün yapımına 1608 yılında başlanmış olup 1615 yılında bitirilmiştir. 10 kemerli olup 11 ayak üzerinde taşınan köprü, İstanbul'daki Sultanahmet Cami'nin de mimarı olan Sedefkâr Mehmet Ağa tarafından inşa edilmiştir. Köprünün yapımı esnasında Edirne'de bulunan ünlü Mimar Hacı Şaban'ın da inşaata katkıları olmuştur.

Köprü yapımından itibaren yaklaşık iki asır boyunca Cisr-i Cedid (Yeni Köprü) olarak adlandırılmış, Meriç Köprüsü'nün inşa edilmesi ile birlikte Cisr-i Atik (Eski Köprü) yada bugünkü adıyla anılmaya başlanmıştır.

Doğma büyüme Edirne'li olan Ekmekçioğlu Ahmet Paşa, sipahilikte bulunmuş ve yükselerek 3.Mehmet'in saltanat yıllarında Defterdarlığa kadar yükselmiştir. İtibar ve servet sahibi olan paşa, doğduğu toprakları hâyır eserleri ile donatmış bu sırada bu köprüyü de Tunca Nehri üzerine inşa ettirmiştir. Üzerindeki tarih köşkünde bulunan kitabede söylendiği kadarıyla Ahmet Paşa, bu köprüyü yaparken Tunca Nehri'ni dolduracak kadar çok altın ve gümüş harcamıştır. Bu kitabenin bir kısmı şöyledir:

Ekmekçioğlu, Osmanlı'da hemen her hâyır kurumunda olduğu gibi bu köprünün ileriki yıllardaki hizmetinin sağlıklı bir şekilde devamı için vakıflar kurdurmuş, hatta bugün köprüye çok yakın olup Türkoğlu Mahallesi olarak adlandırılan bölgeye, köprüye bakacak ve bakımını sağlayacak kişilerin kalmasına mahsus evler yaptırmıştır.

Rıfat Osman Bey, Meşhur Mimarlarımızdan Kemalettin Bey'in, bu köprüyü çok beğendiğini ve sanat olarak eşi bulunmaz gördüğünü aktarmaktadır.

Ekmekçi zade Ahmet Paşa' yı kâmkârı
Hayratını görenler itmez mi hayrile yâd
Bu devlet içre defterdar oldu on sekiz yıl
Ba haşmeti vezaret ba devleti hüdadâd
Doldurdu Tunca Nehrin bi şüphe sim-ü-zerle
Bu cisri bi adli lillah etti bünyâd
Maksudu bir duadır ancak gelip geçenden
Lâyık budur ki sende ruhunu idesin şâd

GAZİMİHAL KÖPRÜSÜ

Kapıkule üzerinde bulunan Gazimihal Köprüsü, Tunca Nehri üzerinde inşa edilmiştir. Köprünün mazisi bir hayli eski olup, ilk kez Romalılar tarafından yapılmıştır. Tarih boyunca değişik restorasyonlardan geçen köprüyü, Osmanlıların Edirne'yi almalarından sonra tam teşekküllü olarak tamir ettiren kişi Gazimihal Bey'dir. Mihal Bey yaptırmayı düşündüğü Cami, hamam ve aşevini bu köprü yakınına inşa ettirince köprü de onun adıyla anılmaya başlamıştır.

Köprüyü tamir edenlerin arasında Sultan Çelebi Mehmet ve Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'da vardır. Köprünün harap bir hale geldiği

1900 yılında, 2.Abdülhamid tarafından İtalya'dan getirilen mimarlara, köprü yeniden yaptırılmıştır. Bu tarihten sonra da köprüye Hamidiye Köprüsü adı verilmiştir.

YILDIRIM KÖPRÜSÜ

Yıldırım Cami civarında bulunan bu köprünün ilk yapım tarihi bilinmemektedir. Yıldırım Bayezid döneminde burada bir köprü olduğu bilinmektedir fakat 1488 yılında Mimar Hayrettin tarafından köprüye son şekli verilmiştir.

Yontma taştan 9 kemerli olarak inşa edilen köprünün ortası yüksekçedir. Uzunluğu 119 m., genişliği 4, 35 m. olup ilerleyen zamanlarda harap bir hale gelmiştir.

YALNIZGÖZ KÖPRÜSÜ

Tunca Nehri üzerinde Sultan 2.Bayezid döneminde Külliye ile birlikte Bayezid Köprüsü de inşa edilmiştir. Fakat bu inşadan yaklaşık bir yüzyıl sonrasında hemen her yıl taşan nehir yol güzergahını zorlamış ve çatallaşarak bu köprüden bir önceki köprü olan Saraçhane'nin altından geçer geçmez yeni bir güzergâha doğru akmaya başlamıştır. Böyle bir durum da Bayezid Şifahanesi ve çevresindeki İmaret Mahallesi'ni şehirden koparmıştır.

2.Selim döneminde Mimar Sinan tarafından bu bölgenin yeniden şehre bağlanması amacıyla yeni güzergahtan akan Tunca Nehri kolunun üzerine, tek bir kemer halinde

yeni bir köprü inşa edilmiştir. Bu görünüşünden dolayı Yalnızgöz yada Tekgöz Köprüsü olarak adlandırılan yapının inşa tarihi 1570'dir.

Tunca Nehri'nin taşkınları bir süre sonra bu iki köprünün arasını da istila etmiş ve halk selameti bu iki köprüyü birleştirmekte bulmuştur.

BAYEZİD KÖPRÜSÜ

2. Bayezid döneminde Edirne Şehri'nin dışına yeni bir mahalle kurularak bizzat padişah tarafından buraya bir cami etrafında şifahane, imaret, tıp medresesi vb. kurumsal binalar yapılmıştır. Fakat bu yeni yerleşim merkezi ile şehir arasında zaman zaman taşkınlar yaparak etrafı suyu ile istila eden Tunca Nehri geçmektedir. Bu nedenle İmaretler ile şehir arasına bir köprü yapılmasına gerek duyulmuştur. 1488 yılında Mimar Hayrettin tarafından inşa edilen köprü 6 kemerlidir.

SARAÇHANE KÖPRÜSÜ

Edirne'de bulunan Osmanlı yapısı köprülerin ilkidir. Sultan 2.Murat'ın vezirlerinden Şehabettin Paşa tarafından 1451 yılında yaptırılan köprü 10 kemerden oluşup 11 ayak tarafından taşınmaktadır. Köprünün hemen yanına bir cami ve bir de hamam inşa ettirilmiş ve zamanla burada, Şahabettin Paşa'nın adıyla anılan bir de mahalle oluşmuştur. Fakat Tunca Nehri'nin hemen her yıl gerçekleşen taşkınları nedeniyle bu mahalle ortadan kalkmıştır.

Köprü, bir de tarih köşküne sahiptir. Buradaki on mısralık levhada köprünün 2. Mustafa tarafından tamir olunduğu anlatılmaktadır.

Gerçekten de Sultan 2.Mustafa, saltanatının son yılında (1702) köprünün orta kemeri yıkılınca burayı onartmıştır. Bu tamir döneminde köprünün onarıcısının adıyla anılması istendiyse de halk buraya Saraçhane Köprüsü demeye devam etmiştir.

SARAY KÖPRÜSÜ

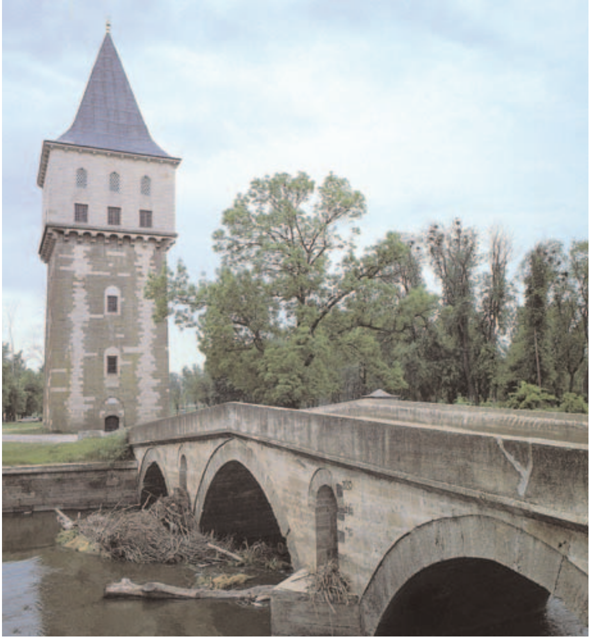

Tunca Nehri'nin iki kolu arasında kalan adacığın şehir ile bağlantısını sağlayan iki adet köprü vardır. Bunlardan şehre yakın olan ve 1554 yılında Kanuni Sultan Süleyman tarafından Mimar Sinan'a yaptırılan köprüye Saray Köprüsü denilmektedir. Bir dönem Kanuni Köprüsü olarak da adlandırılan yapı 60 m. uzunluğunda olup 4,5 m. genişliğindedir. Önceki yüzyıllarda üzerinde birçok kasır ve köşk bulunan bu küçük adaya, burada ikamet eden Osmanlı Padişahları ahşap köprüler ile geçerlermiş. Geçen yüzyıllarda bunların tamamı ortadan kalkarken günümüze sadece kâgir hale getirilen ikisi ulaşabilmiştir. O yıllarda bu köprülerden şehirden adaya çıkılana Sarayiçi Köprüsü denilirken diğerine de Cephanelik Köprüsü deniliyordu.

Yontma Taşlar ile inşa edilen, beş kemerli ve altı ayak üzerinde taşınan Saray köprüsünün iki ayağı, bir taşkın sırasında sürüklenen oldukca büyük bir kütüğün çarpması sonucunda harap hale gelmiş, dönemin Belediye başkanı Dilaver Bey tarafından tamir edilmiştir.

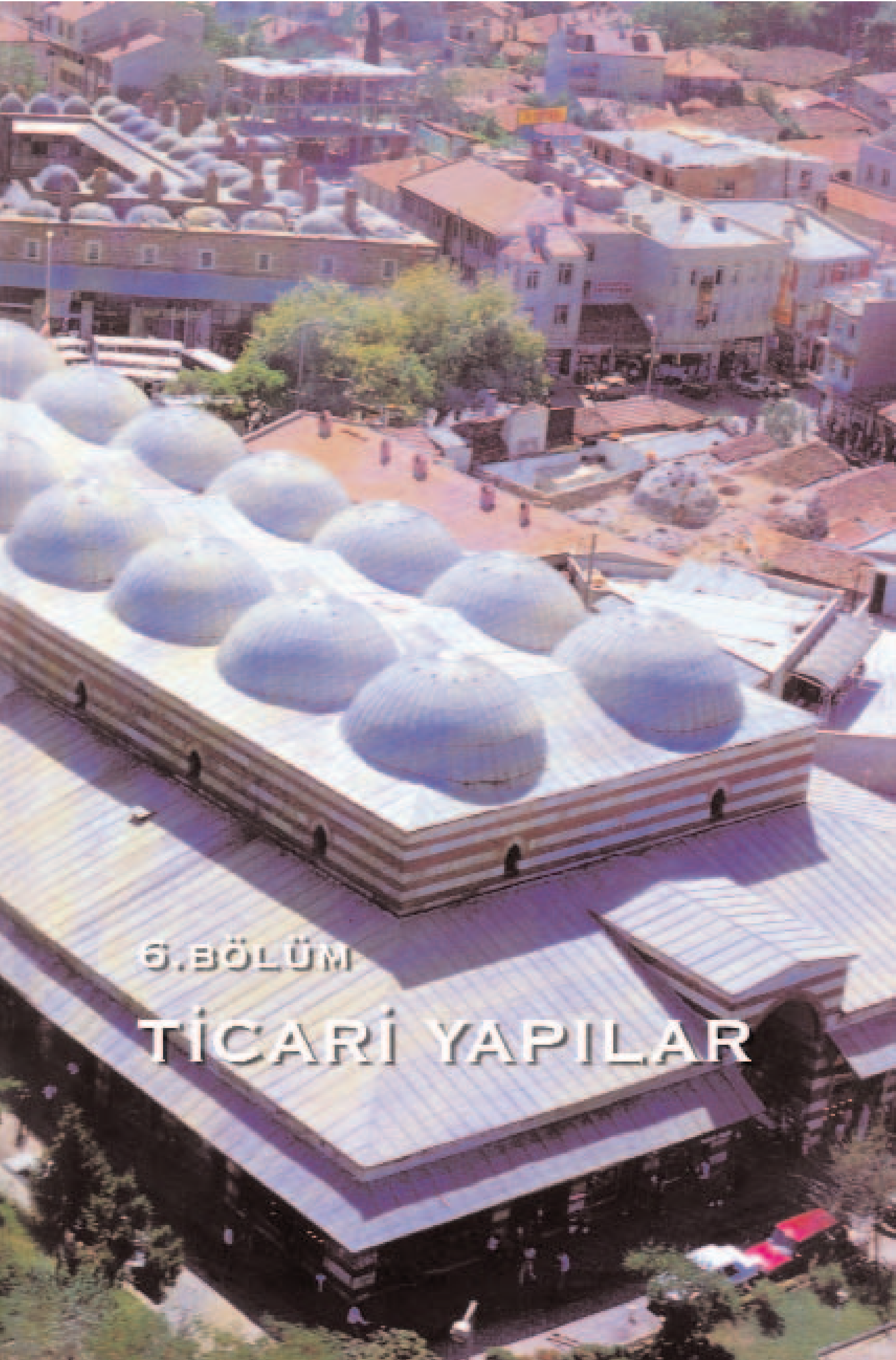
FATİH KÖPRÜSÜ

Tunca Nehri'nin Sarayiçini saran Yeni Saray tarafındaki kolu üzerine yapılmıştır. Buradaki ilk köprünün Fatih Sultan Mehmet zamanında yapıldığı sanılmaktadır. Bu sebeple de bu köprü Fatih Köprüsü adıyla adlandırılmaktadır.

Dört ayak üzerine, ikisi küçük biri büyük olmak üzere üç kemerli bir yapıya sahiptir. 34 m. uzunluğunda olan ve boşaltma gözleri bulunan köprü, 1844 yılında, hemen yanındaki Yeni Saray'ın cephanelik olarak kullanılmaya başlaması üzerine Cephanelik Köprüsü adıyla adlandırılmaya başlamıştır. 1879 yılında buradaki cephanelik Rusların eline geçmesin diyerek ateşe verilmiş ve böylece civardaki birçok kasır, köşk ve saray yanarak yok olmuştur.

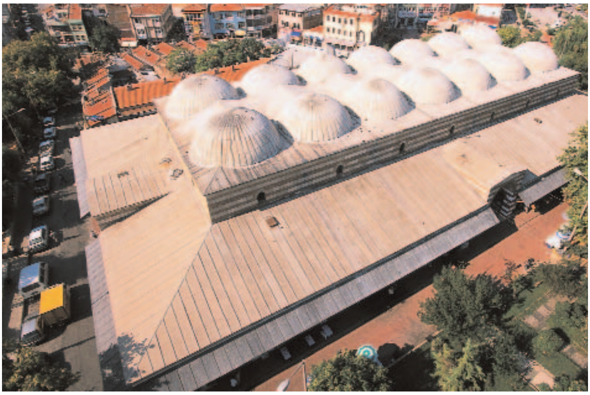

6. BÖLÜM

TİCARİ YAPILAR

ÇELEBİ MEHMET BEDESTENİ

Çelebi Mehmet tarafından Eski Cami'ye gelir getirmek için, 1418 yılında yaptırılan Bedestenin Mimarı Alaaddin'dir. Bedesten 14 kubbeden oluşup, dikdörtgen planlıdır ve her kenarında tam ortaya bakan dört kapısı vardır.

Erken Osmanlı Dönemi ticari yapılarının en güzel örneklerinden biri olan yapının uzun yüzlerinde 14'er, kısa yüzlerinde ise 4'er dükkânın bulunduğu 36 hücre yer almaktadır. 41m'ye 75 m. ölçülerinde olan bedesten'in dış yüzeylerinde de dükkanlar bulunup bunların içeridekilerle hiçbir bağlantısı yoktur. Binanın çok akıllıca inşa edildiği, köşe dükkanların planlanma şeklinden de anlaşılmaktadır. Normalde her köşede L şeklinde yamuk bir dükkan oluşacak iken köşeler dikkatlice ortadan ikiye ayrılmış ve ortaya üçgen şekilde iki ayrı dükkan çıkmıştır.

Dış dükkan yapılarının cephe duvarları küfeki taşı ile tuğla sıraları ile örülmüş, kemer ve tonozlar sadece tuğla, iç mekandaki büyük ayaklar ise sadece küfeki taşından yapılmıştır. Çatı kubbeleri ise kurşun kaplamadır.

Basık sivri tonozla örtülü dükkanların alın kemeri hizasından geçen ahşap bir sa-

çak bütün yapıyı dolanmaktadır. Bedestenin örtü sisteminde yükseklikleri 16 m'yi bulan kubbelere geçiş pandantiflerle sağlanmıştır. Bu kubbeli örtü sistemi, yapıyı çepeçevre saran dükkan sırasından daha yüksek tutulmuştur. Böylece de beden duvarlarının dükkanların çatı tonozları hizasından yukarıdaki yüzlerinde, her kubbe hizasında bir tane olmak üzere pencereler açılarak iç mekanın aydınlatılması sağlanmıştır.

Bedesten deyince aklımıza kesinlikle sadece kapalı çarşı konumunda olan bir yapı gelmemelidir. Bedestenler kendi dönemlerinin bankaları gibi çalışmaktadırlar. Dönemin meşhur tüccarları buradan dükkan kiralar ve buraların dolap denilen kasalarına en değerli eşyalarını depolarlardı. Bugün bankadan dolap kiralama ile hemen aynı mantıkta işleyen bu sisteme ait dolaplardan birkaç tanesi hâlâ çarşı içinde görülebilmektedir. Dükkânlar içindeki duvara yakın olarak yapılan bu daracık kısımlar, herkesin rahatlıkla buralara ilişebilmelerini engellemekteydi. İsteyen herkes buraya herhangi bir taşınabilir eşyasını emanete verebiliyordu.

Bu emanet dolaplarında bazen o kadar değerli eşyalar saklanıyordu ki, Evliya Çelebi'nin anlatımı ile bu Bedesten her gece 60 tane yeniçeri tarafından beklenmekteydi. Yine Evliyamızın tabiriyle,

Bedesten'in yan giriş kapısı.

Bedesten'den iki ayrı pencere alınlık detayı.

buradaki elmas ve mücevherler Mısır hazineleri gölgede bırakacak kadar çoktu. Edirne'de İngiliz elçisinin hanımı olarak ikamet eden ve Edirne'yi mektuplarında teferruatı ile anlatan Lady Montegu'da bu çarşının cazibesinden çok etkilenmiş, yazılarında bedestende gördüğü mücevherli eğerler ile sırmalı koşumları detayları ile anlatmıştır.

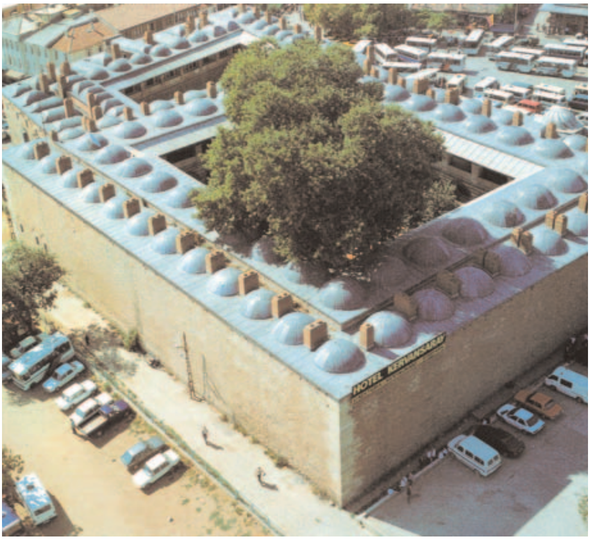
Bedesten'in iç kısmının sadece gündüz kullanıldığı, gece olunca kilitlendiğinin en büyük göstergelerinden biride hiç şüphesiz örtü sistemindeki pencerelerin azlığı idi. Bu tarz ticari yerler akşam ezanı ile birlikte kapatılırlardı.

1948 yılında örtü sisteminde onarımlar görmüştür. Yapı günümüzde çarşı olarak kullanılmakta olup, İstanbul'daki daha büyük bedestenlerin öncüsü durumundadır.

Bedesten'in içinden bir görüntü.

RÜSTEM PAŞA KERVANSARAYI

Kanuni Sultan Süleyman'ın ünlü Sadrazamı ve damadı Rüstem Paşa tarafından 1561 yılında Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. Klasik Osmanlı Kervansaray Mimarisinin en önemli örneklerinden biridir. Avlulu hanlar planında olup, bu dikdörtgen avlunun etrafına iki katlı odalar yerleştirilmiştir. Kervansaray içindeki bu odaların sayısı 102'dir. İç avluya bakan katların yüzleri revaklıdır. Kervansarayın ikinci katlarındaki oda önlerindeki revaklı kısımda korkuluk hizasında yüksek platformlar vardır. Bu yüksek kısım hem korkuluk kolunu yükselterek avludaki kişilerin oda kapılarını görmelerini önler hem de sıcak yaz günlerinde konaklayanların yataklarını buralara sererek rahat bir havada istirahatlarını sağlar.

Kervansaray içinde bulunan odalar ocaklı ve nişli bir yapıya sahiptir. Yapının üst katında bulunan odalar sırasında köşelere de birer oda konularak akıllıca bir mimari uygulanmıştır. Burada da Mimar Sinan ustalığını ortaya koyarak L şeklinde bir oda inşa etme kolaylığı yerine zor bir plan uygulayarak bir köşe oda oluşturmuştur.

Duvarlar kesme taş ve tuğladan örülmüş olup yapıya ayrı bir hava kazandırmaktadır. Üst kat pencere ve kapı kemerlerindeki tuğla süslemeler orijinal olup, Sivri kemerli pencerelerin, sonradan dört köşe biçime dönüştürülmesi, bazı yerlere yeni pencerelerin eklenmesi ve sivri kemerlerin doldurulması, yapının görüntüsünü bozmuştur. Üst kat koridorların örtü sisteminde çapraz tonozun bir türü olan manastır tonozu kullanılmıştır.

Kervansaray'ın ikinci kat koridorları arasında eyvan denilen üç cephesi kapalı bir cephesi açık mimari unsurlar kullanılarak yapının hava-

Kervansara y'ın ikinci katından bir köşe ve avluda Ruslar tarafından yıkılan mescitten günümüze kalan şadırvan.

landırılması ve aydınlatılması sağlanmıştır. Eyvanlı yapı aynı zamanda mimariye ayrı bir güzellik katmıştır.

Sinan mimarisinde merdiven ve tuvalet gibi mimari öğeler gözden mükemmel şekilde gizlenen mekanlardır. Burada da bu kadar geniş bir alana inşa edilen merdiven adeta gözlerden saklanarak daracık bir mekana sığıştırılmıştır.

Rüstem Paşa Kervansarayı'nın dış cephesinde, yapıya gelir getirmek amacıyla 21 adet dükkan inşa edilmiştir. Bu dükkanlar günümüzde de faal olarak işletilmektedir.

Mimar Sinan tarafından Kervansarayın inşa edildiği yıllarda avlunun ortasına alt katı şadırvanlı abdeshane olan şirin bir mescid de yapılmış 93 Harbi sırasında (1877-78) Edirne'yi işgal eden Ruslar tarafından yıkılmıştır.

Rüstem Paşa Kervansarayı'nın örtü sisteminde her odanın üzeri küçük bir kubbe ile örtülü olup, yuvarlak kemerli ana kapının üstündeki kubbe yivlidir.

Osmanlı-Rus Savaşı'nda ileri derecede tahrip edilen yapı, son yıllarda onarılmış ve bu restorasyondaki başarısından dolayı da Ağa Han Mimarlık Ödülü'ne lâyık görülmüştür. Uzun yıllar Edirne civarında yetiştirilen ipek böceklerinin kozalarının pazarlandığı Kervansaray 1972-'den bu yana otel olarak kullanılmaktadır. Yapının ana girişinin sağlandığı binaya bitişik yan avlu içinde tarihte hayvan ahırları olarak kullanılan bölümlerde bugün oyun salonları ve kafeterya olarak değerlendirilmiştir.

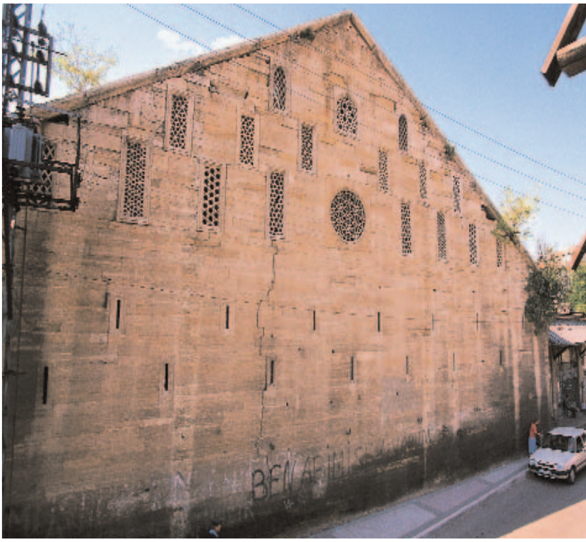

EKMEKÇİOĞLU AHMET PAŞA KERVANSARAYI

Halk arasında Ayşekadın Hanı olarak da bilinen bu Kervansaray, Tunca Nehri üzerinde yine kendi adıyla anılan köprünün de bânisi olan Ekmekçioğlu Ahmet Paşa tarafından yaptırılmıştır.

1609 yılında Edirne'ye gelen 1.Ahmet'in, Edirne'ye bir kervansaray yapılmasını istemesi üzerine, dönemin defterdarı olan Ekmekçioğlu Ahmet Paşa bu yapının inşasına başlamıştır. Yapının mimarı dönemin ünlü sedef ustalarından Baş Hassa Mimarı Mehmet Ağa'dır.

Yapıldığı dönemde etrafında çok canlı bir sosyal tesis olan kervansarayın

önünde baştan başa kâgir dükkanların bulunduğu bilinmektedir. Ayrıca büyük avlusu etrafında iki hanı ve ima-

reti de bulunmaktadır. Selimiye Arastası'nda olduğu gibi bu yapının da bir dönem sonra çatı kurşunları sökülmüş, yerine konulan kiremitlerin tam koruma sağlayamaması üzerine binada yıpranmalar meydana gelmiştir. Daha sonraki dönemlerde başına gelen yangın ve deprem felaketleri ile kullanılamaz bir hale gelmiştir.

Edirne'deki tarihi yapılara sahip çıkma çalışmaları çerçevesinde röleve ve restitüsyon projeleri hazırlanan Kervansaray'ın restorasyonu tamamlandıktan sonra Uluslararası Ticaret Merkezi olarak kullanılması düşünülmektedir.

SEMİZ ALİ PAŞA ÇARŞISI

Kanuni Sultan Süleyman'ın damadı Rüstem Paşa'dan sonra dört sene Sadrazamlık makamında bulunan Semiz Ali Paşa tarafından 1569 yılında Mimar Sinan'a inşa ettirilen kapalı çarşı tipindeki yapıdır. Altı kapısı olup; ikisi çarşının uçlarında, üç tanesi doğu cephesinde, bir tanesi de batıya bakar.

Uzun ince bir plan üzerine inşa edilmiş olup, Kule Kapısından İğneciler Kapısı yanındaki Direk Çarşısı'na kadar uzanmaktadır.

Osmanlı'da bu tarz ticari yapılar çoğunlukla bir hayır kurumuna gelir sağlamak

için inşa edilirlerdi. Semiz Ali Paşa da bu çarşının gelirlerini Babaeski'deki ve Edirne'deki Camilerine vakfetmiştir.

Zamanın en gözde alışveriş mekanlarından biri olan çarşıda dükkan sahibi olmak

büyük bir mesele olduğu için, o zamanlar - "Burada dükkan sahibi olmak değme adamın kârı değildir." şeklinde bir darbı mesel de yayılmıştır.

Tarih içinde birçok seyyah bu çarşıyı övegelmişlerdir. Bunlardan biri de meşhur seyyahımız Evliya Çelebi'dir. Birçok övgü ile yapı hakkında bilgi veren Evliyamız, çarşı içinde 360 adet dükkan olduğundan bahseder. Çarşı hakkında dönemin şairleri de övgü ifadeleriyle süslü şiirler kaleme almışlardır. Edirneli şair Tigî çarşının tarihini şu mısralar ile düşürmüştür.

Asafi azam Ali Paşayi has

Yaptı çün bir çarsûyı bî bedel

Tigî ya tarihin eylersen sual

Sukî ra'na-yi Ali Paşa'ya gel

(976-1569)

Bizim seyyahlarımız dışında yabancı gezginlerinde ilgisini çeken Ali Paşa Çarşısı için İngiliz Büyükelçisinin karısı olan Madam Montegü, ülkesine yazdığı mektuplarında, Londra'da bu kadar temiz bir çarşının bulunmadığını dile getirmiştir.

Dış duvarları kesme taşla örülü olan yapının uzunluğu 300m. dir. 1992 yılında tamamen yanan çarşı yoğun bir restorasyon çalışması sonrasında 25 Kasım 1997 de yeniden hizmete açılmış olup içinde 130 adet dükkan bulunmaktadır.

SELİMİYE ARASTASI

Sultan 2. Selim'in oğlu 3.Murat tarafından Selimiye Cami'ne gelir getirmek amacıyla Mimar Sinan'ın çırağı olan Davut Ağa'ya yaptırılmıştır.

İçerisinde aynı çeşit malların üretilip pazarlandığı esnaf topluluklarının oluşturduğu çarşılara Arasta denmektedir. Evliya Çelebi'nin anlattığına göre burada da ayakkabı üreticileri ve satıcıları toplanmıştır. Bu nedenle de yapıya Kavaflar Arastası denilmiştir. Seyahatnamesinde burada satılan çeşit çeşit ayakkabının isimlerini veren Evliya, ayakkabıcıların mallarını satarken müşterileri ikna etmek için kullandıkları kendilerine mahsus hitap şekillerini de teferruatı ile anlatmaktadır.

Selimiye Arastası'nın işlemeli Dua Kubbesi.

Selimiye'nin sağ tarafındaki yamaca inşa edilen yapı 255 m. uzunluğa sahip olup 73 kemerden oluşmaktadır.

İçinde ve dışında toplam 124 adet dükkan vardır. Arasta'nın en ilginç yönlerinden biri de, Osmanlı ticaret merkezlerinde yaygın olarak kullanılan bir "dua kubbesi" nin bulunmasıdır. Adet olduğu üzere her sabah dükkanını açan esnaflar öncelikle bu kubbenin altında toplanır ve alışverişlerinin hayırlı ve bereketli geçmesi için dua ederlermiş.

Arasta'nın inşa edildiği yıllarda çatısı kurşunla kaplı olup, 1874 yılındaki tamiri sırasında bu kurşunlar sökülmüş ve tamir masrafları için kullanılmıştır. Kurşun yerine kiremit ile kaplanan yapı eski görüntüsünü kaybetmiştir.

Balkan Savaşı'ndaki uzun kuşatma sırasında düşman güllelerinden iki tanesi bu tarihi arastaya düşmüş ve duvarlarını tahrip etmiştir. Bugün farklı esnafların kullandığı bir kapalı çarşı olarak kullanılmaktadır.

DEVECİ HAN

Yapılış tarihi ve yapıcısı hakkında kesin bir bilgi bulunmayan han, 16.yy'a tarihlenmektedir. Osmanlı Divanının defter kayıtları yanında resmi defterlerin muhafaza edildiği bir nevi defterhane olarak kullanılan yapı, uzun yıllar boş kalmış, 19.yy ortalarında ise hapishane olarak kullanılmıştır. 1953 yılında yeniden boşaltılan han, 1993 yılında Kültür Bakanlığınca, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden kiralanmış ve restore edilmeye başlanmıştır. 2000 yılında Kültür Müdürlüğü'ne bağlı bir birim olarak açılışı gerçekleştirilen Deveci Han, şehre hitap eden çeşitli kültür aktiviteleri için kullanılmaktadır.

Bu tarihi ortam içerisinde yapılan kültürel faaliyetlerin başlıcaları şunlardır: fotoğraf, ebru, resim sergileri, ahşap boyama, Roman Halk dansları topluluğu kursları, keramik, seramik ve Edirne Kâri çalışmaları ile aynalı süpürge, mis sabunu vb. Edirne'ye mâl olmuş ürünlerin tanıtımı.

HAVLUCULAR HANI

Ekmekçioğlu Ahmet Paşa tarafından 17.yy da yanındaki sebil ile birlikte inşa edilmiştir. Yediyol ağzında bulunan yapı ilk yapıldığı halini koruyamamış, 1752 depreminde üst katını kaybeden han tamir sırasında şekil değiştirmiştir.

Bu handa bir aralar solaklar bulunduğu için Solaklar Hanı adını almıştır. Daha sonraları, pamuklu kumaşlar ve astarlıklar dokuyanlar tarafından kullanılmaya başlanmış bu nedenle de Astarcılar Hanı olmuştur. En son olarak da havlucular esnafı tarafından kullanılmaya başlanmış ve Havlucular Hanı olarak isimlendirilmiştir.

KAPANLAR

Kabban Arapça mizan anlamına gelmektedir. Osmanlı şehirlerindeki ticaret hayatını düzenleyen önemli yerlerden biri de Kapanlardır. Buralar, ürünlerin tartıldığı büyük kantarların bulunduğu alışveriş mekanlarıdır. Un,yağ, bal ve yemiş gibi birçok çeşidi olan kapanlarda amaçlanan, üretici ile satıcıyı bir araya getirmek ve aracıları ortadan kaldırmaktır. Böylece üretici hak ettiği kazancı elde edebilecek ve malın fiyatı, gereksiz aracılar nedeniyle artmayacaktır.

Ticaret hayatının son derece canlı olduğu Edirne gibi tarihi bir şehirde de tarih içerisinde birçok kapan kurulmuştur. Bunlardan başlıcaları şunlardır.

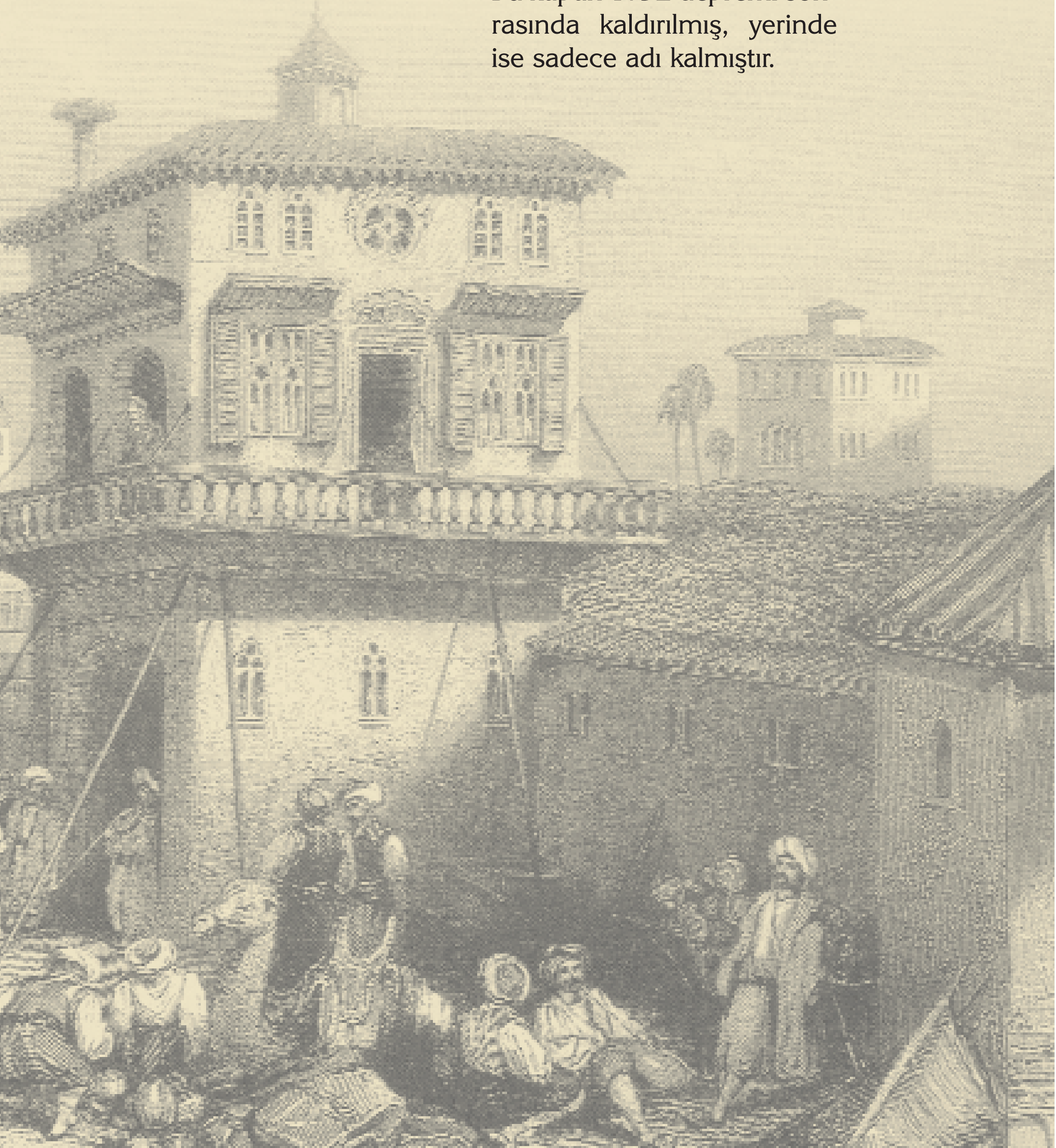
Yemiş Kapanı: Eski Cami'den Selimiye'ye çıkarken yolun sol tarafında büyük bir yapı halinde bulunmaktaymış. 2. Ahmet tarafından

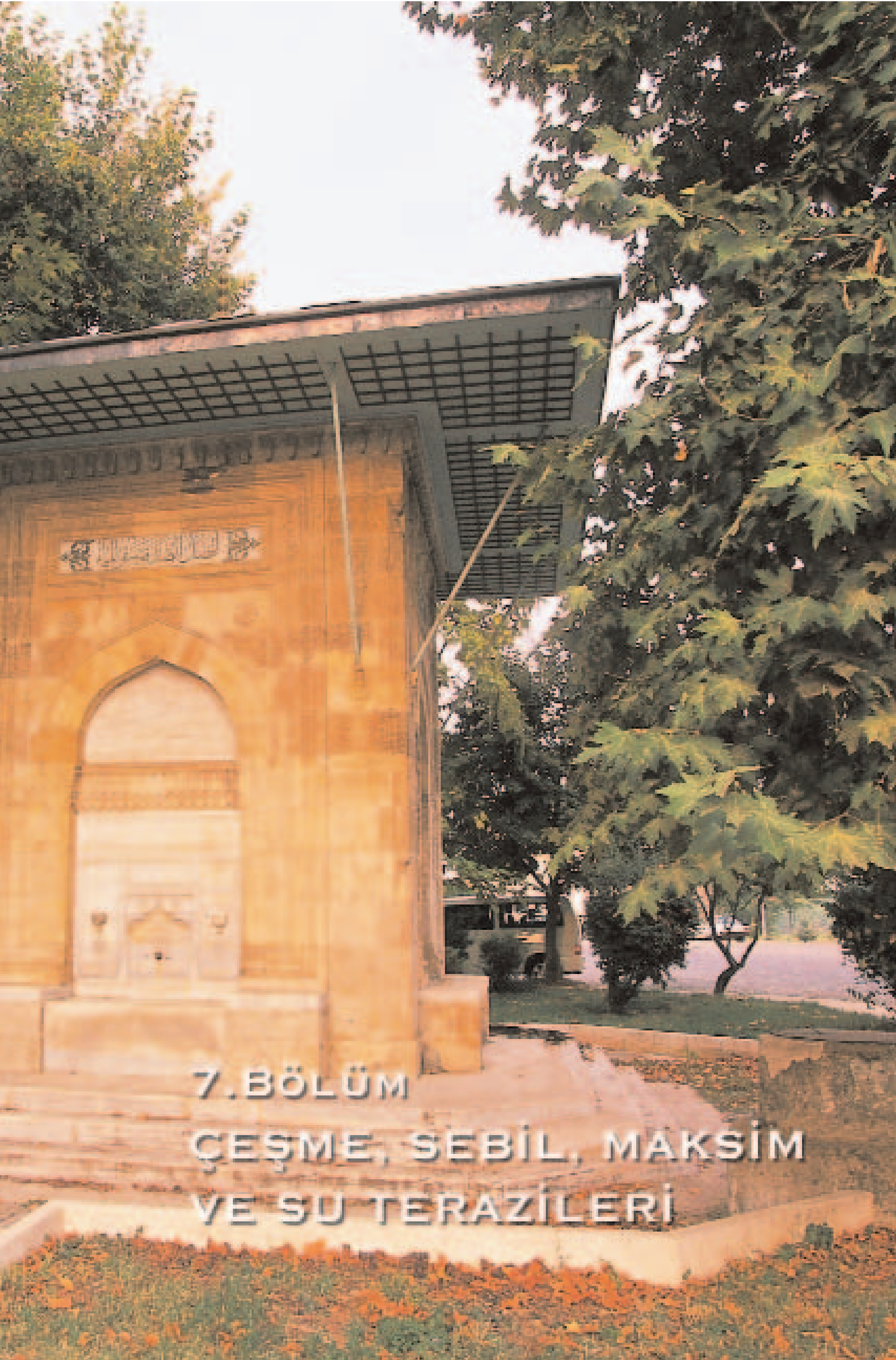
yaptırılan ve İki katlı olan bu bina geniş bir avluyu çevrelemekteymiş.

Bal Kapanı: Yemiş Kapanının yanında bulunan bu kapanın 3.Murat döneminde yapıldığı sanılmaktadır. Bal Kapanının bulunduğu bu yer günümüzde Dilaver Bey Parkı içinde kalmıştır.

Un Kapanı: Gazi Heykeli'nin arkasında kalan bölümde bulunmaktaydı. 1746 yangınında ağır hasar gören bu kapan 1752 depremi sonrasında kaldırılmış, yerinde ise sadece adı kalmıştır.

7. BÖLÜM
ÇEŞME, SEBİL, MAKSİM VE SU TERAZİLERİ

ÇEŞMELER

Geçmişteki şehirlerde günümüzde olduğu gibi su şebekeleri bu kadar yaygın olmadığı için her eve su gitmez, insanlar su ihtiyaçlarını mahalle çeşmelerinden karşılarlardı. Bu sebeple de bu meydan çeşmeleri son derece yaygın idi. Yapılan araştırmalarda Eski Edirne'de bulunan mahalle çeşmelerinin sayısının 300 civarında olduğu, bunların daha küçük boyutlu olanları ile birlikte

sayılarının 1000'i geçtiği bilinmektedir.

Edirne'nin Osmanlı Padişahlarının gözdesi olduğu dönemlerde çeşmelerin bazılarından halkın kışın rahat etmesi için sıcak su akıtıldığı da bilinen bir gerçektir. Tarihçi Abdurrahman Hıbri, Edirne'de akıtılan sıcak su çeşme ve sebillerinden şöyle bahsetmektedir:

"Edirne'nin mehasinindendir ki eshab-ı hayrat ve muberrat altı mevzide fast-ı şita ve eyyam-ı sermada abdest almağı içün sıcak su muslukları peyda etmişlerdir ki biri Üç Şerefeli Camii haziresinde ve biri Gülşeniler Hankahında ve ikisi Ali Paşa çarşısında ve biri Ayşe Sultan Cami kurbindedir."

Şehirleşmenin yeniden yapıldığı ve modern altyapı tesislerinin kurulduğu yıllarda bu çeşmeler dikkate alınmayarak çoğu âtıl bir vaziyette bırakılmış sadece 30 kadarından su akıtılmaya devam etmiştir. Geçen zaman içinde alt yapı çalışmaları, çeşmelerin musluklarının hırsızlık olayları ile çalınması ve farklı ihmaller ile bu çeşmelerde bakımsız kalmış ve birçoğunun suları kesilmiştir. Edirne'de bulunan önemli çeşmelerden başlıcaları şunlardır;

Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Meydan Çeşmesi

Selimiye Cami'nin yan girişlerinden birinin hemen önünde bulunan bu meydan çeşmesi, 4. Mehmet Döneminin ünlü Veziriazamlarından Merzifonlu Kara Mustafa Paşa tarafından yaptırılmıştır. 1667 yılında bu çeşmeyi inşa ettirmeye başlayan Merzifonlu, o yıllarda Sadrazam Kaymakamı olarak çalışmaktaymış.

Kesme taştan ve klasik üslupta inşa edilen çeşme, ön cephesi yönüyle Medrese kapısı formundadır. Üç cepheye sahip olup, oluklu kiremitler ile örtülü ahşap bir çatısı vardır. Yan tarafında su fırıldağı da bulunan çeşme günümüzde bakımsız bir halde bulunmaktadır. Celi Tâlik hat ile yazılmış kitabesindeki manzum yazının bir kısmı şöyledir;

Akıttı Edrine şehrinde bir su

Kim itti cürasın Kevser temenna

Göründü feyz ismi Mustafa'dan

Medine Edrine ma azmi zerka

Yahya Bey Çeşmesi

Selimiye'ye doğru inen yolun Yahya Bey Cami'ne bakan sağında bulunan çeşme Şipkalı Yahya bey tarafından yaptırılmıştır.

Rıfat Osman Çeşmesi

Osmanlı Meydan çeşmelerinin Avrupai tarzdaki barok ve gotik sonrasındaki neoklasik tarzını yansıtmaktadır. 1917 yılında Halk Eğitim Merkezi'nin yapıldığı yıllarda inşa edilmiştir. Kurşun kubbesi, sütunceli yapısı, mukarnaslı alınlıkları ve Selçuklu göbekleri ile Ulusal Mimari tarzını andırmaktadır.

Sarı Cami Çeşmesi

Şehrin Küçükpazar Semtinde bulunan ve Çelebi Mehmet'in hocası sofu Bayezid tarafından yaptırılmış olan Caminin çeşmesidir. Kesme taştan yapılma bu kemerin cephelerinden birinde üç nişli bir diğerinde ise bir nişli çeşme arkalığı bulunmaktadır.

Tabipler Çeşmesi

Çelebi Mehmet Bedesten'inin önündeki park içinde bulunan bu çeşme, yapılma maksadının taşıdığı değer, üzerindeki hat yazılarının güzelliği ve bu yazıların bizlere verdikleri haberler bakımından büyük önem taşımaktadır.

Bildiğimiz gibi Edirne şehri tarih boyunca birçok kez işgale uğramış ve yokluklar görmüştür. Böyle zamanlarda şehir halkı salgın hastalıklara da maruz kalmış ve büyük sayıda can kayıpları görülmüştür. Balkan Savaşı dönemindeki işgal yıllarında da Edirne'de veba, kolera ve lekeli tifo gibi hastalıklar baş göstermiş, halkı bu illetlerden korumak için gönüllü sağlıkçılarımız kendilerini seferber etmişlerdir. İşte bu kahramanca mücadele sırasında bu hastalıklara yakalanan üç doktorumuz da şehiden vefat etmişlerdir. İşte kimselerin fark etmedikleri bu park içindeki bu mütevazi çeşme aslında uzun kitabesi ile bizlere hem bu civanmert sağlıkcılarımızın mücadelesini anlatmakta, hem de o yıllarda Edirne halkının bu hastalıklardaki kaybını rakamlarına kadar vermektedir. Şimdi hep birlikte bu çeşmenin farklı yüzlerindeki yazıları inceleyelim.

Tabibler çeşmesinin ana kitabesi.

Tabibler çeşmesinin Balkan Savaşı salgın hastalıklarını rakamlarıyla anlatan ve belge niteliği taşıyan 2 nci kitabesi.

Çeşmenin Bedestene bakan yüzünde üç tana madalyon bulunmaktadır. Bu madalyonların İçlerinde, (tabip kehhal cevat seyyid), (tabip cerrah Mustafa Ahmet), (tabip kimyager Mustafa Asım) yazmaktadır ki, bu kişiler insanların sağlıkları ile uğraşırken vefat eden üç doktorumuzdur.

Çeşme aynasında çok güzel rûmi motifler ve kufi hatlar vardır. Kûfi hatla çok nadir olarak yazılan Besmele, bir madalyon içerisinde istifli bir şekilde burada görülmektedir.

Çeşmenin arka yüzünde rik'a ile yazılmış olan kitabe ise bizlere, o günkü Edirne halkının maruz kaldığı durumu tüm teferruatı ile anlatmaktadır.

"Cenab-ı Hafız-ı hakiki haki paki vatani Osmani bir cümle muhasebetten muhafaza buyursun. Amin

1326 senesi ağustosunda başlayarak 1330 senesi mayısında nihayet bulan büyük salgında koleradan 1070, lekeli tifodan 984, humma-i raciden 501 hasta hastahaneye duhul etmiş,bu hastagendan 1358'i şifayaben kurtulmuşlar ve Koleradan 581, tifodan 344 ü de humma-i raciadan 72 mevt vuku bulmuştur. Bu mühliki dayi esnasında etibbadan üç arkadaşımız lekeli tifoya müptela olarak şehiden irtihal ve darı beka etmişler.

Ve bu çeşme şehit arkadaşlarımıza bir vesilei rahmet olmak üzere inşa kılınmıştır.

Rifat Osman/ 1334 - 1916

Çeşme üzerinde bulunan latince kitabede ise "*Belediye tarafından 1971 yılında eski jandarma okulu yanından nakledilmiştir.*" yazmaktadır.

Not: Vefat eden doktorların ölüm tarihleri ise şöyledir. (24-Mart-1330, Mustafa Ahmet.11-Şubat-1329, 26-Şubat-1329 Cevat Seyyid) 1329 yılı, 1912'ye denk geliyor. Bu da Balkan Harbi sırasında buralarda büyük bir veba ve kolera salgını olduğunu açıkca ortaya koymaktadır.

Hacı Adil Bey Çeşmesi

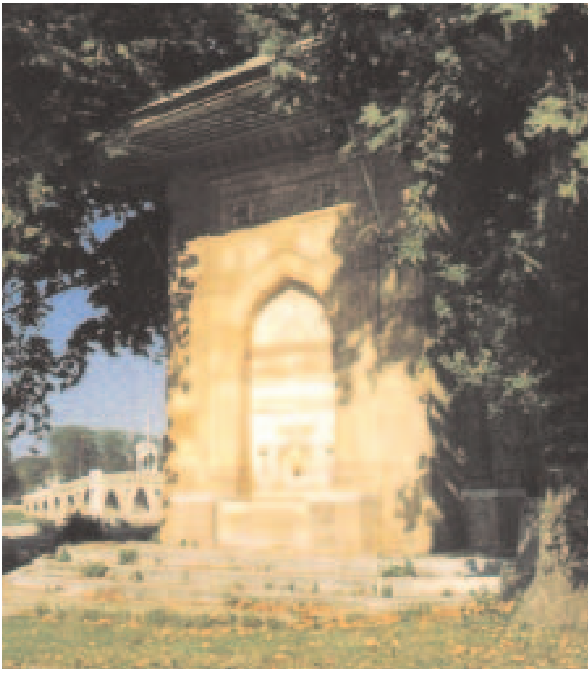
Evkaf Müdürü Sadreddin Bey ile Dr. Rıfat Osman Bey'in projesini çizdikleri bu çeşme 1904 yılında Edirne Valisi olan Hacı Adil Bey tarafından yaptırılmıştır. 1997 de bir restore görmüş olan çeşme Karaağaç Kasabası yolu üzerinde bulunmaktadır.

Dört cepheye sahip çeşmenin yüzlerinden birinde celi sülüsle yazılmış su ayeti bulunmaktadır. "*Her şey sudan yaratılmıştır.*"

Diğer tarafında Neml suresi 30. ayet yazılı olup manası; "*Mektup Süleyman'dandır ve Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla diye başlar.*"

Çeşmenin karaağaça bakan yönünde "*En güzel sadaka su vermektir.*" Sözü yazar. Bu yazı 1928 yılında vefat eden Hırkay-ı Şerif cami hatibi Ömer Vasfi Efendi imzalıdır.

Çeşmenin dördüncü bölümünde yine bir ayeti kerime yazılıdır. "*Rableri onları temiz su ile suladı*".

Karaağaç yolundaki Hacı Adil Bey Çeşmesi.

Hacılar Ezanı ve Çeşmesi

Hacılar Ezanı mevkiinde bulunan ve Hacılar Ezanı adı verilen yapı, Balkanlar'dan Hacca gidecek kişilerin son uğurlanma yeri olarak kullanılmaktaymış. Köprülerdeki tarih kasırlarına benzeyen, tek kubbeli, baldaken formlu bu yapıda hacılar uğurlanırken arkalarından ezan okunurmuş. Bu yapının önünde bir de çeşmesi bulunmaktadır. Bu çeşme 1983 yılında Yapı Kredi tarafından restore edilmiş ama bugün yeniden harap bir hale gelmiştir.

Nâzır Çeşmesi

Tarihi çeşmenin düzenlemesi 1983 yılında Vakıflar Bankası tarafından yapılmıştır. Edirne'de Bostancıbaşılarından Nazır Hacı Ömer Ağa tarafından H.982 M.1574. de inşa edilen bu yapı, günümüzde Edirne - İstanbul yolunun da geçtiği dört yol kavşağının tam ortasındaki adacıkta kalmıştır. Çeşmenin yanında Kıbrıs Magosa Fatih ve Muhafızı Muzaffer Paşa'nın kabri bulunmaktadır ki ölümü 1586 olarak geçer. Mezar taşında çok güzel bir Kıbrıs Haritası ile Hilal ve yıldız konmuştur. Yakın zamandaki çevre düzenlemesinde adacık üzerinden geçen kaldırım kaldırılmış, bu çalışmalar sırasında toprak altından tarihi mezar taşları çıkmıştır.

SEBİLLER

Osmanlı Devleti'nde halkın pek çoğu hayatlarını insanlığa hizmet noktasına endekslemişler bu amaçla da çevrelerini hayır kurumları ile donatmışlardır. Bu hayır kurumları içinde en çok inşa edilen yapılardan biri de hiç şüphesiz sebillerdir. İnsanların susuzluklarını gidermenin sevabını düşünen hayırseverlerin, şehirlerin hemen her köşesine inşa ettikleri bu hayır yapılarından Edirne'de de hemen her köşede bulunmaktadır.

Tarihi şehirlerimizin birçok köşesini süsleyen, birçoğu âtıl kaldığı için harabe halinde duran, bir kısmı büfe haline getirilmiş, ön kısımları kafesli

bu yapıların ne olduklarını ve nasıl kullanıldıklarını bugün ne yazık ki çok az insan bilmektedir.

Sebillerin içinde vazifeli olan kişiler günün erken saatlerinden itibaren buralara gelerek mevsimin gerektirdiği şekilde yazın ise serin şerbetler, buz gibi sular vb. kışın ise sıcak içecekleri hazırlar ve kafes telin ön tarafında bulunan kısma, insanların istifadesine sunarlardı. Bu hizmet karşılığında da kesinlikle maddi bir şey kabul edilmez, sebillerden gelip geçerken bir şeyler içenler yaptıranların ruhlarına dua ederlerdi.

Edirne'de çok az sayıda kalmış olan bu sebillerden bugün hiçbiri yapılış amacıyla kullanılmamaktadır. Bir kısmı zaten kapalı olup, bir-

kaç tanesinin dışına çeşmeler takılarak normal çeşme vazifesi görmektedir. Edirne'de bulunan sebillerin başlıcaları şunlardır;

Ayşe Kadın Sebili

İstanbul yolu üzerinde bulunan Ayşe Kadın Camisi ve Ahmet Paşa Kervansarayı önünde bulunan sebil, Çelebi Mehmet'in kızı Ayşe Hanım tarafından yaptırılmıştır. Ahşap çatılı ve kurşun kaplamalı bir örtü sistemine sahiptir. Orjinal kitabesi olmayıp, üzerindeki kitabe, tamiri döneminde asılmıştır.

Esat Muhlis Paşa Sebili

Tahtakale Caddesinin girişinde, Bitpazarı denilen yerde bulunan sebil eski Edirne Valilerinden Hattat Esat Muhlis

Paşa tarafından yaptırılmıştır. Burada daha önceki yıllarda eski bir sebilin bulunduğu biliniyorsa da kim tarafından yaptırıldığı öğrenilememiştir. Yangınlarda iki defa harap olan sebil yine Esat Paşa tarafından yenilenmiştir.

Eski Cami Sebili

Eski Cami'nin caddeye bakan köşesinde bulunan sebil cami ile aynı zamanda yapılmış olmayıp buraya daha sonra eklenmiştir. Caminin son cemaat yeri ve abdestliklerinin 1752 'de yapıldığı düşünülecek olursa, sebilinde bu dönemlerde inşa edilebileceği akla yakındır. Sebilin barok yapısı da bu dönemin tarzını yansıtmaktadır. Eski Cami Sebili bir dönem Muvakkithane olarak da kullanılmıştır. Sebilin üzerinde Yesarizade'nin çıraklarından Nakkaşzade Mehmet tarafından sülüs hatla yazılmış gayet güzel su ayetleri bulunmaktadır. Yazının yazılış tarihi olarak 1195 (1781) yılı okunmaktadır.

Eski Cami Sebili.

Ekmekçioğlu Ahmet Paşa Sebili

Ekmekçioğlu Ahmet Paşa tarafından 17.yy başlarında yaptırılan sebil, Havlucular hanı'nın arka kısmında kalmaktadır. İki cepheye sahip olan sebil Klasik Osmanlı Mimarisi tarzında olup düz parmaklıklı yüzleri vardır. Tarihi kaynaklarda bu sebilin üzerinde eski bir kahvehane de bulunduğu yazılmakta ise de, 16.yy ortalarındaki bir yangında ortadan kalkmıştır. Sebil bugün âtıl bir şekilde durmaktadır.

Hasan Çelebi Sebili

Eski Mustafa Paşa yolu üzerinde, Yıldırım Cami'sinin hemen karşısında bulunan bu sebil, Edirne'de kalan son yazlık sebil olması yönüyle hayli enteresandır. Yazlık olması sebebiyle üstü açık olan yapı ne yazık ki bugün yarı yarıya toprağa gömülmüş durumdadır. Hasan Çelebi tarafından yaptırılan sebilin kitabesinde şunlar yazmaktadır:

Sahib-ül hayrat Hasan bin Mustafa Çelebi

Ruhiçün etti sebili çün bina

Teşne diller gelip su içeler

Edeler ana duayı hayr-ı mâ'

Dedi tarihin edip Hatif dua

Velaynen fi ha tasama selsebilen

Yıldırım Sebili

Yıldırım Bayezid Han tarafından inşa ettirilen caminin yanında imaret, köprü, şadırvan vb. külliye binalarının yanında birde sebil bulunmaktadır. Rusların işgali sırasında imareti tahrip olan külliyenin sebili ise bugün gözle görülür şekilde ayaktadır. Edirne'de ayakta kalabilen sebiller içinde diğerlerinden hayli farklı olan sebil bu özelliğini yazlık sebil olmasına borçludur. Üstü açık bir formda inşa edilen ve günümüzde artık sayıları iyice azalan bu sebilde günümüzde yol seviyesinin aşağısında kalması sebebiyle toprağın altında kalma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır.

Yıldırım Bayezid Külliyesine ait yazlık sebil.

MAKSİM VE SU TERAZİLERİ

Tarih içinde şehirlere su getirme işlevi zaman zaman problem olagelmiştir. Yüksek kaynaklardan toplanan sular bir çeşmeye akıtılsalar bile zaman içerisinde yol değiştirmekte, kayıp olarak bir bilinmeze akmakta yada kurumakta ve böylece de halkın; sudan mahrum kalmasına sebep olmaktadır.

Edirne'de ise bu su problemi özellikle *Mimar* Sinan döneminde köklü çözümlemeler ile halledilmeye çalışılmıştır. Koca Sinan öncelikle kemer ve tüneller kullanarak, yüksek kaynaklardan aşağılara doğru bu suları taşımış ve belli merkezlerde maksem

denilen su toplama merkezlerinde bir araya getirmiştir.

(Örnek: 160 m. rakımdan getirilen su, 80 m. rakımda Buçuk Tepe eteklerindeki Kıyık Mahallesine gelmektedir. Buradaki eğimden istifade edilerek daha aşağılardaki Taşlık mahallesindeki ilk su maksemine ulaşmaktadır.)

Maksemlerde toplanan sular buradan şehrin farklı yönlerine dağılmakta ve engebenin durumuna göre aralarda suyun debisini arttıran Su Terazilerinin de yardımı ile sokak ve mahallelere ulaştırılmakta idi. Edirne'de bulunan maksim ve su terazilerinin bazıları şunlardır;

Taşlık Su Maksimi

Yahya Bey Camii'nin güneyinde, Soğuk Çeşme Sokağında bulunan yapı 1530 da inşa edilmiştir. Kent içindeki en büyük maksim olan yapıdan günümüze sadece kalıntıları gelebilmiştir.

Üç Şerefeli Cami Su Terazisi

Üç Şerefeli Cami'nin haziresi içinde bulunan yapı günümüze ulaşabilen ender örneklerlinden biridir. Mezarlık içinde olduğu için korunabilmiştir.

Maarif Su Terazisi

Kale içinde bulunan bu terazi, 1903 yangınından sonra inşa edilmiştir. Maarif Talebe Yurdu'nun bahçesinde inşa edildiği için bu isimle adlandırılmıştır. Günümüzde Kale içinde bulunan tüm su terazileri yangın sonrası inşa edildikleri için barok mimari özelliği göstermektedirler.

Zehrimar Su Terazisi

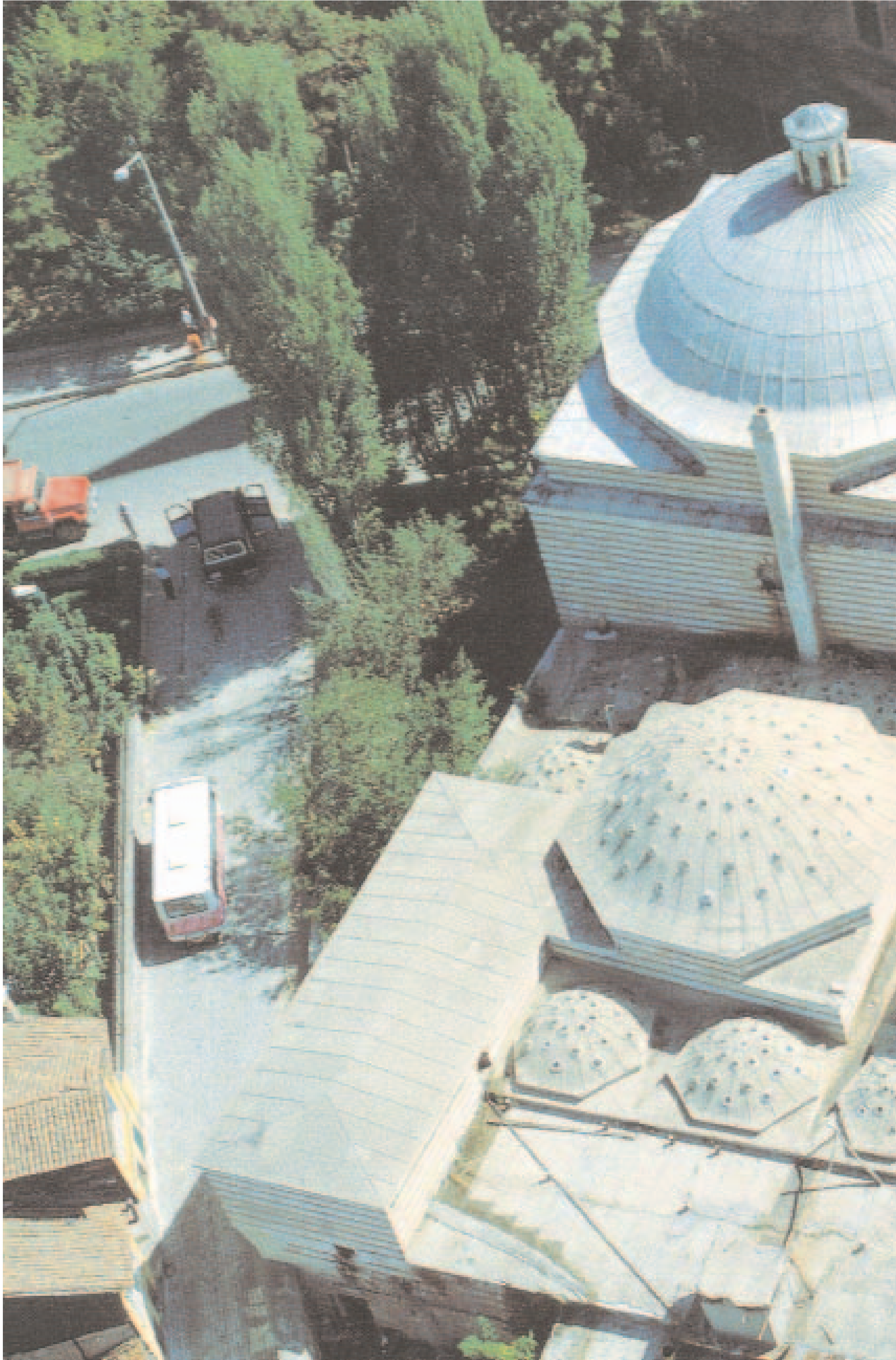
Selimiye Camii'nin doğu tarafında Zehrimar Ahmet Bey Mescidi'nin hemen yanında bulunan hazirenin köşesinde bulunuyordu. Belediye tarafından yıktırılan terazinin bugün sadece kalıntıları görülmektedir.

Bademlik Su Terazisi

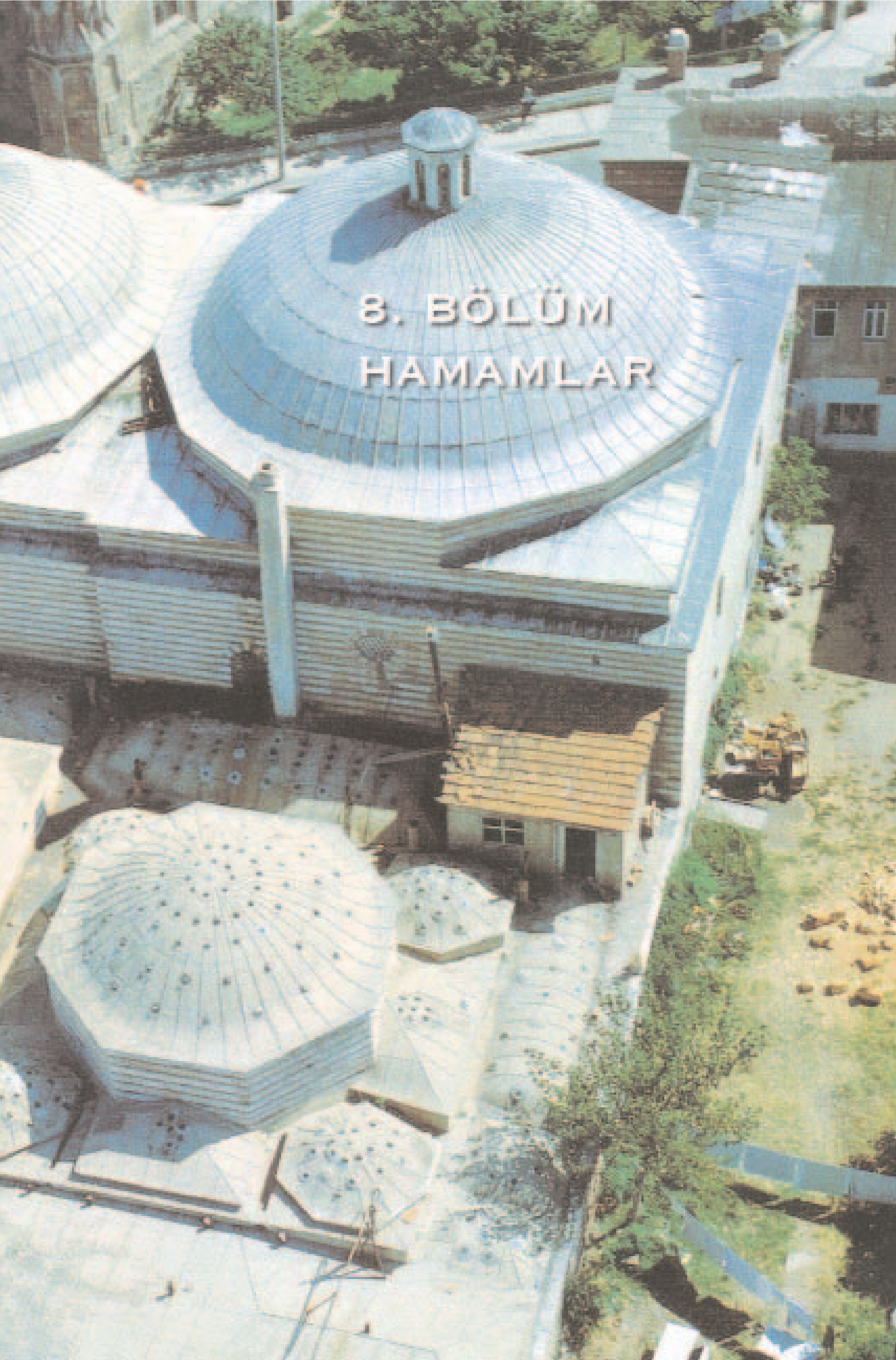
Bademlik-Yıldırım yolu üzerinde bulunan bu terazinin yapılış tarihi bilinmemektedir. Fakat hemen yanında bulunan çeşmenin 1599 tarihli olduğu düşünülürse, terazinin bir hayli eski bir tarihte inşa edildiği sanılmaktadır.

Bayezid Su Terazisi

2.Bayezid tarafından yaptırılmış olan Bayezid Külliyesi'ne bağlı caminin avlusunda bulunan terazi, külliyenin su dağılımını da sağlamaktadır.

8. BÖLÜM
HAMAMLAR

Tahtakale Hamamı

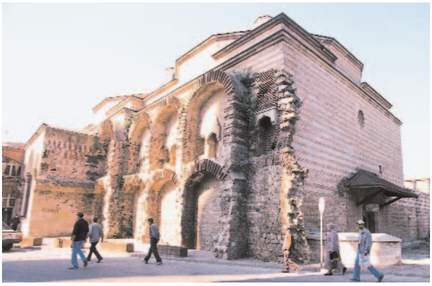
Yeniçeri Hamamı

Muradiye Semti'nin Küçük Pazar mevkiinde bulunan hamamın yapılış tarihi ve yaptıranı belli değildir. Yeniçeri Odalarının buraya yakınlığından dolayı bu hamamın müşterilerinin çoğu Yeniçerilerden oluşmaktadır. Bu nedenle de burası zaman içinde bu isimle adlandırıla gelmiştir.

Sokullu Mehmet Paşa Hamamı

Üç Şerefeli Cami karşısında yeralan ve Sokullu Mehmet Paşa tarafından Mimar Sinan'a yaptırılan bu hamam, eski yıllarda Çifte Hamam adıyla adlandırılmaktaydı. Eski adından da anlaşılacağı üzere bu yapı Çifte Hamam planında inşa edilmiştir. İki büyük kubbeye sahip bu hamam kadınlar ve erkekler bölümleri olmak üzere iki bölüm halindedir ve bu bölümlerin girişleri ayrı yönlerdedir.

16.yy Türk Hamam mimarisinin en güzel örneklerinden biri olan bu yapının

Sokullu Mehmet Paşa Hamamı.

soyunmalık bölümlerindeki kesme taş ve tuğla işçiliği bir hayli dikkat çekicidir.

Bosna'nın Sokoloviç Kasabasından devşirilen Sokullu, acemiliğini, Edirne Acemi Oğlanlar Ocağında geçirdiği için buraları çok sever ve bir vefa borcu olarak Edirne'ye bir çok hayır kurumu inşa etmeye çalışırmış. Bu nedenle kitaplarda, hem kendisi hem de 2.Selim'in kızı olan eşi İsmihan Sultan'ın Edirne'de inşa ettirdikleri birçok saray, hamam, han ve cami isimleri görülmektedir.

Enis-ül-müsamirin'de, bu hamamın yapımından sonra Edirne'de başka bir hamam yapılmadığı yazılmaktadır. Peremeci de hamamın uzun yıllar şahıs malı olarak kaldığı, ot deposu ve ahır olarak kullanıldığını belirtip, Edirne ve Yöresi Eski Eserleri Sevenler Kurumu tarafından sahipleri ile anlaşılarak temizletildiğini aktarmaktadır.

Günümüzde kullanılabilir durumdaki üç tarihi hamamdan biri olan Sokullu Hamamı işletilmeye devam etmektedir.

Saray Hamamı

Edirne'nin Sultan 1.Murad döneminde fethi sonrasında bugünkü Selimiye Cami'nin olduğu yere Yıldırım Bayezid tarafından bir saray inşaatı başlatılmıştır. Sonraları Saray-ı Atik olarak adlandırılacak bu yapının hamamı olarak yapılan mekan, saray ortadan kalktıktan sonra bile Saray Hamamı adıyla adlandırıla gelmiştir.

Eski Saray Hamamı

Eski Sarayın yıkılmasından sonra halka mâl olan hamam, Selimiye Cami'nin yapımı sırasında işçiler tarafından da kullanılmış ve daha sonra da Selimiye'ye bağlı bir vakıf haline getirilmiştir. Bu hamam, Eski Saray'dan günümüze kalan tek yapı olması yönünden bir hayli önemlidir.

Vakıf mallarının özel mülke dönüşebildiği yıllarda bu hamam da şahıs malı haline gelmiştir. Çifte Hamam formunda olan yapı Balkan Harbi'nden bu yana kapalıdır. Son dönemlerde yapı üzerinde ciddi restorasyon çalışmaları gerçekleştirilmektedir.

Mezit Bey Hamamı

Selimiye Cami ve Eski Cami arasında yeralan hamam, 1442 yılında Eflak'ta şehit düşen Mezit Bey tarafından yaptırılmıştır. Hâlâ kullanılmakta olan hamam normalde vakıf olarak inşa edilmiş olup bugün mülk haline gelmiştir.

Beylerbeyi Hamamı

Saraçhane Köprüsü üzerinde solda bulunan hamam, birçok Osmanlı hamamında olduğu gibi bir külliyeye vakıf olarak yapılmıştır. Sultan 2.Murat'ın Beylerbeylerinden olan Yusuf Paşa'nın yaptırdığı Beylerbeyi Cami'nin yanında bulunan hamam çifte hamam formundadır.

Tarihçi Hıbri, kitabında bu hamamı methetmiştir. Ekmekçioğlu Ahmet Paşa'nın tamir ettirdiği hamam ileriki zamanlarda yeniden harap bir hale gelmiştir.

Gazi Mihail Hamamı

1422 yılında Gazi Mihail Bey tarafından yaptırılan caminin yanına tabhane, imaret ve köprü yapılmış, bunlara gelir getirmesi amacıyla bu vakıf kapsamı içine bir de hamam inşa edilmiştir.

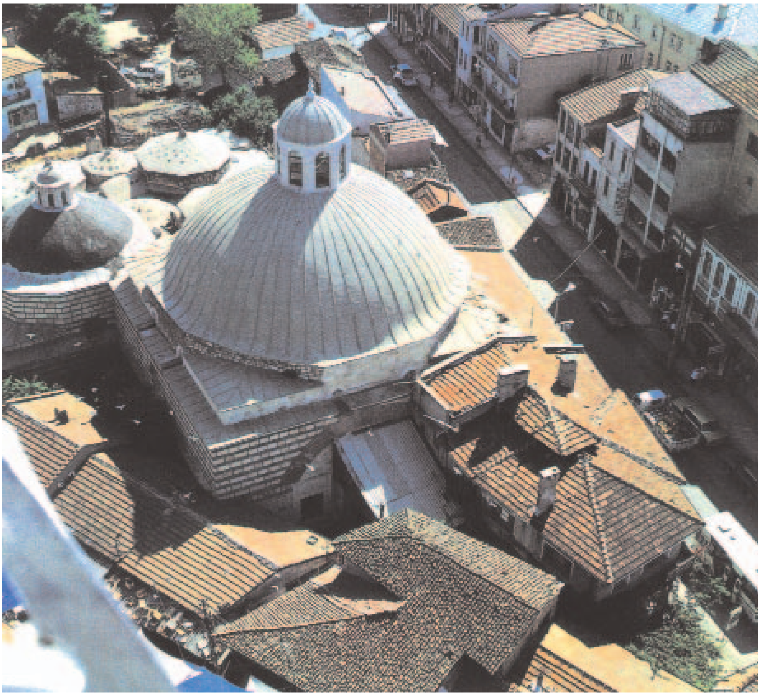
Gazi Mihail Hamamı

Çifte Hamam formunda olan yapı, tarihçilerin anlattıklarına göre pek güzel ve ferah bir hamam imiş. 19.yy'ın ilk yarısına kadar pek mamur ve ünlü olan hamam, 1829 yılında Rusların Edirne'yi işgallerinden sonra bir daha çalıştırılmayarak kapalı kalmış ve günümüze de harap bir halde gelmiştir.

Tahtakale Hamamı

Mevlâna Hz. nin manevi işareti ile 2.Murat tarafından yaptırılan Dar'ül Hadis Camii ve Medresesi'ne gelir getirmek amacıyla inşa ettirilmiştir. Yapıldığı semte Tahtakale denmesi nedeniyle bu isimle adlandırılmıştır.

1435 yılında yaptırılan hamam, çifte kubbeli olup, camekanları kubbe şeklindedir. Yapımı üzerinden yarım asır geçtiği halde hâlâ sağlamlığını korumaktadır. Vakıf olarak kurulan bu yapı da ilerleyen yıllarda mülk haline gelmiştir.

Tahtakale Hamamı'nın yukarıdan görünüşü.

9. BÖLÜM

DİĞER TARİHİ YAPILAR

Hadrian Kulesi

Kitabımızın Edirne Kalesi kısmında da belirttiğimiz gibi Kalenin dört köşesinde dört adet kule bulunmaktaydı. Yüzyıllarca ayakta kalan bu kale 1866 yılında Vali Hurşid Paşa'nın emriyle yıktırılmaya başlanmış ve ortada sadece bu kule kalmıştır. Bu kulenin, yıkılan diğer kulelerden önemli bir farkı, üzerinde Roma dönemine ait bir kitabe taşımasıdır. Bu kitabede:

"*Tanrım, dindar ve İsa dostu hükümdarımız İoannes'e yardımcı ol.*" yazmaktadır. Bu İoannes'in kim olduğu konusu bir hayli tartışmalıdır. Bizans tarihinde toplam 6 tane İoannes bulunmaktadır. Bu hükümdarlar sırasıyla şöyledir:

1. İoannes Tzimiskes
2. İoannes Komnenos
3. İoannes Doukas
4. İoannes Laskaris
5. İoannes Paloiologos
6. İoannes Kantakuzenos

Değişik zamanlarda tarihçiler bu kitabede adı geçen hükümdar için farklı şeyler söylemişlerdir. Fakat en kuvvetli ihtimalle bu İoannes'in 5. yada 6.İoannes olduğu sanılmaktadır. Çünkü bu ikisi Bizans İmparatorluğu'nun son yüzyılı içerisinde birbirleri ile taht kavgasına girmişler ve defalarca Edirne'ye sahip olmuşlardır. Özellikle 6.İoannes, 5.sine karşı Türklerden yardım istemiş ve iki kez tahta

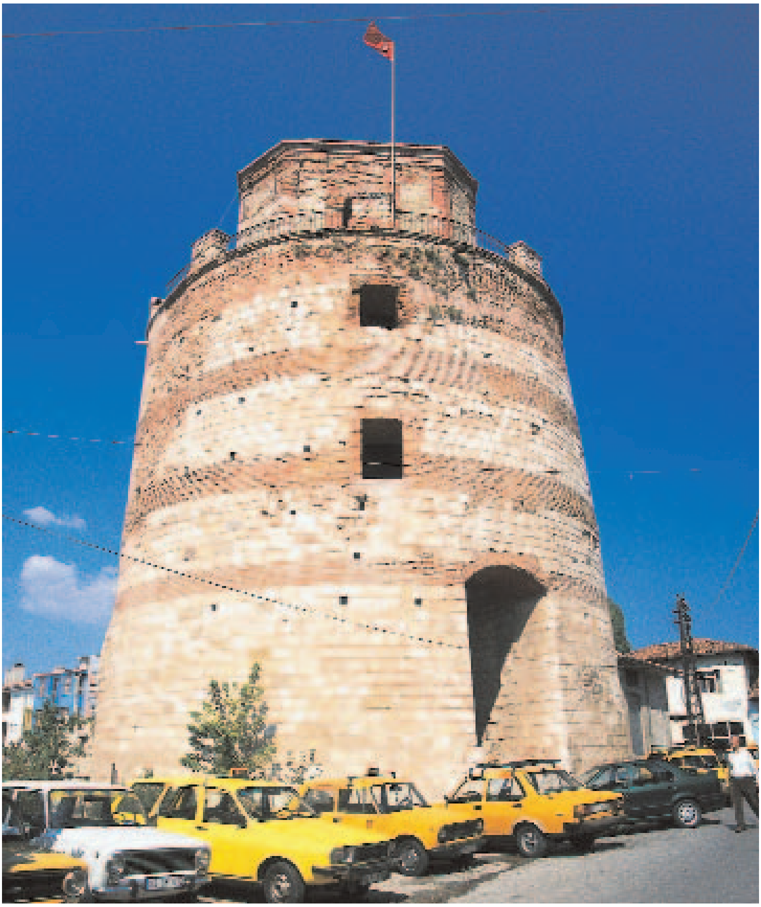
oturmuştur. Bu meşhur kitabe tarih boyunca kulenin farklı tamir girişimleri sırasında birçok kez kapatılmış yada ortaya çıkarılmıştır.

Bu tarihi kule 1884 yılında Edirne Valisi Hacı İzzet Paşa tarafından inşa görmüş, Roma yapısı ana bölümün üzerine ahşap dört kat inşa edilmiştir. Katların etrafında demir parmaklıklar olup, katların en üstüne farklı cephelere bakan dört saat yerleştirilmiştir. Bugün kule üzerinde görülen pencerelerinde bu dönemde açıldığı sanılmaktadır. Hatta bu pencerelerin açılması sırasında kitabenin tuğla harflerinden biri ortadan kaldırılmıştır.

1894 yılında Hadriyan Kulesi'nin şekli değiştirilmiş, ahşap kulelerin yerine üç kat olmak üzere kâgir katlar yapılmıştır. Bu değişiklik sırasında üzerindeki kitabe ortaya çıkarılmış, belirginleştirmek için üzeri boyanmıştır. Bu yıllarda kule yangın gözetleme kulesi olarak da kullanılmış olup, katlarından biri bu işe tahsis edilmiştir. Ayrıca bir katı da kahve ocağı olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Bu yüzyılın başlarında kulenin en eski kısmı olan alt bloğunun yeniden sıvandığını ve kitabenin bir kez daha kaybolduğunu görüyoruz.

Edirne'de meydana gelen bir deprem sırasında kulede çatlak meydana gelmesi üzerine, 1953 yılında Edirne Belebiye Reisi Sebahaddin Parsoy tarafından yıktırılma emri verilmiş ve aynı yılın Temmuz ayında dinamit ile saat konulan kısmı ile iki katı yıktırılmıştır.

1979 yılında kulenin bazı sıvalarının dökülmesi sonucu kitabeye ait birkaç harf ortaya çıkmıştır. Son yıllarda yapılan bazı çalışmalar sonucunda kitabe yeniden ortaya çıkarılmıştır.

Edirne Kalesi

Edirne'de Bizans Döneminden kalan az sayıdaki eserlerden biri de Edirne Kalesidir. Roma İmparatoru Hadriyan tarafından inşa edilen kale, Rıfat Osman Bey'e göre 360.000 m2 bir yapıya sahip imiş. Kalenin duvarları 4m. kalınlığında, 8m. yüksekliğinde olup, dört köşesinde dört ayrı kule bulunmaktadır. Zamanında önünde de bir hendek bulunan Edirne Kalesi'nin günümüze sadece bir kulesi ulaşabilmiştir. Bu kule değişik zamanlarda farklı amaçlarla kullanılırken, diğer kuleler, burçlar ve kale duvarları 1868 yılında Hurşid Mehmet Paşa'nın Valiliği döneminde yıktırılarak, taşları; hastane, hükümet binaları ve kışlaların inşasında kullanılmıştır.

Edirne Kalesi'nin kuzeybatısında bulunan ve Yelliburgaz adı verilen bu kule, İstanbul'un fethi öncesinde hapishane olarak kullanılıp, buraya daha çok vezir gibi yüksek rütbeli suçlular kapatılırmış. Yıldırım Bayezid'in oğlu olup, 2. Murat zamanında isyan çıkaran Düzmece lakaplı Mustafa da buraya kapatılarak cezalandırılmıştır. Bu kule ileriki yıllarda kadın hapishanesi olarak kullanılmış ve Kafeskule adı verilmiştir.

Kalenin güneybasında bulunan ve Germekapı kulesi denilen yapı, Tunca Nehri boyunda uzanan duvardaki kuleye germe bir duvarla bağlı olduğu için bu isimle adlandırılmıştır.

Dördüncü kule ise güneydoğuda olup, Zindanaltı denilen yerdeki kuleymiş. Badi Efendi'nin anlattığına göre,

kalenin dört yanındaki kuleler arasındaki duvarlarda dörder köşeli on ikişer burç varmış. Kuzey tarafındaki burçlardan dördüncüsünde, Rumca bir kitabede İmparator Palaiologos'un, İstanbul şehrini Latin istilasından kurtarışı ifade edilmekteymiş. Bu kitabe, 1829 Rus işgali sırasında yerli Rumlar tarafından Metropolit Kilisesine kaldırılmış olup, bu kilisenin yıkılması esnasında Arkeoloji Müzesi memuru Necmi Bey tarafından müzeye konulmuştur.

Edirne Surları üzerinde yapılan incelemelerde üç farklı monogram bulunmuştur. Bu monogramlar bize, tarih içerisinde kale surlarının birçok kez yenilendiğini göstermektedir.

Edirne Kalesinin dokuz adet kapısı bulunmaktaydı. Bu kapıların isimleri şöyledir; Kulekapı, Topkapı, Kafeskapı, Keçeciler Kapısı, Uğrınkapı, Manyas Kapı, Tavukkapı, İğneciler Kapısı, Ortakapı.

Evliya Çelebi, Seyahatnamesinde, Edirne Kalesinin etrafında hendekler olduğu, fakat bu surların iç sur olması nedeniyle çer çöp ile dolmaya başladığı, kendisinin 1649'da Edirne'ye geldiği yıllarda hendeğin çok az kısmının görülebildiğini bildirmektedir.

Roma İmparatoru Hadriyan tarafından yaptırılan surlar tarih boyunca gördüğü nice kuşatmada defalarca yıkılıp yeniden yaptırılmış, Osmanlılar Devrinde de ülkenin sınırlarının çok hızlı genişlemesi üzerine surların ehemmiyeti kalmamıştır. Fakat buna rağmen Edirne Kale surları çok güzel korunmuştur. Bu surların dışında da Edirne şehri büyüyüp geliştiği halde uzun yıllar kalenin dizdar ve bekçileri görevlerini devam ettirmişler, kapılarını akşamları kapatıp sabahları düzenli olarak açmışlardır. Hatta Rusların 1829 yılında Edirne'yi işgallerinde bile kale hemen hemen sağlamdır ki Rus generali Dibiçin kale anahtarlarını alarak yanında Rusya'ya götürmüştür.

Bu yüzyıllara kadar itina ile korunan kale, 1866 yılında Edirne Valisi Hurşid Mehmet Paşa tarafından; Gureba

Hastanesi ve İslahhanei Etfali Fukara yapmak için kalenin taşlarını kullanmak, ayrıca bu taşlar ve sur yerlerini satarak yapılacak binalara gelir sağlamak için İstanbul'daki hükümetten izin istemiş ve bu izin kendisine verilmiştir. 1883'de Bab-ı Ali bu kararı durdurdu ise de geç kalınmış, kalenin neredeyse tamamı ortadan kalkmıştır. Fakat kalenin duvar temelleri son derece iri taşlardan yapıldığı için bunlara dokunulamamıştır. Bu taşlar bugün Edirne'de yapılan kazılarda karşımıza çıkmaktadır.

İtalyan Kilisesi

Kaleiçi, Edirne tarihi boyunca çoğunlukla gayrimüslimlerin otura geldikleri bir yer olmuştur. Osmanlılar şehri fethettikten sonra sur dışını mesken tutmuşlar ve sur içinde de yıkıma gitmemişlerdir. Kurtuluş Savaşı sonrasındaki mübadeleye kadar bu mevkide azınlık olsalar da ciddi sayıda yabancı yaşamaktaydı. Bu nedenle de burası farklı dinlere ait mabetlerin bir hayli yoğun oldukları bir yerdir.

Sur içindeki mabetlerden biri de bu Katolik kilisesidir. Kilisenin hemen yanında İtalyan Konsolosluğu'nun bulunması ve tarihte buraya daha çok İtalyanların gelmesi sebebiyle halk arasında İtalyan Kilisesi olarak adlandırılan yapı, Kaleiçi Yahşifakih Mahallesinde bulunmaktadır. Bir İlköğretim Okulu'nun tekli eğitime geçirilmesi amacıyla, bu kilisenin eğitim maksatlı kullanılması ve ek derslik olarak hizmet vermesi düşünülmektedir. Vakıflar Bölge Müdürlüğü-nün mülkiyetindeki metruk binanın iki yanında bulunan ek binaların da eskiden eğitim amacıyla kullanıldığı bilinmektedir.

Sinagog

İspanya topraklarında yaşadıkları katliamlardan Osmanlı Devleti'nin kucak açması ile kurtulan ve kendilerine Seferat denilen Yahudilerin yoğun olarak yerleştikleri yerlerden biri de Edirne'dir. İleriki yıllarda gelen göçlerle sayıları artan bu Yahudi cemaatleri sayı bakımından 13'e ulaşmışlardır. 1903 yılında Edirne'de yaşanan büyük yangın sonrasında ibadethaneleri ortadan kalkan Yahudiler, tüm cemaatleri içine alan tek bir sinagog yapmaya karar verdiler. Bu amaçla Osmanlı Hükümetinden de izin alarak Fransız mimar Debre'ye 1907 yılında büyük bir sinagog inşa ettirdiler.

İçerisine bin civarında kişi alabilen bu sinagogun bahçesine bir okul ve Hamam Lojmanı da inşa edilmiştir.

İlerleyen yıllarda Anadolu'daki azınlıkların sayılarının azalması ile birlikte Edirne'de de onlar tarafından kullanılan binalar âtıl hale gelmiş ve sinagog da bundan nasibini almıştır. 1995 yılında Vakıflar Bölge Müdürlüğüne geçen bina, iki yıl sonra yoğun bir kar yağışı sonrasında çatısının çökmesi sonucu kullanılamaz hale gelmiştir. Cepheleri hâlâ çok gösterişli olan yapı, bir restorasyon faaliyeti sonrasında yeniden eski halini alabilecek durumdadır.

Karaağaç Tren İstasyonu

Karaağaç'da bulunan ve ilginç bir yapıya sahip olan Tren İstasyonu, Osmanlı'dan Cumhuriyet Türkiyesi'ne miras kalan meşhur mimarlarımızdan Kemalettin Bey tarafından yapılmıştır. Bir istasyon yapısı olmasına rağmen, döneminin 1.Ulusal Mimari Akımından etkilenmiş ve diğer istasyonlardan farkı ile büyük beğeni kazanmıştır. Yüzyıllardır süren Avrupai mimariye bir başkaldırı olan bu mimari tarzın en önemli yapılarından biridir. Yolcu bekleme salonu büyük bir kemerli eyvan şeklinde, iki tarafı açık bir yapı halindedir. Mimaride Selçuklu tarzı ağırlık kazanmıştır. İstasyon kapısının her iki tarafında Alman mimarisini bir hayli hatırlatan iki kule kameriyesi görürüz. Çünkü bu istasyon da İstanbul'daki Haydarpaşa ve Sirkeci Garlarında olduğu gibi Almanların desteği ile inşa edilmiştir.

19 Temmuz 1998 'den buyana Trakya Üniversitesi Rektörlük binası olarak kullanılmaktadır.

Mimar Kemalettin Bey

Harbiye Kışlası

1868 yılında, Hurşid Mehmet Paşa'nın Valiliği döneminde Edirne Kale Surları yıktırılarak, elde edilen kesme taşları yeni kamu binalarının yapımında kullanılmıştır. Bu yıllarda Edirne hızlı bir yeni yapılaşmaya giderken çevreye hastane, okul ve kışla gibi binalar inşa edilmiştir. 1870 yılında bu faaliyetler çerçevesinde inşa edilen bir okul da Sultan Abdülaziz döneminde açılmıştır.

1877-78 Osmanlı - Rus savaşında Ruslar tarafından işgal edilen bina hastane olarak kullanılmıştır. İleriki yıllarda yangın da geçiren binaya ek yapılar inşa edilmiştir.

1927-30 arasında Kız İlköğretmen Okulu, 1949 sonrasında Jandarma Okulu olarak kullanılan bina halk arasında Harbiye Kışlası olarak adlandırılmaktadır. Günümüzde de askeriyeye bağlı olarak hizmet vermektedir.

Hafız Ağa Konağı

Edirne'nin tarihi dokusu içinde önemli bir yere sahip olan konak, Selimiye, Eski Cami, Üç Şerefeli Cami üçgeni içinde yeralmaktadır. 19.yy Türk konak mimarisinin tüm özelliklerini üzerinde taşıyan konak hakkında bilinenler sınırlıdır. Konağın en eski bilinen sahibi Hafız Ağa, hafız ve çetecidir. İki kızı ve bir oğlu bulunan Ağa, konağı Bekir Bey'e bırakmıştır.

Konağın en önemli özelliklerinden birisi, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Edirne şubesinin gizli toplanma yerleri olmasıdır. Bu yıllarda cemiyetin şube başkanı Talat Bey'dir. Yine o yıllarda yüzbaşı rütbesinde olan İsmet Bey (İnönü) de bu gurubun içinde yeralmaktadır.

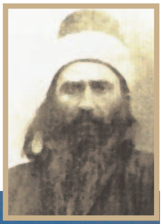
Bekir Kovankaya'nın babasından dinlediğine göre, binanın ikinci katında bulunan geniş salonda, İttihat ve Terakki'ye yeni katılacak üyelere yemin merasimi düzenleniyormuş. Bu merasimde, kişinin eli silah üzerine konarak kendisine yemin ettiriliyormuş. Cemiyete üye olmaya davet ettikleri kişileri ise konağa muhakkak gözleri bağlı getiriyorlarmış.

Şu an restorasyonu süren bu tarihi konağın Edirne'ye has bir kültür evi olması planlanmaktadır.

Bahai Evi

Bu evin ilk sahibi Rıza Bey olduğu için beyaz renkli bu tarihi yapı, Rıza Bey evi olarak ta adlandırılmaktadır. Bahailiğin kurucusu olan Bahaullah, Osmanlı Devleti

Bahaullah, oğlu Abdülbaha ve Bahaullah'ın Edirne'de ikamet ettiği ev.

içinde çıkardığı karışıklıklar sebebiyle Ortadoğu'dan 18-64 yılında Edirne'ye sürülmüş ve yaklaşık dört buçuk yıl Edirne'de yaşamıştır. Bu zaman dilimi içinde Edirne içinde beş ayrı evde kalan Bahaullah, peygamber olduğunu ilan ettiği bu dini, ilk kez dünyaya açık bir şekilde buradan duyurmuştur. Edirne'de kaldığı sürede ikamet ettiği evler kutsal sayılıp özellikle renginden dolayı beyaz ev olarak adlandırılan bu yapı, bahailer tarafından sıklıkla ziyaret edilmektedir.

Ev 1992 yılında restore edilmiştir. Bahailerin ayrıca Şükrü Paşa Mahallesi'nde bir de mezarlıkları bulunmaktadır.

Belediye Binası

Edirne'nin tarihi belediye binası, Belediye Teşkilatı'nın kurulmasından 31 yıl sonra, 1898 yılında başkanlığa seçilen Cezzar Dilaver Bey tarafından yaptırılmıştır. Başkanlığa seçildiği yıl temelleri atılan bina, Edirne halkının da katkıları ile 1900 yılında tamamlanmıştır. Projesi Nazif Akanlar tarafından çizilen Belediye binası 5000 liraya mâl olmuştur.

Şehrin tarihi üçgeni denilen Eski Cami, Üç Şerefeli Cami ve Selimiye Cami arasında yeralan yapı, Talat Paşa Asfaltı'nın kuzeyinde yer almaktadır. Yığma yapı tekniği kullanılarak inşa edilen yapı, bodrum ile birlikte üç kattan oluşmaktadır. İyonik başlıklı

sütunların taşıdığı belediye ana girişi ve üstteki balkon binaya etkileyici bir görüntü vermiştir. Balkon üzerindeki Osmanlıca levhası hâlâ durmakta ve binanın tarihi görünümüne ayrı bir hava katmaktadır. Bina, giriş merdivenleri sonrasında, ara katları birbirlerine bağlayan yine ahşaptan yapılma ikinci bir merdivene sahiptir.

Atatürk, 21-25 Aralık 1930 tarihlerinde Edirne'ye gerçekleştirdiği ziyareti sırasında Belediye Binasında bulunan bir odada kalmıştır. Bu oda içindeki tüm eşyaları ile muhafaza edilerek günümüzde halkın ziyaretine açılmıştır.

Binanın ileriki yıllarda Kent Müzesi haline getirilmesi amaçlanmaktadır.

Eski Vali Konağı

Kaleiçi'nde Balıkpazarı Caddesi üzerinde bulunan tarihi bina, 19.yy Osmanlı konak mimarisinin özelliklerini taşır. 1903 yılında, "Harik-i Kebir" denilen büyük yangında tamamen yanan bina 1905 yılında Belediye Başkanı Dilaver Bey tarafından yeniden yaptırılmıştır. Vali Velayet Bey'in 1927 yılında 3500 liraya aldığı konak 1991 yılına kadar Vali Konağı, 2000 yılına kadar da Devlet Güzel Sanatlar Galerisi olarak kullanılmıştır. Bir süredir restore edilen yapıdaki çalışmalar sona ermiş olup, dekorasyon tamamlanmasına devam edilmektedir. Bu tarihi binanın Devlet Konuk Evi olarak kullanılması düşünülmektedir.

İlhan Koman Evi

1921 yılında Edirne'de doğmuş, İstanbul Güzel Sanatlar Akademisini bitirdikten sonra Paris'te öğrenimine devam etmiş ve Stockholm Sanat Akademisinde çalışmıştır. 1959 yılında isveç'e yerleşmiş bu kâşif ruhlu sanatçı eşi Kerstin ile yıllarca Stockholm yakınlarındaki bir fiyordda yaşamıştır.

Dünyanın en ünlü yontu ustalarından biri olarak kabul edilen sanatçının, Türkiye'de Anıtkabir, İstanbul Divan Otel, Zincirlikuyu Halk Sigorta vb. birçok yerde eserleri olduğu gibi ülke dışı olarak Stockholm, Brüksel ve Newyork'ta da bulunmaktadır. Ünlü sanatcı 31 Aralık 1986 da Stockholm'de vefat etmiştir.

İlhan Koman'ın Edirne'de doğduğu Neo Klasik ev, Rum mimarlar tarafından 1908 yılında inşa edilmiştir. İki katlı ahşap bir ev olan yapı bugün de korunmaktadır.

Tarihi Karakol

Meriç Nehri'nin üzerindeki tarihi Meriç Köprüsünü kullanarak üzerinden geçtikten sonra hemen solumuzda şirin bir yapı ile karşılaşırız. Burası bir zamanlar Edirne Valisi olan Hacı Adil Bey'in çok güzel iki eseri ile süslüdür. Adil Bey ulaşımı kolaylaştırmak amacıyla Meriç Köprübaşına demiryolu uzatmış, yanına da bir istasyon binası ile Gümrük Muhafaza karakolu yaptırmıştır. Az ileride de tüm estetiği ile çeşmesi görülecektir. Bugün Meriç kıyısında, gören herkesi etkileyen zarif yapısıyla bu tarihi karakol binası restore edilmeye başlamış ve 30 Temmuz 2002 tarihinde bitirilmiştir. Günümüzde kafeterya hizmeti vermektedir.

Fatih Sultan Mehmet'in ilk eğitimini aldığı ve bir dönem Akşemseddin Hz. lerinin de eğitmenlik yaptığı Peykler ve Saatli Medrese.

Saatli Medrese ve Peykler Medresesi

Edirne'yi inşa ettirdiği yapılarla ihya eden Sultan 2.Murat, ünlü camileri yanında medrese yapımına da önem vermiş, Edirne'nin bir ilim ve kültür merkezi olması için gayret göstermiştir. Sultan Murat'ın ünlü eğitim kurumlarından biri de Üç Şerefeli Cami'nin yanında olan Saatli Medrese'dir. Fatih Sultan Mehmet'in de eğitim gördüğü bu bina hâlâ ayaktadır. Edirne'nin meşhur medreselerinden biri de Peykler Medresesi'dir. Saatli Medrese'ye çok yakın olan bu medrese Fatih Sultan Mehmet tarafından inşa ettirilmiştir. Yavuz Sultan Selim döneminin ünlü alimlerinden İbni Kemal'in burada yetiştiği anlatılır.

Endüstri Meslek Lisesi Binası

Tarihe 93 harbi olarak geçen Osmanlı Rus Savaşı sırasında Ruslar Erzurum ve Edirne'ye kadar gelmişler ve büyük bir talan faaliyetine girişmişlerdir. Bu hızlı işgal hareketleri sonucunda toplu göçler meydana gelmiş, bu kargaşa esnasında bakıma muhtaç bir sürü çocuk ortalıkta kalmıştı. Dönemin valisi Rauf Paşa bu durum üzerine bir Islahane inşa ettirmek zorunda kalmıştır. Bu inşaattan 15 yıl kadar sonra Edirne Valisi Abdurrahman Paşa artık ihtiyaç kalmayan ıslahaneyi yeniden yapılandırarak Sanayi Hamidiye adıyla Mektep haline getirmiştir.

Peykler Medresesi

Bugün Teknik Lise ve Endüstri Meslek Lisesi Olarak kullanılmaktadır.

Esveti Yorgi Kilisesi

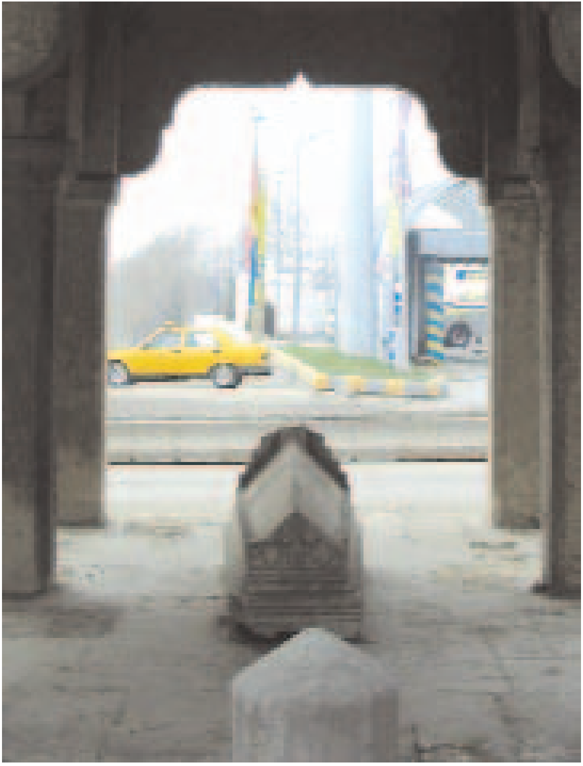
Kıyık Barutluk Mahallesinde bulunan Bulgar Ortadoks Kilisesidir. Edirne'de bulunan iki Bulgar Kilisesinden biridir ve sadece Esveti Yorgi Kilisesi ibadete açıktır.

10. BÖLÜM MEZAR, TÜRBE VE ŞEHİTLİKLER

Mimar Sinan'ın Torunu Fatma

İstanbul yolu üzerinde, bugünkü Süleyman Demirel Fen Lisesi'nin tam karşısında bulunan hazire içindeki kabir, Dr. Rıfat Osman Bey tarafından bulunmuştur. Dört tarafı açık, üstü örtülü ve mermer lâhitli olan mezarda bir baş ve ayak taşı bulunmamaktadır. Lâhtin yola bakan kısmında "Elmerhume vel mağfur Fatıma binti Mehmet Bey Mirilivai Ankara İbni Sinan Ağa Sermimaranı hassa sene 981" yazılmaktadır.

Osman Nuri Peremeci, Edirne Tarihi'nde bu kabir ile ilgili şunları söylemektedir:

"Ben, bunu merhumun (Dr. Rıfat Osman) ağzından işitmiş, Mimar Sinan tercümei halinde kendisinin iki kere evlendiği halde evladı olmadığı yazılmış olduğundan belki kitabe iyi okunmamıştır diye inanmamıştım. Lakin sonra kendim de gidip mezarın kitabesini okudum. Rıfat Osman Bey merhumun sözü doğru imiş. Tarihi de Koca Sinan'ın Selimiye Camisini bitirmekle meşgul olduğu senelere rastladığından o yıllarda Koca Sinan'ın ailesini ve torununu da Edirne'ye getirdiği anlaşılıyor. Binaenaleyh Mimar Sinan'ın torunu Fat-

ma'nın mezarının Edirne'de bulunduğunu ben de tasdika ve onu da Edirne Tarihi'ne yazmaya mecbur oldum."

Mimar Sinan'ın torununa ait olan bu mezar şekil olarak da 12-13 yaşlarında olan bir kız çocuğuna ait olduğu izlenimi vermektedir. Lahit üzerindeki mermer işçiliği enfes olup, Osmanlı lale motifinin en göz alıcı örnekleri lahit üzerine işlenmiştir. Lahtin ortasında ise işlemeli bir kemer kabartılmıştır.

Hadım Balaban Paşa

Edirne'nin içinde tarih boyunca birçok ünlü kişinin gömüldüğü bilinmektedir. Fakat geçen zaman içinde, bu kişilere ait mezarların bir kısmı ne yazık ki kaybolmuştur. 2. Murat döneminden kalan ve günümüzde hâlâ kabir yeri belli olan kişilerden biri de 2. Murat'ın vezirlerinden Hadım Balaban Paşa'dır.

Menteşeoğulları Beyliği'ne son verilmesi sonrasında burada valilik yapan Balaban Paşa, Tokat Vilayeti'ni de yönetmiştir. Tarih kitapları kendisini yiğit ve pek değerli bir zat olarak anmaktadırlar. Balaban Paşa'nın Tunca boyunda bir mescit, imaret ve daha birçok hayır kurumu mevcuttur. 1447 yılında vefat eden paşa, mescidinin bahcesine defnedilmiştir. Günümüzde bu hayır eserlerinin hiçbiri bulunmamaktadır.

Edirne Eski Saray Hamamı'nın kalıntılarının karşısında bulunan kabrine ait mezar taşı, insanların yanlış inanışlarından kaynaklanan asılsız mum yakma geleneği sebebiyle kararmış ve kötü bir hale gelmiştir.

Zehrimar Mezarlığı

Selimiye Cami'nin Kuzeydoğusunda, Arkeoloji Müzesinin çaprazında bulunan yer, küçük bir hazire görünümündedir. Fakat dikkatli bir inceleme ile, burada daha önceleri bir mescidin bulunduğu hemen anlaşılacaktır. Yapılan iyileştirme çalışmalarıyla mescidin temel duvarları biraz yükseltilmiştir. Mihrabı da görülebilmektedir. Çevresindeki dar hazirede ise Edirne'de vazife yapmış kadı yada şeyhülislamların mezarları görülmektedir.

Dr. Rıfat Osman Bey

Tosyalı Osman Fevzi Efendi'nin oğlu olup 1875 'de İstanbul Harem'de dünyaya gelmiştir. 1899 yılında Askeri tıbbiyeden doktor yüzbaşılığı ile mezun olmuş, uzun yıllar Gülhane Seririyat Hastanesinde röntgen şua şefliği yapmıştır. Ayrıca Selanik, Manastır ve Edirne'de röntgen şua merkezleri de kurmuştur. Genel savaş başında binbaşılık ile Edirne Merkez Askeri Hastanesi Başdoktorluğu'na tayin olunmuş ve mütareke başlarında emekliye

Dr. Rıfat Osman Bey'in Lahti'nin yanlarında bulunan Cennet Meyvelerinden incir ve nar motifleri.

ayrılmıştır. Bir ara Kız Öğretmen Okulu doktorluğu ile Hıfzısıhha dersi öğretmenliğinde de bulunmuştur. Son olarak Edirne Hastanesi röntgen mütehassıslığında bulunan Rıfat Osman Bey 10 Mayıs 1933' de vefat etmiştir. Kabri, kendisinin sağlığında beğenerek seçtiği, bugünkü Süleyman Demirel Fen Lisesi'nin tam karşısında bulunan hazire içindedir. Kabre ait mermer lahit son derece sanatlı olup, kabrin cennet bahçelerinden bir bahçe olmasını resmeder bir halde Kur'an'da geçen cennet meyveleri ile bezelidir.

R.Osman Bey'in "*Edirne Rehnüması*" adlı bir eseri, İstanbul Dergilerinde basılmış

Dr. Rıfat Omsman Bey'in Lahti.

çok sayıda makalesi ile Edirne Tarihi ve Edirne Sarayları adlı iki tane basılmamış eseri vardır.

Hacı Ahmet İzzet Paşa

Erzincanlı Hacı Haşim Osman Paşa'nın oğlu olan Ahmet İzzet Paşa, babasının Girit Valiliği sırasında bu adada dünyaya gelmiştir. (1800) Babasının Girit'te öldürülmesi üzerine İstanbul'a gelmişler ve burada dört yıl kaldıktan sonra Erzincan'a gönderilmiş ve askerlik mesleğinde binbaşılığa kadar yükselmiştir. 1836 da Miralaylığa getirilmiş, iki yıl sonra Çıldır Kaymakamı olmuş ve 1848 yılında Şam Valiliğine atanmıştır. Valilik vazifesini Cidde, Kürdistan, Trablusgarp, Erzurum, Sivas, Hicaz, Hüdavendigâr ve Edirne'de sürdürmüş daha sonra İstanbul'da vazifelendirilmiştir. 1884 yılında yeniden Edirne valisi olan Ahmet İzzet Paşa bu vazifesini on seneye yakın sürdürdükten sonra Edirne'de vefat ederek buraya defnedilmiştir.

Çok çalışkan bir insan olan Paşa, Edirne'deki ilk valilik döneminde Edirne-İstanbul

Hacı Ahmet İzzet Paşa'nın Üç Şerefeli Camii arkasındaki türbesi.

Şimendifer hattının tamamlanmasını sağlamış, 1872 yılında şimendiferin açılışına tren ile İstanbul'dan bütün vükelâ gelerek büyük bir merasim düzenlenmiştir. İzzet Paşa bu tarih düşürerek şöyle aktarmıştır.

Kaydeyledim Edirne'de tarihin İzzeta

Geldi şimendüfer açılıp rah-ı Rumeli = (1288-1872)

Hacı İzzet Paşa Edirne'deki ilk valilik yıllarında, Edirne Sarayını tamir ettirmiş, çok güzel bir hâle getirmişti. Fakat 1877-78 Osmanlı-Rus savaşında cephaneliğin Rusların eline geçmemesi için saray ateşe verilmiş ve güzelim yapılar yanmış, harap bir hâle gelmişti. Paşa, ikinci Edirne valiliği sırasında, sarayı yeniden onartmak istemiş, tamir projeleri hazırlatmış fakat tamir yapılamamıştır. Ondan sonra gelen valiler ise sarayı yıktırarak enkazını başka inşaatlarda kullanmışlardır.

İzzet Paşa Edirne'deki ikinci valiliği sırasında tarihi Hadriyan kulesini Memleket Saati adı ile onartarak kullanıma açmış, şehri birçok mektep, medrese, cami ve tekke ile donatmıştır.

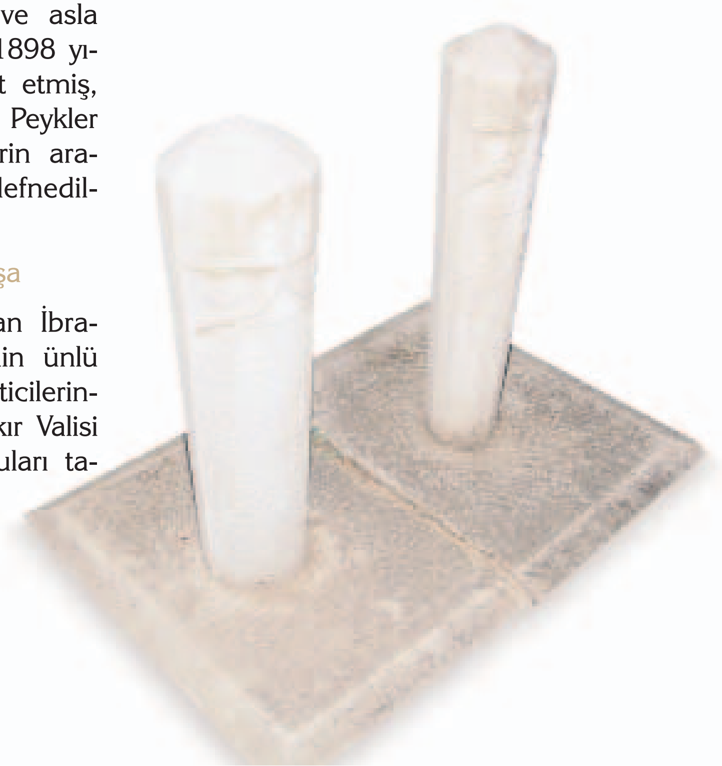
İzzet Paşa'nın Hürrem adında bir tek oğlu vardır. Bu kişi daha sonraki yıllarda paşalığa kadar yükselmiş ve babası İzzet Paşa hayatta iken vefat etmiştir. Bir süre sonra annesinin de ölmesi ile İzzet Paşa yalnız kalmış ve bir daha evlenmemiştir.

Bu hayır sahibi paşamızın vazife yaptığı yerlerde birçok hayır eseri vardır. Erzincan'da oğlu adına yaptırdığı iki minareli cami, Harput ve Sivas'ta inşa ettirdiği camiler, Mekke'deki hayratları, Edirne'de Sultan Selim Kütüphanesi'ne bağışladığı eserler bunlardan bazılarıdır. Devlete elinden geldiğince yardım etmeye çalışan paşamız, 93 Harbinde hükümete 10.000 Lira bağışta bulunmuştur.

Hacı İzzet Paşa, çok okuyan, şair, nükteli konuşan bir kişiydi. Yaşının 90'ı geçtiği dönemlerde bile aklında hiçbir noksanlık olmayıp, unutkanlıktan eser yoktu. Gözleri çok iyi görüyordu ve asla gözlük kullanmadı. 1898 yılında Edirne'de vefat etmiş, Üç Şerefeli Cami ve Peykler ile Saatli Medreselerin arasındaki türbesine defnedilmiştir.

Melek İbrahim Paşa

Aslen Divrik'li olan İbrahim Paşa, döneminin ünlü kumandan ve yöneticilerinden biriydi. Diyarbakır Valisi iken, Avusturya orduları tarafından muhasara edilen Budin'e yardıma memur edilmiş ve 1684 yılında orduları ile buraya geçmişti. Kaleye girdikten sonra kale 200 bin kişilik dev bir Avusturya ordusu tarafından yeniden kuşatılmış, Melek İbrahim Paşa, bu ağır kuşatmaya aylarca dayanmış ve sonunda düşmanı püskürtmeye muvaffak olmuştur. Bu başarıları sonrasında devrin Padişahı 4.Mehmet tarafından da taltif edilen İbrahim Paşa, Avusturya üzerine yürüyen orduların kumandanlığına getirilmiştir. İbrahim Paşa, Osmanlı'nın Avusturya ile gereksiz yere savaşmaması

için Avusturya ordu kumandanları ile mektuplaşmakta diyalog ile meseleleri halletmeye çalışmakta iken bu mektuplaşmalar yanlış anlaşılmış ve dönemin yargı kurumları tarafından cezalandırılmasına karar verilmiştir. Bugün kabri, Devlet Hastanesi yanındaki Sarıca Paşa Cami haziresinde, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın yanındadır.

Merzifonlu Kara Mustafa Paşa

1635'de Merzifon'da doğan Küçük Mustafa, babasının 4.Murat dönemindeki Bağdat seferinde şehit olması üzerine Köprülü Mehmet Paşa'nın himayesine girmiş, iyi bir tahsil görerek, Köprülünün Sadrazamlığı döneminde de kaymakamlığa getirilmiştir. Köprülü Fazıl Ahmet Paşa'nın 1674 yılında vefatı üzerine Merzifonlu, Osmanlı Devleti'nin Sadrazamlık makamına getirilmiştir.

O dönemde Osmanlı'ya bağlı bazı Macar toplulukların Avusturya'ya isyan etmeleri üzerine onlara yardım etmek için Avusturya üzerine sefer düzenleyen Merzifonlu Viyana Kalesi'ni kuşatmıştır. Fakat yapılan bazı yanlışlıklar sonrasında kale birtürlü alınamamış ve Avrupa'dan gelen yardımlar karşısında da bozguna uğranmıştır. Çok cesur bir paşa olan Merzifonlu savaş meydanında çarpışarak ölmek istediyse de yanındakilerin ısrarı üzerine çekilmek zorunda kalmış ve seferin yenilgisine sebep olmakdan dolayı cezalandırılmıştır.

Bugün Merzifonlu Kara Mustafa Paşa da sarıca Paşa Cami Haziresinde Melek İbrahim Paşa ile birlikte yatmaktadır.

Ressam Hasan Rıza

İstanbul doğumlu olup Bahriye Mektebinde okumuştur. 1877-78 Osmanlı-Rus savaşında savaş muhabiri olarak resim çizen bir yabancı ressama refakat görevi verilmiş, resim konusunda hiçbir eğitim almadığı halde görevi sırasında çizdiği fotoğraflarla yanındaki ressamı hayretler içerisinde bırakmıştır. Bu ressamın teşvikleri

Ressam Hasan Rıza Bey'in "Fatih'in İstanbula Girişi" tablosu

ile İtalya'ya geçerek Napoli ve Flaransa atölyelerinde resim tahsili ile uğraşmıştır. Mısır, İstanbul seyahatleri sonrasında geldiği Edirne'de uzun yıllar Sanatlar Mektebi Müdürlüğünde bulunmuş, Lise ve Askeri İdadi Mekteplerinde resim öğretmenliği yapmıştır.

Balkan Harbi'nde, Bulgarların Edirne'yi işgal ettikleri 26 Mart 1913 günü halkın çoğu gibi o da şehri terk etmiş fakat aklı resimlerinde kaldığı için o gece gizlice Karaağaç'ta bulunan evine giderek resimlerinin bir kısmını kurtarmak istemiştir. Fakat bu sırada onu fark eden Bulgar askerlerince tutuklanarak İstasyon arkasındaki değirmene götürülmüş ve orada süngü darbeleri ile şehit edilmiştir.

Hasan Rıza Bey'in kabri, Karaağaç yolu üzerinde, Lozan Caddesinin sağında bulunan Jandarma Şehitliği'nin içindedir.

Resim yanında çok güzel sülüs yazılarında bulunan ünlü sanatkârın evi de yağmalanmış, kıymetli eserleri Bulgaristan'a kaçırılmıştır. Ressam Hasan Rıza Bey'in topluma mâl olmuş eserleri arasında İstanbul'un fethinin tasfir edildiği iki tablo meşhurdur. Bunlar; Fatih'in atını denize sürmesi ile Edirnekapı'dan İstanbul'a girişinin tasfir edildiği sahnelerdir. Hatta ressamımız bu ikinci tabloda Fatih'in, (tabloya bakan kişiye göre) sağ tarafına çizdiği Osmanlı askerinin yüzü olarak kendisini çizmiş ve resme ayrı bir detay katmıştır.

Dilaver Bey

Filibe Nazırı Cezzar Hacı Hüseyin Ağanın soyundan olup 1865 yılında doğmuş, hususi hocalardan aldığı eğitimler sonrasında Belediye üyelikleri ve iki kez de Belediye Reisliği yapmıştır. Bugün hâlâ kullanılan Belediye binasını inşa ettiren Dilaver Bey, ayrıca Edirne'ye yeni yollar yaptırmış ve Kaleiçi'nin yangından sonraki harap halini düzelterek yeniden imarını sağlamıştır.

Edirne'nin Balkan Harbi'nde Bulgarlar tarafından işgal edilmesi üzerine iki kez saldırıya uğramış, bu çileli dönemde büyük sıkıntılar görmüş ve ileride ölümüne sebep olacak hastalığa da bu dönemde yakalanmıştır.

Dilaver Bey

1.Dünya Savaşı sonrasında Mütarekelerin devam ettiği , 15 Nisan 1919 tarihinde hastalığının ağırlaşması üzerine Dilaver Bey hayata gözlerini yummuştur. Kendisini çok seven Edirneliler tarafından büyük bir merasim tertip edilmiş ve nâşı Zindan Altındaki aile mezarlığına defnedilmiştir. İleriki yıllarda bu mezarlığın kaldırılması üzerine Dilaver Bey'in nâşı Selimiye Cami'nin kıbleye bakan duvarı önündeki bahçeye defnedilmiştir.

EVLİYALAR HALKASINDAN HASAN SEZAİ HZ

İslam alimlerinden ve Evliyanın büyüklerinden olan Hasan Sezai Hazretleri gayetkibar, asalet ve heybet sahibi, iyi ahlaklı, çok zeki bir zattır. Miladi 1669 senesinde şimdi Yunanistan sınırları içinde kalan Gördes'te dünyaya gelmiştir. 1689 senesinde Venediklilerin Mora'yı istila etmeleri Üzerine önce İstanbul'da, sonra da Edirne'de talebe olmuştur. Daha sonraları Mısır'a giderek Gülşeni Dergahı'nda vazife yapmış, oradan icazet almıştır. Hasan Sezai Efendi, alimliğinin ve evliyalığının yanında çok kuvvetli şiir söyleme kabiliyetine de sahipti. Hatta ona "Osmanlıların Hafız-ı Şirazisi" ünvanı verilmiştir. Affı, merhameti çok olan Hasan Sezai hazretleri bıkmadan, usanmadan emr-i bi'l Ma'ruf yapıyor, yani dinin emirlerini bildiriyor, insanların ebedi saadete kavuşmaları için çırpınıyordu. Gayreti ve ihlası sayesinde binlerce talebesi olmuştur. Hasan Sezai Hazretleri her zaman mazlumun yanında olup, zalimin karşısında durmayı görev olarak telakki etmiş büyük bir zattır.

CEPHEDEKİ EVLİYA

Kıbrıs'ın manevı fatihleri, o gün askerlerimizle yanyana düşmana karşı savaştılar. Kıbrıs'ın kuzey sahillerini bir gergef gibi çevreleyen, Girne kumsallarından başlayan bir ateş fırtınası, adanın içlerine doğru yayılmakta idi. Çıkarma başlayalı tam 24 saat olmuş, 21 Temmuz günü güneş Kıbrıs'ın üzerine bir başka doğmuştu. Gece boyu süren şiddetli çarpışmalar gündüz biraz azalmış, zırhlı ve mekanize birlikler çelik uçlu bir mızrak gibi ileri atılıp Lefkoşe'ye doğru ilerlerken, piyade birlikleri hala kör bir inatla dayanmakta olan Beşparmak Dağlarındaki Rum mevzilerini temizlemekle meşgul idi. Mevzilendiği yerden elli metre kadar karşıda bulunan ağır makineli tüfek yuvasını gözetleyen Konyalı Hasan Çavuş ve mangası da bu birliklerden... Önlerinde bulunan düzlüğe tamamen hakim durumda olan makineli tüfek yuvası buradan kuş uçurtmuyor, en ufak bir kıpırdanış Rumların koca bir şerit bitirmesine yetiyordu. Mevzilendikleri yerden, yuvaya kadar olan düzlük tamamen boş olduğu için, değil bir mangayı, koca bir bölüğü harcamadan oraya ulaşmak mümkün değil idi. Epeydir suskun olan telsizde bir cızırtı... Açıp dinliyor Çavuş, konuşan bölük komutanıdır;

"*Yarım saat içinde ilk hedefleri temizleyeceğiz. Siz cepheden saldıracaksınız. Yuvanın sağ tarafından gelecek bir mangada sizi destekleyecek. Haydi Allah yardımcınız olsun! Amin*" diyor sadece Hasan çavuş.

"*Hazır olun!*" diye sesleniyor adamlarına, sonra soğukkanlı olmaya çalışarak, takımına taktik veren antrenör gibi anlatıyor; "*Makineli tüfek burada kalacak ve gerekirse ateş edip yuvaya göz açtırmayacak. Saat tutuyorum, tam beş dakika sonra sis bombalarını atacağız. Bundan bir dakika sonra da saldırıya geçeceğiz. Haydi helalleşelim!*" bütün manga sanki : bir daha birbirini göremeyecekmiş gibi bir iki dakika içinde helalleşiyor... Gözlerde ıslaklık; ama yüreklerde tunç gibi bir kararlılık var. Tüfeklerin namlu ucundan fırlayan sis bombaları birbiri ardında makineli tüfek yuvasının önüne düşüp duman fışkırtmaya başlıyor. Bir dakikada yuvanın bulunduğu tümsek gözlerden kayboluyor. Sürenin sonunda, Hasan Çavuş;

"*Haydi arkadaşlar, hücum!*" diye haykırıyor. İki kola ayrılan manga sislere doğru atılırken, sağ taraftan öbür manganın da harekete geçtiği görülüyor. Mangasının en önünde koşanlardan biri olan Hasan Çavuş, birdenbire kendisini yuvanın önünde

koca makineli tüfekle karşı karşıya buluyor. Kendisini derhal yere atması gerekirken, yapmıyor. Bir iki saniye, büyülenmiş gibi öylece duruyor. Birden birisi atlıyor üzerine. Koca Hasan Çavuş'un dev gibi gövdesini yere yıkıp altına alıyor. Aynı anda makineli tüfeğin kahredici tarrakası... Ardından bir el bombasının soğuk patlaması ve G-3 tüfeklerinin yaylım ateşleri duyuluyor. Hasan Çavuş ayağa kalktığında Rum makineli tüfek yuvası yoktur artık. Birbirlerine karışmış şehitler arasında Rum askerlerinin cesetleri yatmaktadır. Hasan Çavuş kendisini mutlak bir ölümden kurtaran askere anlatılmaz hislerle bakıyor. Önce ne diyeceğini bilmiyor. Neden sonra elini uzatıyor;

- Sağol arkadaş, hayatımı kurtardın, diyor. Karşılıklı bakışlarda donan bir anlık sessizlik.

- Benim adım Hasan, ya senin ki?

- Hasan Sezai..." diye cevap alıyor asker, üçüncü bölüktenim. Hasan Çavuş sevgi ile askerin gözlerine bakıyor. Bu gözlerde insanı şaşırtan bir şey var. Sanki yüzyılların ötesinden bakıyor. Hasan Çavuş;

- Ben de ikinci bölükten diyor. Ben Konyalıyım, Konya'nın içinden. Sen nerelisin arkadaş?

Hasan Sezai:

Edirneliyim, ben de Edirne'nin içindenim...

Birlikler ikinci hedef için toplanmaya başlarken aceleyle birbirlerinin adreslerini alıyor ve sonra hasretle kucaklaşıp ayrılıyorlar.

Kıbrıs'ta silahlar susunca ilk değiştirme birlikleri ana yurda dönmeye başlıyor... Bunların içinde Hasan Çavuş'un bölüğü de vardır. Akdeniz'i neşeyle geçerler. Mersin'e çıktıkları zaman bütün millet onları bağrına basar...

Hasan Çavuş' un tezkeresine zaten az bir zaman kalmıştır.

Birçok acı ve tatlı hatırayı geride bırakarak asker ocağından ayrılır. Mersin'den Konya'ya gelirken, zihninde hep Beşparmak Dağları vardır. Kendisini ölümden kurtaran Hasan Sezai'nin yüzü hep gözlerinin önüne gelmektedir. Hasan Çavuş,

çoktan kararını vermiştir. Şöyle bir yerleşir yerleşmez yola çıkacak, Edirne'ye onu görmeye gidecektir.

Edirne sokaklarında babaoğul iki kişi, adres sora sora dolaşırlar. Epeyce arayıp sorduktan sonra verilen adresi bulurlar. Son yürüdükleri sokak onları bir türbenin önüne çıkarır. Verilen numaraya göre, aradıkları yer bir türbedir.

Bakarlar ki yarı harap bir türbe; pencerelerinin camları kırık, uydurma perdeleri kirli ve yırtık bir şekilde sallanıyor. Pencereden bakılınca, yeşil örtü örtülmüş bir sanduka görülür. Türbenin içi de dışı gibi bakımsız, adeta terk edilmiş gibi garip. İçleri sızlamakla birlikte bir fatiha okuyup ayrılırlar. Bir de karşıdaki tek eve sorarlar. Evin kapısını on yaşlarında bir çocuk açar. Çocuğa, Hasan Sezai Bey'in evini sorarlar. Çocuk düşünür, çıkaramaz. "Dede!" diye bağırır, "*Hasan Sezai ağabeyin evini biliyor musun?*"

Yaşlı adam kapıya gelince dışarıdaki adamlara tuhaf tuhaf bakar:

Buralarda benim bildiğim bir tek Hasan Sezai vardır, diyerek karşıdaki türbeyi işaret eder; "*O da şurada yatıyor!...*" Baba ve oğlunun yüzlerinde derin bir şaşkınlık. Neden sonra oğul bir şeyler anlamaya başlar. Kafasında bir

şimşek çakar. Karanlıkları ışığa boğan bir şimşek. Çılgınlar gibi koşar ve kendisini türbenin kapısında yere atar. Gözleri kan çanağına dönmüş bir halde kapının eşiğini öper öper öper... Bir hafta içinde Hasan Sezai Türbesi tanınmayacak şekilde değişmiştir. çünkü tamir edilmiş, boyanmış ve pencerelerindeki yeşil saten perdelerle bir gelin gibi süslenmiştir.

ALLAH DOSTUNU ÜZMENİN CEZASI

Allah dostlarından olan Hasan Sezai Hazretleri'nin yaşadığı zamanlarda, Edirne'de kötü yola düşmüş bir kadın vardı. Bir zaman bu kadın halis bir tövbe edip, eski halinden vazgeçer. Salih ameller işlemeye başlar. Fakat, bazı kimseler tarafından tedirgin edilir, rahat bırakılmaz. Bu kadın, Hasan Sezai Hazretlerine gelerek yardım ister. O da dergahta kadınlara mahsus kısımda kalabileceğini söyler. Kadın da orada kalıp, ibadeti ile meşgul olmaya başlar. Bu arada boş durmayan fitneciler, Hasan Sezai Hazretleri'ne çirkin iftiralar atmaya başlarlar. Daha da ileri giderek, bir gece dergahın kapısına bir geyik boynuzu asarlar. O ise bu hallere sabreder kimseye bir şey demez. Geyik boynuzunu dergahın içine aldırır. Edirne vilayeti günlerce bu dedikodularla çalkanır. Hasan Sezai Hazretleri yine de sabreder ve hiç ses çıkartmaz. Bu dedikoduların yayılmasından az zaman sonra, Edirne'de müthiş bir uyuz hastalığı peydah olur. Hasan Sezai Hazretleri hakkında her kim iftira ve dedikodu etmiş, her kim bu dedikoduları dinleyip kabul etmiş ise bu hastalığa yakalanır. Diğer insanlara ise hiç bir şey olmaz. Hastalığa yakalananların bütün vücutları yara bere içinde kalır. Hiç biri derdine çare bulamaz olur.

300 yıldır dergahta muhafaza edilen meşhur geyik boynuzundan kalan son parça.

Affı ve merhameti pek çok olan Hasan Sezai Hazretleri, onların bu hastalık sebebiyle şiddetli acı ve sıkıntı çekmelerine dayanamaz. Mübarek kalbi tahammül edemeyip bir gece iki talebesini kahvehanelerden birine gönderir. Talebeleri, uyuzlu kimselere yaklaşarak; "Sizin derdinizin ilacı Hasan Sezai Hazretlerindedir" deyip oradan ayrılırlar. Acılarına daha fazla dayanamayan dedikoducular, ertesi gün büyük bir pişmanlık içinde tevbe ederler. Dertlerinden de kurtulabilmek için Hasan Sezai Hazretleri'nin dergahının önünde büyük kuyruklar oluştururlar. Kalabalık halk kitlesinin, ilaç bitecek diye tedirgin bir halde beklediğini gören Hasan Sezai Hazretleri;
- Merak etmeyin, Cenab-ı Hak Rahimdir, Kerimdir. O, Rezzak ismiyle rızkı hepinize şifa verecektir. Hepiniz şifa bulacaksınız, diyerek hem insanlara telkinde bulunur, hem de isanların yaralarını iyileştirirken, ruhlarını da iyileştirmek için elinden geldiğince yardım etmeye çalışır.

Daha sonra dertlerine deva bulan insanlar, Hasan Sezai Hazretleri'ne talebe olurlar. Talebe oldukları dergahlarını daha çok zenginleştirmek için aralarında himmet ederek topladıkları parayla dergahın kapısına bir çeşme yaparlar.

HASAN SEZAİ HAZRETLERİ MEDINE-I MUNEVVERRE KAPISINDA

Hasan Sezai Hazretleri, bir ara İstanbul'a gider. Daha önce Edirne'de iken ismi her tarafa yayılmış olduğundan İstanbul'a gelince birçok kimse onu görmek arzusu ile bulunduğu yere akın eder. Hasan Sezai Hazretlerinin de çok tevazukar bir insan olması ve şa'şalı görünüşten kaçınması, sohbetine gelmiş kişilerden bazılarının kalbinde, Hasan Sezai'yi tahmin ettikleri gibi bulamama düşüncesi hasıl olur. Kalbinde böyle bir düşünce zuhur etmiş olan kişilerin hepsi rüyalarında, Resulullah Efendimizi ziyaret için Medine-i Münevvere'ye gittiklerini, fakat kapıda Hasan Sezai Hazretleri'nin bulunduğunu ve huzur-ı saadete girebilmek için onun yardımı gerektiğini görürler. Ertesi gün rüyalarını birbirlerine anlattıklarında, hepsinin bu rüyayı gördüğü

anlaşılır. Böylece Hasan Sezai Hazretleri'nin Resulullah Efendimizin varisi olan büyük alimlerden olduğunu yakinen anlarlar.

Jandarma Şehitliği ve Anıtı

Edirne Karağaç yolu üzerinde, Lozan Caddesinin sağında kalan bu anıtın diğer bir adı da "Söğütlük 26 Mart 1913 Şehitliği" dir. Bu isimle adlandırılmasının sebebi, bu tarihte burada acı bir hadisenin meydana gelmiş olmasıdır. Edirnelilerin kara gün dedikleri bu işgal gününde, güzelim Edirne şehri düşman çizmeleriyle çiğnenmek üzeredir. Çaresizlik içinde beyaz bayrak çekilerek düşmana teslim olunmuştur. Fakat tam bu anıtın civarında bulunan 9 jandarma, komutanlarından böyle bir emir almadıkları için teslim olmaz ve kanlarının son damlasına kadar çarpışırlar ve burada şehit olurlar.

Edirne'nin geri alınmasından sonra Edirne valisi olan Hacı Adil Bey, bu hâdiseyi duyar ve kahramanlarımız adına bir anıtın yapılmasına öncülük eder. 1915 yılında, Evkaf-ı Hümayun Nezareti tarafından yaptırılan anıtın projesi Mimar Talat Bey ile bir Fransız mühendise aittir.

Bu şehitlikte ayrıca, Bulgar askerlerinin Karaağaç'ı işgal sırasında öldürdükleri, Ressam Rıza Bey'in "İntikam Taşı" olarak adlandırılan mezarı da bulunmaktadır. (Ressam Rıza Bey hakkında detaylı bilgi için Mezar ve Türbeler Bölümünde Ressam Rıza Bey başlıklı yazıya bakılabilir.)

Balkan Savaşı Şehitliği

Edirne civarında bulunan birçok şehitlikten biri de Sarayiçi Balkan Savaşı Şehitliği'dir. Bulgar askerleri 26 Mart 1913 tarihinde Edirne'ye girmeleri üzerine, teslim olan askerlerimizi bu anıtın bulunduğu mevkide kurdukları tutsak kampına kapatmışlardır. Bu kampa topladıkları 20 bin civarındaki askerimizden büyük bir çoğunluğu açlık, soğuk ve salgın hastalıklardan can vermişlerdir.

Bu acı günlerin şahidi olan Edirneli Hafız Rakım Ertür, gördüklerini şöyle aktarmaktadır:

"Tutsak Türk esirleri Bulgaristan'ın içlerine nakledilmek üzere Tunca Nehri üzerindeki Sarayiçi'nde toplanmışlardı. On binlerce kişinin bataklık olan bu adada, bir ay süre ile aç ve çıplak halde kalması, bir çoğunun ölmesine sebep olmuştur. Bu yüzden buradaki erler ilk günlerde ağaç kabuklarını kemirerek açlıklarını gidermeye çalışmışlardı. Kolera, dizanteri vb. bulaşıcı hastalıklara karşı başlangıçta hiçbir önlem alınmadığından, her gün yüzlercesi kıvranarak ölmekte ve cesetleri günlerce açıkta kalmaktadır."

Tavuk ormanında aç bırakılarak ölüme terkedilen askerlerimiz ve kabukları yenmiş ağaçlardan acı bir manzara.

Tunca nehri kıyısında hazırlanan bu şehitlik, vatan savunmasında acımasızca bir muamele ile karşı karşıya kalarak şehit olan bu askerlerimizin anısını canlı tutmaktadır. Şehitliğin ön kısmına ise 1939 yılında Muhafaza-i Mekabir-i İslamiye Cemiyeti tarafından Meçhul Asker anıtı yapılmıştır.

Bulgarların Balkan Mezaliminden iki kare.

11. BÖLÜM

MÜZELER

Arkeoloji ve Etnoğrafya Müzesi

1971 yılında açılan ve Selimiye Camii karşısında bulunan müze kendi içinde Arkeoloji ve Etnoğrafya olmak üzere iki bölüme ayrılmaktadır.

Etnoğrafya Bölümü:

Halı ve Kilim Galerisi ile başlayan bölüm Edirnekâri Yüklük ve panolar ile devam eder. Camekan ile çevrili bölümlerde, Edirne'ye has süslemeleriyle bir Sünnet Yatağı ve Gelin Odası bulunmaktadır. Geleneksel Türk evi köşeleri mankenler ile canlandırılmış olup başlıcaları; hamam köşesi, Edirne Oturma Odası köşesi, köy mutfağı köşesidir. İlerleyen bölümlerde; Edirne Evleri keten sıvalarından örnekler, çeşitli işleme ve kıyafetler ile takılar, oyalar, mis sabunları ve şahısların hediye ettikleri eserlere ait özel vitrinler yer almaktadır. İkinci salonda çeşitli el sanatları ve tezgahlar, Edirne'ye özgü at arabası ile tarım aletleri bulunmaktadır.

Etnoğrafya bölümünden kareler.

Arkeoloji Bölümü:

Giriş vitrinlerinde Paleontolojik Döneme ait fosiller sergilenmektedir. Bu bölümde Edirne ve yakın çevresinde bulunan 3. zaman sonuna ait fil, gergedan ve at türünden hayvanların defans, diş çene kemiği ve omurlarına ait parçalar bulunmaktadır. Ayrıca yine burada, günümüzden 30 milyon yıl önce Miyosen Döneme ait balık fosilleri ile, diğer deniz hayvanları ve bitki fosilleri yer almaktadır.

Arkeolojik buluntuların en eskisi; Enez - Hocaçeşme Höyüğünde bulunan orta Neolitik - İlk Kalkolitik Döneme ait (günümüzden 7300 - 7400 yıl önce) taş, kemik ve pişmiş toprak buluntularıdır.

Edirne civarından çıkarılan gümüş sikkeler.

Müzenin bahçesinde sergilenen Hacılar Dolmeni eserleri, Lalapaşa, Arpalık Dolmeni ve Taşlıcabayır Tümülüsü kurtarma kazılarında bulunan törensel kaplar; M.Ö. 1400 - 800 yılları arası son Tunç - Demir Çağı başlarına ait kültürün belgeleri olarak sergilenmektedir. Seksiyondaki eserlerin pek çoğu 1971 - 72 yıllarından beri devam eden Enez Kazısı buluntularıdır.

Ayrıca Klasik - Helenistik - Roma ve Bizans Dönemine ait, taş, bronz, pişmiş toprak ve cam eserler sergilenmektedir. Enez Nekropolü'nde bulunan güzellik ve aşk tanrıçası Afrodit'e ait pişmiş toprak Kült heykelcikleri ilginçtir.

Mermer heykeller ve steller arasında bölgenin yerli halkı olan Traklar'a ait Trak Süvarisi tasvirli mezar stelleri yöresel eserlerdendir.

Kapıkule Gümrük Kapısı'ndan kaçırılırken yakalanan eserlerin çokluğu Müzenin özelliğidir. Takılar, pişmiş toprak ve cam eserler yanı sıra heykel ve steller yanında binlerce sikke, dönemlerine ait vitrinlerde sergilenmektedir.

Osmanlı ve Bizans Dönemine ait altın defineler ise Müzenin etnoğrafya salonunda, bulundukları kapları ile birlikte görülmektedir.

Bahçede, girişte Roma dönemine ait lahitler, dolmen ve menhirler, hemen arkasında Osmanlı dönemine ait çeşitli mezar taşları sergilenmektedir. Özellikle Vakay-ı Hayriye sırasında kırıldığı için İstanbul'da pek rastlanmayan Yeniçeri mezar taşları dikkat çekicidir.

Balkan Savaşı'nda kullanılan yemek arabaları.

Aylarca kuşatma altında kalan askerlerimizin yemek zorunda kaldıkları süpürge tohumundan mamül ekmek.

Bahçenin sağ tarafında, ortada M.S. 1 yüzyıla ait Eroslu mermer sunak, bahçe duvarı boyunda Helenistik - Roma - Bizans dönemlerine ait sütun başlıkları, heykeller ve Osmanlı dönemine ait su kültürü ile ilgili Edirne'nin balıklı havuzları ve kuşluklar sergilenmektedir.

Türk İslam Eserleri Müzesi

Bu müze, 1925 yılında Atatürk'ün emri ile Selimiye Camisi'nin avlusundaki Selimiye Medresesinde açılan Edirne'nin ilk Müzesidir. Klasik Osmanlı Medrese planında olan yapı, bir avlu ve onun etrafında bulunan revaklı odalardan oluşmaktadır. Müzede binaya göre dekore edilerek her odaya bir bölüm açılmıştır.

- Sergiye açık ilk oda Kırkpınar Güreşlerinin ünlü pehlivanlarının resimleri ile süslüdür. Ayrıca kıspet giymiş bir güreşçi ile ağa mankenleri bulunmaktadır.

- Tekke eşyalarının bulunduğu diğer odada; 2.Bayezid Külliyesi'ne ait çok değerli kapılar, el yazması Kur'anlar, tespih, alem, teber,cepkenler,Rufai gereçleri, başlık ve asalar ile mumlar bulunmaktadır.

- Prof. Özden Vural'ın çorap koleksiyonu odası.

- İşleme ve levha odasında çeşitli yazılı işlemeler ve levhalar.

- Osmanlı silahları odasında Yeniçeri Mankenler ve silahları.

- Balkan Harbi odasında kanlı sancak ve fotoğraflar.

- Çini ve seramik odasında 15.yy Şahmelek Camii ve Kütahya çinileri.

- Sarayiçi Odasında Edirne Sarayının 1973 yılında yapılan kazıda çıkan duvar çinilerinden örnekler.

- Cam ve mutfak eşyaları Odası.

- Ölçü aletleri Odası.

- Ağaç İşleri Odasında çeşitli ahşap eserler.

- Selimiye Camii restoresinden çıkan barok süslemeler.

- Türk İslam Eserleri Müzesinin revaklı koridoru ise tarihi birçok kitabe ile süslüdür. (2.Abdülhamid'in Edirne'deki birçok binaya gerçekleştirdiği tamir kitabeleri, aynı döneme ait Osmanlı armalı mermer kitabe ve bu armanın Yunan işgalinde kazınarak tahrip edilmiş hali, Rufai ve Celveti Tekkeleri Kitabeleri vb. daha birçok kitabe görülebilmektedir.)

Edirne işgali sonrası Bulgarlar tarafından üzeri kazınarak haç işlenen Osmanlı arması.

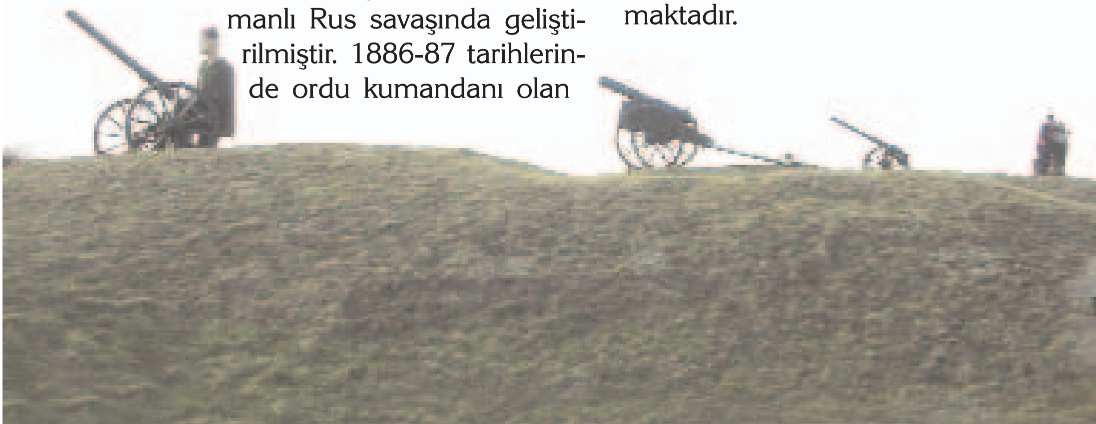
Balkan Savaşı Müzesi

Edirne'nin en çok ziyaret edilen Müzelerinden olan Balkan Savaşı Müzesi, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde, Edirne'nin müdafaası amacıyla inşa edilmiş olan 30 tabyadan biri olan Kıyık Tabyası'dır. 1828-29 yıllarında Ruslar ile yapılan savaş sırasında topraktan inşa edilen bu tabya, 1877-78 Osmanlı Rus savaşında geliştirilmiştir. 1886-87 tarihlerinde ordu kumandanı olan Muhtar Paşa tarafından kullanılan tabyaya bir piyade ve bir topçu taburu yerleştirilmiştir.

1912 Balkan Savaşlarında Edirne Müdafaası sırasında bu tabyadan fazlasıyla istifade edilmiştir. Kıyık Tabya 136m. rakımda olup, duvarları taştan, kemerleri ise tuğladandır. Bu tuğlalar; Horasan tuğlası ve kireç tozundan oluşan bir madde ile tutturulmuşlardır.

Kıyık Tabya, Hıdırlık Tabyası ile birlikte Edirne Savunmasını gerçekleştiren Şükrü Paşa ve Kurmayları tarafından komuta kademe bölgesi olarak kullanılmışlardır.

Bir hayli ilginç olan ve bugün müze haline getirilen bu tabyada açık top mevzileri, hendekler, toplanma ve eğitim alanları, depolar, nizamiye bölümleri, bölük, tabur ve alay komuta binaları, cephanelikler, gözetleme menzilleri ve yatma yerleri bulunmaktadır.

Kıyık Tabya'nın Balkan Savaşı Müzesi haline getirilmesi çalışmalarına, Edirne Valiliğinin katkıları ile Türk Silahlı Kuvvetleri adına görevlendirilen 54.Mekanize Piyade Tugayı Komutanlığı'nca 2000 yılının Temmuz ayında başlanmıştır. 200 erbaş ve er 4 ay gibi kısa bir sürede tabyayı tarihi görünümüne kavuşturmayı başarmışlardır. Müzenin içerisine eski kullanımlarına uygun olarak plastik heykellerden canlandırmalar yapılmış, bu da gezen kişilerin hayal güçlerine

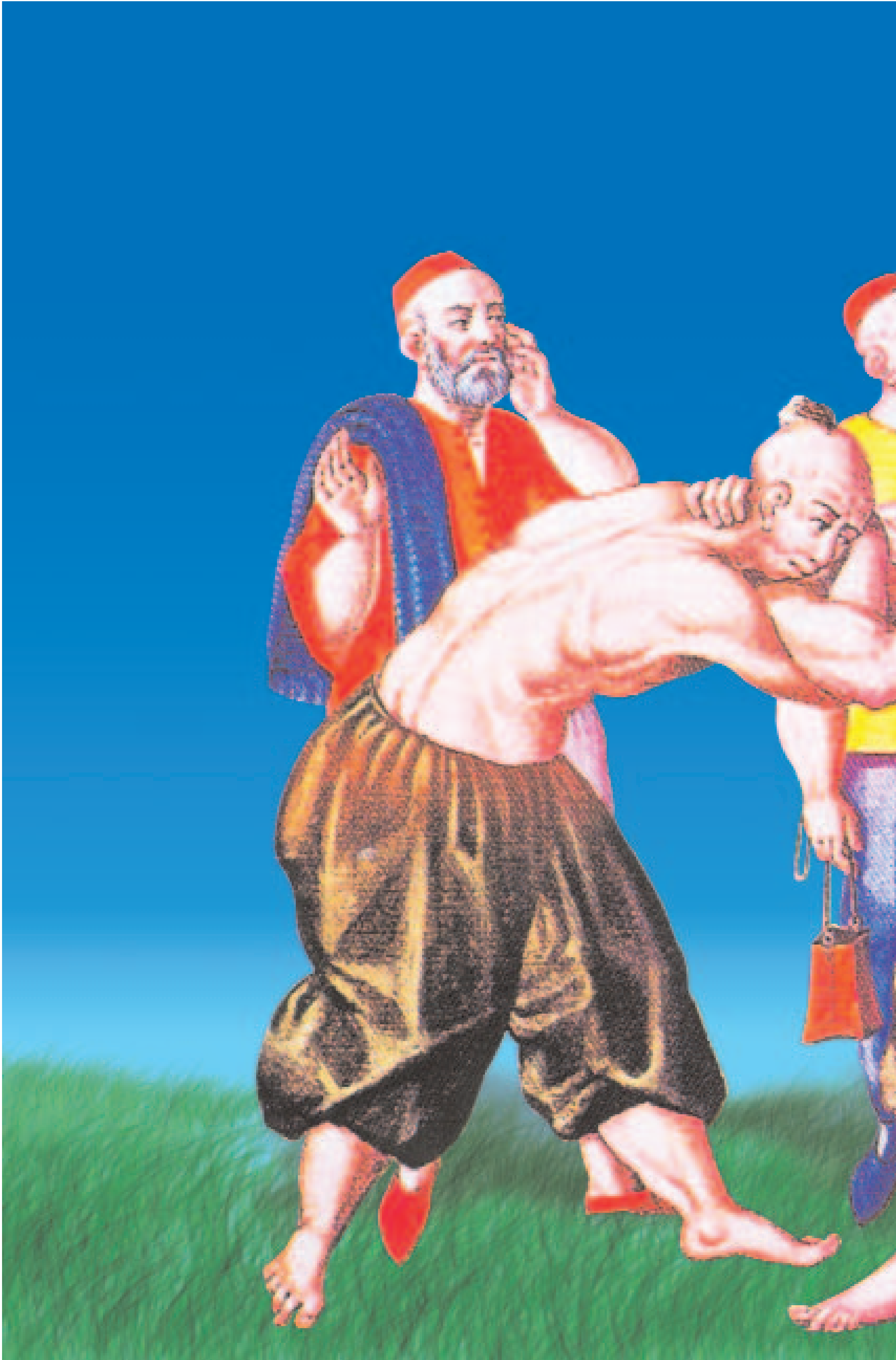

gerek kalmayacak şekilde ortamın yorumlanmasını sağlamıştır. Ayrıca her bölümde, insanın varlığını hisseden ve kendi kendine konuşmaya başlayarak ziyaretçileri bilgilendiren manyetik ses sistemleri bulunmaktadır. Kıyık Tabya içinde bizi o günlere götüren tarihi resimlerde muhtelif yerlerde ziyaretçilere sergilenmektedir. Bu son derece modern müze 28 Kasım 2000 tarihinde 5.Kolordu Komutanı Korgeneral Yıldırım Türker tarafından ziyarete açılmıştır.

Müzede bulunan şeyleri özetleyecek olursak; 14 bölüm ve 23 bonetten oluşan müzede; Edirne halkı tarafından Türk Silahlı Kuvvetlerine bağışlanan silah, belge ve mühimmatın sergilendiği 4 adet sergi vitrini, 2 adet top, 1 adet yemek arabası, 118 adet pano (harita, resim, bilgi notları) ile 28 adet konu mankeni bulunmaktadır.

12. BÖLÜM
EDİRNE'DEN ÇEŞİTLEMELER

MİMAR SİNAN

Yapı tarihimizin dev siması Mimar Sinan, dünyanın dört bir yanına dağılan muhteşem yapıları ile yüzyıllardır araştırmacıların dikkatini çekmekte, günümüzde de akademik çalışmalara konu olmaktadır. Yapılan her araştırma O'nun deha yönünü bir kez daha ortaya koymakta, inceleyenleri hayretlere düşürmektedir. Böyle büyük bir sanatkâr elbette ki dünya üzerinde birçok devlet yada millet tarafından sahiplenilmeye çalışılmıştır. Dönemindeki kaynakların yetersizliği, bir kısmının da yok edilmesi sonucunda bazı şeyler karanlıkta kalsa da son yapılan araştırmalar ışığında Sinan'ın hayatı büyük ölçüde aydı nlatılmıştır. Mimar Sinan ile ilgili en eski kaynak-

lar 16.yy da kaleme alınan bir takım yazmalardır. Bunlardan biri Risalet-ül Mimariye, Dayezade Mustafa Efendi'nin Selimiye adlı monografisi, Şair Eyyubi'nin Padişahnamesi, Mimar Sinan'ın hamamlarının tanıtıldığı adsız bir risale, Tuhfet-ül Mimarin ve en önemlisi de Mimar Sinan'ın çok samimi arkadaşı olan ve Sinan'ın ağzından yazdığı eserler ile tanınan Sai Mustafa Çelebi'nin Tezkiret-ül Bünyan ve Tezkiret-ül Ebniye adlı eserleridir.

Bu incelemelerden öğrenildiğine göre Mimar Sinan 16.yy başlarında devşirilmiştir. O'nun devşirme olduğunun öğrenilmesi üzerine farklı çevreler Sinan'ı, Bulgar, Sırp, Yunan hatta Avusturya kökenli kabul etmişlerdir. Fakat bir süre sonra Sinan'ın Anadolu'dan, Kayseri'nin Ağırnas Beldesinden devşirildiği ortaya çıkmıştır. Bu gelişme üzerine kendisinin Ermeni asıllı olduğu söylentileri ortaya atılmıştır. Mimar Sinan'ın Yavuz Sultan Selim döneminde devşirildiği göz önüne alınırsa, bu dönemde Ermeniler devşirme alınmadığı için bu

tezde geçersiz kalmaktadır. Yavuz'un fütühat hareketlerinin genişlemesi ve asker kaybının artması üzerine Osmanlı tarihinde ilk kez Anadolu'daki Türk kökenlilerden de devşirme alınmıştır. İşte Sinan'ın devşirilmesi bu döneme rastlamaktadır.

Art arda yapılan Çaldıran, Mercidabık ve Ridaniye Savaşları sebebiyle acemioğlanların yeniçeri ocağına, taşra hizmetindeki devşirme çocuklarında acemi ocağına geçişleri hızlanmıştır. Sinan'ın acemiliği tahminen 1521 yılına kadar sürmüştür. Çünkü bizler Mimar Sinan'ı bu yıldan itibaren artık Kanuni Sultan Süleyman'ın ordusunda bir yeniçeri olarak görmekteyiz. Bu tarihte Osmanlı Ordusu içinde Belgrat Kalesi'nin kuşatmasına katılacak, ardından sırası ile Rodas (1522), Mohaç (1526), Viyana (1529), Irakeyn (1534), Korfu ve Pulya (1537) ve Boğdan (1538) seferlerine iştirak edecektir. Rodos Seferinden sonra atlı sekbanbaşılığa atanmış, Mohaç sonrasında Yayabaşılığa getirilmiştir. Viyana Seferi sırasında ise Zemberekçibaşı olmuştur. Son olarak Irakeyn Seferi dönüşünde Hasekiliğe yükselmiştir.

Her sefer sonunda rütbesi daha da büyüyen Sinan, bu sırada farklı coğrafyaları da görüyor, buradaki yapıları inceleyerek ufkunu genişletme fırsatı buluyordu. 1520’li yıllarda Yavuz Sultan Selim Cami'nin inşaatında çalıştığı düşünülecek olursa, yeniçeriliğe daha yeni adım attığı bu dönemde bu inşaatı yürütmesi söz konusu olamayacaktır. Bu inşaatta Sinan'ın tahta işleri ile uğraştığı sanılmaktadır.

Mimar Sinan'ın kesin olarak bilinen ilk eseri Fatih Karagümrük'teki 1530-31 tarihli Üçbaş Mescidi'dir. İkinci ve üçüncü eserleri ise 1532-33 tarihli Kumkapı Muhsine Hatun Mescidi ile Ayvansaraylı Hüseyin Efendi'nin 1533-34 yılına tarihlenen Eski Kasım Paşa Camisi'dir. Bu yıllar, Mimar Sinan'ın her yapıda bilgi ve tecrübelerini arttırmaya çalıştığı ve kendisini Baş Hassa Mimarlığa hazırladığı yıllardır.

Bir süre sonra Mimarbaşı olan Acem Ali'nin ölümü üzerine 2.Vezir Damat Lütfi Paşa'nın tavsiyesi üzerine 1538 yılında Baş Hassa Mimarlığına getirilmiştir.

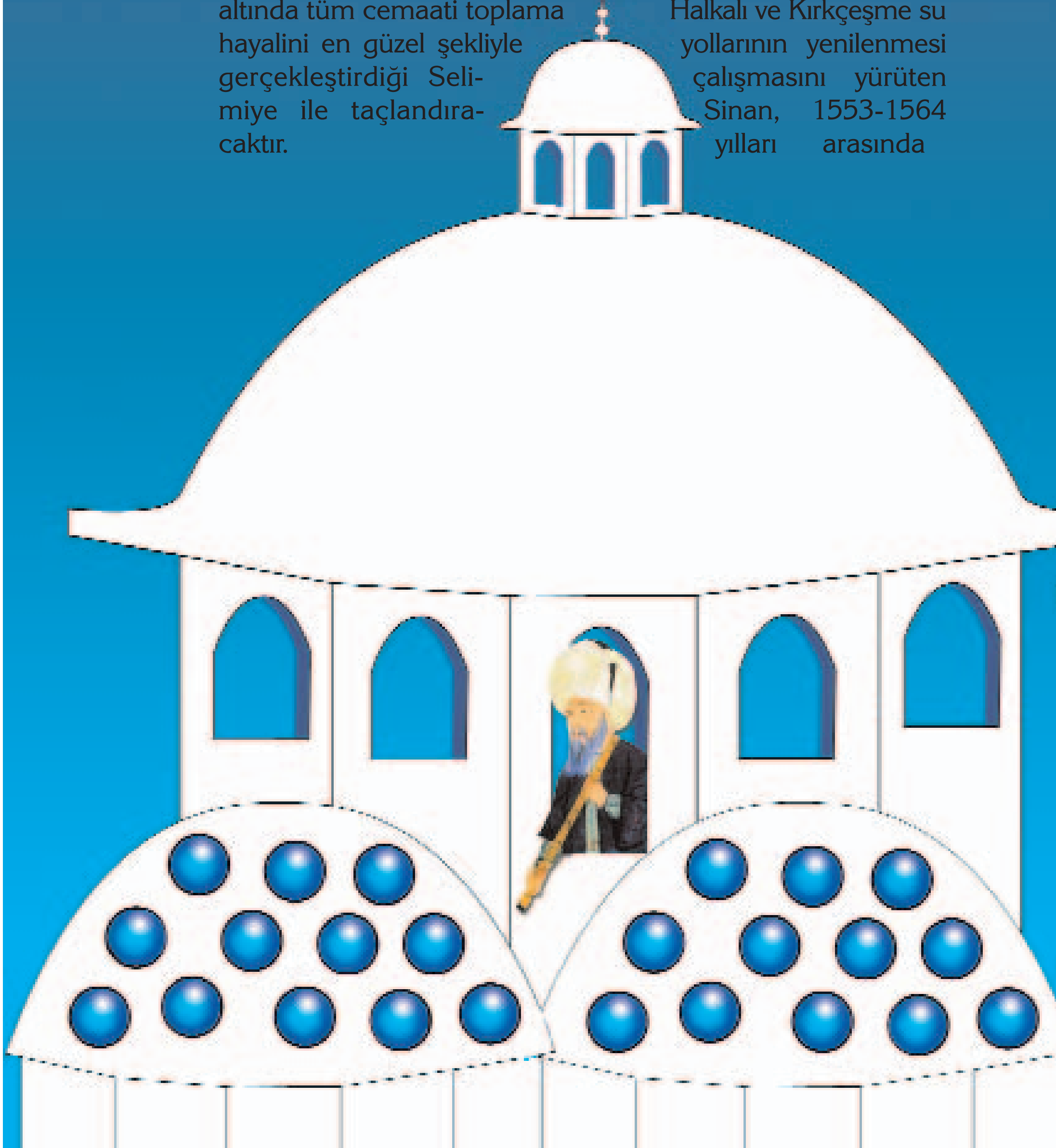
Osmanlı Devleti'nin tüm yapı işlerinin genel sorumlusu olarak bu vazifedeyken yapmış olduğu ilk önemli inşaat, İstanbul'da Haseki Hürrem Sultan Külliyesi'dir. Külliyenin camisi Sinan'ın ilk kubbeli cami denemesidir. Bu yapının tamamlanmasından hemen sonra Mihrimah Sultan tarafından Üsküdar'da yapımı istenen Külliye'nin inşaatına başlayacakken Kanuni'nin oğlu Mehmet aniden vefat etmiştir. Bunun üzerine Kanuni Sultan Süleyman, çok sevdiği oğlu anısına yapılacak cami ve Külliye'nin inşaatıyla ilgili olarak Mimar Sinan'ı görevlendirmiştir.

1548 yılında tamamlanan Şehzadebaşı Cami ve Külliyesi Mimar Sinan'ın kendi eserinde, "Çıraklık Eserim" dediği yapı olacaktır. Üsküdar'da Kanuni Sultan Süleyman'ın kızı Mihrimah Sultan için inşa ettirdiği cami,

geleneksel cami şemasını, Klasik Osmanlı Cami'sine uyarlama kaygılarının izlerini taşımaktadır. Kanuni için inşa edeceği Süleymaniye O'nun kalfalık yapısı olacak ve sanatını, hayatı boyunca arzuladığı, dev bir kubbe altında tüm cemaati toplama hayalini en güzel şekliyle gerçekleştirdiği Selimiye ile taçlandıracaktır.

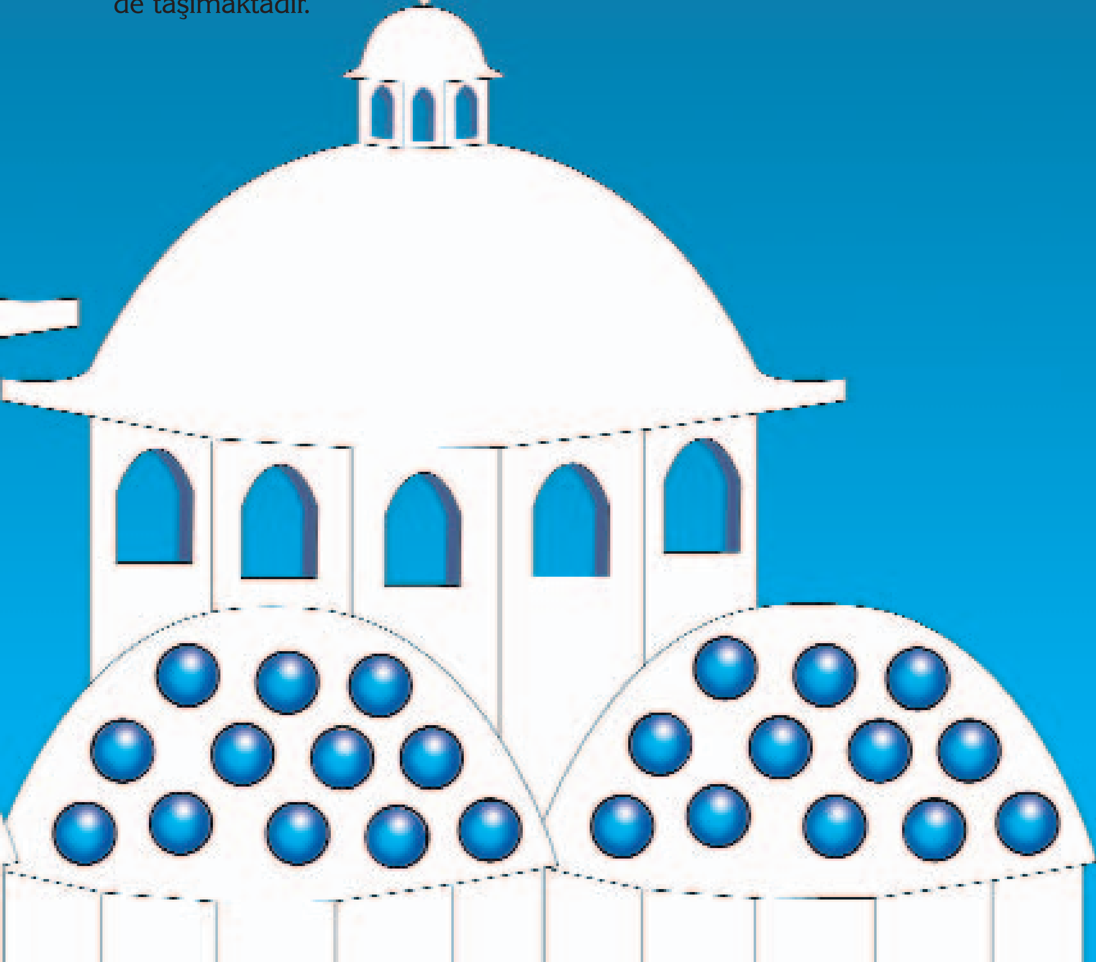
Kalfalıktan ustalığa geçtiği yıllarda Kanuni'nin arzusu üzerine Kağıthane sularını kente getirebilmek için su kemerleri inşa etmiş, bu çalışmalar sırasında bilgi ve tecrübesini de arttırmıştır. İstanbul'da başlayan su sıkıntısı üzerine Halkalı ve Kırkçeşme su yollarının yenilenmesi çalışmasını yürüten Sinan, 1553-1564 yılları arasında

Evvel Kemer, Müderris Köyü Kemeri, Uzun Kemer, Eğri Kemer, Güzelce Kemer ve Mağlova Kemeri'ni inşa etmiştir.

1560'lar ile birlikte artık Sinan'ın ustalık dönemleri başlamıştır. 1575 yılında tamamladığı Edirne Selimiye Camisi, Sai Mustafa Çelebi'nin deyimi ile Sinan'ın ustalık eseridir. Bu yapı Osmanlı klasik mimarisinin tüm niteliklerini bünyesinde taşımaktadır.

Mimar Sinan'ın 98 yıllık hayatına sığdırdığı 477 eserden 29 tanesi tespit edilememiş, 172 tanesi yangın, deprem ve imar faaliyetleri sonucu yok olmuştur. 49 tanesi daha sonra klasik mimari değiştirilerek yenilenmiştir. 23 tanesi harabe bir haldedir. 204 adeti ise döneminin biçim ve üslubunu korur bir vaziyette günümüze gelebilmiştir.

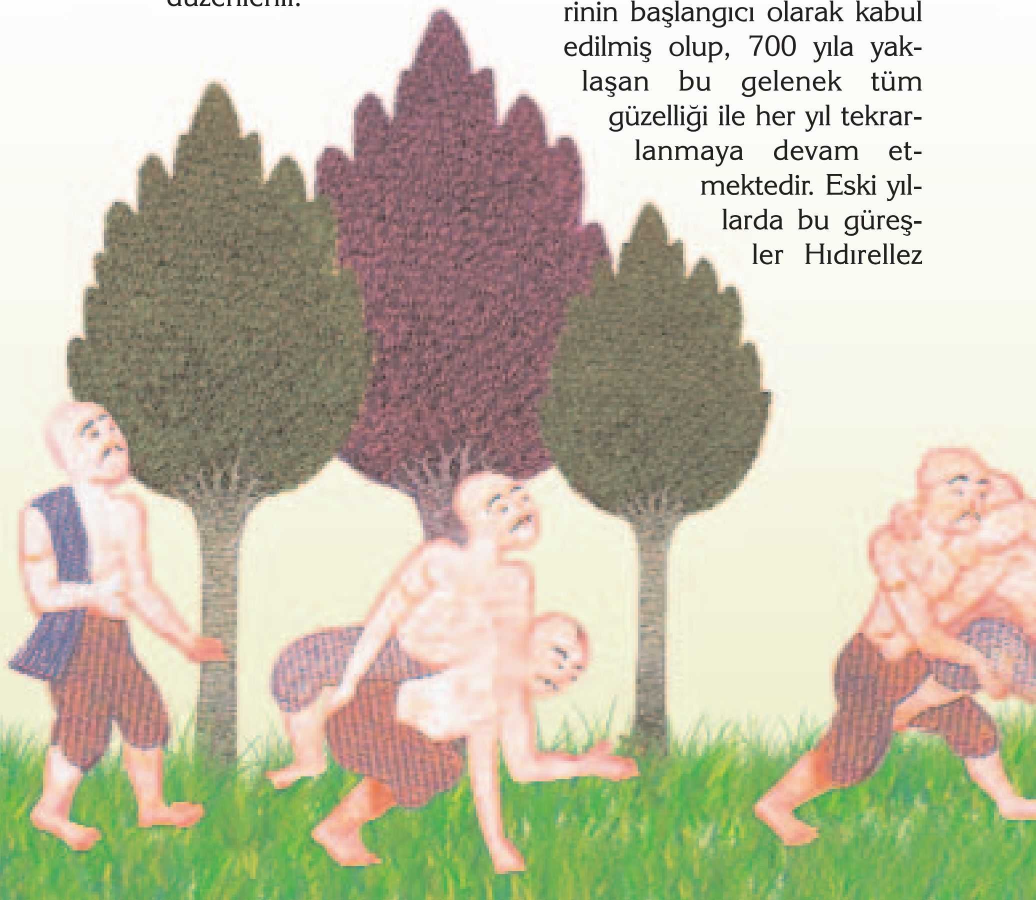

KIRKPINAR

Kırkpınar Yağlı güreşleri, her yıl Haziran ayı sonu ile Temmuz ayının ilk haftasında, Tunca Nehri kolları arasında bulunan ve Sarayiçi olarak adlandırılan yeşil adacıkta gerçekleştirilmektedir. Ata sporumuz olan ve kıspet giyilip yağlanarak gerçekleştirilen bu güreşlerde geleneklerimize bağlı kalınarak düzenlenen müsabakalarda büyük eğlenceler düzenlenir.

Büyükten küçüğe birçok katagoride gerçekleştirilen güreşler öncesinde folklor gösterileri, fuarlar, sergiler, yöresel yemek yarışmaları yapılır ve eğlencelerin son üç günü güreşlere ayrılır.

Tüm Türkiye'nin ilgi ile takip ettiği bu geleneksel güreş müsabakaları yüzyıllardır süren bir adetin uzantısıdır. Edirne'nin fetih tarihi olan 1361 yılı, Kırkpınar Güreşlerinin başlangıcı olarak kabul edilmiş olup, 700 yıla yaklaşan bu gelenek tüm güzelliği ile her yıl tekrarlanmaya devam etmektedir. Eski yıllarda bu güreşler Hıdırellez

ile başlayıp üç gün devam edermiş. Bu da bizlere Orta Asya'da gerçekleştirilen ilkbahar şenliklerinin Anadolu'da da devam ettiğini göstermektedir.

Kırkpınar Güreşlerinin tarihi çıkışına detaylı olarak bakacak olursak hâdise bizleri Osmanlı Devleti'nin kuruluş yılları olan Orhan Bey dönemine götürecektir. Orhan Bey'in büyük oğlu Süleyman Paşa, Gelibolu ve Bolayır'ın fethi ile vazifelidir ve etrafındaki civanmert delikanlılar ile gazalarına başlar. Bu gazalardan vakit buldukları sıralarda bu Osmanlı yiğitleri aralarında güreş tutmaktadırlar. Fakat bir gün güreşen çiftlerden bir tanesi birbirleriyle yenişemezler. Güreş saatlerce sürer ama netice değişmez. Tüm gece süren bu amansız mücadele sonrasında ikisi de hayatlarını kaybederler. Arkadaşları onların bu durumuna üzülerek güreştikleri mahalle defnederler. Bir süre sonra yeniden arkadaşlarının mezarlarını ziyarete geldiklerinde burada çok güzel bir pınarın aktığını görürler. Çevrede yaşayan insanlar bu mezarları göstererek onlara Kırklardan demeye başlarlar böylece burası Kırkpınar adını alır. Arkadaşları ve çevre halkı da onların anısını yaşatmak için her yıl bahar mevsiminde burada güreşler düzenlemeye başlarlar.

Bu geleneksel güreşler ne yazık ki bazı yıllar, savaşlar ve istilalar nedeniyle kesintiye uğramıştır. 93 Harbinde 1877-1881 yılları arasında, Balkan İşgalinin gerçekleştiği 1913 yılında güreşlerimiz gerçekleşememiştir.

Balkan Savaşı sonrasında Kırkpınar güreşlerinin asıl yapıldığı yer sınırlarımız dışında kaldığı için 1914 güreşleri, Edirne Mustafa Paşa yolu üzerinde Viran Tekke Köyü ile Meriç arasındaki çayırlıkta yapılmıştır. Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı döneminde 1919-1923 yılları arasında güreşlerimiz gerçekleşememiştir.

Cumhuriyet Türkiyesi'nin ilk Kırkpınar Güreşleri, 30 Mayıs 1924 tarihinde Himaye-i Etfal (Çocuk Esirgeme Kurumu) yararına Türk Ocağı tarafından düzenlenmiştir. Bu tarihten itibaren de, güreşlerin çıkış yeri olan asıl Kırkpınar bölgesi topraklarımız dışında kaldığı için müsabakalar, Edirne'de Sarayiçi'nde gerçekleştirilmeye başlanmıştır.

Kırkpınar Güreşlerine hem isim veren hem de yüzyıllarca mekan teşkil eden ve bugün sınırlarımız dışında kalan bu yer, Edirne'yi Ortaköy'e bağlayan 35 km. lik yolun üzerinde Simavina (Ammovounon) ve Sarı Hızır (Kiprionos) köyleri arasında bulunan şose yolun hemen doğusundaki çimenlik yerdir. Simovina Edirne'ye 10 km, Sarı Hızır ise 12km uzaklıktadır.

Kırkpınar Güreşlerinin en önemli olmazsa olmazlarından biri hiç şüphesiz ağadır. Ortaya konan koça, açık arttırmada en fazla parayı veren Kırkpınar Ağası olur ve bir sonraki yılın güreşlerini o kişi organize

eder. Törenler boyunca teşrif eden misafirleri ağırlamak ve müsabakalar sonrasında ödülleri dağıtmak ağanın vazifesidir.

Kırkpınar çimenlerinde gözlerin aradığı bir kişi de Cazgır'dır. Kendisi güreşlerden önce ortaya çıkarak peşrev çeker ve güreşçileri halka tanıtır.

Kırkpınar'ın özelliği ata sporumuz yağlı güreşler olduğu için tüm güreşçiler kıspet denilen daha çok siyah renkli deri belden bağlama bir giysi giyerler ve zeytin yağı ile yağlanırlar.

Büyük, Orta Başaltı ve Baş boylarında güreşen pehlivanlardan Başa güreşenlerin birincisine "*Baş Pehlivan*" ünvanı ile altın kemer ödülü verilir. Üç yıl üst üste baş pehlivan olan kişi altın kemere sahip olmaktadır.

Dünyayı Titreten Pehlivanlarımız

Osmanlı Devleti'nin savaşlarda yenildiği ve hasta adam olarak nitelendirilmeye başlandığı yıllarda, Avrupa'da imajımızı düzelten ve herkesin, "Türk gibi kuvvetli" yada "Nöhozel karşısında bir Türk gibi" demelerine sebep olan şey hiç şüphesiz güreş müsabakalarında alınan galibiyetlerimizdir. (Nöhozel bizim tarihlerimizde Yeni Kale olarak adlandırılmış ve Almanların, kesinlikle alınamaz demelerine rağmen Fazıl Ahmet Paşa tarafından fethedilmiştir. Fetihten sonra da bu darb-ı mesel yayılmıştır.)

Osmanlılar sporu destekleyen insanlar olarak, cirit, tirendazlık (okculuk) ve güreşi teşvik etmişler, padişahlar bile bu tarz faaliyetlere iştirak ederek bazı rekorların altına imza atmışlardır. Güreşin gelişmesinde de özellikle 1.Murat döneminde Edirne'de kurulan Güreşçiler Tekkesi'nin payı büyüktür. O yıllardan itibaren haftada iki kere güreşen pehlivanlar, havaların ısınması ile birlikte bu güreşlerini açık havada gerçekleştirirlerdi. Edir-

Kırkpınar meydanı yakınındaki Kel Aliço, Koca Yusuf ve Kurt Dereli Mehmet anıtı ile eskiden insanların güreşlere davet edildiği kırmızı dipli mum anıtı.

ne'nin Namazgâh Ovası ise bu güreşlerin en gözde yerlerinden biriydi. Her yıl düzenlenen Kırkpınar'larda ise Güreşçiler Tekkesi, müsabakalara gelen güreşçilerin konaklama yerleri olurdu. Bu konaklamalar esnasında Tekke çevresinde birbirleriyle tanışan güreşçiler aralarında idmanlar yaparlardı. Buralarda konaklamış namlı pehlivanların adları dillerden düşmez eşyaları saklanırdı. Böylece bu tekkeler bir müze vazifesi de görürlerdi.

Evliya Çelebi meşhur seyahatnamesinde, Bursa, Edirne, Manisa ve Amasya başta olmak üzere birçok yerde kurulan güreşçi tekkelerinin amaçlarının; gürbüz, tuvana, zoraver, dilaver, server, hünerver kişilerin ordumuza kazandırılmak olduğunu söylemektedir.

O yıllardan günümüze isimleri kalabilmiş ünlü pehlivanlarımızdan bazıları şunlardır:

Er Sultan: (15.yy)

Sultan 2.Murat ve Fatih dönemlerinin baş pehlivanıdır. Bizzat Fatih Sutan Mehmet huzurunda Akkoyunlu Devleti Hükümdarı Uzun Hasan'ın 70 pehlivanına galip gelmiştir.

Bahtiyar: (15, 16.yy)

Şehzade 2.Bayezid'in, Sancak Beyliği yaptığı Bursa'dan tahta çıkmak için gittiği İstanbul'a yanında getirdiği pehlivan ve okçudur. "Risale-i Bahtiyarzade" adlı okçuluk kitabını yazmıştır.

Demir Hasan:

Edirne'deki Pehlivan Tekkesinde yetişti. Yavuz Sultan Selim'in bizzat huzurunda

gerçekleştirdiği güreşlerle ünlü olmuştur. İstanbul'da O'nun adına bir güreş tekkesi kurulmuştur.

Kazıkçı Kara Bekir:

(1825-?)

Deliormanlı olan Bekir Pehlivan üstün bir kuvvete sahipti. "Dış kazık" oyununu iyi bilmesi sebebiyle bu adla adlandırılmıştır. Zamanının en büyük pehlivanlarından idi.

Arnavutoğlu Ali:

(1825-?)

Kastamonu'nun Çambaz köyündendir. Sultan Abdülaziz döneminin saray baş pehlivanlarındandır. Hiç yenilmemiştir.

* Dünyayı titreten pehlivanlarımız bölümündeki fotoğraflar Edirne dergisinden alınmıştır.

Kavasoğlu İbrahim: (1827-1908)

Plevne ilinin Lofça kasabasının Letniça köyünde doğdu. 1870 den önce Kırkpınarda başpehlivanı oldu. Şöhretini duyan Sultan Abdülaziz O'nu saraya aldı. Arnavutoğlu Ali Osman dan sonra saray baş pehlivanı oldu.

Kara İbo:

(1838-?)

Plevne'nin Lofça Kasavasına bağlı Letniça Köyünde doğdu. Sultan Abdülaziz döneminde sarayda Şamdancıbaşı olarak görev aldı. Dünyaca ünlü pehlivanlarımızdan biridir.

Filiz Nurullah ve Karaosman

Kızılcıklı Mahmud:

(1880-1931)

Silistre'nin Kızılcık Köyünde doğdu. Nakkaşlı Eyüp, Kara Emin, Madaralı Ahmet vb. döneminin pehlivanları ile güreşti. Fransa ve Amerika'ya güreşmek için gitmiştir.

Hergeleci İbrahim:

(1862-1917)

Razgrad Kasabasının Ezerce Köyünde doğdu. At çobanlığı yaparken güreşe başladığından bu isim ile adlandırıldı. Güreş oyunlarındaki mahareti ile ünlü olmuş, birçok pehlivanın yetiştirilmesini sağlamıştır. Kara Ahmet'in hocalığını da yapan Hergeleci İbrahim, O'nunla Rusya ve Paris'e de giderek güreşlere iştirak etmiştir.

Zeytinburunlu Ali Ahmed: (1884-1955)

Erdeklidir. Zeytinburnu Askeri Fabrikasında çalıştığı sırada güreşe başladı. Çatalca, Hayrabolu, Gemlik panayırlarında başı aldıktan sonra, 1906 yılında Kırkpınar başpehlivanı kazanmıştır.

Kel Aliço:

(1844-1913)

Plevne'nin Ozikociça Köyünde doğdu. Yağlı güreşlerin en şöhretli ismi olup, başpehlivanlığı 26 kez kazanmıştır. Sultan Abdülaziz döneminde, Kavasoğlu İbrahim Pehlivan tarafından Kara İbo ile birlik-

Yukarıda Hergeleci İbrahim ve Kara Ahmet, altta Kel Aliço.

Koca Yusuf

te saraya alınmıştır. Sert güreşlerinden dolayı "Gaddar Aliço" olarak adlandırılan güreşcimiz, Kavasoğlu'ndan sonra katılmaya başladığı Kırkpınar meydanlarında unutulmaz güreşler yaptı. 1894'e kadar başpehlivanlık ünvanını kimseye kaptırmadı.

Koca Yusuf:

(1859-1898)

Bulgaristan'ın Şumnu iline bağlı Karalar Köyünde doğdu. Düreşi Kel İsmail Pehlivan ve Pomak Osman Pehlivan'dan öğrendi. Başa soyunduğu yıllarda Kel Aliço Kırkpınar Başpehlivanıydı. Başa soyunduğu günden beri hiç yenilmediği için "Gökte nasıl bir güneş varsa, yerde de yalnız bir Yusuf vardır." Sözü ile övülmüştür. Çağının ünlü pehlivanları ile güreştikten sonra Fransa'ya gitti. "Türk gibi kuvvetli" sözü Fransa'da O'nun için söylenmiştir. Fransa'dan sonra Amerika'ya giden Koca Yusuf orada da birçok müsabakaya çıktı ve hepsinde de rakiplerini kısa sürede yenilgiye uğrattı. Yurda dönmek üzere Newyork'tan hareket eden Bourgogne vapuruna binan Koca Yusuf, geminin batmasıyla boğularak hayatını kaybetti.

Koca Yusuf ve arkadaşları Paris'te.

Adalı Halil:
(1866-1925)

Edirne'nin Adaiçi Bucağı'nın Kiliseli Köyünde doğdu. Aliço ve Koca Yusuf'un baş pehlivanlığı zorladığı yıllarda başa güreşmeye başladı. Köyleri Aliço'nunkine yakın olduğu için O'nunla sık sık görüşerek Aliço'nun talebesi oldu. Koca Yusuf, Katrancı, Kurtdereli ile güreş tuttu. 1899 yılında Amerika'ya gitti. Ülkesine döndükten sonra Hamburg, Berlin, Liege ve Viyana'da güreşlere katıldı. Kırkpınar'da defalarca başpehlivanlık kazandı. Amerikalıların "Sultanın Aslanı" diye hitap ettikleri, hayatı şan ile dolu olan Adalı Halil, örnek bir kişiliğe sahip idi. Bu nedenledir ki, her senen Kırkpınar Güreşleri O'nun kabrini ziyaret ile başlamaktadır.

Yukarıda Adalı Halil ve Kurtdereli, altta Kara Emin ve Sarı Hafız

Kurtdereli Mehmet:
(1872-1939)

Bulgaristan'ın Tırnova ili Selvi Kazası'nın Bukurova Köyünde doğdu. Ailesi savaş nedeniyle göç ederek Balıkesir'in Kurtdere Köyüne yerleştiler. Döneminin ünlü pehlivanları Katrancı Mehmet, Koca Yusuf, Adalı Halil ile başa güreşti. Koca Yusuf ve arkadaşlarını Paris'e götüren Doublier tarafından bu kez kendisi Katrancı Mehmet ile birlikte Paris'e götürüldü. Burada Fransız ve Bulgar

Kurtdereli Mehmet

güreşcilerle güreşti. 1899 Kırkpınar'ında Adalı Halil ve Kara Osman'ı yenerek Kırkpınar Başpehlivanı oldu. Tekrar Avrupa'ya giderek Berlin ve Paris'te büyük güreşcilerle karşılaştı. 1931 yılında Ankara'da, "Ben her güreşte arkamda Türk Millet'nin bulunduğunu ve millet şerefini düşünürdüm." Sözlerini söylemiş ve bunun üzerine Atatürk kendisine ünlü mektubunu yazmış ayrıca da 1000 lira ile ödüllendirmiştir.

Kara Ahmet:

(1871-1902)

Rusçuk'un Razgrad İlçesine bağlı Umurköy'de doğdu. 1892 yılında İstanbul'a gelerek Hergeleci İbrahim'e çırak oldu. Çardak'ta ilk önemli güreşlerini yaptı. Hergeleci İbrahim ile birlikte Rusya ve Fransa'ya güreşlere gitti. Kara Ahmet'i diğer pehlivanlardan ayıran özellik, yağlı güreşlerde baş pehlivanlığa sahip olmamasıdır. Ama Grekoromende dünya şampiyonu olmuştur. 1899 yılında Paris'te yapılan Cihan Şampiyonluğu güreşlerinde rakiplerini yenilgiye uğratarak Cihan Pehlivanı ünvanını kazanmıştır. Bu başarı sonrasında Paris, Berlin, Viyana, Hamburg ve Peşte'de düzenlenen güreşlere katıldı. 1902 yılında çok genç bir yaşta İstanbul'da vefat etti. Kabri Eyüp Mezarlığı'ndadır.

1924 - 1998 YILLARI ARASINDA KIRKPINAR BAŞPEHLİVANLARI

1924 Bendi Abdullah
1925 Geçkinli Yusuf
1926 Edirneli Kara Emin
1927 Manisalı Rıfat
1928 Mandıralı Kayıkçı Ahmet
1929 Gostivanlı Mülayim Pehlivan
1930 Bandırmalı Kara Ali (Acar)
1931 Bandırmalı Kara Ali (Acar)
1932 Bandırmalı Kara Ali (Acar)
1933 Bandırmalı Kara Ali (Acar)
1934 Gostivanlı Mülayim Pehlivan'la Tekirdağlı Hüseyin yenişemedi.
1935 Tekirdağlı Hüseyin (Alkaya)
1936 Tekirdağlı Hüseyin (Alkaya)
1937 Tekirdağlı Hüseyin (Alkaya)
1938 Tekirdağlı Hüseyin (Alkaya)
1939 Tekirdağlı Hüseyin (Alkaya)
1940 Tekirdağlı Hüseyin (Alkaya)
1941 Tekirdağlı Hüseyin (Alkaya)
1942 Tekirdağlı Hüseyin (Alkaya)
1943 Babaeskili İbrahim Erdi
1944 Hayrabolulu Süleyman Ertaş
1945 Babaeskili İbrahim Erdi
1946 Sındırgılı Şerif Ünal
1947 Düzceli Çolak İsmail (Atay) ile Hayrabolulu Süleyman Ertaş birlikte diskalifiye edildi.
1948 Babaeskili (Kuleli) Mustafa Yenici
1949 Sındırgılı Şerif Ünal
1950 Hayrabolulu Süleyman Ertaş
1951 Adapazarlı İrfan Atan
1952 Balıkesirli Tarzan Mehmet
1953 Adapazarlı İrfan Atan
1954 Samsunlu İbrahim Karabacak
1955 Adapazarlı İrfan Atan
1956 Samsunlu İbrahim Karabacak
1957Bandırmalı Kara Hasan Acar
1958 Adapazarlı Adil Atan
1959 Samsunlu İbrahim Karabacak
1960 Samsunlu İbrahim Karabacak
1961 Sındırgılı Mehmet Ali Yağcı
1962 Başpehlivanlık güreleri yapılmadı.
1963 Adapazarlı Sezai Kanmaz
1964 Sındırgılı Mehmet Ali Yağcı
1965 İzmirli Kara Ali Çelik
1966 Ordulu Mustafa Bük
1967 Ordulu Mustafa Bük
1968 Ordulu Mustafa Bük
1969 Babaeskili Nazmi Uzun
1970 Başpehlivanlık güreşleri yapılmadı
1971 Denizlili Hasan Şahin
1972 Akhisarlı (Arap) Mustafa Yıldız
1973 Ordulu Davut Yılmaz
1974 İzmirli Kara Ali Çiçek
1975 Güreşler yarıda kaldı
1976 Karamürselli Aydın Demir
1977 Karamürselli Aydın Demir
1978 Karamürselli Aydın Demir (Altın Kemer)
1979 Bandırmalı Sabri Acar
1980 Muğlalı Mehmet Güçlü
1981 Akhisarlı (Arap) Mustafa Yıldız
1982 Denizlili Hüseyin Çokal
1983 Denizlili Hüseyin Çokal
1984 Denizlili Hüseyin Çokal (Altın Kemer)
1985 Bandırmalı Sabri Acar
1986 Balıkesirli İbrahim Gümüş (Magirüs)
1987 Hataylı Recep Kılıç
1988 Antalyalı Recep Gürbüz
1989 Balıkesirli Saffet Kayalı
1990 Karamürselli Ahmet Taşçı
1991 Karamürselli Ahmet Taşçı
1992 Karamürselli Ahmet Taşçı (Altın Kemer)
1993 Karamürselli Ahmet Taşçı
1994 Antalyalı Cengiz Elbeye
1995 Karamürselli Ahmet Taşçı
1996 Karamürselli Ahmet Taşçı
1997 Karamürselli Ahmet Taşçı
1998 Antalyalı Cengiz Elbeye
1999 Karamürselli Ahmet Taşçı
2000 Karamürselli Ahmet Taşçı

EDİRNE'NİN MEŞHURLARI

Aynalı Süpürge : Edirne kültüründe vazgeçilmez bir yeri olan aynalı süpürge, evlenecek her genç kızın çeyizinde bulunmak zorundaydı. Bu süpürge gelin adayı tarafından bizzat hazırlanırdı. Aynalı Süpürgenin süpürgesi evlenecek kızın çalışkanlığı, temizliği ve saflığını, ayna ise güzelliğini simgelemektedir. Aynanın bu evliliğe ışık olması dileği ile aynalı süpürge bir ömür boyu saklanmaktadır.

Meyve Sabunu (Mis) : Edirne'ye özgü bir başka kültür unsuru ise meyveli sabundur. Edirneli hanımlar, dışarıdan aldıkları sabunları evlerinde eritirler, içine misk kokusu katarak soğuma esnasında meyve şekli verirler. Sonrasında da bu meyvenin türüne göre boyayarak evlerinde hem dekoratif hemde güzel kokan bir aksesuar elde etmiş olurlar. Bu sabunlar günümüzde fabrikasyon olarak da üretilmekte olup, Edirne'ye gezmeye gelen yerli ve yabancı turistlerin beğenisine sunulmaktadır.

Hz. Muhammed (s.a.s.)'in kademinin sembolize edildiği Edirnekâri pano.

Edirnekâri : Edirnekâri, Edirne işi anlamına gelmektedir. 14.yy dan bu yana yaşadığımız ortamda ki birçok eşyaya uygulanabilen bu desenler Edirne'nin tarihe bıraktığı en kıymetli izlerdendir. Bu Edirne'ye has süslemeler, herhangi bir sandık, dolap yada tavanda bulunabildiği gibi bir rahle yada at arabasında da görülebilmektedir.

Talika : Edirne'nin kendine özgü bir sanatı da at arabalarıdır. Bu arabaların özelliği; tek atlı ve yaylı olmasıdır. Zaten talika da bu anlama gelmektedir. Ahşap yada metalden yapılabilen bu at arabası genellikle koyu bir renk ile boyanır ve üzeri canlı renkler ile süslenirdi.

Çeltik Tarağı : Anadolu halkının ürettiklerinden imal ettiği süs eşyalarının en tipik örneklerinden biri olan Çeltik tarağı, pirinç üretiminin yaygın

olduğu Edirne'de bir hayli yaygındır. Çeltiğin saplarından yapılan bu tarak süs olması yanında nazara karşı da kullanıla gelmiştir.

Badem Ezmesi : Edirne'ye düzenlediğiniz bir turun akşamında bu şirin memleketten ayrılmadan önce bir tatlıcıya gidip oradan badem ezmesi almanızı tavsiye ederim. Taze olmak şartı ile gerçekten harikadır. Bu ilginç tatlıyı güzel kılan sır ayıklanma aşamasından başlar. Her bölgenin bademi makbule geçmemektedir. Bazı bölgelerin ki acı olabilmektedir. Toplanan bademler itina ile kurutulur, rendelenir ve havanda dövülür. Hamurun yuğrulmasından sonra şekil verilip kesilir. Bademi güzel kılan elde ve katkısız olmasıdır.

Deva-i Misk : Edirne'nin en meşhurlarından biri de ünlü Deva-i Misk helvasıdır. Adından da anlaşılacağı üzere çok güzel bir kokuya sahip olup dertlere deva olduğu söylenmektedir. Afyon kaymağına çok benzeyen bu tatlı macun şeklinde olup tatlı ile arası iyi olanlara tavsiye edilir.

Edirne Peyniri : Edirne'ye gelipte tam yağlı bir Edirne peyniri almadan ayrılmak olmaz. Tadına bakınca sizlerde bizlere hak vereceksiniz çünkü bu yörenin peynir konusunda ki ünü tarihe dayanmaktadır. Mesela Trakya'da yer alan Çorlu'nun adının Bizans dönemindeki eski haritalarda peyniri meşhur olduğu için Peynir Kasabası anlamında "Tribiton" olarak geçtiği görülmektedir. O zamanlardan bu yana tadından ve kalitesinden bir şey kaybetmediğini düşündüğümüz Edirne Peyniri'nden de bahsedip bir sonraki meşhurumuza geçelim.

Bez Bebek : Edirne'nin ünlüleri arasında bulunan ve son dönemde dünyaya da açılmayı başaran en şirin ürünlerden biri de bez bebekleridir. 30 cm. civarında boyları olan, tamamen elde yapılan ve hemen hiç birinin herşeyi ile diğerine benzemediği bu bebekler gerçekten çok güzel. İçleri silikon elyaftan oluşan bebeklerin en dikkat çeken özellikleri giysileri. Çünkü onlara folklorik kıyafetlerimiz giydiriliyor. Bebekler; bürümcük, uçkurla bağlanan şalvar ve cepkenden oluşan üçlüyü giyerken, başlarına oya işlemeli yağlık takıyor ve ayaklarına yemeni giyiyor. Bazılarının üzerinde ise; tığla işlenmiş krep, iç eteklik, entari ve ferace bulunuyor. Bu bebekler; Trakya tipi denilen sarışın, açık tenli, kırmızı yanaklı, renkli gözlü ve saçları örgülü kızlar ile kara kaşlı ela gözlü erkek bebeklerden meydana geliyor.

Ciğer Tava : Ciğer deyince aklımıza gelen yerlerden biri de Edirne'dir. Acıktığınız bir anda uğradığınız herhangi bir lokanta da bu tava ciğerinden bulabilirsiniz. Saçta kızartılmakta olan bu ciğerin en dikkat çekici yanlarından birisi yaprak şeklinde ince ve geniş kesilmiş olmasıdır. Özel bir unlu malzeme ile karılarak kızartılan bu ciğer

gerçekten kokusu ve lezzetiyle harikadır. Bu yemeğin en önemli özelliklerinden biri de yanında kurutulmuş ve kızartılmış biber ile servis yapılmasıdır. Biberlerin ne kadar acı olduğunu sanıyorum söylememize gerek yok.

Karaağaç

Edirne'nin tabiat güzellikleri ile süslü bir yerleşim merkezi de, artık şehir ile iç içe geçmiş olan Karaağaç Kasabasıdır. Edirne şehir merkezinden batıya doğru devam ettiğiniz taktirde Tunca ve Meriç Nehirlerine ulaşacak, Meriç Köprüsü sonrasında yeşil mi yeşil bir belde ile karşılaşacaksınız. Tarihi karakol binası ile Hacı Adil Bey çeşmelerine selam vererek ağaçlık bir yolu takip ettiğinizde az sonra Karaağaç'ı karşınızda bulacaksınız.

Lozan Barış Andlaşmasına göre bu güzel belde Meriç Nehri'nin batısında kalmasına rağmen savaş tazminatı olarak Türkiye Cumhuriyeti'nde kalmıştır. Rumlar ile yapılan mübadeleler sırasında burada yaşayan Rumlar Karaağaç'ı boşaltmış ve sınırın hemen diğer tarafına yine aynı ismi taşıyan ikinci bir Karaağaç kurmuşlardır. Burada şuan yaşayan halkın büyük bir çoğunluğu mübadele sonrasında buraya taşınmışlardır.

Karaağaç'ta görülecek en önemli yerler Lozan Anıtı ve Müzesi, Pazarkule Yunanistan sınır kapısı, Mimar Kemalettin'in inşa ettiği Karaağaç Tren İstasyonu ve birbirinden ilginç tarihi Karaağaç evleridir.

Lozan Anıtı ve Müzesi

Edirne'nin artık bir mahallesi haline gelen şirin Karaağaç beldesinin Türkiye sınırlarına alındığı olay şüphesiz Lozan Barış Antlaşmasıdır. Bu güzel olayın anısına, Karaağaç Tren İstasyonu ile Lozan Caddesi arasına Lozan Anıtı inşa edilmiştir. Trakya Üniversitesi ile Edirne Belediyesi'nin öncülüğünde yapılan Lozan Anıtı'nın temeli 29 Mart 1998'de atılmıştır. 19 Temmuz 1998'de dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tarafından açılışı gerçekleştirilen anıt, uzunlukları farklı üç sütundan oluşmaktadır.

36.45 m yüksekliğindeki birinci sütun Anadolu'yu, 31.95 m uzunluğundaki ikinci sütun Trakya'yı, 17.45 m uzunluğundaki üçüncü sütun ise Karaağaç'ı temsil etmektedir. Sütunları çevreleyen halka birlik ve beraberliği, genç kız, zerafet ve hukuku, kızın elindeki güvercin barışı, diğer elindeki belge ise Lozan Barış Andlaşmasını simgeler.

Anıtın hemen yanında bulunan Lozan Müzesinde, Lozan Barış Andlaşması'na ait belge ve fotoğraflar ile kitaplar sergilenmektedir.

Hıdırlık Tepesi ve Tabyaları

Edirne'nin kuzey batısında bulunan meşhur ve bir o kadar da tarihi olan tepe, üzerinde yatan Hıdır Baba Türbesi dolayısı ile bu isimle adlandırılmıştır. 17. yy da Abdurrahman Hıbri'nin Enis-ül Müsamirin adlı kitabında, bu tepeden bahsetmekte ve üzerinde bir zaviyenin bulunduğunu aktarmaktadır. Burasının Edirne'de duaların kabul edildiği dört makamdan biri olduğu söylenmekte ve Kanuni döneminde İbrahim Paşa tarafından bu zaviyenin onartılarak genişletildiği söylenmektedir.

Hıdırlık Tabyası'nın ana giriş kapısı.

Beşir Çelebi'nin risalesinde de burası Edirne'de yapılan duaların kabul edildiği bir yer olarak anlatılmakta ve bu özelliğinin Hızır ve İlyas As. ların burada karşılaşmalarından kaynaklandığı belirtilmektedir.

Evliya Çelebi, tepenin daha Hristiyanlık döneminde bile zaviye olarak kullanıldığını, sonraları Bektaşi yoluna girdiğini söylemektedir. Osmanlıların daha Edirne'nin fetih yıllarında burayı Hızır Makamı olarak gördüklerini ve 1.Murat'ın burayı imar ettirdiği aktarılmaktadır. Merzifonlu'nun buradaki bir takım hareketleri önlemeye çalıştığı ve beddua aldığı da Evliya Çelebi'nin anlatımları arasında yer almaktadır. Evliyamız son olarak, 4.Mehmet'in bu tepeye büyük bir cami ve saray yaptırdığını da aktarmaktadır. 4.Mehmet'in yaptırdığı bu saray hakkında bugün bildiğimiz tek şey, Dr.Rıfat Osman Bey'in Edirne Sarayı adlı kitabındaki ifadeleridir. O, Balkan Savaşında, Edirne'yi savunan Şükrü Paşa'nın Hıdırlık Tabyalarının, bu sarayın olduğu yer olduğunu söylemektedir. Bu tabyanın yanın-

da bulunan Ermeni Mezarlığı'nın kenarındaki çeşmenin de bu sarayın ahırlarına ait olduğu söylenmektedir.

Tepeye adını veren Hıdır Baba'nın türbe ve tekkesi yine Evliya Çelebi'nin anlatımına göre tabyanın 200m. kadar doğusunda bulunmaktaymış. 1910 yılında bu yapılardan sadece bir oda ile içinde Hıdır Baba'nın sandukasının kalmış, fakat Balkan Harbi sırasında burası da tahrip edilmiştir.

Balkan Savaşında Hıdırlık Tepesi:

19.yy ortalarında bu tepenin başında Hıdırlık Tabyaları denilen askeri yapılar bulunmaktadır. Hıdırlık Tabyalarını ünlü yapan şey ise, Balkan Savaşları'nda tam 155 gün süren Edirne savunmaları esnasında düşmana karşı en güçlü direnişin gerçekleştirildiği yer olmasıdır. Burası aynı zamanda bu direnişin kahramanı olan Şükrü Paşa'nın karargâhıdır. Fakat bu tabya aynı zamanda kötü bir hatıranında hatırlatıcısı durumundadır. Çünkü bu şanlı savunma sonrasında tamamen bitip tükenen birliklerimiz teslim bayrağını yine buradaki bir direğe çekmek zorunda kalmışlardır.

Günümüzde bu tabya perişan bir görünümdedir fakat Buçuk Tepe'deki Kıyık Tabyası gibi buralarında onarılması ve ziyarete açılması düşünülmektedir.

